

Vedat Şadillili

**Türkiye'de
Kürtçülük hareketleri
ve isyanlar**

Kon Yayınları

BN 7530

Kon Yayınları : 2

Türkiye'de Kürtçülük
Hareketleri ve isyanlar,
Kon 4, Ankara, 1980

Şadillili, Vedat,

Şadillili

Şadillili, Vedat,

Kapak : Gökajans

Dizgi - Baskı : Emel Matbaacılık Sanayii

Baskı Tarihi : 1980

TUR. 3198
2570

Lütfi

ÖNSÖZ

Kan, barut ve ateş içinde bırakılan Doğu Türkiye'de sergilenen emperyalist oyunları ve kardeş kavgalarının dramını okuyacaksınız bu kitapta...

1908 Meşrutiyetinin ilânından sonra, İngiliz emperyalizminin emrinde, merkezleri İstanbul'da olmak üzere bir takım fesat ve fitne yuvası cemiyetlerin kurulmasıyla birlikte; Doğu'da ayrılık tohumları da atılmış oldu... Bir müddet sonra bu tohumlar filizlenecek, yeşerecek ve ardından meyveler vermeden kökü kurutulacak, fakat suçlu-suçsuz binlerce insan da bu arada, her biri birer çalı dibinde kaderleriyle başbaşa bırakılacak, yaş ile kuru birarada yanacaktı...

Doğudan batıya, kuzeyden güneye topyekûn bütün millet fertleri, Türkiye'yi çevreleyen çemberi kırmak, emperyalizmin paslı zincirlerini paramparça etmek için başa baş, dişe diş mücadele verdiği sıralarda, memleketin Doğu'sunda beliren ajanlar, provokatörler de emperyalizmin inşâdına koşuyor ve zulme karşı direnen bir milletin evlâtlarını arkadan hançerliyordu.. İngiliz, Fransız, Rus, Amerikan, Ermeni ve Siyon ajanları...

Fazla uzatınaya hiç gerek yok. Emperyalizmin DOĞU ANADOLU hakkındaki «dosya»sından bir sayfa-

225506

Kon Yayınları : 2

Türkiye'de Kürtçülük
Hareketleri ve isyanlar,
Kon 4, Ankara, 1980

~~Kurtuluş~~

Şadillili, Vedat,

Şadilli

Şadillili, Vedat.

Kapak : Gökajans

Dizgi - Baskı : Emel Matbaacılık Sanayii

Baskı Tarihi : 1980

Tur. 3198
2570

Lutfi

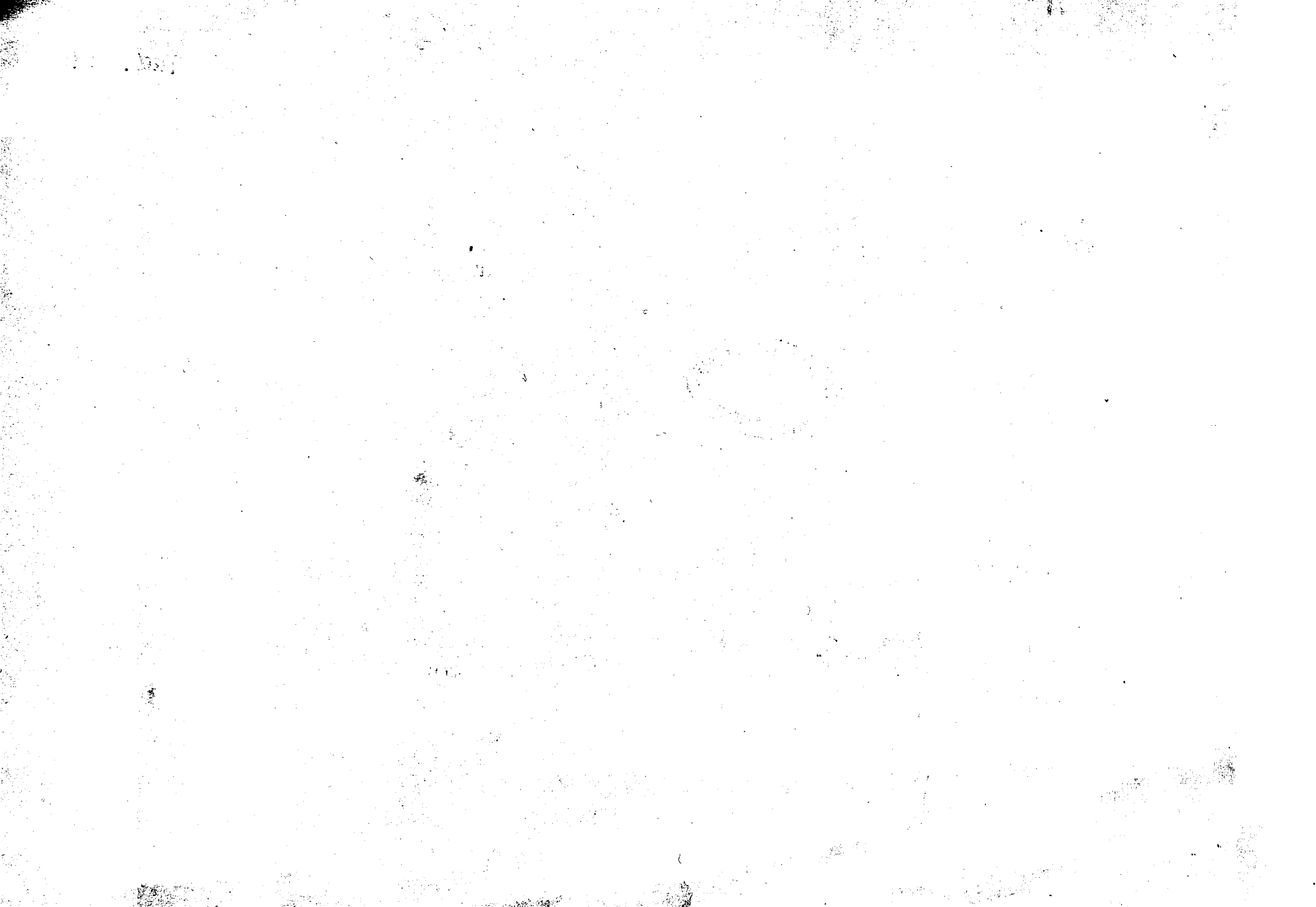
Ö N S Ö Z

Kan, barut ve ateş içinde bıraktılan Doğu Türkiye'de sergilenen emperyalist oyunları ve kardeş kavgalarının dramını okuyacaksınız bu kitapta...

1908 Meşrutiyetinin ilânından sonra, İngiliz emperyalizminin emrinde, merkezleri İstanbul'da olmak üzere bir takım fesat ve fitne yuvası cemiyetlerin kurulmasıyla birlikte; Doğu'da ayrılık tohumları da atılmış oldu... Bir müddet sonra bu tohumlar filizlenecek, yeşerecek ve ardından meyveler vermeden kökü kurutulacak, fakat suçlu-suçsuz binlerce insan da bu arada, her biri birer çalı dibinde kaderleriyle başbaşa bırakılacak, yaş ile kuru birarada yanacaktı...

Doğudan hatıya, kuzeyden güneye topyekûn bütün millet fertleri, Türkiye'yi çevreleyen çemberi kırmak, emperyalizmin paslı zincirlerini paramparça etmek için başa baş, dişe diş mücadele verdiği sıralarda, memleketin Doğu'sunda beliren ajanlar, provokatörler de emperyalizmin imdâdına koşuyor ve zulme karşı direnen bir milletin evlâtlarını arkadan hançerliyordu.. İngiliz, Fransız, Rus, Amerikan, Ermeni ve Siyon ajanları...

Fazla uzatınaya hiç gerek yok. Emperyalizmin DOĞU ANADOLU hakkındaki «dosya»sından bir sayfa-

yı çeviriyoruz ve İngiliz emperyalizminin dehşetengiz plânlarnı, entrikalarını apaçık görüyoruz.

İşte MR. RYAN'ın raporu :

«... Roşit Paşa ile Kürt meselesini görüştim ve Albay Nowel'in Malatyayı ziyaretinin zamansız olacağını söyledim. Gerçi majestonin hükümetinin Kürt meselesinde büyüklük menfaati olduğu doğrudur. Fakat bu sadece Mezopotamya ile ilgilidir ve sırf orayı korumak içindir...»

21 Temmuz 1919, MR. HOHLER'den SİR TİLLEY'e

«... Mezopotamya şimdi bizim olacağına göre, Albay Nowel'e bir Kürt devleti kurdurup, kuzey dağlarını işyiece koruyabiliriz...»

19 Ağustos 1919, Amiral WEBB'den LORD CURZON'a

«... Amerika, Trabzon ve Erzurum'u içine alan bir ERMENİSTAN'ı himaye edecek, geri kalan dört vilâyeti de bir Kürt devleti olarak İngilizler'in himâyesine bırakıyor...»

27 Ağustos 1919, MR. HOHLER'den, MR. C. KER-R'e

«... Kürtlerin ve Ermenilerin diğer meseleleri beni ilgilendirmez. Bizim Kürt meselesine verdiğimiz ehemmiyet, Mezopotamya'daki yeraltı kaynaklarımız (petrol) içindir...» (1)

(1) E. Ulubelen, İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, Yayıncılık Matbaası, Ankara-1968.

Bağdat'taki İngiliz temsilcisinin 29 Eylül 1919'da İngiliz Hindistan İşleri Başkanlığına gönderdiği 11543 sayılı kapalı telde, Kürt meselesine ve Albay NOWEL'in faaliyetlerine işaret edilerek şöyle deniliyordu :

«... NOWEL'in fikrine göre, Mustafa Kemal'in sebep olduğu durum ciddiye kesbederse, Bedirhan'ları ve diğer bazı Kürtler'i iyice kullanabiliriz...» (2)

Nitekim hükümet yetkililerince alınan sıkı tedbirler sayesinde aradıklarını bulamayan ve hiçbir ümidli kalmayan Ali Galip, Bedirhanlardan Halil, Celadet ve Kamuran Ali gibi İngiliz sömürgeciliğinin işbirlikçileri, başta liderleri NOWEL olmak üzere, Türkiye'yi terk edip kurtuluşu Halep'e kaçmakta bulmuşlardı. Bu hâdiso üzerine, İngiliz Dışişlerinde görevli G. KIDSTON, 18 Ekim 1919'da şöyle diyordu :

«... M. Kemal, NOWEL'i memleket dışına kovalamakla Kürt kabileleriyle olan bağlantımızı kesmiş bulunuyor...» (3)

28 Kasım 1919, G. KIDSTON'dan SİR E. CROWE'a

«... Kürtlere her ne kadar inanmazsak da onları kullanmamız menfaatiniz icabıdır. Doğu Anadolu'yu ancak savaş çıkartarak ERMENİSTAN ve KÜRDİSTAN diye bölebiliriz...» (4)

(2) Public Record Office (Kısaca İngiliz Arşivi), Foreign Office (İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgeleri) 371/4192/140507.

(3) Aynı Belge.

(4) E. Ulubelen, a.g.e

3 Eylül 1912'de Balkan Harbi sıralarında MR. MAR-
LING'in E. GREY'e gönderdiği bir raporda da şu görüş-
lere yer veriliyor :

«... Şimdiki durum yalnız Balkan'ları ve Avrupa'ya
değil, fakat Araplar'ı, Ermeniler'i, Kürtler'i, ve diğer
ırkları da imparatorlukta ayırmaya çalışmak olmalı-
dır. Türkiye'de yapacağımız propaganda, komitenin Tür-
kiye'yi uçuruma sürüklediği ve mutlak ortadan kalk-
ması icab ettiği yolunda olacaktır...» (5)

Rus emperyalistleri de İngilizlerden geri kalmı-
yorlardı. Bu fikrin, bu taktığın asıl kurucusu olan Rus-
lar'ın bu yöndeki faaliyetlerinden bir kısmını, 1913 yılı
sonunda Kürtler arasında uzunca bir süre kalan İngil-
tere Avam Kamarası üyesi WALTER GUINNESS, «The
National Review»'da yayınlamıştır. W. GUINNESS şöy-
le diyor :

«... Ruslar'ın Kürtler'e gösterdikleri sevgi çok
dikkat çekicidir. Kürtler, Türkler'in işlerine karışma-
masına ve askerlik zorunluğunun Kürtler'e tam uygu-
lanmamasına rağmen, Türkler'e karşı kıskırtılıyordu.
Kürtler Rus silâhları ile donatılmıştı, hattâ bir defa
ulaşılması çok güç bir köyde Kürt gibi giyinmiş ve
Kürtler'in yaşantısını paylaşan bir Rus gördüm. Uzun
zamandır köyde yaşadığı söyleniyordu. Fakat sık sık
il merkezine gittiğini ve Rus ordusunda subay olan
kardeşinin kendisine para gönderdiğini de öğrendim.
Böyle bir adamın çok kuvvetli nedenleri olmadan, son

(5) The British Documents on the origin of the War, 1896-
1914. His Majesty's stationary Office London.

derəcə geri bir Kürt köyünde yaşamaya karar vermesi,
hiçbirşey olmasa bile insanda hayret uyandırıyor...»
(6)

23 Aralık 1919'da aynı konu İngiliz ve Fransız he-
yetleri arasında tartışılıyordu. İngiliz Heyeti Başkanı
LORD CURZON, Fransız Heyeti Başkanı da BERTHE-
LOT idi. Müzakerelerden sonra İstanbul'daki İngiliz El-
çisi, İngiltere Dışişleri Bakanlığına gönderdiği bir tel-
grafta aynen şöyle diyordu :

«... Hükümetimizin niyeti Türkler'i ne olursa olsun
zayıf düşürmek ise, Kürtler'i onlardan ayırmak hiç de
fena değildir ve bu mümkündür. Ancak bunun çok dik-
katli yapılması gerekir...» (7)

İngiliz tarihçisi Prof. ARNOLD TOYNBEE'nin şu gö-
rüşü de oynatılan oyunların dehşetini gözler önüne
seriyor :

«... İngilizler Musul'u işgal ettikleri andan itiba-
ren, Kürtler'i isyana teşvike koyulmuşlardır. Nedeni
de İngilizler'in Kürtler'i sevmelerinden değil, Türk Hükü-
metine karşı kıskırtıcı bir üs olarak kullanmak iste-
melerindedir...» (8)

İran'da «Ermenice» yayın yapan «HUSAPER» isimli
II gazetenin 11 Eylül 1930 tarihli nüshasındaki şu söz-

(6) Walter Guinness, «Impression of Armenia and Kurdistan»,
The National Review, Ocak - 1914.

(7) T. Baytok, İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Sa-
cağı, Ankara - 1970.

(8) Arnold Toynbee, Türkiye - Bir Devletin Yeniden Doğuşu,
Milletveklet Yayınları, İstanbul - 1971.

ler do, emperyalizmin KÜRTÇÜLÜK fikrine niçin alkış tullağuna dair, bir dellil teşkil edecektir. Adı geçen gazetede bir Ermeni'nin imzasıyla çıkan yazının bir bölümünde aynca şöyle deniliyor :

«... Türkler'le teşriki mesâi ettiğimizden dolayı bizi tenkid eden hasımlarımız bilmelidir ki, TAŞNAK'ların yegâne maksadı ebedi düşmanımız olan TÜRK'ü imha etmek ve onunla kat'i hesabımızı görebilmek için her gün, her fırsatta onu bıçaklamaktır. Türk'ün birliğini karıştırmak, Türkiye'ye nifak tohumları sokmak, Türkiye'yi zehirlemek, işte vazifelerimiz bunlardır. Bu itibarla, KÜRTLER'e teveccüh göstermek ERMENİ dâvâsına hizmet etmek demektir. KÜRTÇÜLÜK hareketinden uzak durmak, ERMENİ dâvâsına hizmet etmemek demektir...»

Herşey gayet açık, anlaşılamayacak bir taraf yok.

DOĞU'da; senelerden beri körüklenen ve her fırsatta, ikide bir hortlatılan KÜRTÇÜLÜK fikrinin altında işte böyle garçekler var.

Ruslar'ın, İngilizler'in, Fransızlar'ın, Ermeniler'in «KÜRTÇÜLÜK» fikrini ele almaktaki maksatları nedir? Bunlar, her biri ayrı ayrı birer kitap teşkil edecek kadar geniş ve önemli konulardır. KON olarak, ileride bunları tek tek ele alacak ve emperyalizmin KÜRTLER üzerindeki çirkin emellerini gizleyen sahte maskesini yırtacağız...

«TÜRKİYE'DE KÜRTÇÜLÜK HAREKETLERİ VE İSYANLAR» isimli, KON'un bu ikinci kitabında, sadece

Türkiye sınırları dâhilinde cereyan eden Kürtçülük faaliyetleri ele alınmaktadır. Kürtçülük fikrinin doğuşu, tarihî gelişimi ve emperyalizmin emrinde çalışan bir takım fesatçıların, fitneçilerin tahrikleriyle patlak veren isyan hareketleri anlatılmakta ve nitelikle bu faaliyetler günümüze kadar getirilmektedir...

Bu kitabı okurken; bizi bize vurduran, bizi bize kırdıran, bizi bize küstüren, karakaşlarımıza karagözlerimize değil, dağımıza, taşımıza, toprağımıza hayran olan, göz diken, kanımıza susayan emperyalizmin iğrenç yüzünü, çatik kaşlarını, esrarengiz plânlarını, dehşet arzeden şeytanî tuzaklarını bir kere daha görecek ve bir kere daha kusacağız suratına emperyalizm denen bu canavarın... Rus'un, Fransız'ın, İngiliz'in, Amerikalı'nın...

Uzatılan namlular.. sıkılan kurşunlar.. akıtılan kanlar.. ve bu kan-revan denizi içinde can veren insanlar... Bizim insanlarımız.. bizim insanlarımızın dramı... Anamız, babamız, dedemiz, kardeşimiz, çoluk-çocuğumuz...

Aynı kandan, aynı candan, aynı dindan; Aleviyle, Sünnisiyle bir olan insanlar... Aynı Allah'a, aynı Peygamber'e, aynı Kitab'a inanan, aynı vatanda, aynı bayrak altında beraberce yaşayan, birlikte ağlayan birlikte gülen, kaderleri, tasaları bir olan insanlar... Ben, sen, o, hepimiz. Nedon bu küskünlük? Niçin bu darçılık?.. Bunca ayrılık-gayrılık niye?.. Sebep ne?...

İki ciltten meydana gelen bu eserin 1. cildini yazarken, dileğimiz, geçmişte olmuş birtakım üzücü

hadiselerin tesirinden sıyrılarak, bütün dargınlıkların, ksknlklerin bir kenara itilip, birliğe, beraberliğe, kardeşliğe doğru emin adımların atılması; Aleviyle, Snnisiyle, Trkmeniyle, Krdyle btn canların bir olmasıdır. GELİN CANLAR BİR OLALIM...

KON YAYINLARI

BİRİNCİ BÖLM

- Giriş
- Krtlğn Tarihi Gelişimi

GİRİŞ

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizin çeşitli yörelerinde ve genellikle dağlık ve sarp kesimlerde yaşayan, çiftçilik ve hayvancılıkla geçinen, TÜRKANİ (Türk) ırkından oldukları kesinlikle ortaya konan «KÜRT» kardeşlerimizin KURMANCİ (Kurmanca) ve ZAZAKİ (Zazaca) konuşmaları; maksatları bilinen çevrelerce istismar edilmekte ve kendilerine, TÜRK'ten ayrı bir etnik guruba mensup oldukları fikri aşılanmakta ve «KÜRTÇÜLÜK» şuuru benimsetilmek istenmektedir.

Gerçekten; Anadolu'nun bu kesiminde, Arapça-Farsça-Türkçe karışımı, «KÜRTÇE» denilen bir dil konuşan soydaşlarımız vardır. Bu inkâr edilemez. Ama bu soydaşlarımızın Türk ırkından geldikleri, çeşitli TÜRK boylarına mensup oldukları mevcut belgelerden, anıt yazılardan (1) kesinlikle tesbit edilmiştir. Bilhassa eski Kürt Teali Cemiyeti'nin en hızlı üyelerinden olan Diyarbakırlı Dr. Mehmet Şükrü SEKBAN, Paris'te 1933 yılında Fransızca olarak «La Question Kurde» (Kürt Meselesi) isimli bir kitap yazarak (2) Kürtler'in

(1) Misâl olarak Orta Asya'nın Yenisey kıyılarındaki **Elegeç Kürt Anıtı**.

(2) Aynı kitabın yeni baskısı KON YAYINEVİ tarafından yapılmıştır. Temin edilebilir.

Türk aslından olduğunu ve ORTA ASYA'dan, KARAKURUM ovaları civarından geldiklerini büyük bir nedamet içerisinde ve araştırmaları karşısında intibaha gelerek, hakikatleri görerek açıklamıştır.

KÜRTÇÜLÜK FAALİYETLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

KÜRTÇÜLÜK; tarihin çeşitli dönemleri içerisinde, değişik biçimlerde işlenmiş bir konudur. Fakat her devirde bu bölücü hareketin iki ana niteliği asla değişmemiş ve daima kendini iki yönlü bir maşa hareketi olarak göstermiştir.

Çeşitli zamanlarda sahnelenen «KÜRTÇÜLÜK» çalışmalarları, bir takım kişi ve gurupların kendilerinin «KÜRT» oldukları fikrine inandırılarak onların toplumsal yapıdan ve devlet bütünlüğünden koparılmasına çalışılmış ve bununla da Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti devletleri zayıflatılmaya gayret edilmiştir.

Kürtçülük hareketini körüklemeye çalışan unsurlar, içte şuurlu «Kürtçü» olarak kendini takdim eden sözde entellektüeller, daha doğrusu bölünmeden kendilerine büyük mevki ve menfaat sağlayacaklarını sanan gafil okumuş veya sivrilmişler ile, dışta hâlâ Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde gizli hesaplar yapan yabancı menfaat güçleridir. Bu iki ana unsurun dışında kalan ve «Kürt» oldukları öne sürülen kitle ise, her zaman istismar konusu bir ham madde düzeyinde kalmıştır.

Dünyanın stratejik ve jeopolitik bakımından, müstesna yerlerinden bir kısmını işgal etmiş olan Türkiye; tarih boyunca koparılmak, parçalanmak ufalanmak

istenmiş ve bu sebeple birçok entrikalara sahne olmuştur. Çeşitli ideolojik ve siyasi oyunlar, zaman zaman etkili olmuş, bir çok yerler fillen ve nazarl olarak koparılabilmıştır.

Türkiye; stratejik ve jeopolitik yeri dolayısıyla, başta Rusya olmak üzere İngiltere, Fransa ve Amerika gibi devletlerin dikkatlerini sürekli olarak üzerinde toplamıştır. Çok çeşitli yollar ve amaçlar ile Anadolu'ya sızmaya çalışan şer kuvvetler, hedefe ulaşmak için en uygun yolu seçmekte derhal birleşmişlerdir. Anadolu'nun birlik ve beraberlik içerisinde saygı ve sevgi bağı ile müşterek hayat süren halkını bir takım etnik guruplara ayırma isteği ve çabası, öteden beri görülen ve batılı emperyalistlere has olan bir politikadır. Şurası gerçektir ki; dün, Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan, bugün Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılmaktadır. 1850 yıllarına doğru Rus Çarı'nın ortaya attığı «hasta adam» tabirinin ardından, Orta-Doğu'da menfaat arayan İngilizler ve Fransızlar ve daha sonraları da Amerika; önce Ermeniler olmak üzere, bazı konuları istismara yöneltmişler, nihayet Anadolu'da yerleşik «Kürt» adı altında anılan ve Türk asıllı oldukları bilinen topluluklar ile yakın temaslar kurarak, gizli emellerine yürümeye çalışmışlardır. Dikkat edilirse görülmür ki; Orta-Doğu üzerinde Rusya ile İngiltere, başlangıcından beri devamlı bir çıkar mücadelesi içerisinde bulunmuşlardır. Zaman zaman bu çekişmeye diğer emperyalist devletlerin de katıldığı olur.

Türkiye üzerinde hesaplanan menfaat çekişmesinin Birinci Dünya Savaşı öncesi bilhassa Ermeniler

kışkırtılırken ve bunlara birçok vaatler yapılırken; Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, buna bir de Kürt meselesi aynı merkezler tarafından eklenmiştir. Bilhassa 1914 sonrası Doğu Anadolu ve Türkiye üzerinde oluşturulan tohlikeli oyunlar içerisinde, bu iki unsura atan emperyalist devletlerin kendi aralarındaki çekişmeleri de ayrı bir manzaradır. Fakat biraz gerilere doğru gidilip de bakılacak olursa, 1914 sonrası bu konular ile hemen bütün güçlü devletler ilgilenir olmuşlardır.

Türkiye'nin parçalanması için yaratılan sebeplerin çoğu sun'idir. Esas dâvâ, bölgede çıkarı olan büyük devletlerin her birinin Orta-Doğu'yu kendi menfaatlerine göre, değişik bir parsellemeye tâbi tutmak gayretidir. Nitekim, bugünkü Orta-Doğu tertibi, Birinci Dünya Savaşı sonu tezgâhlanan İngiliz-Fransız düzenidir ve böylece aynı Arap ırkı sun'i devletçiklere bölünmüştür.

Çarlık Rusyası, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak ve Boğazlara konup, sıcak denizlere çıkmak için; Rumeli topraklarında «PAN-HELENİZM» ve «PAN-SLAVİZM», Anadolu topraklarında büyük «ERMENİSTAN» ve eski «GÜRCİSTAN»ı ihya etmek gibi dernekler, komiteler ve enstitüler kurarak propaganda ve faaliyetlere girişmiştir.

Kırım savaşında, 1855 yılında Sivastopol'un düşmesi ile yepyeni bir bölme ve yutma siyâseti olan «KÜRTLER» ve «KÜRDİSTAN» konusu, 1856 yılında, Ruslar tarafından PETERSBURG (Leningrad) İLİMLER AKADEMİSİ'nde ortaya atılmıştır.

Türkiye'nin parçalanması için, Kürtçülüğü canlandırmayı esas alan Amerika, Rusya, İngiltere ve Fransa gibi büyük devletlerin kışkırtmaları ile hırçınlaştırılmaya çalışılan bu dağlık kesimdeki soydaşlarımız, 1908 yılına kadar kendilerine tanınmış olan bazı özel imtiyâzlar sebebiyle, herhangi bir mesele meydana getirmemişlerdir. Ancak bu tarihten itibaren :

a) İmtiyazların kaldırılması,

b) Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa'nın etkisiyle başlayan «milliyetçilik» hareketleri ve bağımsızlık mücadeleleri,

c) İmparatorluğun otoritesinin çeşitli sebeplerle zaafa uğraması,

d) Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasından ekonomik ve siyasi çıkarları bulunan bütün Avrupa devletlerinin devam edip gelen tahrikleri sebebiyle, Cumhuriyet'ten evvel ve sonra, pek çok defa hükûmete karşı baş kaldırmışlar ve fakat her seferinde de şiddetle bastırılmışlardır.

Birinci Dünya Savaşı sonunda topraklarımızı parçalamakta fayda gören düşmanlar (İngilizler, Ruslar), memleketin en karanlık günlerinde, İstanbul hükûmetinin işgal altında ve ihaneti ile akdedilmiş SEVR ANTLAŞMASI'na müstakbel «KÜRDİSTAN» hakkında hükümler koydurmışlardır.

Bu defa Savaşımızın başarı ile kazanılmasını müteakip imzalanmış LOZAN ANTLAŞMASI'nda, Misak-ı Milli'nin şartları içinde kalan ana vatan topraklarının bir kısmının kaybedilmediği kabul edilmiştir. KURT-

LER de TÜRKMENLER gibi milletin aslı unsuru kabul edilmişlerdir. Bu sebeptendir ki; LOZAN ANTLAŞMASI'nda azınlıklar sayılırken, KÜRT diye bir «azınlık»tan bahsedilmemiştir...

TÜRKİYE'DE KÜRTÇÜLÜK FAALİYETLERİ

Genellikle bölgenin aydınlarından meydana gelen kâdro; «KÜRTÇÜLÜK» ideallerinin isyanlarla gerçekleşmesine imkân olmadığını anladıklarından, fertleri fikri sahada yeteri kadar şuurlandırdıktan sonra, uygun ortamda etkili olabilecek bir eyleme geçilmesi fikrini benimsemişlerdir.

İsyanların tenkilinden doğan infîâllerin, eskiden beri bilinen ve dış tahrikçiler tarafından istismarı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan gurupların müstakil devlet kurmuş olmaları, Birinci ve İkinci Dünya savaşlarından sonra, «MİLLETLERİN KENDİ KENDİLERİNİ İDARE ETMELEİ» fikri ve tatbikatlarının çok gelişmesi, bölgenin bazı kesimlerinde, «KÜRTÇE» konuşanların % 90'a yaklaşması gibi cazip ve fakat bölge halkı için kazip sebepler, «KÜRTÇÜLÜK» fikrinin yayılmasına zemin hazırlamıştır.

Bunlara ilâve olarak;

a) Diğer komşu üç devletin (İran, Irak, Suriye) de, sınırlarımıza bitişik kesimlerinde çoğunluk teşkil etmeleri, bu memleketlerle memleketimiz arasındaki sınırda kanunsuz gidiş-geliş ve irtibatların önlenememesi,

b) Radyo ve haberleşme tekniğinin ilerlemesi ile dünyadaki çeşitli fikir cereyanlarının bölgeye girmesi,

c) Bu bölgede oturan halk adına «istiklâl» taleb edenlerin milletlerarası alana çıkması,

d) 1950 senesinden sonraki partizan faaliyetlerin bu bölgede meydana getirdiği ortam;

Günümüzdeki bölgecilik meselesinin doğmasına ve dolayısıyla, Doğu Anadolu'da müstakil «Kürt Devleti»nin temelini atmak üzere girişilen faaliyetlerden kısmî bir başarı sağlanmasına sebep olmuştur.

Cumhuriyet'in ilânından bu yana, Türkiye'de «KÜRTÇÜLÜK» ideolojisine sahip şahıslar, genellikle iki ana gurup teşkil etmektedirler :

BİRİNCİ GURUP : Milliyetçi gurubu teşkil edenlerdir. Bu guruba dahil olanlar sadece müstakil bir millî «KÜRDİSTAN» devleti kurulması görüşünü benimsemektedirler.

İKİNCİ GURUP : Aşırı Solcu kanadı meydana getirenlerdir. Bu guruba dahil olanlar ise, KOMÜNİST ideolojiye sahip bulunanlardır. İşçi ve köylü ihtilâli yaratılarak mevcut düzenin değiştirilmesi sonucu «KÜRDİSTAN» devletinin kurulması, başka bir ifade ile, Rusya tipi bir «Kürdistan» kurulması görüşüne sahip olanlardır.

Bidâyetle bu faaliyetleri yürüten lider kadroda hâkim olan fikir, «Kürt Milliyetçiliği» iken, hedefleri aynı olmakla beraber 1962 yılından itibaren MARKSİST-LENİNİST ve MAOİST fikirleri kendilerine vasıta kullandıkları için SOLCU Kürtçülerin faaliyetlerinin ağır-
... ..

Bu gün Türkiye'de ihdas edilmek istenen, milli birlik ve huzurumuzu bozan Kürtçülük dâvâsı, tamamen beynelmîlî KOMÜNİZM'in bir tahrik ve eseridir.

Bu iki gurup mensupları zaman zaman birbirleriyle mücadele halinde bulunmuşlar ve aralarında hizipleşmeler meydana gelmiştir. Bu şekilde bölünmelere uğrayan, ana gayeleri bağımsız veya yarı bağımlı «KÜRDİSTAN» olan bu şahıslar, hizipleşmelerin ana gayeye zarar verdiği sonucuna varmışlar, başka bir deyişle bu cereyanı çeşitli sebeplerle dışarıdan destekleyen merkezlerden aldıkları emirlere uygun olarak, birleşme yolunu seçmişlerdir. Bu birleşmenin ilk belirtileri, TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'nin 4. kongresi arefesinde olmuştur. Anlaşmanın esası, «KÜRDİSTAN» hayali gerçekleşinceye kadar iş birliği yapılması ve «KÜRDİSTAN» hayali gerçekleşikten sonra, idcölojik meselelerin hâll edilmesi noktasında toplanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyette Önce ve Sonra Doğu Bölgesinde Patlak Veren İsyân Hareketleri ve Sebepleri

**CUMHURİYETTEN ÖNCE VE SONRA
DOĞU BÖLGESİNDE
PATLAK VEREN İSYAN HAREKETLERİ
VE SEBEPLERİ**

DOĞU ve GÜNEYDOĞU Anadolu bölgelerimizde; gerek Osmanlı İmparatorluğu zamanında ve gerekse Cumhuriyet döneminde çok sayıda ayaklanmalar olmuş ve her ayaklanma da acı bir şekilde; kardeşin kardeşi, Türk'ün Türk'ü, Müslümanın Müslümanı vurduğu, kurşunladığı ve boğazladığı kahredici bir dramla sonuçlanmıştır.

1806 yılında patlak veren Babanzade Abdurrahman Paşa İsyanı ile Doğu bölgesinde başlayan olaylar zinciri, nihayet 1938 Dersim İsyanı ile noktalanıyordu...

1806 ile 1938 yılları arasında meydana gelen kanlı ve acı olayların tamamı da hiç zannedilmesin ki, «KÜRTÇÜLÜK» davası uğruna yapılmıştır. Hayır, asıl mesele bir kısım kalemşörlerin yazıp-çizdiği gibi değildir. Yani; bütün isyanlar, bağımsız bir «Kürdistan» devletini kurmak amacıyla yapılmış değildir. Asıl mesele başkadır ve altında «Kürtçülük»ten tamamen uzak, başka gerçekler vardır. Öyle ki; meselâ, mevki hırsı, vergi vermeme, menfaat çekilmeleri, çıkarların

zedelenmesini hazmedememe gibi hareketlere de «İSYAN» süsü verilerek, «Kürdistan için baş kaldırdılar» diye, kamuoyu yanıltılmıştır zaman zaman.

Durum böyle iken; bugünün ne iddüğü belirsiz bir takım yazarları, Doğu'nun herhangi bir köşesinde cereyan eden en ufak bir anlaşmazlık meselesini bile, «Kürdistan» dâvâsı için yapıldığını, «Kürtçülük» uğruna baş kaldırıldığını, ayaklanıldığını, yüzleri kızarmadan yazabilmiş ve öz kardoşlerini en ağır sözlerle itham ederek, en ağır hakaretleri yağdırarak, kamuoyunda «suçlu»(!) duruma düşürebilmişlerdir.

Hattâ birkaç yıl önce, isminden sık sık bahsedilen ve günün konusunu teşkil eden KOÇERO'nun dağa çıkışını da, «Kürdistan» dâvâsı için yapıldığını yazacaklar mı acaba bunlar? diye, merak ediyoruz doğrusu. Herneyse...

Şimdi biz; DOĞU'da baş gösteren ve «KÜRTÇÜLÜK» için, «KÜRDİSTAN» için yapıldığı iddia edilen isyanlar ile, bunların yanında gerçekten «Kürdistan» için yapılan isyanları, tarih sırasına göre ele alacak ve bunlara kısaca temas edeceğiz. Ayrıca, en şiddetli ve kanlı olan bazı büyük isyanlar üzerinde de geniş bir şekilde duracağız.

Tarih sırasına göre inceliyelim :

BABANZADE ABDURRAHMAN PAŞA İSYANI (1806)

Bugün Irak'taki Süleymaniye şehrinin valisi, Baban Aşireti'nden İBRAHİM PAŞA'nın ülâmünden son-

ra (1806), Osmanlı hükûmeti yine Baban Aşireti'nden HALİT PAŞA'yı Vali tayin etmişti. Bunun üzerine halkın yendiğini ve küçümsendiğini ileri sürerek, İBRAHİM PAŞA'nın yeğeni ABDURRAHMAN PAŞA, Osmanlı yönetimine karşı baş kaldırdı. Bu isyan Osmanlı yönetimini bir hayli uğraştırdı, ve ayaklanma ancak 1808 yılında bastırılabilirdi.

Asıl mesele bu olduğu hâlde; bir takım yazarlar bu isyanı, «KÜRDİSTAN» dâvâsı için yapılmış ilk isyan, olarak takdim etmektedirler. Bu uydurma bir görüştür. Aslı yoktur.

BABANZADE AHMET PAŞA İSYANI (1812)

Babanzadeler'in giriştiği ilk isyandan 6 yıl sonra, bu defa bir başka Babanzade; AHMET PAŞA yine Irak'ın Süleymaniye bölgesinde isyan ediyor ve amcası ABDURRAHMAN PAŞA'nın intikamını almak için yola çıkıyordu... İntikam hırsı... Talih AHMET PAŞA'nın da yüzüne gülmeyecekti...

ZAZALAR'IN İSYANI (1820)

Zaza beylerinin vergi ödememeleri üzerine beyler (ağalar) ile hükûmet zabıtları arasında çıkan bir anlaşmazlıktan doğmuştur. Basit bir olaydır.

YEZİDİLER'İN İSYANI

(1830)

Revandiz, Hakkari ve bugün Irak sınırları içinde kalan Sincar Dağı bölgesinde 1830'da çıkan isyan, 3 yıl sürdü. Bu bölgede yaşayan Yezidiler, o tarihlerde yapılmak istenen bazı düzenlemeleri kabul etmediklerinden direnmişlerdir.

MİR MUHAMMED İSYANI

(1833)

Soran Aşireti reisi olan bu emir, Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın örneğinden esinlenerek, Osmanlı devleti içinde bir devlet kurmaya özenmiştir. Mehmet Ali Paşa İsyanı'ndan faydalanarak baş kaldırmış, ancak daha sonra halk arasında, Halife'ye karşı isyanın kâfirlik olacağını ilân eden MOLLA HADİ gibilerin fetvalarıyla, durumun zayıfladığını hissederek teslim olmuştur.

BEDİRHAN İSYANI

(1831)

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve yeni bir ordu kurma hazırlıklarının başlaması üzerine, Doğu illerinden de asker toplanıyordu. Fakat bazı aşiret reisleri bu işe karşı çıktı. Derken anlaşmazlık büyüdü. Cezi-reli BEDİRHAN BEY, bu aşiret reisleri arasında başı çekiyordu. Bu sıralarda Nizip'te Osmanlı ordusunun Mısır kuvvetleri karşısında yenilmesi üzerine, bunu fırsat bilen Bedirhan Bey, baş kaldırmıştır. Osmanlı

ordusunu öpey uğraştıran bu hareketi, Topal Osman Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri bastırmış, 1847 yılında Eruh Kalesi'nde kuşatılan Bedirhan Bey teslim olmuş, kendisi Girit adasındaki Kandiya şehrine sürgün edilmiş ve 1868 yılında ölmüştür.

Bedirhan ailesinin mensupları, daha sonraki Kürt İsyanlarında da etkili rol oynayacaklardı. Bedirhan'ın oğlu BAHİRİ, Şeyh Ubeydullah İsyanı'nda danışmanlık yapacak, isyanı Kürt devletinin kurulması amacıyla yönetecekti... Bedirhan'ın diğer oğlu MİTHAT ise, Mısır'da «KÜRDİSTAN» adlı bir dergi çıkaracak, Bedirhan'ın torunlarından SÜREYYA, CELÂDET ve KÂMURAN ALİ, Kürt bağımsızlığı için mücadele edeceklerdi...

ŞERİF AHMET HAN İSYANI

(1834)

Bitlis'te 1834 yılında baş kaldıran ŞERİF AHMET HAN, vergi vermek istemediğinden, etrafına birkaç kişi toplayarak devlet dairelerini rastgele basmağa başladı... Daha sonra adamlarıyla birlikte yakalanarak tevkif edildi.

GARZAN İSYANI

(1839)

Diyarbakır'ın Garzan bölgesindeki aşiretler, 1839'da aşiret reislerinin elebaşılığında, o mıntıkeyi ilgilen-diren bir anlaşmazlığı bahane ederek isyan ettiler. HA-FİZ PAŞA komutasındaki birlikler tarafından ayaklanma kısa bir zamanda bastırıldı.

523
} MOLLKE

YEZDAN-I ŞİR İSYANI
(1855)

1853 yılında Osmanlıların Rusya'ya savaş ilân etmelerinden sonra, Ruslar'ın tahrikleri ile ordunun sınırlarda dolaşmasını fırsat bilerek; daha önceleri 1831 yılında isyan eden BEDİRHAN BEY'in yeğeni YEZDAN-I ŞİR, 1855'de Bitlis'te baş kaldırmıştır. Musul'a kadar birçok Doğu şehirlerini işgal etmiş ve isyan hareketi giderek yayılmıştır. Daha sonra isyan bastırılmış; YEZDAN-I ŞİR İstanbul'a getirilerek tevkif edilmiştir.

BEDİRHAN OSMAN PAŞA İSYANI
(1877)

Mardin'in Cizre ve Midyat bölgelerinde 1877'de çıkan bu isyana, BEDİRHAN OSMAN PAŞA ve kardeşi HÜSEYİN KENAN PAŞA elbaşılık ediyorlardı. 1877 Osmanlı-Rus savaşının kıyasıya kızıştığı bir sırada, Cizre bölgesine gidiyor, burada topladığı kuvvetle; Ruslar hesabına, Osmanlı ordusunu arkadan hançerliyordu...

ŞEYH UBEYDULLAH İSYANI
(1880)

Hakkari'nin Şemdinli bölgesinde 1880 yılında çıkan bu isyan, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonuna rastlamış ve şöyle başlamıştır:

1872 yılında İranlıların, Ürmiye ve Hoy bölgesindeki Kürt Aşiretlerinden vergi almaya kalkması karşısında, halk bunu esasen şeyhlerine ödediğini söyle-

yerek teklifi reddetmişler ve bu durum karşısında bölgede Nakşibendi tarikatından ünlü bir şeyh olan UBEYDULLAH, otoritesinin sarsılmaması için, Osmanlı hükümetine İran nezdinde tavassut rızasında bulunmuştur. Erzurum Valisini bu konuda aracı yapan Osmanlı hükümetinin bu arabuluculuğunu, İranlılar kabul etmişlerdir. Bu ihtilâf devam ederken, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu bölgesinde savaşan ordunun zayıflığı, ihtiyaçların bölgeden sağlanmasının neden olduğu kıtlık ve sıkıntılar, yer yer halk arasında hoşnutsuzluğun yayılmasına sebep oldu. Dersim, Mardin, Hakkari, Balıdanın'da halk ayaklanmaları oldu. Yöneticiler ve askerlerin bastırma gayretleri karşısında, ŞEYH UBEYDULLAH'a baş vuran mahalli halk temsilcilerinin isteği üzerine, Şeyh; bir taraftan İstanbul'a mahalli yöneticilerin cezalandırılması için baş vurdu; öte yandan da Mekke Emiri, Mısır Hidivi ve Rus Çarı ile de irtibat kurdu. Aynı zamanda da, İngilizler'in Van'daki konsolosluguyla temas kurarak, silâh yardımı almak için hazırlık yaptı. İngilizler'den silâh yardımı aldı ve Şemdinan'da 220 aşiret reisini toplantıya çağırıp harekete geçti. 1880 yılında Mahabad, Meyandiya, Maraga'yı zaptedip İran'da Tebriz'e yaklaşan Şeyh kuvvetleri, hem Osmanlılara, hem de İran'a karşı bir hareket başlattılar. İran, Osmanlı yönetimini uyararak, ŞEYH UBEYDULLAH'ı İran'a karşı kullanma politikasından vazgeçirdiler; Osmanlıların kuvvet yollaması üzerine Şeyh, işgal ettiği toprakları bırakıp İstanbul'a geldi. Fakat 1882'de İstanbul'dan kaçtı ve Ruslar'dan yardım alacağına güvenerek tekrar baş kaldırdı. Bunun üzerine Osmanlı kuvvetleri Şeyh'i yakalayıp, ailesi ile

beraber Mekke'ye sürdüler. Şeyh, aynı yıl Mekke'de öldü. Ailesi ve yakınları ise 1908'de ilân edilen Meşrutiyet'le serbest bırakıldılar.

ŞEYH UBEYDULLAH'ın ailesi İstanbul'da değişik bir hava içinde karşılandı. Şeyhin büyük oğlu SEYİD ABDÜLKADİR, Osmanlı Ayan Meclisi Üyeliğine (günümüzün senatörlüğüne) getirildi. Bu Senatör, daha sonra 1918'in Mayıs ayında kurulan Kürt Teali Cemiyeti'nin Başkanlığını yapacak, 1925'deki Şeyh Said İsyanı'ndan dolayı idâm edilecek, oğlu SEYİD ABDULLAH ise intikamını almak için 1926 yılının Haziranında Şemdinli İsyanı'nı başlatacaktı...

EMİN ALİ BEDİRHAN İSYANI (1889)

1831-1847 yılları arasında Osmanlı hükûmetine baş kaldırıp isyan eden BEDİRHAN BEY'in oğullarından EMİN ALİ ve kardeşi MİTHAT, 1889 yılında uzun bir deniz yolculuğundan sonra Trabzon'da karaya çıkmış, buradan Erzincan'a gitmişlerdi... Yakınları aracılığı ile bölgeden topladıkları silâhli adamların başına geçip, isyanı hemen başlattılar.

Bayburt yöresindeki silâhli çarpışma sırasında EMİN ALİ ve kardeşi MİTHAT, adamlarını ateş arasında kendi başlarına bırakıp, kaçtılar ve uzun süre dağlarda gizlendiler.

Bu arada İstanbul'daki yakınları, saray çevresinde etkili oluyor ve iki kardeşin affedilerek başkente dönmelerini sağlıyorlardı... EMİN ALİ ve MİTHAT İs-

tanbul'a döndükten sonra da, bağımsız bir Kürt devleti kurulması yolunda gizli çalışmalarına devam ettiler.

Bu çalışmalarının izlendiğini hisseden MİTHAT, bunun üzerine Mısır'a kaçtı ve «KÜRDİSTAN» adlı dergiyi yayınlamaya başladı... Birkaç yıl sonra Mithat ölünce, kardeşi ABDURRAHMAN, «KÜRDİSTAN» dergisini önce Cenevre'ye (bugünkü Kürtçülüğün merkezidir), sonra Folkston'a nakledip, orada yayınlamaya devam etti. Meşrutiyet'in ilânından sonra da dergiyi İstanbul'a getiren ABDURRAHMAN, yayınına başkente devam ediyordu.

EMİN ALİ BEDİRHAN ise, 1918'de SEYİD ABDÜLKADİR'in Başkanlığını yaptığı «Kürt Teali Cemiyeti»nde görev alacak ve «Başkan Vekili» olacaktı...

BEDİRHANİLER İLE HALİL VE ALİ REMO AĞA İSYANI (1912)

İstanbul'da yüksek okullarda okuyan Kürt öğrencilerinin 1908'de temelini attıkları ve ancak 1912 yılında faaliyetlerine başlayan «HÉVÎ» (Ümit) adında bir dernek kuruldu. Bu derneğin kurucuları, bağımsız bir Kürt devleti peşinde koşuyorlardı.

Bedirhanlı HASAN, SÜLEYMAN, ABDÜRREZZAK, KAMIL ile HALİL ve ALİ REMO'nun ölebaşılık ettikleri ve Mardin'deki Arabyan Aşiretinin katıldığı bu ufak çaptaki isyan, sadece bir deneydi.. Doğu halkının ukiye bağlılık derecesini ölçmek istiyorlardı, arkalarında RUSYA vardı. Cumhuriyet döneminde ise bu kıskırtma işini Ruslar'dan, İngilizler devralacaktı...

1912 başlarında Cezire'den gelen Bedirhanlı HASAN, yeğenleri SÜLEYMAN ve ABDÜRREZZAK Botan'da günlük hayatını yaşayan halkı isyana çağırıyor, ancak, peşlerine düşen kimse çıkmıyordu...

Bunun üzerine Bedirhanlı Hasan ve yeğenleri Botan'dan ayrılıp, şanslarını Midyat'ta denemeye giriştiler. Ali Remo'nun Çilik köyünde, Remo'nun oğlu Halil Ağa'yı isyana razı ettiler. Böylece başlatılan deney isyanına Çilik köylüleri, Arabyan Aşireti ve Bedirhanlıların katılımıyla 4 ay sürdü.

Hükümet kuvvetleri ve Mardin ağaları isyancılara karşı işbirliği yapınca, Bedirhanlı Hasan işin sonunu getiremiyor ve Halil Ağa'nın Çilik köyüne kaçıyor. Köylülere biri, başlarını derde sokan elebaşılardan yeğen Süleyman'ı öldürünce, diğer yeğeni Abdürrezzak'ı yanına alan Hasan, Bitlis'e kaçmak zorunda kalıyordu.

Bedirhanlılardan Abdürrezzak, amcasını Bitlis'te bırakıp, bir süre sonra yeğeni Kâmil ile birlikte Rus sınırını geçiyor. Semdinan İsyanı'ndan dolayı daha önce Rusya'ya kaçmış olan Revandizli Said Taha ile birlikte, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar orada yaşıyordu.

Abdürrezzak ve Said Taha Rusya'da kaldıkları süre içinde, Doğu bölgesi ile ilgili çalışmalarına devam ettiler. Özellikle Ruslar'ın Doğu illerimizi işgali sırasında, onlar adına önemli görevler yaptılar. Mütareke'den sonra İstanbul'a döneceklerdi...

ŞEYH SELİM İLE ŞAHABETTİN VE ALİ İSYANI (1912)

Yine 1912 yılı içinde Ruslar'ın Doğu illerimizdeki kışkırtma ve propagandaları devam ediyordu. Bundan cesaret alan ŞEYH SELİM, Bitlis'te ŞAHABETTİN ve ALİ adlarındaki yardımcılarıyla 500 kişilik bir çete kurmuş, çevreye saldırdığı dehşet, bir entrika sonucu yön değiştiriyor ve bazı aşiret reislerinin aracılığıyla isyanın üç elebaşısı ERMENİLER'le birleşiyordu...

İsyan kısa zamanda bastırıldı. Bu dönemde RUS desteği kendini açıkça belli etti... Askeri kuvvetlerin elinden kaçan ŞEYH SELİM, yardımcıları ŞAHABETTİN ve ALİ, o tarihte Bitlis'te diplomatik ilişkilere(?) son derece önem verdiği için konsolosluğu bulunan Ruslar'a sığındılar. Birinci Dünya Savaşı'nın ilânına kadar Bitlis'teki Rus Konsolosluğu'nda misafir edildiler.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı ve Ruslar'a karşı savaş ilân edilmesi üzerine, Bitlis'teki Konsolosluk basılıyor ve İsyanın üç elebaşısı da yakalanıyordu... Üçü birden Bitlis'te darağacında can vereceklerdi...

KOÇGİRİ İSYANI (1920)

Eski bir Türkmen aşireti olup Hafik, Zara, Suşehri, Refahiye, Kemal, Kangal, Ovacık ve Kuruçay dolaylarında yaşayan Koçgiri Aşireti, öz be öz bir Türk aşireti olmakla beraber, Türkçe konuşmaları yanı sıra

Kürtçe de konuşuyorlardı. Koçgiri aşiretinin çoğunluğu Alevi olup, aşiret nüfusu tahminen 40.000 civarındaydı.

Bu bölge genellikle yolsuz ve okulsuz olup buralarda yaşayanların çoğunluğu geçimlerini hayvancılık yaparak sağlardı. Büyük bir aşiret olan Koçgiri, aşiretler geleneği olarak bölgenin özelliklerinden dolayı, 3000 civarında silâha sahip olmasına rağmen, her yönüyle hükümete bağlı bir aşiretti.

Mondros Mütarekesinin devam ettiği bir zamanda kurulan Kürt Teâli Cemiyeti'nin başkanı olan SEYİD ABDÜLKADİR ve çevresi bu bölgede, İngiliz ajanı BİNBAŞI NOWEL'in büyük yardım ve desteği ile Kürtçülük faaliyetlerini el altından yürüterek bir isyanın hazırlığı ile uğraşmaktaydı.

Kürt Teâli Cemiyeti tarafından Koçgiri Aşiretlerinin bulunduğu bölgeye gönderilen Veteriner Hekim MEHMET NURİ DERSİMİ (Baytar Nuri) ilk fırsatta Zara, Divriği, Kangal, Hafik, Umraniye, Sincan, Başpınar ve Domurca kaza ve nahiyelerinde Kürt Teâli Cemiyeti'nin şubelerini kurdurarak isyanın hazırlıklarına başlamıştır.

1920 yılı başlarında Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı Yellice nahiyesinde HÜSEYİN ABDAL tekkesinde isyanın taktik ve stratejisi ile ilgili çok gizli bir toplantı yapılmış. Bu toplantıya, isyana katılacak aşiretlerin ileri gelenleri yanısıra CANBEGAN ve KURMEŞAN aşiret reislerinin de bizzat kendileri gelmiştir.

Baytar Nuri Dersim'in başkanlığında yapılan bu toplantıda; Sevr muahodesinin tatbikini ve Diyarbakır, Van, Bitlis, Elazığ, Dersim (Tunceli) mıntıklarını ihtiva eden bağımsız bir Kürdistan'ın kurulması için silâha sarılmağa kesin olarak karar verilmiştir. İsyana hazırlıkları ve bu tip toplantılar devam ederken ilk silâh, İmranlı'da patlıyor.

6. Süvari Alayı İmranlı'da bulunmakta iken, alay isyancılar tarafından sarılıyor. Çarpışmalar sırasında alay komutanı binbaşı MÜŞTAK ve 4 er şehit olmuş, 90 er ve 6 subay ise teslim olmak zorunda kalmışlardır. Böylelikle bu bölge tamamen isyancıların eline geçmiştir.

1920 yılı Temmuz ayı sonlarına doğru MİSTO adındaki bir aşiret reisinin komutasındaki isyancılar, Zaranın Çulfa Ali karakolunu basarak burada bulunanları esir almışlar, silâh ve cophaneye de el koymuşlar.

1920 Ağustos ayında, Refahiye ilçesinde bulunan ŞADAN aşireti reisi PAŞO, büyük bir kuvvetle hareket ederek Kuruçay'dan geçmekte olan cephaneye yüklü müfrezeyi pusuya düşürerek, jandarmaları esir alıp cephaneye de el koymuşlardır. Kuruçay'dan geçerek Refahiye ilçe merkezine gelen Paşo, burayı da işgal ederek kendisini Kürt milli kuvvetleri komutanı ilân etmiştir.

20 Ekim 1920'de Dersim'den hareket eden bir grup isyancı, Giresun'dan Eğin'e gelmekte olan jandarma kuvvetlerini Kuruçay ilçesinin KAMHO mıntıkasında muhasara ederek, jandarmaları teslim almışlar ve

cephaneye de el koyarak tekrar Dersim'e dönmüşlerdir. Dersim'den Koçgiri'ye gelecek olan isyancıları teşkilatlandırmakla görevli ALİŞİR, büyük bir kuvvetle harekete katılmaya hazırlandıklarını Nuri Dersimi'ye bildirmiştir.

Kürt Teâlî Cemiyet'i'nin faal elemanlarından olan Alişan, Refahiye Kaymakam vekili olma sıfatıyla Dersim'den gelen isyancı kuvvetlerin takibini yapmak bahanesiyle, Kuruçay-Kemah mıntikâsından geçip Dersim'in Ovacık mıntikâsına gelmiş, buradan yanına aldığı bazı aşiret reisleri ile beraber, Hozat'a gitmiş ve Hozat'ta Çemişgezek ile Ovacık'tan yanında getirdiği aşiret ileri gelenleri ile gizli bir toplantı yaparak, Kürdistan'ın kurulmasının yakın olduğunu ve bağımsızlığını ilân edeceğini belirtmiş ve bu toplantıya katılanları da, Koçgiri harekâtına her yönden destek olmalarını istemiştir.

Hozat'ta yapılan bu toplantıdan sonra, Kürdistan için oarı isteklere havi bir muhtırayı 14 Kasım 1920'de Ankara hükûmetine verilmek üzere Dersim Mutasarrıfı RIZA'ya verilmiştir. Verilen bu muhtıranın ana hatları şunlardır :

«1 --- Kürdistan Muhtariyet idaresine muvafakat eden İstanbul Saltanat Hükûmeti'nin bu babdaki kararını MUSTAFA KEMAL hükûmetinin de kabul edip etmediğinin açıklanması.

2 — Kürdistan Muhtariyet idaresi hakkında MUSTAFA KEMAL hükûmeti'nin görüş noktasının ne olduğu hususunda aşair rüyasesasına acele cevap verilmesi.

3 — Elazığ, Malatya, Sivas ve Erzincan mıntikâları hapishanelerinde tutuklu bulunan bütün Kürtler'in derhal sorbest bırakılması.

4 — Kürt çoğunluğu bulunan mıntikâlardan Türk memurlarının çekilmesi.

5 — Koçgiri mıntikâsına gönderildiği haber alınan müfrezelerin derhal geri çekilmesi.»

Yukarıda esasları belirtilen bu muhtıra, Baytar Nuri'nin babası olan İBRAHİM tarafından yazılmış, yazılan bu muhtıra ABBASAN aşireti reisi MEÇO AĞA tarafından, Dersim mutasarrıfı RIZA'ya verildiği zaman, MEÇO AĞA mutasarrıfa hitaben :

«Bu isteğimize 24 saat zarfında cevap gelmediği takdirde (Parmaklarını göstererek) bu parmaklarımın senin gözlerini çıkarırım» diyerek mutasarrıfı tehdit etmiştir. Mutasarrıf Rıza Bey, Elazığ'a gelerek durumu Ankara hükûmetine bildirmiştir.

Hozat'ta yapılan bu toplantıdan sonra; Koçgiri'ye yardıma hazır olduklarını belirten Dersim aşiret reisleri arasında anlaşmazlıklar başlamış ve bu anlaşmazlıklar neticesi olarak MEÇO AĞA, Dersim mebusluğunu kabul ederek Ankara'ya gitmiştir. Dersim'deki aşiret reislerinden olan DİYAP AĞA «Aslımız ve neslimiz birdir. Yabancıların oyununa gelip birbirimizi öldürmeyelim» diyerek isyancılara karşı çıkmış ve Meço Ağa ile birlikte o da Dersim mebusu olarak Ankara'ya gitmiştir. Bu iki büyük aşiret reisinin yanı sıra Kango Oğlu AHMET REMZİ ve Binbaşı HASAN HAYRİ'de Dersim milletvekili olarak Ankara'ya gitmişlerdir.

MEÇO AĞA

Koçgiri İsyanını münasip görmeyip isyancılardan ayrılarak 1. Meclise Dersim Mebusu olarak katılmıştır.

Bu dört Dersim ileri gelenleri, milletvekili olarak Ankara'ya gittikten sonra, SEYİD RIZA isyancılara yardım etmeyi vaad etmiş ve Dersim'den Koçgiri'ye gidecek olan isyancı kuvvetlerin organizasyonunu üzerine almıştır.

14 Kasım 1920 tarihinde Ankara hükûmetine verilen muhtıranın hemen ardından, Ankara hükûmeti, meseleye çözüm getirmek için kesin tedbirler alma yoluna gitmiş, bu sefer de 25 Aralık 1920 tarihinde, birincisinden ağır olmak üzere ikinci bir telgraf Ankara hükûmetine gönderilmiştir. Hükûmete gönderilen bu telgraf ise şu şekildedir :

DIYAR AĞA

«Aslımız ve neslimiz birdir» diyerek isyancılara karşı çıkıp 1. Meclise Dersim Mebusu olarak katılmıştır.

6 Mart 1921'de Umraniye merkezi isyancılar tarafından işgal edilmiş ve burada isyancılara esir düşen binbaşı HALİS, isyancılar tarafından kurşuna dizilmiştir. Umraniye'den Koçhisar muntikasına geçen isyancıların başında, KURMEŞAN aşiretinde SEİT AZİZ, ZALİM ve kardeşi HASAN bulunuyordu.

Kangal muntikasında ise ÇAREK, GİNİ, ZAZA, CANBEK ve ŞADYAN aşiretleri bu muntikayı kontrol altına almışlardı.

Divriği cephesi kumandanlığını ALİŞAN'ın oğlu MAHMUT üzerine almıştı. Mahmud'un yardımcıları ise AZAMET ve AŞKİ idi.

8 Mart 1921'de Ovacık aşiretlerinden 2500 mevcutlu bir isyancı gurup Munzur dağları eteğinden KE-MAH'a geçmişler, burada şiddetli çarpışmalar olmuş ve Kaymakam ile jandarma komutanı, isyancılar tarafından esir alınmışlar.

İsyancılar Kemah'ı ellerine geçirdikten sonra, Fırat üzerinde bulunan ŞEYTAN KÖPRÜSÜ denilen köprüyü tamir ederek, Kuruçay ilçesine gelmişler ve burada da ŞAHSİVAROĞLU MEHMET AĞA ve arkadaşları esir alınarak, Umraniye'deki isyancı karargâhına gönderilmişlerdir.

Dersim'den gelip isyancılara katılan kuvvetlerin başında PEZGAVUR aşiret reisi BİRO İBRAHİM, MAK-SUDAN aşiret reisi MUNZUR, ASLANAN aşiret reisi MEHMET ile isyanın planlayıcılarından olan ALİŞER bulunuyordu.

SEYİD RIZA

Dersim aşiretleri üzerinde büyük tesiri olan bu şahıs, Koçgiri isyanı sırasında Dersim'den Koçgiri'ye kuvvet göndermekle isyancılara büyük destek sağlamıştır.

•Elâzığ Vilâyeti vasıtasıyla Ankara Büyük Millet Meclisi Riyâsetine Sevr DMuhabedesi mucibince Diyarbakır, Elaziz, Van ve Bitlis Vilâyetlerinde müstakil bir Kürdistan'ın teşekkül etmesi lâzım geliyor. Binaenaleyh, bu teşkil edilmelidir. Aksi takdirde bu hakkı silâh kuvvetiyle almaya mecbur kalacağımızı beyan ederiz.

Garbi Dersim Aşair Rüesası-

HASAN HAYRİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde birbaşı idi. Koçgiri İsyanı sırasında «Türklerle Kürtlerin öz kardeş olduklarını ve hiç bir zaman birbirlerinden ayrılmayacaklarını» belirtiyordu. I. Meclise Dersim Mebusu olarak katıldı.

Böylelikle gittikçe gelişen bu isyancı guruplara; DRÉJAN ve ATMA aşiretleri ile PERÇİKAN aşireti de harekete katılacaklarını isyancıların liderlerine bildirmişler ve böylelikle güçlenen isyancılar; yer yer bölgeyi hâkimyetleri altına almaya başlamışlardır.

İsyancılar Koçhisar ilçesinin Cemallı nahiyesini işgal ettikten sonra, 11 Mart 1921'de Ankara hükûmetine çektikleri telgrafta yeni bazı isteklerinin olduğunu bildirirler :

«Ankara Büyük Millet Meclisi Riyâsetine,

Nefsi Zara hariç olmak üzere ekseriyet azimesi Kürtlerle meskûn olan Koçgiri Kazası İle Divriği, Refahiye, Kuruçay ve Kemah Kazalarının mümtaz bir vilâyet haline ifrağı ve teşkili ile yerli Kürtlerden bir valinin tayinini; memuruadliye ve mülkiyenin gene vazifesi başında kalmasını arz ederiz.

Dersim Aşiretleri Reislerinden Koçgiri Aşiret Reisi
Mustafa, Seyithan, Muhammet ve Takl;
Muhammet, Munzur. Sadattan, Alişer»

İsyancı liderlerin çekmiş olduğu bu telgraf üzerine, Bakanlar Kurulu'nun aldığı kararla Elâziğ, Sivas, Erzincan il ve ilçelerini kapsayan sıkıyönetim ilân edilir. Sıkıyönetim ilânından hemen sonra Genel Kurmay Başkanlığı, Merkez ordusu Komutanlığına isyanın bastırılması ile ilgili olarak şu bildiri gönderilmiştir :

«Harekâtın şiddeti, ayaklanmanın tertipçisi ve tahrikçisi olan ve halkı kışkırtan kişilere yönelcektir. Mal, can, ırz ve namusları hükûmetin teminatı altında bulunduğu ve din, mezhep ayrılığı gözetmeksizin bütün vatandaşların haklarının korunacağı vatandaşa, ahaliye duyurulacak ve inandırılmaya çalışılacaktır. Bu hedefe varmak için harekâta başlamadan önce her

Birlik komutanı durumu bu suretle halka duyurarak kanunlara uymaya çağrılacak, fesatçı ve tahrikçilerin teslimini, yağma malların geri verilmesini isteyeceklerdir. 48 saati geçmemek şartı ile verilecek mehilin bitiminde buna uymayanlar asi sayılacaklardır. Terapist, eşkiya başları yakalandıkça tutuklu olarak ve kaçmalarına meydan verilmeyerek Sivas merkez komutanlığına sevk ve teslim olunacaklardır. İsyan ve eskiyalıkta direncin mallarına el konulacak ve en yakın hükümet merkezine teslim ve evleri yakılacak ve yıkılacaktır. Direnciler köy halkı oldukları takdirde bu işlem bütün köy için uygulanacaktır.

İsteyerek yada istenmeyerek her ne şekilde olursa olsun, ayaklanma ve eşkiyalığa katılmış olanların silâhleri ve cephaneleri alınacak, silâhlarını gizledikleri anlaşılabilirler de tutuklanacaklardır.

Tenkil harekâtı Koçgiri asiretine ve bunlara katılmak üzere Tunceli'den gelmiş olan asilere ve Koçgiri çevresinde isyana katılmış olanlara yönelecektir. Kanunlara bağlılıklarını devam ettirmiş olan köy ve aşiretler halkının hiç bir suretle zarar görmemeleri çok önemlidir.

Tenkil harekâtı sırasında kişi haklarına önem verilmesini, halkın kalbini kazanmaya gayret harcanmasını, silâh arkadaşlarımdan beklerim.

Çeşitli kollardan hareket eden müfrezeler arasındaki ulaştırma ve irtihata da çok dikkat edilerek harekâtın düzeninde cereyan cimesi, asilerin şaşırtıcı gece baskınlarına karşı hazırlıklı bulunmasını, aynı

bölge içinde harekât eden birliklerin birli birline karşılıklı yardımda bulunmasını, cephanesine meydan verilmemesini, hükümete bağlı ahalinin silâhli kuvvetlerinden uygun şekilde faydalanılmasını ve bu talimatın çok gizli tutulmasını ve alındığının bildirilmesini rica ederim.»

Merkez ordusu kumandanı NURETTİN PAŞA, Genel Kurmay'ın gönderdiği talimat üzerine, tenkil hareketine katılacak olan birliklerin hazırlanması için çalışmalara başlamış ve bu arada, 12 Mart 1921'de Yozgat'daki 53. Sıvari Alayı Sivas'a hareket etmiş, 14 Mart 1921'de Amasya'daki 5. Fırka hücum taburları ve Merzifon'dan 5. Fırkanın 10. Alayının iki Taburu Sivas'a gelmişlerdir.

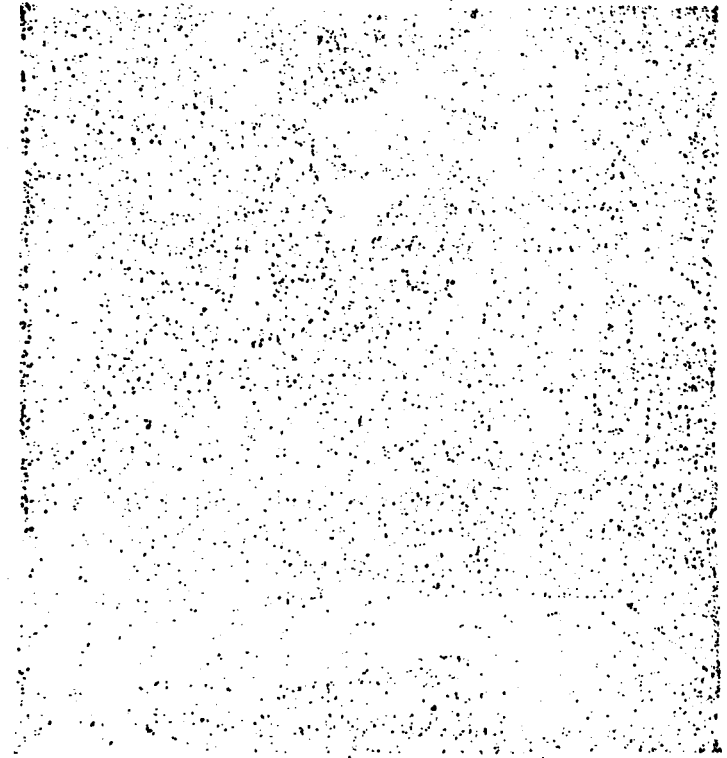
54. Sıvari Alayı Sivas'tan, Koçhisar'a. 32. Sıvari Alayı da Tokat'tan Sivas'a, Erzincan Jandarma ve milis kuvvetleri de Reşadiye'ye gönderilmiş ve 15 Mart 1921'den itibaren SIVAS, ELAZIĞ ve ERZİNCAN vilâyetlerinde Örfi idare ilân edilmiştir.

Genel Kurmay Başkanlığına tenkil harekâtının plânını bildiren merkez ordusu komutanlığı 11 Nisan 1921 tarihinde harekâta başlamıştır. Merkez ordusunun tenkil harekâtı için mevcut gücü şöyledir: 3 hafif, 18 ağır makineli tüfek, 3200 er, 2750 tüfek ve 1250 hayvan idi. İsyanlıların kuvveti ise 3000 kişi olup, 2500 tüfekleri mevcut olmakla beraber bazı köylerden de silâh yardımı almışlardır.

Hükümet kuvvetlerinin tenkil plânına göre yapmış oldukları çarpışmalar çok şiddetli geçmiş olma-

sına rağmen, isyancılar büyük kayıplar vorerek dağılmaya başlamışlar ve isyancı gurupta çözümler başlamış ve hattâ birbirlerine düşmüşlerdir.

İsyanın başlangıcında, isyancılarla birlik olan GİNYAN aşireti reisi Murat AĞA, daha sonra bütün aşireti ile hükümet kuvvetlerinin yanında yer almıştır.

Veteriner Hekim olan Mehmet Nuri Dersimî (Baytar Nuri) Koçgiri isyanının hazırlanmasında bilfiil görev almıştır. İsyân bastırıldıktan sonra yakalanmış ve Sivas sıkıyönetim komutanlığına teslim edilmiştir.

Kangal mıntıkasında söz sahibi olan HACI AĞA, MURAT AĞA ile kendi kontrollerinde olan YILANLI DAĞI'nda buluşarak, hükümet kuvvetleri yanında isyancılara karşı yer almaya karar verirler. CELALLI mıntıkasında, isyancılarla çarpışan MURAT AĞA ve HACI AĞA komutasındaki milis kuvvetleri isyancıları bozguna uğratar ve isyancıların önde gelenlerinden SEİT AZİZ, ZALİM ve kardeşi HASAN'ı yakalayıp hükümet kuvvetlerine teslim ederler. MURAT ve HACI Ağaların bu hareketleri diğer isyancılar tarafından duyulur ve isyancılar içerisinde panik yaratır ve dağılmalar başlar.

NURETTİN PAŞA komutasındaki merkez ordusu KURMEŞAN AŞİRETİ üzerine yürür ve aşiret reisi GÜZEL AĞA müsademe esnasında ölür, Güzel Ağa'nın ölümü ile bu büyük aşiret de dağılır, artık isyancılar çözülmeye başlamışlardır. Genel Kurmay Başkanlığına merkez ordusu komutanı NURETTİN PAŞA çekmiş olduğu telgrafta :

«İmranlı tenkil hareketinin bitmek üzere olduğunu, şimdiye kadar Fırat Nehri, Erzincan, İmranlı arasındaki bölgenin isyâncılardan temizlenmiş bulunduğunu, 500 kadar asinin öldüğünü, bir kısmının da sığındığını» bildirmiştir.

30 Mayıs günü LILIÇ Boğazında bulunan devlet kuvvetlerine saldıran isyâncılar püskürtülmüşler ve her tarafta yenik düşmüşlerdir. Koçgiri ayaklanmasını hazırlayan ve buna önderlik eden ALIŞAN, ALIŞIR, BAYTAR NURİ, PAŞOĞLU MAHMUT, HAYDAR ile 32 isyancı ileri geleni ve 600 civarındaki adamları ile

teslim olmak zorunda kalmışlar ve Sivas sıkıyönetim mahkemesine teslim edilmişlerdir.

Yunanlıların; batı cephesinden, Anadolu'nun istilâsı için topraklarımızda ilerlerken, aynı tarihte Doğu Bölgemizde başlatılan bu İsyanın kökünün, nerelere dayandığını talimin etmek zor olmasa gerek.

NASTURİ İSYANI

(1924)

Nasturi İsyanı 12 Eylül 1924'de başlamış, 28 Eylül 1924 tarihinde bastırılmıştır. İsyan, Musul'un Türkiye'ye geri verilmesindeki ısrarımız üzerine İngilizler'in Nasturi ve Kürtçe konuşan Türk soylu aşiretleri teşvik ve tahrik etmesiyle başlamıştır.

A — İSYANIN SEBEPLERİ :

1 — MUSUL MESELESİ : Lozan Antlaşması sırasında Musul hâvalisinin Türkiye'ye bırakılıp bırakılmaması konusunda bir anlaşma sağlanamayınca, Lozan Antlaşmasının üçüncü maddesine göre, Türk-İrak sınırının tesbit edilmesi daha sonraya bırakılmıştır. Bu sınır meselesinin hallolması için, Türk hükümet yetkililerinin İngiliz hükümet yetkililerine karşı tutumu şöyle idi :

Savaşın sonra barış sağlandığı için Musul meselesinin hâllinde Türkiye'nin tutumu, İngilizlerin Türkiye üzerindeki siyasetine bağlı olacak idi. Musul meselesi Türkiye için herşeyden önce bir milliyet meselesi olup, Musul il çevresinin nüfusunun % 68'den çoğu Türkmen ve Kürt diye adlandırılan Türkler idi.

Türkiye, Musul'da bulunan yarım milyondan fazla ırkdaşlarını; yabancı bir devlete bozguncu ve kışkırtma âleti olarak kullanılmak üzere elbette terk edemezdi. Yapılması gereken görüşmelerde İngiltere bu mevzu da ısrar ettiği takdirde, Türkiye'ye karşı hâin emeller taşımış olduğu kesinlikle anlaşılacak idi. O zaman da Türkiye'nin Lozan Antlaşmasını sadece bir müterake niteliğinde sayması, iç ve dış siyasetini de ona göre düzenlemesi gerekecekti.

Lozan'da İngilizlerin ileri sürdükleri önemli tutanaklar, Cemiyet-i Akvâm'dan (Milletler Cemiyeti) aldıkları bir manda vaadi ile ŞERİF HÜSEYİN ve Araplara harbin başlarında yapmış oldukları vaadlerdi. Halbuki Cemiyet-i Akvâm tarafından Irak mandasının İngilizlere verildiğine dâir resmî bir belge de yoktu. Ayrıca Musul'un Irak'a dahil olduğu da ispatlanmaya muhtaçtı. Bunların hepsi bir yana, hükûken Türkiye'ye âit olan bir arâziyi, onun rızası olmadan hiçbir kimse başka bir devlete veremezdi.

Musul konusunda yapılacak bir anlaşma ile İngilizler; Musul petrollerini Türkler tarafından güvenliği sağlanan bir bölgede işletilemek ve İskenderun körfezinden petrol naklini güvenle yapmak, Hindistan yollarının en önemlilerinden biri olan Anadolu Demiryollarını bir İngiliz şirketine işletmek ve Samsun, Sivas, Diyarbakır ve doğuda bazı ulaşım hatlarının imtiyazını almak, bunlardan başka Türkiye'den ekonomik faydalar sağlamak, Türkiye'nin Boğazlara hâkim olması; Kırım, Azerbaycan ve Kafkasya'daki ırkdaşlarına, Suriye ve İslâm devletlerine dolayısıyla bütün doğuya

etkilli olabilecek bir devletin dostluğunu kazanmak suretiyle bu durumdan faydalanmak imkânına sahip olabilirdi.

Saydığımız bu çıkarlara rağmen, İngilizlerin Türklerle dost olarak geçinmeye niyetli olup olmadıkları, Musul meselesinde bütün açıklığı ile anlaşılmıştı. Bu arada İngilizler; yapmış oldukları baskı, tehdit ve asker göndermelerine rağmen Süleymaniye sancağına hakim olamamışlardı. Bu sancaktan Türkiye Büyük Millet Meclisine Milletvekili seçilip gönderilmiş; fakat Türkiye, mesele Lozan Antlaşmasının üçüncü maddesi ile ilgili olduğundan, bu seçilen Milletvekillerini Meclis'e almamış idi. İşte bütün bu olaylar İngiltere'nin plebisitten kaçmakta olmasının nedenlerini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Türkiye ise herşeye rağmen plebisit (referandum) yapılmasında ısrar etmekte kararlıydı.

Görüşmelerde İngiliz'ler plebisit tarzını kesinlikle reddettikleri takdirde, Harp esnasında WILSON tarafından ilân edilen prensiplere uygun bir hal tarzının İngiliz'lerce teklif edilmesi istenecekti. İngiliz'ler ortaya bir prensip tarzı atmadıkları ve sadece Cemiyet-i Akvam'dan aldıkları manda vaadi gibi dayanıksız esaslar üzerinde durdukları takdirde, haksız oldukları ve hiçbir hal tarzı getirmediikleri açıkça ilân edilecek, daha sonra Türkiye, Musul'un milliyet prensibine uyularak bölünmesi yani Türkmen ve Kürt çoğunluğunun bulunduğu kısımların Türkiye'de, Arap çoğunluğunun bulunduğu kısımların da Irak'ta kalmasını teklif edecekti.

Türkiye'yi ileride büyük bir ölçüde parçalanmaya uğratabilmek için, İngilizler'in niyeti Türkiye'nin iç işlerine karışmayı mümkün kılacak bir Kürt kitlesini elerinde bulundurmak, dolayısıyla petrollerden emniyetli bir şekilde faydalanmak, Kürt aşiretlerini Araplara karşı kullanıp, Kürt azınlığının savunmasını bahane ederek, Irak'tan hiç bir şekilde çıkmamak için çeşitli sebepler ortaya çıkarmak idi. Bu sebeplerden dolayı İstanbul'da yapılan ikili görüşmeler (Haliç Konferansı) bir sonuç vermemiş, dolayısıyla mesele Cemiyet-i Akvam'a intikal etmişti. İngilizler, görüşmeler devam ederken gayelerini tahakkuk ettirebilmek için, el altından elverişli bir zemin yaratmak üzere gizli faaliyetlerini daha da artırdılar. Amerikalıların iştiraki ile gönderdikleri misyonerler, barış gönüllüleri ve yardım heyetleri aracılığı ile Ermeni ve Nasturileri Rumiye vilâyetine getirterek orada kuvvetli bir unsur meydana getirme çalışmalarına başlamışlardı.

İngiltere, Amerika ve Rusya gibi büyük devletlerin himaye ve yardımları ile Rumiye'de (Rizâiye) yoğunlaşan Ermeni ve Nasturilerin bu emperyalist devletler tarafından silâhlendirilmeleri ileride Türkiye için tehlikeli idi.

2 — TÜRK-İRAN SİYASİ İLİŞKİLERİ: İran sınırları içerisinde nüfusun çoğunluğunu Türklerin teşkil ettiğini, bu Türklerin milliyet duygusu ile birgün gözlerini Türkiye'ye çevirebileceklerini, İran devlet adamları çok iyi biliyorlardı. Bunun önüne geçebilmeleri için, çok eskiden beri sürdürdükleri mezhepler arası düşmanlığı tekrar körükleme yolunu tutmuşlardır.

Okullarında Türkçe öğrenimi yasaklamışlar bu da yetmiyormuş gibi İran'da Türkçe konuşan halkın aslen Fars olduklarını söyleyebilecek kadar ileri gitmişlerdi. Bu tutum ve davranışlarından dolayı Türkiye hiçbir zaman İran'dan samimi bir yakınlaşma görmemiştir. Buna rağmen İran'la dostluk ilişkileri arayıp bulmakta fayda vardı. Çünkü İran hudutları içerisinde Irk birliği mevcut değildi. Buna karşılık kuzey ve güneyden gelen tazyiklerin ve Türkiye'de meydana gelen olayların bıraktığı izlerle çeşitli ırkların, milliyetçilik hisleri İran hükümetinin aksi yöndeki gayretlerine rağmen kuvvetleniyordu. Bu itibarla bir gün bu devletin parçalanacağını düşünmek mümkün idi. Böyle bir bölünme olduğu takdirde İran da Türkiye'nin o günkü durumuna düşecekti. Türkiye, İran üzerinde etkili olabilecek şu tedbirleri alabilirdi :

a) İran Azerbaycan'ının ticaret yolunu teşkil eden Beyazıt-Erzurum-Trabzon transit yolunun faydalanılır bir hale getirilmesi Kızıldeniz'de yapılmakta olan gümrük işlemlerinin Erzurum'a nakledilmesi suretiyle kolaylık sağlanması. Bu durum İran için çok önemli idi. Çünkü ne Kafkas, ne de Bağdat yolu Azerbaycan mallarının Trabzon yoluyla olduğu kadar güvenli ve ucuz bir şekilde nakline elverişli idi. Bu itibarla bu yolu açık bulundurunanın İran hükümeti üzerinde yapabileceği etki çok büyük olabilirdi.

b) Türkiye'deki İranlılarla İran'dan Türkiye'ye gelip yerleşecek olanların askerlik yükümlülüğünün İran lehine uygun bir şekle sokulması, Türkiye'deki İran Büyükelçiliğine farklı muamele yapılması.

Bu ve buna benzer tedbirler İran hükümetinin Türklere karşı olan düşmanca davranışını bir nebze de olsa azaltmış, diğer yandan Türkiye'nin iyi niyetlerine rağmen, İran'da yine bir parçalanma meydana gelirse, o zaman Türk devletine katılması istenen İran Azerbaycan halkının böylelikle gönüllerini kazanma imkânı elde edilmiş olunabilirdi.

Bütün bunlara rağmen İran'ın kötü niyetinde bir değişme olmazsa, düşmanlıkları devam ederse, tabii ki Türklerin de tutumlarını değiştirmeleri gerekirdi. Şöyle ki : Siyasi bir mülteci olarak Türkiye'de bulunan SİMKO'yu (İsmail Ağa) gayri resmî yardımlarla İran'a göndermek suretiyle, hem Rumiye ve Salmas dolaylarında dolanmakta olan Ermeni ve Nasturiler dağıtılır, hem de İran hükümetinin başına yeni gâileler açılır ve böylece İran üzerinde önemli bir tazyik yapmak mümkün olurdu.

3 — TÜRK-İRAK SİYASİ İLİŞKİLERİ : Türkiye Cumhuriyeti ile Irak arasında tesbit edilmiş olan statüko hududu olarak, Mondros Mütarekesinde Türk kıtalarının bulunduğu duruma göre tesbit edilen hattı (Süleymaniye'nin 15 km. güneyi-Umutcabe ile Aynültavahiyat arası, Arulmahrubo civarından geçerek Biret in 30 km. güneydoğusunda Fırat'a kadar olan hat) kabul edilmekte ve Cemiyet-i Akvam'ın Musul mesclesine bir çözüm getirinceye kadar Irak askeri kıtalarını İngilizlerin mütarekeden sonra teklif ettikleri hattın (İran sınırındaki Adrama dağları-Şehirpazar'ın 5 km. güneyi, Dıraniye'nin 25 km. güneyi-Zabbikebir ve Revandiz'in 40 km. batısında Fasrık'ı kesen ve bu nehr-

rin yönünü takip ederek Zaho'ya kadar çizilen hat) gerisine kadar almaları istenmekte idi. Buna karşılık Türk kıtalarının da bu hat ve Şemdinli ilçesinin güney sınırını geçmemeleri kabul edilmişti.

Şikakan aşireti reisi Şinko (İsmail Ağa)
(Ortada oturan)

4 — TÜRK-RUS SİYASİ İLİŞKİLERİ : İngilizlerin Güneydoğu Anadolu, Kerkük ve Musul bölgelerini nüfuzları altına almak istedikleri, bu bölgelerde Rusya'nın da çoktan beri gözü vardı. Ruslarda çeşitli yollarla bu bölgeleri egemenlikleri altına almak için bü-

yük çabalar harcıyorlardı. Bu sebeple bir taraftan Amerikalıların ve İngilizlerin misyoner örgütlerine karşı olarak, Ruslarda bolşevik örgütü kurmaya, diğer yandan Ermeni ve Nasturilere bol miktarda silâh, cephane ve para vererek bunların oturdukları bölgeye sahip olmaya çalışıyorlardı.

Rusların bu teşebbüslerindeki maksatları ne pa-hasına olursa olsun İran'da İngilizlerden daha fazla söz sahibi olmak ve Rumiye dolaylarını ellerinde bulundurmak idi. Neticede Türk sınır boyları üzerinde bu derece geniş bir arazinin Rus müstemlekesi haline girmesi şüphesizdi. Türk sınır boylarında da böylelikle Rus bolşevik tehlikesi doğmuş olacaktı.

5 — İNGİLİZLERİN MUSUL MESELESİ DOLAYISIYLA GİRİŞTİKLERİ FAALİYETLER : İngilizler Musul meselesinin çözümlenmesinden önce Türkiye ve Rusya'ya karşı Kürt, Ermeni ve Keldani siyasetini gütmekte idiler. Revandiz'de büyük nüfuz sahibi olan SİDDA'yı bol para ve altın karşılığı kendi hesaplarına çalıştırmak üzere âlet etmişlerdi. İngilizlerin siyâsi emellerine hizmet eden SİDDA, Rumiye bölgesine yerleşmekte olan Ermeni ve Nasturileri sınır boyundaki Kürt kabile ve boylarıyla anlaştırmaya çalışarak İngilizlerin yardım ve desteği ile Ermeni-Kürt ittifakını meydana getirmeye çalışıyordu. Bu ittifakla ilgili olarak da, bazı Kürtlerden yardım görüyordu. Kışın hayvan sürülerini Musul civarında barındırmakta olan Herki isimli Kürt aşiretini ve diğer bazı Kürt kabilelerinin hayvanları, Musul bölgesinde bulunduğu sırada, SİDDA'nın bu hayvan sürülerine elkoymasından

çekindikleri için, SİDDA'ya itaatkâr görünmek zorunda idiler.

Türlere karşı bu sinsi ve gizli plânlarını gerçekleştirmek isteyen İngilizler, Irak'taki Ermeni ve Nasturilerden faydalanma imkânı bulmuşlardı. Bunların erkeklerini silâhlendirerek Erdebil, Kerkük, Revandiz ve Köysacak dolaylarında toplamakta, kadın ve çocuklarını ise Rumiye'ye göç ettirmekte idiler. Bu hareketlerindeki maksatları Musul'da Türlere karşı bir kuvvet meydana getirmek ve aynı zamanda SİDDA aracılığı ile Kürt-Ermeni ittifakı kurdurarak, Irak gibi ismen bağımsız Kürt ve Ermeni hükümetleri kurdurarak bir İngiliz müstemlekesi meydana getirmektir.

İngilizlerin Türlere karşı kurmak istedikleri bu hükümetler ve onların ittifakından diğer bir maksatları da, Türlere Ruslar'la anlaşıp 1907 Antlaşmasını tekrar meydana getirecek olurlarsa Irak sınırında Ruslarla Türlere arasında bir tampon bölgeyi ellerinde bulundurmaktır. İngilizler bu arada Nasturileri Hakkari bölgesine gönderiyor, diğer yandan da Garzan, Erzurum ve Bitlis bölgelerine bel miktarda silâh, cephane ve para göndererek, bu bölgedeki aşiret reisleri arasında Kürt bağımsızlık fikrini propaganda ederek, yaymaya çalışıyordu. Bu bölgeden olan subaylara el atarak bunları da Kürt bağımsızlığı için isyâna teşvik ediyordu.

Türlere Musul meselesinde âciz bir durumda bırakılmak için daha da ileri giderek, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu kısımlarını ele geçirmek istiyorlardı. İngilizlerin bu faaliyetlerini gören Türk hükümet yetki-

lileri ise, İngilizlerin bu hareketlerine karşılık olarak Statüko sınırı dışında propaganda yapılmasına, aşiretlerden özel teşkilâtlar kurarak Musul il dahilinde karşıt propaganda faaliyetlerine hız verilmesine 1924 Haziran'ında karar vermişti. Türk hükümeti'nin gayesi, Hakkari ili'ne İngilizlerin sokmuş oldukları Nasturileri bertaraf etmek ve Musul meselesi Cemiyet-i Akvam'a götürüldüğü sırada; İngilizler, Haliç Konferansı'nda tesbit edilen sınırın güney kısımlarının Irak'a ait olduğunu iddia ettikleri için, Nasturileri Türkiye sınırları içerisinde gösterip buralara hâkim olmak ve hazırladıkları isyânda Türkiye sınırları içerisinde bulunan Nasturileri de isyâna katmak çabası içerisindeydiler.

B — İSYAN

1 — AYAKLANMA ÖNCESİ DURUM : Türk hükümeti'nin, İngilizlerin Nasturileri kışkırtmalarına karşılık olarak sınır dışında propaganda yapması, herşeyden evvel bir teşkilât meselesi idi. İngilizlerin Nasturiler kanalıyla Türkiye hudutları dahilinde çıkartmak istedikleri isyânın önüne geçebilmek için, bunların ellerinde bulunan silâhların toplanması gerekirdi. Böyle bir harekete girişildiği takdirde, İngilizler müdahale etmeseler bile, Türk sınırları içerisinde bulunan Nasturiler kısa bir direnmeden sonra ya sınır dışına çıkacaklar veyahut sınır dışındaki Ermeni ve Nasturilerle birleşerek, silâh toplama işlemine karşı koyabilirlerdi. Bunun için de her iki ihtimâlle karşı hazırlıklı olmak gerekiyordu. Fakat bu bölgede (Cizre'nin, Silopi nahiyesinde doğu hududunu teşkil eden Hazil suyunun doğusundaki bölge ile Çölemerik'in güneyi) Türk hü-

kümet'nlü ne idarî teşkilâtı, ne de askerî kuvveti vardı. Bunun için, bu bölgeye ilk plânda asker göndermek ve idarî bir teşkilât kurmak gerekirdi.

Durum böyle iken, Nasturiler bu bölgelerde gürven ve düzeni bozucu hareketlerini hergün daha da artırmakta ve bir nevî isyân hazırlığı yapmaktaydılar.

2 — HANGEDİĞİ OLAYI: 7 Ağustos 1924 tarihinde, Hakkari Vâlisini Hangediği civarında esir alan Nasturiler, beraberindeki bazı erleri ve Jandarma Komutanı Binbaşı HÜSEYİN'i şehit ederler ve böylelikle İngilizlerin tezgâhladığı isyân başlamış olur. Esir olarak alınan Hakkari Valisi HALİL RIFAT BEY, başından geçen olayı şu şekilde anlatmaktadır:

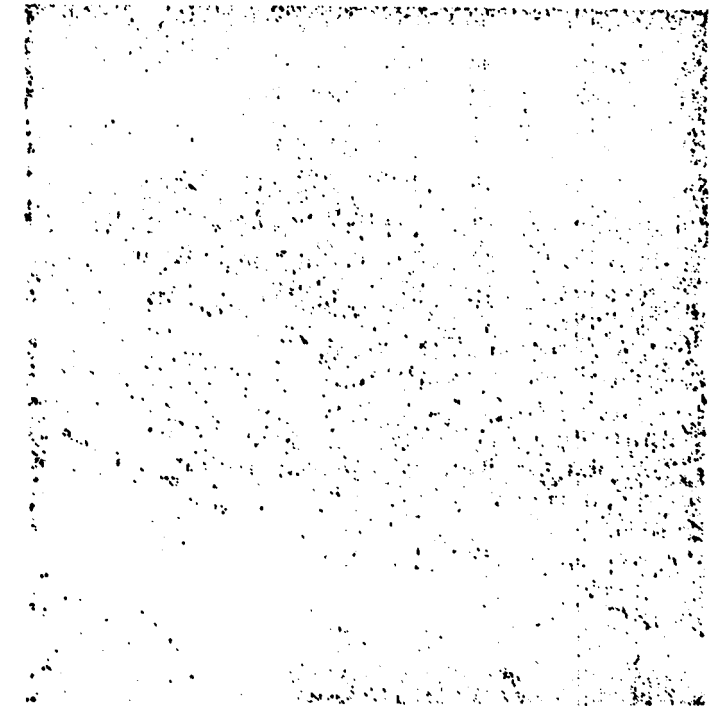
«Beytüşşebap'tan sonra Çal aşiretlerinin de özel teşkillerini ve Nasturilerin yerlerini, kuvvetlerini yakından görmek ve daha bazı önemli işler yapmak için 7 Ağustos 1924'te Çölemerik'ten Çal'a hareket edilmişti. Denetlemeye çıkan İl Jandarma Komutanı ile Çal takımına atanan Jandarma Teğmeni ile, 9. Plyade Atlı Jandarma, bir tahsildar ve üç hayvan kiracısı olmak üzere, dört silâhsız sivil de beraberdi. Nasturilerle temas etmemek için, alınan bütün tedbirlere rağmen, yolumuz Nasturi sınırının en doğusunda ve güney kabilesinin 7 saat uzağında fakat bunlardan ancak 5-6 hanenin sakin bulunduğu derin bir dereден geçmekte idik. İşte ertesi sabah bu dereден geçerken, birden bire on dakika süre ile dört taraftan şiddetli bir ateşe maruz kaldık. Yolcular arasında Vali olduğu anlaşılınca ateş kesildi ve 200 saldırgan Nasturi, birden etrafımızı sardılar. Sağ kalan Jandarmaların silâh ve cephanelerinin alındığı ve bizim esir

olduğumuz o gün sekiz saat mesafede Nuhup kabilesinin reisi ve bu cinayet şebekesinin tertipçisi GÜLYANO adında birinin yanına sevk edildik. Ertesi gün Irak'ın Umadiye hükûmetine teslim olunmak üzere yola çıkarıldık. Muhafızlar İngiliz askerî terbiyesi görmüş olacaklar ki, aynı İngilizler gibi muamele yapıyorlardı. Aşşağı Tayyari'ye ait Kıman köyüne gelince bu kabilenin reisi ve Aşşağı Tayyari Nasturilerinin en kuvvetlisi olduğu halde, hükûmete olan bağlılığını her vakit ispatlayan HOŞABE adındaki kişi, bu durumu önlemeye çalıştı. Muhafızların inat etmelerine rağmen, kuvvete karşı koyacağını bildirdi. Birgün sonra oraya gelen GÜLYANO'ya aynı şiddetle karşılıkta bulundu ve dün özgürlüğümüzü iade etti. Bugün Çal'a geldik. Bu çatışmada Binbaşı HÜSEYİN ile üç jandarma eri şehit, üçü ağır olmak üzere beş Jandarma erimiz yaralandı.

Olaya sebep câniler, Çal ve dolaylarındaki aşiretlerden bazılarının hükûmetten kendileri üzerine asker gönderilmesini istediklerini iddia ediyorlardı. Tabiiyle bunlar hareketimizi haber almışlar ve bir gün önce tertibat alarak bu cinayeti kasten yapmışlardı.

Muhub'da GÜLYANO'nun yanında iken, iki İngiliz uçağının üzerimizde uçtuğu ve sabah da epeyi aşağıdan gönderilmek istenmişliğimiz ve Nasturiler arasında üniformalı ve silâhlı İngiliz askerlerinin görülmesi, İngilizlerin son günlerde bu cânileri hükûmetimiz üzerine kışkırtmakta olduğuna şüphe bırakmamaktadır. Bu elim seyahat ve olay, Nasturilerin bulunduğu yerlerin geçilmesi güç ve ayakkabı ile yürünmesi imkân olmayan yüksek dağlar, derin dereler,

yolsuz ve ıssız yerlerden ibaret olduğunu ve bir askeri hareket yapılacaksa, komutanlarının bizzat bu havalıyı görmeleri lüzumunun kesin bulunduğunu ve güneyden yardım almadıkları takdirde kuvvetlerinin iyi atıcı ve ikibinden aşağı olmadığını bize gösterdi. Olay bendenize kanlı yaşlar döktürmekle beraber, Nasturilerin tedibi ve topraklarından atılmaları için, hükümetimize gerçek bir sebep vermiş bulunmaktadır.

Hakari Valisi Halil Rifat Bey ve beraberindekiler, bu derin ve ıssız dereden geçerken Nasturiler tarafından şiddetli ateşe maruz kalıp, teslim oldukları yer.

C — TENKİL HAREKETİ

Bu olaylar Türk hükümeti'ne karşı, İngilizlerin yardım ve teşviki ile ayaklanmaya başlayan Nasturilerin tedibinin zaman kaybetmeden yapılmasını gerektiriyordu. Hükümet, tedip hareketini az bir kuvvetle başarılı bir şekilde yürütmek istemekte idi. Haddizatında bütün bu olaylar dış etki ve telkinlerin bir neticesiydi. İngilizler bu isyâna siyasî bir nitelik kazandırmak için, var güçleri ile çalışıyorlardı. İsyancıların dışardaki Ermeni ve Nasturilerden yardım almaları halinde, isyanda başarılı oldukları takdirde, doğu bölgemizde bir Kürt-Ermeni ittifakına dayalı, İngilizlerin himâyesinde bir devlet kurmak kararındaydılar.

Bu durumun ciddiyetini kavrayan 7. Kolordu Komutanlığı, İngilizlerin Nasturilere bol miktarda silâh ve para yardımında bulunmaları karşısında, esaslı hazırlıklardan sonra sistemli bir şekilde harekete geçmesini, bu bölgedeki asker sayılarının artırılmasını ve yine bu bölgedeki aşiretlerden de faydalanmakla, tehlikeyi uygun görmüş ve bunun sağlanması için isyancılara katılmayan aşiret reislerine, devlet kuvvetleriyle beraber isyâncılara karşı koymayı kabul ettikleri takdirde, hükümet tarafından madalya verilip taltif edilmeleri düşünülmüştür.

Genel Kurmay Başkanlığı, durumun ciddiyeti karşısında bu işe gerektiği kadar kuvvet ayırma bakımından 12 Ağustos'ta, 12. Tümen'den bir alayın Van'a gönderilmesini, 9. Kolordu'ya emretmiş. Kolordu da bu göreve 36. Alayı ayırmıştır. Genel Kurmay Baş-

kanlığı tedip hareketi hakkındaki düşüncelerini, 13 Ağustos 1924'te Başbakanlığa şu şekilde bildirmiştir :

• 1 — Tedibi düşünülen Nasturilerin buldukları bölge :

Kuzeyi : Çölemerik güneyi ile Beytüşşebap güneyi arasında uzanan hat, doğusu Oraman ve Çal'ın batı sınırı.

Batısı : Gılığoyan aşireti ve Merinar dağı ile sınırı geçilmesi güç olan bir bölgedir. Nüfusu yaklaşık olarak 8000 kadar olup 1000 silâhının mevcut olduğu anlaşılmıştır. Tedip halinde bu bölge halkı şu hareketlerde bulunabilir :

a — Dıştan yardım beklemeden karşı koyarlar.

b — Tedip kıtalarına karşı silâh kullanmadan, evlerini terk ederek güneye doğru göç ederler.

c — Aynı ırk'a mensup Rumiye dolaylarında toplanmış bulunan insan sürüsünden çıkabilecek silâhların da yardımını görebilirler.

d — Ayaklananların direnmelerini artırmak için, İngilizlerin Musul ve dolaylarındaki kıtaları harekete geçebilir.

e — Bölgeleri civarında (Zaho, Umadiye, Zebar, Akra ve Revandiz) ve herbirinin 600 mevcutlu olduğu öğrenilen muntazam örgütlü toplamı 5 taburdan ibaret olan arkadaşlarının yardımı ile yetinerek karşı koyarlar.

2 — Tesbit edilen hareket tarzları arasında, Nasturilerin bir direnme göstermeden göç etmeleri ve kar-

şı koymaları uzak ihtimallerdir. İngilizlerin fiilen harokâta katılmaları, Türk hükümeti ile İngiliz hükümeti arasında harp ilân etmek olduğundan, buna da ihtimal verilemez. En kuvvetli ihtimal olarak, Nasturilerin civar bölgelerde bulunan silâhlı Nasturilerin de katılmaları ile karşı koymaları mümkün olabilir. Bundan dolayı Nasturilere kesin bir darbe vurmak için, 2. Piyade ve 1. Süvari Tümeniyle harekâtı yaparak şu tedbirleri almak uygun görülmektedir.

a — Şırnak'taki 18. Piyade Alayı'nı Beytüşşebab'a

b — Van'da 2. Piyade Tümeni'nin 1. Piyade Alayı ile 1. Dağ Bataryası'nın Çölemerik'e

c — Midyat'taki 6. Alay ile Cizre civarındaki bataryalardan birini Hodriş'e (Beytüşşebab'ın 10 km. güney batısında)

d — Cizre dolayındaki 1. Süvari Tümeni Hodriş ile Cizre arasındaki bölgeye

e — Sarıkamış'taki 12. Piyade Alayları'ndan biri ile 1000 dağ bataryasını Van'a

f — Mardin'deki 14. Süvari Tümeni'nin 5. Alay ile Nusaybin'deki 7. Kolordu Süvari Bölüğünü ve Diyarbakır'daki 17. Tümen'in bir piyade taburu ile 2. Tümen topçusundan iki obüs bataryasını ve 7. Kolordu Topçu Taburu'ndan bir sahra bataryasını Cizre'ye

g — İzmirdeki hava kuvvetlerinden 8 uçaklı bir bölüğü Mardin'e

h — Bitlis Vali Vekâletine atanan 2. Tümen Komutanı Mirilva (Tümgeneral) KAZIM PAŞA'yı tümen başına atamak.

3 — Hareketin yapılacağı Nasturi bölgesinde erzak temini mümkün olmadığından 2. maddede belirtilen Çölemerik, Beytüşşebab, Hodriş bölgelerine ve erzak cephane idhallerinden ve uçak bölüğünün Mar-din'e gelmesinden sonra başlayacaktır.

4 — Erzak ve cephane idhalleri ile uçakların uçuş hazırlığı tamamlandıktan sonra, kıtalar buldukları yerden hareket ettirilecek ve o bölgede, o zamana kadar birlikte hareket yapmaları için nakden fedakârlıkla elde edilebilecek Çölemerik, Beytüşşebab, Gılgoyan, Şırnak ve Cizre bölgelerindeki Kürt aşiretleri kendi reisleri komutasında ve bu reislerin maiyetinde bölgenin özelliklerini bilen ve her bakımdan güvenilir subaylar ile küçük müfrezeler verilerek, Nasturi bölgesine saldırılacak, kıtalar ise yardımcı kuvvet olarak bunları takip edecektir. Harekâta Beytüşşebab ve Hodriş ile güneyindeki kıtalara Nasturilerin bulunduğu bölgeye kuzeybatı ve batıdan girmek suretiyle başlanması düşünülmektedir.

5 — Sarıkamış'tan bir Piyade Alayı'nı Van'a getirmekten maksat Van ve Hakkari illerini İran sınırında vuku muhtemel tecavüzlere karşı örtme ve korumadır. Cizre dolaylarına getirilen kuvvetlerden maksatta Zaho Bölgesinde vuku muhtemel bir tecavüze karşı koymaktır.

6 — Hoy ve Rumiye bölgelerinde İchimize çalışması şartı ile, SİMKO'nun şu sıralar Şımdinan bölgesinde ve İran'da faaliyete geçmeleri umulan Nasturilere ve Ermenilere karşı gönderilmesinin pek yerinde olacağı düşünülmektedir.

7 — Yapılacak harekâta Bitlis civarındaki Jandar-ma taburunun ve İran sınırına jandarmalar koyarak, Van sınır taburunun da iştirak ettirilmesi kuvvetimizi çoğaltması ve jandarmaların islahata katılmış olması bakımından pek uygun görülmektedir.

8 — Bu tedbir makamınızca onaylandığı takdirde hazırlık ve harekâta başlamak üzere gerekli emirlerin verilmesini arz ve istirham ederim.»

Genel Kurmay Başkanlığının tedip hareketi ile ilgili gerekli bilgiyi Başbakanlığa bildirmesi üzerine, Bakanlar Kurulu 14 Ağustos 1924 tarihinde toplanarak İngilizler tarafından tertiplenen ve yönetilen Nasturi isyanının bastırılması görevini 7. Kolordu Komutanlığına vermiştir. İsyanın bastırılması sırasındaki çarpış-malarla asilerin bir kısmı yok edilmiş, pek azı yakalanmış, büyük çoğunluğu ise İran'a kaçmayı başarmıştır. Türkiye'nin kritik bir döneminde İngilizlerin tahrik, teşvik ve yardımları ile başlatılan bu isyân büyük bir başarı ile bastırılmıştır.

ZILAN İSYANI

(1925)

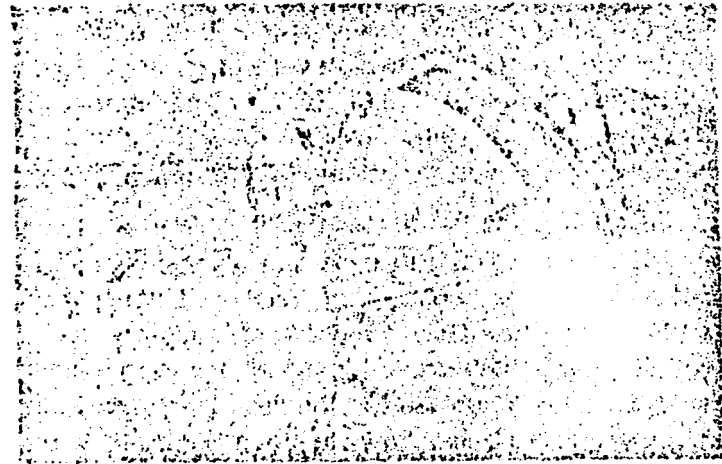
Siirt'in Kozluk ilçesi ve Malabadi bölgesi bir Tümen'in büyük çoğunluğuna mezar olmuş, ancak 1925'te başlayıp, 12 ay süren Zilan İsyanı bastırılmıştı.

Zilan Aşireti reisi RESÜL AĞA ve kardeşi AĞID'ın bir süredir yüreğini kavuran intikam ateşi, dört aşireti birbirine düşürmüştü, bir Tümen askerin çoğunu canından etmişti... Gerçek sebebi neydi bu intikam arzusunun?.. Kimbilir?..

Reman Aşireti reisi EMİN'den intikam almak için silâha sarılan Zilan, Bekıran ve Roşkotan Aşiretleri, Kozluk İlçesini basıyor, Malabadi bölgesine kuş uçurtmuyorlardı.

1925'in ilk günlerinde bölgeye gelen bir Tümen asker Siirt dağlarında, ova ve bayırlarda RESÜL AĞA kuvvetleriyle vuruşuyor, vuruşuyordu... Aylar geçti aradan... Nice ana, baba haber alamıyordu evladından...

İsyan bastırıldığında Zilan Aşireti reisi RESÜL AĞA ile kardeşi AĞİD, ortadan kaybolmuşlardı; daha sonra bir başka İsyanda ortaya çıkacaklardı...

MALABADI KÖPRÜSÜ: Zilan Aşireti Reisi Resül Ağa ve kardeşi Ağid'in İsyancı kuvvetleri bu taşköprüden geçmişlerdi. (Köprü, Artuklular'dan İlgazi oğlu Timurtas tarafından 1147 yılında yaptırılmıştır.)

ŞEYH SAİD İSYANI

(1925)

A — İSYANIN SEBEPLERİ

1 — **DIŞ SEBEPLER:** Lozan antlaşması, Türkiye'nin dış politikasında ancak denge sağlamış, antlaşmanın çözümlenmeyip daha sonraya bıraktığı Musul meselesi, Türkiye için büyük önem taşımaktaydı. Türk Hükümeti, Misak-ı Milli hükümlerini gerçekleştirmek bakımından Musul'un Türkiye'ye iadesi konusunda azimli ve kararlı idi. İngiltere ise, böyle bir çözüm yoluna fırsat ve imkân vermemek için, çeşitli oyunlar tezgâhlamaktaydı.

Musul meselesinin iki taraflı halli için, 1924'de İstanbul'da toplanan Türk-İngiliz konferansı, yukarıda belirtilen zıt anlayış dolayısı ile olumlu bir sonuç vermemiş, mesele milletler cemiyetine götürülmüştü.

Türkiye, Musul halkının Türkmen ve Kürt olması, bilhassa Kürtlerin de özbe öz bir Türk boyu olmaları hesabı ile ırk, din, milliyet bakımlarından Türkiye'ye verilmesi ve gerekirse bu görüşün bir soruşturma komisyonunun yerinde yapacağı kontrol sureti ile ispatlanabileceği tezini savunuyordu. Çeşitli fikirlerin karşılaşması sonunda Milletler Cemiyeti, meselelerin milletlerarası bir komisyonun gözetiminde yapılacak olan plebisit'e göre halline karar verir. Bu karara göre Musul halkının oylarını Türkiye lehine kullanmaları çok kuvvetli idi. Bu gerçeği bilen İngiltere, Musul halkının Türkiye ile birleşmek istemediğini ispatlamaya uğraşırken, bir yandan da Türkiye dahilinde bazı züm-

releri kıskırtıp dünya kamu oyuna Türkiye'yi iç bünye-
sinde istikrârını bulmamış bir millet olarak göster-
me çabası içerisinde idi.

İngilizler, Türk milli hudutları içinde Türk'ten ayrı
bir millet imiş gibi gösterilmek istenen Kürtler'i ayak-
landırmak için, bütün çabasını sarf etmek ve konuyu
Milletler Cemiyeti'ne intikal ettirmeye çalışıyordu.
Bu sebeple İngilizler, INTELLIGENS SERVICE'nin Doğu-
ya özel metotlarını kullanarak Türkiye içinde karışık-
lıklar çıkarmanın yollarını arıyordu.

2 — İÇ SEBEPLER : Cumhuriyetin ilânı ve halife-
liğin kaldırılmasından sonra ŞEYH SAİD ayaklanması,
bir Kürtçülük hareketi olarak gösterilmek istenmişse
de gerçekten bu ayaklanmanın sebepleri çok daha
başkadır. Milli Mücadeleye «Milli egemenliğe daya-
nan kayıtsız şartsız bağımsız bir Türk devleti kurmak»
kararı ile başlayan M. Kemal, Cumhuriyetin ilânı ve
halifeliğin kaldırılmasından sonra, bu tip hareketlerin
başlayabileceğini biliyordu.

a — KÜRT BAĞIMSIZLIK PROPAGANDASI : Tan-
zimat'ın ilânı ile beraber Kürtçülük propaganda baş-
lanmış, fakat bu hain propaganda, halk arasında hiçbir
zaman rağbet görmemiştir. Her türlü nimetten geri
kalmış olan bu cahil bölge halkına, Kürtçülük telkin
etmeye imkân yok idi. Dinlerine, örf ve âdetlerine,
törelcrine çok bağlı olan bu saf ve temiz bölge hal-
kını tahrik etmek için bir tek şey vardı; o da din pro-
pagandası yapmak idi ve öyle de oldu.

Cumhuriyetin ilânından sonra, bu bölge halkı üze-
rinde önceden tesis ettikleri Şeyhlik ve Ağalık sıfatı

ile halkın alın terini ve emeğini sömüren, şahıslar, bu
dönemde bu sömürüyü kayıp edebileceklerini bildiklerin-
den, Cumhuriyet'e karşı da memnuniyetsizlik göster-
meye başlamışlardı.

Ayaklanma propagandası ilk zamanlarda Bitlis ve
Muş gibi Kurmanç aşiretlerin daha kalabalık olduğu
çevrelerde yapılmak istenmiş idi. Bu bölge halkı ise,
kendisini Türk'ten ayrı görmüyor ve görmek de iste-
miyordu. İsyân çıkarmak isteyenler, dini propaganda-
larla isyânı başarabileceklerini ve memleketin her ta-
rafını kapsayan bir şekle sokacaklarını zannediyorlar-
dı. Bunun için de, çeşitli propagandalarla, Cumhuri-
yet hükümetinin zayıf ve aciz olduğunu, Doğu'da çıka-
bilecek bir isyânın bütün Türkiye'yi saracağını yaya-
rak, bu bölgedeki şeyh ve ağaları cesaretlendiriyor-
lardı.

b — KÜRT BAĞIMSIZLIK HAREKETİ : Osmanlı İm-
paratorluğu döneminde; 1828-1829 Türk-Rus harbinden
sonra, 1834'te Bulgar harbi sonunda, 1880 ve daha
sonraları Doğu'da çeşitli ayaklanmalar olmuştur. Kürt
bağımsızlık hareketi ise genellikle Birinci Dünya Har-
bi'nden sonra, Osmanlı İmparatorluğunun dağılması
sırasında ciddi bir hâl almaya başlamış, bilhassa Er-
meni meselesinin Rus'lar tarafından ele alınıp işlen-
mesi üzerine, Doğu illerinde Rusya'ya dayanan Ermeni
azınlığa karşı, Kurmanç aşiretlerini kuvvetlendirmeye
ve aşiret yapısını göz önüne alarak bunlara her türlü
desteğin sağlanması yoluna gidilmiştir. İKİNCİ AB-
DÜLHAMİT devrinde bu aşiret reislerine bazı ünvan-
lar verilmiş ve paşalık derecesine kadar yükseltilmiş-

İord. Birinci Dünya Harbi'nde Rusların silâhlendirip teşkilâtlandığı Ermeniler, Türk ordusunun Doğu cephesinde büyük tehlike meydana getirmişler, bu tehlikeye karşı hükümet, bu bölgedeki aşiretleri Millis kuvvetleri halinde teşkilâtlandırmak zorunda kalmıştı. Birinci Dünya Harbi Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ile sonuçlanıp Anadolu'nun Doğu bölgesinde bir Ermeni Devleti kurulması ihtimali ortaya çıktığı zaman, bundan faydalanmak isteyen beyni yıkanmış, kendini Türk'ten ayrı bir millet kabul eden, sözde Kürt aydınları fiilen harekete geçerek bağımsızlık peşine düşmüşlerdir. Bu amaçlarının gerçekleştirilmesi için önceden kurulmuş olan Kürt Teali Cemiyeti adındaki dernek çalışmaları, siyâsi bir havaya büründürüp merkezi İstanbul'da olan bu derneğin Diyarbakır, Elazığ ve Bitlis'te bulunan şubelerine ilâveten Van, Tunceli, Muş illerinde şubeler açmışlar, bu cemiyetin amacı İngiliz mandası altında bir Kürt Devleti kurmak idi.

Birinci Dünya Harbinde, Mütareke sıralarında bir çok Doğulu aydın, mukavemet teşkilâtlarını (Millis kuvvetlerini) kuvvetlendirmek için, Kürt Teali Cemiyeti'ne girmişler. Bu vatanperverlerin bir kısmı, Türklüğün parçalanmaz bir bütün olduğuna inananlar milli mücadelenin başlaması ile bu dâvâya hemen katılmışlar, kendilerini Türk'ten ayrı sananlar ise, fesatlıklarını devam ettirerek hâlin emelleri için şimdilik ortada gözükmüyorlardı.

Kürt Teali Cemiyeti, DAMAT FERİT kabinesinin «Büyük Ermenistan» projesine şiddetle muhalefet ederken, İtilaf ve Hürriyet Partisi ile de bağımsız bir Kürdistan kurulması için anlaşma yapmaktan da geri

kalmıyorlardı. Bu cemiyet Cumhuriyetin ilânından çok kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Kapatılan bu cemiyetten sonra SEYİT ABDÜLKADİR, HASENANLI HALİT, HACI MUSA, eski milletvekillerinden YUSUF ZİYA kondi çevrelerinde gizli bir komite teşekkül ettirmişler ve bu komiteye YUSUF ZİYA'nın aracılığı ile Hıms'ta oturan ŞEYH SAİD'te alınmıştır.

c — KÜRT-İNGİLİZ GÖRÜŞMELERİ : Kürt Teali Cemiyeti ve gizli olarak kurulan Kürt İstiklâl Cemiyeti'nin en faal üyelerinden kör lâkabı ile tanınan PALU'lu SADİ, İstanbul'da 1925 Martında ayaklanmanın başlamasından önce ve başladıkandan sonra Büyük Britanya Dışişleri Bakanlığı Şark şubesi memurlarından MİRALAY TEMPLETON diye Türk gizli polisinden NİZAME'TİN Beyle temas ederek Kürt bağımsızlık hareketi başkanı SEYİT ABDÜLKADİR adına, İngilizlerden şu istekte bulunmuştur: «İngiltere Kürt emirliğinin kurulmasını destekleyecek ve emirliği civar hükümetin hücumundan koruyacak, Emaretin başına SEYİT ABDÜLKADİR getirilecek ve kabinesinin teşkilî konusundaki kondisine karışılmayacak. 1925 yılının ilk baharında başlayacak olan hareketin ilk hedefi Diyarbakır'ı ele geçirmek ve Musul hududunda İngilizlerle temas kurulacak. İngiltere emaretin kurulmasına kadar, Kürtlere gerekli silâh, cephane ve altın verecek, bunun ilk taksidi 250 bin altın olacaktır.» Bütün bu konuşmalardan anlaşılacağı gibi bu isyânı İngilizler hazırlamış, Diyarbakır'ın zaptı ve Musul hududuna kadar inilmesi için, gerekli silâh ve cephaneyi İngilizler Musul'da depo etmişler, birinci safha sona erdikten sonra, İngilizlerin fiili yardımı böylece başlamış olacaktı.

İsyâncılar bununla, yetinmeyip, ayaklanmanın filli olarak başlayıp devanr edeceği sıralarda 29 Mart 1925'te MİRALAY TEMPLETON'a «İstanbulu düşürecek, Batı Anadoluyu ayağa kaldıracak» ikinci bir öneride bulunurlar, bu öneriye göre : Ayaklanmanın gelişmesini İstanbul'dan takip edecek olan SEYİT ABDÜLKADİR'in emri ile, buradaki Kürtler'in silâhlı olarak harekete girişeceklerini ve isyânı din maskesi altında yürüteceklerinden İstanbul halkının da buna rağbet göstereceği sanılmakta idi. Silâhlı isyâncılar, vilâyeti, kolorduyu ve emniyet müdürlüğünü basarak hükümeti ele geçireceklerdi. Asiler tabanca ve kılıçla donatılmış olduklarından İngilizler tüfek, bomba ve altın yardımı yapacaklardı. İstanbul bu suretle asilerin eline geçince ayaklanma hemen Bursa, Konya ve İzmir'e yayılacak böylelikle Ankara ŞEYH SAİD'le meşgulken iki ateş arasında kalacaktı.

d — ŞEYH SAİD : Aslen Elazığ illinin Palu ilçesindedir, kendisi Nakşibendi tarikatının ileri gelenlerindedir. Hayvancılık yaparak geçimini sağlayan ŞEYH SAİD, birçok koyun sürülerine sahip olup, koyunlarını otlatmak için Palu'da mera bulamadığı için, Erzurum'un Hınıs ilçesine taşınmıştır. Hınıs'ın ve Şavşat burcağının geniş meralarında otlattığı koyun sürülerini satmak için birçok defa Halep'e gidip gelmiş ve bu havalide bu vesile ile kendisini tanıtip geniş çevre edinmiştir.

ŞEYH SAİD, Doğu bölgesinin zenginlerinden olup bilhassa Zaza'lar arasında, Nakşibendi tarikatının reisi olmasından dolayı büyük nüfuza sahipti. Bundan do-

layı da isyânın tortipçileri, ŞEYH SAİD'le ayaklanmanın başına gotirmekte fayda görmüşlerdir.

Başlangıçta «İslâm Şeriatı» adına başlatılan isyân, kısa bir zaman sonra, İngilizlerin yerli ajanlarından Seyid Abdülkadir, İhsan Nuri, Cıbranlı Halit, Hasenanlı Halit, Yusuf Ziya gibi isyanda önemli rol oynayan bu şahıslar, isyânı asıl maksadından saptırmış ve bir Kürt devletinin kurulması yönüne doğru kaydırmışlardır. Şeyh Said daha sonra durumu anladı ise de birşey yapamadı... Nitekim İstiklâl Mahkemesinde verdiği ifadesinde de Şeyh Said, «Kürt devleti» kurma şeklindeki yorumları şiddetle reddedecek ve «İslâm» için direndiğini söyleyecekti...

B — AYAKLANMA VE TENKİL HAREKÂTI

AYAKLANMANIN KARARLAŞTIRILAN TARİHTEN ÖNCE BAŞLAMASI VE SEBEPLERİ : Musul meselesi dolayısıyla, 1924'de meydana gelen Nasturi isyanının tedibinde, harekâta memur edilen bazı birliklerden birkaç subay, harekâtın başlarında kandırdıkları bir kısım erlerle birliklerinden firar etmişler, erlerin birkaç gün sonra tekrar birliklerine dönmeleri üzerine, firari subaylar henüz tesbit edilmeyen kesin sınıırın güneyine geçerek, İngilizlerin himayesine sığınmışlardır. Bunların Türkiye hudutları içerisinde bazı şahıslarla ilişki kurdukları anlaşılınca, İhanet-i Vataniye ve Harbiye sanıkları için, Bitlis'te kurulmuş olan harp divanına verilmeleri kararlaştırılmıştı.

İngilizlerin yardımıyla, firari subaylardan Yüzbaşı İHSAN NURİ, Vanlı RASİM, HURŞİT, TEYFİK CEMİL

ve RIZA tekrar Türkiye'ye dönerek Kürt Bağımsızlık Komitesi (Kürt İstiklâl Cemiyeti) içerisinde çalışmalarına başlamışlardır.

Bitlis'li YUSUF ZİYA, 1924 yılı sonlarında Ankara'dan İstanbul'a gitmiş, orada SEYİT ABDÜLKADİR ile görüşükten sonra Erzurum'a dönmüştür. Buradan Hizan ilçesinde bulunan kardeşi TEĞMEN RIZA'ya gönderdiği şifreli bir telgraf, Rıza ve diğer subaylar tarafından İsyân işareti sanıldığından, birliklerinden ayrılarak dağa çıkmışlardır.

YUSUF ZİYA'nın, kardeşi RIZA'ya çektiği sözü geçen telgraftan dolayı, YUSUF ZİYA tevkif edilerek harp divanına verilmek üzere Bitlis'e gönderilmiştir. Bitlis ve dolaylarında halkı isyâna teşvik ettikleri tespit edilen CİBRANLI MUSA, HALİT, MUTKANLI HACI MUSA ile bazı şahıslar, soruşturmaları yapılmak üzere Bitlis askeri mahkemesine sevk edilmişlerdir. HASENANLI HALİT ve bazıları da harp divanının çağırısına gitmeyerek firar etmişlerdir. Takip sonucu KERİM ve HALİT yakalanarak mahkemeye sevkleri sırasında adamları tarafından jandarmanın elinden alınarak kaçırılmışlardır. Yakalanan diğer sanıkların mahkemeleri sırasında, ŞEYH SAİD'in tanıklığına lüzum görülmüş; ŞEYH SAİD, yaşlı ve hasta olduğunu belirtip ifadesinin istinâbe yoluyla alınmasını istemiştir. Daha sonra ŞEYH SAİD, oğlu ALİRIZA'yı Halep üzerinden İstanbul'a göndererek durumu SEYİD ABDÜLKADİR'e bildiriyor, diğer yandan harp divanının kendisi hakkında tutuklama kararı verip vermediğini Bitlis ve Genç'teki adamları vasıtasıyla öğrenmeye çalışıyordu. YUSUF ZİYA ve arkadaşlarının tutuklanması ŞEYH

SAİD'i tamamen korkuya sevk etmiştir. Oğlu ALİRIZA İstanbul'dan hareket ettikten sonra, Hınıs'ta durmuş ve ALİRIZA'yı Şavşat'ta karşılamış, baba ile oğul İstanbul'da SEYİD ABDÜLKADİR'den almış oldukları tâlimatı gözden geçirerek daha sonra Çabakçur, Genç ve Ergani dolaylarından dolaşıp, halka vaazlarda bulunmuş ve 13 Şubat 1925'te Piran'a (Dicle) gitmiştir.

PİRAN OLAYI : ŞEYH SAİD Piran'da (Diyarbakır'ın kazası) kardeşi ABDÜRRAHİM'in evinde konuk bulunduğu 13 Şubat 1925 günü yanındaki adamlardan bir kaçının firari mahkûm olduğu ve bu mahkûmların hükûmet tarafından takip edilmekte olduğunu anlaşılmaması üzerine, ne gibi tedbir alması gerektiğini düşündüğü sırada, jandarmaların gelip firarileri istemesi üzerine bu istek reddedilmiş ve ateşle karşılık verilmiştir. Jandarmalarla ŞEYH SAİD'in adamları arasında çıkan silâhlı çatışma sırasında iki er yaralanmış, bir subay ile iki er de şehid edilmiş ve böylelikle isyânın ilk silâhı Piran'da patlamıştır.

ŞEYH SAİD Piran'da vermiş olduğu vaazda; «Medreseler kapandı, din ve vakıflar bakanlığı kaldırıldı. Din okulları Milli Eğitim'e bağlandı, gazetelerde bir takım dinsiz yazarlar dine hakaret etmeye, Peygamberimize dil uzatmaya başladılar. Ben bugün elinden gelse bizzat döğüşmeye başlar, din'in yükselmesine gayret ederim.» sözleri ile halkı ayaklanmaya teşvik etmeye çalışıyordu...

ŞEYH SAİD, İstiklâl mahkemesinde vermiş olduğu ifâdede «Ayaklanma için hiç bir yerden telkin gelmediğini, ayaklanmayı kendi düşüncesi olarak hazır-

İndiğini, çalışmalarını tek başına yaptığını ve Piran'da verdiği vaaz'da inancını uygulama alanına koyduğunu açıklamıştır. Halbuki jandarmanın iki hükümlüyü tevkif etmek istemesi ayaklanmaya sebep olarak gösterilmek istenirken; Şeyh Said, esasında kendisinin tevkif edileceğini sanarak isyân etmiş ve böylelikle daha önce plânlanan isyân, zamanından önce başlamıştır.

3 — GENÇ (DARAHİNİ) OLAYI: ŞEYH SAİD, Piran'da ayaklanmaya resmen başladıktan sonra, Darahini'yi ele geçirmeye karar vermiş, burası ele geçtiği takdirde, diğer illerdeki adamlarını da yanına alarak, isyân cephelerini genişletecekti... ŞEYH SAİD bu maksatla 13 Şubat 1925'te öğleden sonra Piran'dan hareket ederek, 15 Şubat 1925'te Bicar bucağının Hakik köyüne gelir, yolda kendisine oğlu ÖMER komutasında Botanlı, FAKİH HASAN'ın oğlu ABDÜLHAMİT'in komutasında Mistanlı, ÖMEROĞLU HAYDAR komutasında Tavaslı ve Tekberli, MOLLA AHMET komutasında Sıllaylı aşiretleri katılmışlardır.

3. Ordu müfettişliği, 14 Şubat 1925'te Genel Kurmay Başkanlığına verdiği raporda, Piran olayının başlangıç tarzı, etrafa yayılması ve propaganda faaliyetleri hakkında geniş bilgi vermiş, Genç Valisinden aldığı habere atfen 13 Şubat gecesi Darahini'de meçhul şahısların hapishaneye ateş ettiklerini, bunları takibe çıkan jandarmalara evlerden ateş açıldığını ve vilâyetin asayişini sağlamak için kuvvet istendiğini; Genç-Çabakçur ile Genç, Lice, Hani, Diyarbakır ve Çabakçur, Patu telefon hatlarının kesildiği için, ayrıca

Maden valisinin 1. Kolordu'ya verdiği bilgiye göre de ŞEYH SAİD avanösünün 350 kadar silâhı olduğu öğrenilmiş, bir Binbaşı komutasındaki iki ağır makineli tüfekle takviyeli iki suvari bölüğünün Eğil üzerinden, Piran üzerine hareket ettirdiğini ve bu kuvvetin yarın Piran'a ulaşacağını, jandarma ile işbirliği yapılması hususunun vilâyetçe düzenlenmesini, suvari gurubu komutanı BİNBAŞI İBRAHİM'e verilen tâlimatta ise, ŞEYH SAİD'i buluncaya kadar takip etmesi; Şeyh, Piran'da ise köyü muhasara ederek tutuklaması, silâhlı direnme görüldüğü takdirde ise, silâhla bu mukavemetin kırılmasını istemiş olduğunu bildirmiştir.

Bu sıralarda Ankara siyasi çevrelerindeki düşünce, Piran olayının mahalli olduğu ve süratle bastırılmakta bulunduğu üzerinde idi. 16 Şubat 1925 günü Bakanlar Kurulu toplantısında; İçişleri Bakanı, Piran olayı hakkında izahat veriyor ve asileri uçaklar vs... vasıtalarla tenkil hakkında lüzum eden yerlere emir vorildiğini ve meseleye kapanmış nazarıyla bakıldığını bildiriyordu. Genel Kurmay Başkanlığı, 3. Ordu müfettişliğine vermiş olduğu emirde :

*1 — ŞEYH SAİD olayı bilinmektedir. Hükümet eşkiyalığı biran önce gidererek güçlü olduğunu gösterecek, dirlik ve düzenliği süratle yerine getirmeye karar vermiştir.

2 — Takip harekâtını bir elden sizin yönetmeniz ve valilerin harekât bakımından emrinizde bulunması uygun görülmüştür. Bu harekât iç dirlik ve düzenlik için genel önerge İçişleri Bakanlığına verilecek ve bu konuda o bakanlıkla muhabere edilecektir. Yalnız ha-

rekâti yapacak ve katılacak birlikler hakkında Genel Kurmay Başkanlığına bilgi verilecek ve yeni birliklerin katılması husûsunda Genel Kurmay Başkanlığının da onayı olacaktır.

3 — Alınacak ilk tedbirler şunlardır: Erzurum müstahkem mevki erlerinden 150 kişilik bir bölük halinde hemen Hınıs'a hareket ettirilmesi, 9. Kolordu komutanlığınca emredilmiş, Erzincan estersuvar(Katır'a bindirilmiş) taburun 120 atlısı Erzurum yolu ile Hınıs'a hareket etmiştir. Bu taburun Erzincan'da kalan piyade erleri, Eğin, Arapgir ile Elazığa hareket ettiriliyor. Diyarbakır'dan yola çıkarılmış olan 7. Kolordu suvari birliği ile jandarma birliği, Piran istikametinde hareket ettirilmiş, orada sükûneti sağladıktan sonra Palu'ya doğru gönderilmesi düşünülmüştür. 1. Suvari tümeni derhal Diyarbakır'a hareket ettirilecek, Diyarbakır'a vardıktan sonra bir alayın Liceye gönderilmesi uygun görülmektedir. Bu duruma göre gerektiği takdirde diğer bir alayı da Piran'a göndermek veya tümeni tamamı ile Piran, Lice, Palu'ya göndermek de gerekecektir. Yalnız bu hareketi işe ve iskân bakımından ne derece uygulanabilir olduğunun öğrenilmesi gerekmektedir. Muş estersuvar taburunun toparlanması ve harekâta iştirak ettirilmesi de uygun olacağı düşünülmüştür.»

İç İşleri Bakanlığının 15-16 Şubat gecesi ayaklanmanın bastırılmasına dair gizli kaydı ile vermiş olduğu ve bir suretinin de Genel Kurmay Başkanlığına sunmuş olduğu genel örege ise şu şekildedir :

*1 — Harp ve vatan haini sanıkları arasında olduğu ihbar olunan ve tanık olarak Bitlis'teki özel harp divanı tarafından çağırıldığı halde temaruz eden ŞEYH SAİD bir süreden beri konuk olarak bulunduğu Lice ilçesi üzerinden, 13 Şubat 1925'te 300 kişiden ibaret silâhlı avanesi ile Ergani'nin Piran köyüne (Şimdi bu köy, Kaza olup ismi Dicle'dir) geçtiği ve irtica yollu kışkırtma ile halkı aldattığı ve maiyetini çoğaltmaya çalıştığı ve Piran'da jandarma müfrezesi ile çarpışarak iki erimizi yaraladığı, müfrezenin subayları ile Eğil bucak müdürünü ve 10 eri tutuklayarak silâhlarını aldığı ve Hınıs'tan gelirken, Genç ili içinde yapmış olduğu kışkırtmalar üzerine, bu il içinde bazı olayların meydana geldiği ve bu arada Lice, Hani ile Genç, Çabakçur ve Çabakçur, Palu telgraf hattının kesildiği, Hani, Lice hattını onarmaya giden hat çavuşu ile iki jandarmayı da tutukladığı anlaşılmıştır.

2 — Adı geçen ŞEYH SAİD'in harp ve vatan haini sanıklarından CİBRANLI HALİT ve HASENANLI HALİT ile ilgisi ve bağlılığı vardır.

3 — Bakanlık bu kışkırtmanın HASENANLI HALİT ile arkadaşları, diğer harp ve vatan hiyanetlerinden sanık ve takip edilmekte olan kimselere yöneltilmiş bulunan hükümetin azimli kuvvetini geçici olarak engellemek ve duruma bir karışıklık vererek hareket sonunda tutukluları kurtarmak ve işi siyâsi yoldan çözümlenmek umudu ile meydana getirmek çabasında dırlar.

4 — Bu sebeple eşkiyalığın çevreye dağılmasına meydan vermeden azim ve ciddiyetle ortadan kaldır-

maya mahalli birliklerle düzünü tekrar sağlamak sureti ile bu işi yapmış olanları tenkile karar vermiştir.

5 — Tenkil harekâtını 3. Ordu müfettişi KAZİM PAŞA'nın idâre etmeleri ve harekât bölgesindeki illerin harekât bakımından KAZİM PAŞA'dan alacakları emre göre hareket etmeleri uygun görülmüştür.

6 — Genç ile 14 Şubat 1925 günü öğle saatlerinden beri muhabere kesilmiş, Muş'tan 15 Şubat 1925 günü muhtelif istikametlerden gönderilen yeteri kadar kuvvet, ilkin Genç ile irtibatı kurarak Genç durumu hakkında aydınlatmaya memur edilmiştir. Her türlü vasıtaya baş vurarak Genç ili ile merkez ilin irtibat sağlanması çok önemlidir.

7 — Erzincan estersuvar taburundan yüzbaşı MUSTAFA komutasında 12 Şubat 1925'te iki makineli tüfekle takviyeli 120 atlıdan mürekkep müfreze, Erzurum üzerinden Hınıs'a ve aynı kıtadan 100 suvari, 26 piyade ve bir makinalı tüfekten mürekkep 2. müfreze tabur komutanı ABDULLAH komutasında, 15 Şubat 1925'te öğle vakti Eğin, Arapgir üzerinden Elazığ'a hareket ettirilmiştir. Bu kuvvetler KAZİM PAŞA'nın emrine girecektir.

8 — Muş İli, HASENANLI HALİT ve arkadaşlarının takibine tahsis ettiği kuvvetten tasarruf edebileceği estersuvar kuvvetlerin de mahalli durumu göz önünde bulundurmamak sureti ile KAZİM PAŞA'nın emrine bırakacaktır.

9 — Takip harekâtı, mahalli birlik ve düzenliği bozan zararlı kimselere yöneltilmiştir. Bu arada ma-

sum halkın rencide edilmemesi ve aksine kondillerine iyi muamele edilmek sureti ile Cumhuriyet idâresine karşı iyi eğilimlerin pekiştirilmesine itina edilmesi ve zararlı kimselerin tenkiline amansız bir sürat ve azim göstermek sureti ile de bu türlü delice hareketlerde Cumhuriyet gürûhündaki hassasiyetin güçlülüğünü göstermek lâzımdır.

10 — Harekâtın bir elden idâresi gerektiğine ve her günkü harekât sonuçları, KAZİM PAŞA tarafından makina başında bilgi verileceğine göre, illerin harekâta dair bütün muhabereleleri yalnız KAZİM PAŞA ile olacaktır.

11 — Bitlis özel harp divanınca harp ve vatan ihanetinden dolayı tutuklanan şahısları herhangi bir durumdan yararlanarak kurtarma teşebbüslerine mani olmak üzere Diyarbakır'a nakillerine lüzum olup olmadığı hakkında KAZİM PAŞA'nın düşünceleri ile beraber özel harp divanı faaliyetinin sekteye uğramaktan korunması sureti ile elde bulunan işlerin mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını rica ederim.

12 — Harekât bölgesi içinde veya civar olan illerin durumunun hassasiyet ve nezaketini göz önünde tutarak, olayın büyümesi ve kamu oyunun karışıklıktan korunması için tedbir almaları lâzımdır.

13 — Bu harekâta kullanmakta veya kullanılacak olan bütün kuvvetlerin ne durumda bulduklarının bildirilmesini KAZİM PAŞA'dan ayrıca rica edeceğim.

14 — 3. Ordu müfettişi KAZİM PAŞA'ya, Bitlis, Muş, Erzurum, Diyarbakır, Siverek, Siirt, Ergani, Elazığ, Dersim (Tunceli), Erzincan illerine yazılmıştır.

kararı verilmiş ve bu kararlar bildirilerek İsyancıların tenkil hareketine hemen başlanmıştır. Tenkil hareketinin başlamasına karar verildiği bu sıralarda, hükümet kuvvetlerinin etkisinden uzak olan ve etrafına toplanmış olduğu kuvvetlerle ŞEYH SAİD, 15 Şubat 1925'te Hakik köyüne gelmiş ve bu köyde kuvvetlerini derleyip toparlamak ve isyân hakkında bazı kararlar almak ihtiyacını duymuştur. Bu köyde yapmış oldukları toplantılarda şu kararları almışlardır :

«Genç ilinin merkezi olan Darahini hemen işgal edilecek, bu işgal esnasında isyâncılardan ölenler olursa şehit sayılacak, mukavemet gösteren düşmanlar (Devlet Kuvvetleri) için şer'an kisas ve diyet sözü olmayacaktır. Mukavemet görüldüğü takdirde, silâhlı olarak karşı konacak, alınacak olan esirlere din yoluna girmeleri için tekinler yapılacaktır...»

Yapılan toplantıda alınan bu kararlar üzerine isyancılar, 16 Şubat'ta yolda İsyâncılara yeni kuvvetler de katılmıştır. İsyancıların karargâhları olan Cemahniye'ye gelindiğinde, öncü kuvvetlerin Darahini'ye hücumu başladıkları fakat bir netice alamadıkları haberi gelmiş, bunun üzerine ŞEYH SAİD hedefe bir an evvel ulaşmak için yoluna devam etmiş, Darahini'ye yarım saatlik mesafede olan Kupar Köyüne geldiklerinde Darahini'nin düştüğünü öğrenmiş. Bu haberden sonra ŞEYH SAİD, geceyi Kupar'da geçirdikten sonra ertesi gün sabah, şehrin il merkezine girmeye karar vermiş, bu sırada Darahini'den gelen bazı şahıslar, şehrin talân edilmekte olduğunu belirttiler. Bu haber

üzerine ŞEYH SAİD malyeti ile birlikte Darahini'ye gelir...

Şehrin içerisini eline geçiren ŞEYH SAİD, 17 Şubat sabahı halkı toplayarak kendilerine katılmaları için dinî yönden vaaz vermiştir. Vali ile şube reisi tutuklanarak vilâyet binasına hapsedilmişlerdir. ŞEYH SAİD Modan aşireti reisi FAKİ HASAN'ı Vali, şehrin eski müftüsü olan DALBERLİ HACI İLYAS'ı yeniden müftü olarak tayin etmiş, MOLLA HÜSNÜ'yü de inzibat memuru olarak görevlendirmiştir. Hükümet ise bu sıralarda gerekli tedbirlerin alınması ile meşgul idi.

3. Ordu müfettişliği 16 Şubat 1925'te İçişleri Bakanlığına sunmuş olduğu raporda :

«Genç İli'nin işgal haberini Kulp ve Lice Kaymakamlıklarından almış olduğunu, Lice'nin bu gece isyancılar tarafından işgal edileceği haberi üzerine, Bitlis'teki piyade alayı ile bataryanın hareket ettirilmesi ve Bitlis'in de boş bırakılmaması için Silirt'teki alaydan bir taburla bir bataryanın Bitlis'e getirilmesinin lüzumlu olduğunu, Diyarbakır'daki suvari alayının bakıyesinin de yarın (16 Şubat 1925) Lice istikametine hareketi emredildiği» bildirilmiş ve 16 Şubat günü vilâyetler ile 7-8-9. Kolordulara verdiği bilgi için, İçişleri Bakanlığı ile 6. Kolorduya gönderdiği 126 nolu şifresinde : Asilerin Genç'i işgal ettikleri, ŞEYH SAİD'in sıkıştığı takdirde, Doğu hudutlarımıza kaçmasını önlemek için özellikle Erzurum, Van illeri ile 9. Kolordunun dikkati nazarının çekildiği ve alınan tedbirler sırasında da; «Makineli tüfek takviyeli bir suvari müfrezesinin 14 Şubat'ta Diyarbakır'dan Piran'a gönderil-

ettirildiği, gerekli sınıflardan müteşekkil bir müfrezenin 17 Şubat'ta Bitlis'ten Genç üzerine gönderileceği, yeteri kadar bir kuvvetin de Siirt'ten Bitlis'e doğru yürümekte olduğu, 17 Şubat'ta Diyarbakır'a gelecek olan birinci suvari tümeninin nereye gideceği ayrıca bildirilecek, 14. suvari tümen karargâhı ile birlikteki suvari kuvvetinin Mardin'e gideceği, bugün Lice, Genç, Hanî bölgelerinde tayyare uçurulacağı önceki emirlere göre hareket ettirilen birliklerin yakinen izlenmesi, Bitlis'teki estersuvar müfrezesinin şimdilik Bitlis İli emrinde kalacağı belirtilerek bunlardan başka valilerin hareket bakımından yapmaları gerekli bazı hususlar da belirtilmekte idi.

İSYAN CEPHELERİNİN KURULMASI :

3. Ordunun almış olduğu tedbir, yeteri kadar etkili bir durumu arz etmediği için, Darahini'ye giren ŞEYH SAİD, burada kaldığı birkaç gün içinde isyanın programlı bir şekilde nasıl yürütülüp genişletileceğini, yeni isyan cephelerinin kurulmasını ve kurulacak olan bu cephelerin komutasına kimlerin tayin edileceği ile ilgili toplantılar yapılmıştır. Yakalandıktan sonra, İstiklâl Mahkemesinde vermiş olduğu ifâdesinde isyanın hareket plânını şu şekilde açıklamıştır :

ÇABAKÇUR (BİNGÖL) CEPHESİ : Bu bölgerin şeyhlerinden İBRAHİM ve HASAN ile civardaki ağalar ve şeyhler, Çabakçur'un işgal edilmesi ile görevlendirilmiştir. Bu bölge halkına, mukavemet göstermeleri için önceden tâlimat gönderilmiş, ŞEYH SAİD

Çabakçur isyan cephesi komutanlığına memur edilmiş ve adamları ile birlikte Çabakçur'a gönderilmiştir. Çabakçur işgal edildikten sonra, Elaziğ üzerine gidilmesi kararlaştırılmıştır. Elaziğ'a hareket edileceği zaman, Gazik geçidi tutularak hükümet kuvvetlerinin bu istikâmetten geçmeleri önlenmiş olacaktı. Bunun için de Göynük mantıkası ağalarına, Çabakçur boğazının üst kısımlarını tutmaları için gerekli olan tâlimat verilmiş idi. Önemli bir geçit olan Kiği boğazının tutulması ve korunması görevi de Çan şeyhlerine bırakılmıştı.

MUŞ CEPHESİ : Melikanlı ŞEYH ABDULLAH, Muş isyan cephesi komutanı olarak görevlendirilmiştir. ŞEYH ABDULLAH, kuvvetleri ile Erzurum ve Muş istikâmetinden gelebilecek olan devlet kuvvetlerini bu bölgeden geçirmemekle görevliydi.

DIYARBAKIR CEPHESİ : İsyânın şah damarı olarak nitelendirilen bu cephe üzerine bizzat ŞEYH SAİD'in kendisinin komutası altında hücum edileceği belirtilmiştir. Darahini'de alınan bu kararların uygulama safhasına geçilirken; ŞEYH SAİD'e, HACI SADIK komutasında ZORKİ, ŞERİF OĞLU HACI SELİM komutasında GEMUŞ aşiretleri ile KUPAR ŞEYHİ ŞERİF'de katılmıştır.

19 Şubat akşamı ŞEYH SAİD; emrindeki kuvvetlerle Diyarbakır üzerine hareket ettikten sonra Lice'ye girer, burada Hani'li MUSTAFA ve eski Hani Müftüsü SALİH'in komutasındaki kuvvetler de ŞEYH SAİD'e katılırlar ve Lice tamamen isyancıların eline geçer. Lice'nin isyancılar tarafından işgalinden sonra, MİSTAN ve

19 Şubat 1925'te isyancılara katılırlar. Gittikçe sayıları ve silâhlî adamları çoğalan isyancılar, Lice'nin işgalinden hemen sonra Hani'ye hücum ederler. Hani boğazında hükümet kuvvetleri ile isyancılar arasında şiddetli çarpışmalar olmuş ve bu bölgede stratejik bir yer olan bu boğaz, tamamen isyancıların eline geçmiştir. Hani boğazının işgal edilmesinden sonra, Hani'ye giren isyancılar, burayı da ellerine geçirirler ve Hani bucak müdürü ile telgraf müdürü esir alınarak Darahini'ye gönderilirler.

Çan şeyhlerinden MUSTAFA ve İBRAHİM komutasındaki isyancılar, 17 Şubat 1925 tarihinde Çabakçur'u işgal ederek mühim bir mevkiyi de böylelikle ellerine geçirirler. İsyancılar, Çan şeyhlerinden olan ŞEYH HASAN'ı kaymakam olarak tayin ederler.

Bu sıralarda 18 Şubat 1925 tarihinde Büyük Millet Meclisi toplantısında, milletvekillerinden birinin vermiş olduğu bir soru önergesi üzerine İçişleri Bakanı Cemil Bey, şu açıklamayı yapmıştır :

«Arkadaşlarımızdan birisi Genç olayı hakkında soru sordular. Genç'te ŞEYH SAİD adında bir eşkiya çıktı, ortaya taraftarları ile beraber etrafta yağmacılığa başladı. Fakat hükümetimizin ciddi tedbirler sonunda pek yakında hemen bastırılacağı tâbidir.»

Bu büyük isyânı, aynı ırktan, aynı dinden olan Türk milleti mensuplarını birbirine kırdırarak emperyalist devletlerin tertip ve teşvikleri ile Türkiye'den ayrı bir «Kürdistan» devleti kurma hareketini, adı bir yağmacılık hareketi olarak göstermek isteyen İçişleri

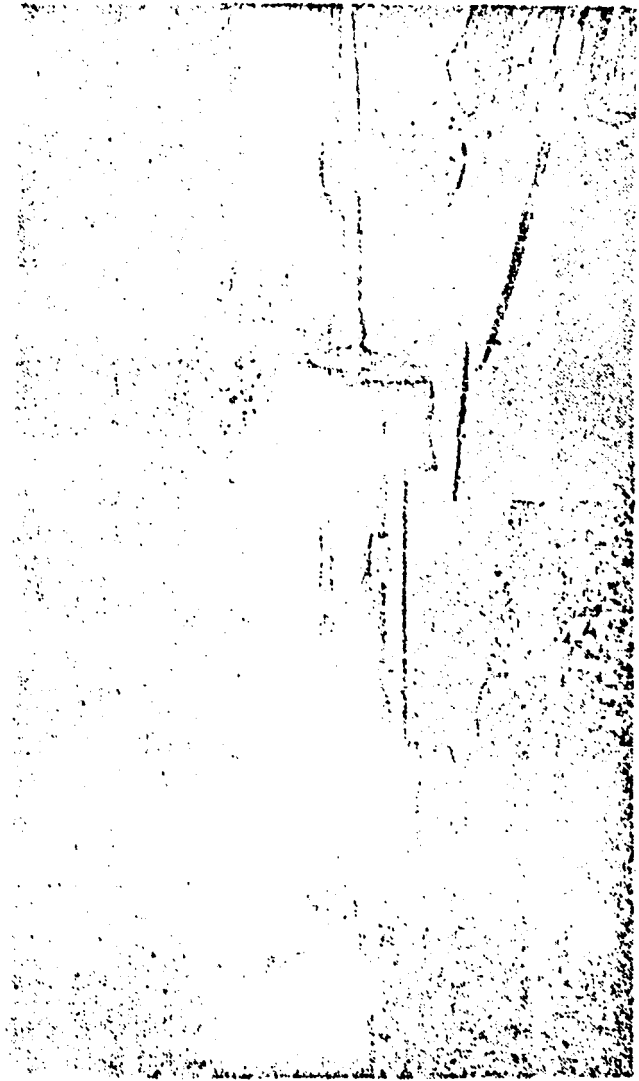
Bakani'nin yukardaki açıklamasına rağmen bu durumun içyüzünü bilen hükümet, artık işi sıkı tutmak lüzumunu hissetmişti.

İsyancılar Çabakçur'u işgal ettikten sonra, Varto üzerine yürümüşler, fakat hükümet kuvvetleri ile Varto havalisinde bulunan HORMEK ve LOLAN aşiretlerine mensup mills kuvvetleri de isyancılara karşı koyduklarından, Varto isyancıların eline geçmemiştir.

19 Şubat 1925'de Şerafettin Dağlarını aşarak Karlıova'ya gelen HASENANLI HALİT komutasındaki isyancılar, Muş'a hücumu başlamışlar, tam bu esnada CİBRANLI HALİT ile YUSUF ZİYA'nın Bitlis'te idâm edildikleri haberi gelmiş, bu haber isyancıların morallerinin bozulmasına sebep olmuştur.

Muş'a saldıran isyancılar, karşılarında yine HORMEK ve LOLAN aşiretlerine mensup milis kuvvetlerini bulmuşlar ve bozguna uğrayarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Muş ve Varto'ya saldıran isyancıların komutanı olan HASENANLI HALİT bu bozgunun sonu, HORMEK ve LOLAN aşiretlerinin eline geçmemek için, İran'a kaçarak canını kurtarmıştır. Daha sonraları İran'dan dönecek olan HALİT, ŞİRVAN ŞEYH köyünde yakılarak 31 Temmuz 1926'da Diyarbakır'da idam edilecektir...

ELAZIG'IN İŞGAL EDİLMESİ : İsyancılar Gonç ve Çabakçur'un işgal edilmesinden sonra, Palu'ya doğru yürümeye başlarlar. İsyancıların Murat Nehri'nin batı kısmına geçeceği haberi üzerine Murat Nehri'nin batı kısmına isyancıları geçirmemek için önceden Havik

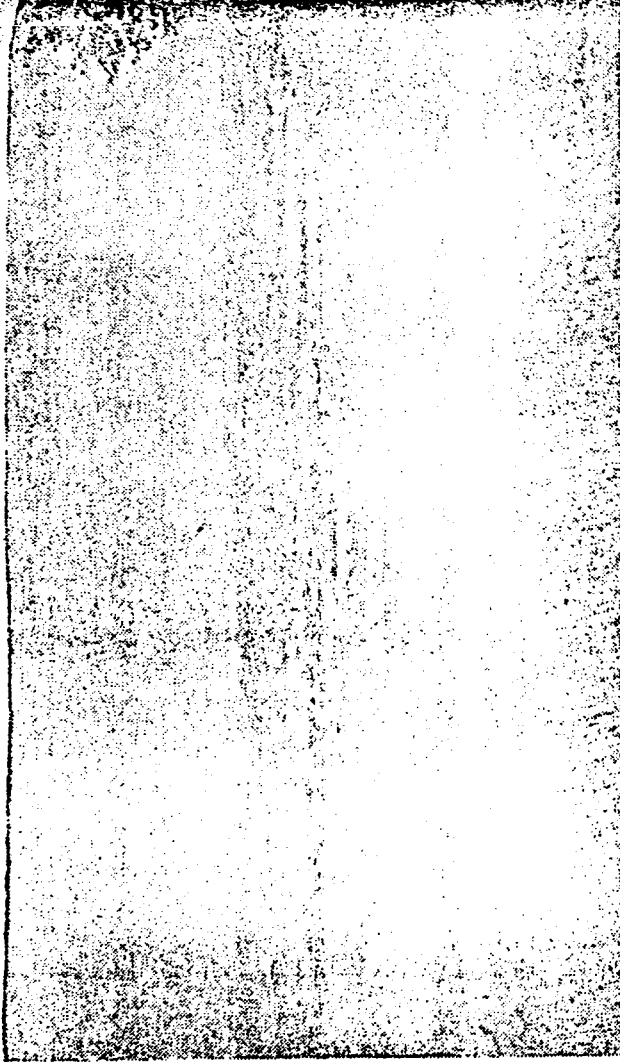

Elazığ'a en yakın Köy olan ve İsyancıların Elazığ'ı İsgallerinden bir gün evvelki geceyi geçirdikleri Hüseyinlik Köyü.

mevkiine bir müfreze gönderilmiş, fakat 23 Şubat günü Murat Nehri'ni geçen İsyancılar, Havik'te bulunan müfrezeyle subayları ile beraber Bucak Müdürü de dahil olmak üzere esir alınırlar ve 4-5 saatlik uzaklıktaki köyleri de işgal ederek 24 Şubat sabahı saat 03'te Elazığ İl merkezinin çevresine yerleştirilmiş olan hükümet kuvvetlerine taarruza başlarlar. 20'er ve bir makineli tüfekten meydana gelen bir müfreze tarafından korunan Hüseyinlik Köyü güneyindeki askeri cephane deposu, İsyancıların eline geçmiş ve yağma edilmiştir.

Cephaneliğin yağma edilmesinden sonra bol miktarda silâha ve cephanelere sahip olan İsyancılar, geceyi Hüseyinlik Köyünde geçirmeye karar vermişlerdir. Hüseyinlik Köyüne gelen ŞEYH ŞERİF ve yardımcısı ZAZA YADO (Yado; Havik mevkiindeki İsyancıların başı idi, şimdiki Elazığ-Bingöl «Çabakçur» yolu üzerinde Elazığ'dan gidilirken sağ tarafında ve Bingöl'e 10 km. kala bir çeşme yapılmıştır, buraya Yado Çeşmesi denilmektedir.) geceyi emekli yarbay HASAN HAYRİ'nin evinde geçirmişlerdir.

Elazığ valisi ve 17. Tuğay Komutanı ALBAY OSMAN, olay yerine gelerek yağma edilen depo çevresindeki erleri alarak Beyyurdu topçu mevzilerine gelmiş, burada vermiş olduğu emir üzerine Beyyurdu Tepelerinde bulunan bataryaların yerlerini değiştirmiş, bu tepeler üzerinde yürüyen 300-400 kişilik askeri kuvveti üzerine açılan ateş sonucu, İsyancılar dağılmış fakat dağılan bu İsyancı gurub, Beyyurdu Tepelerinin eteklerinde toplanmışlar. Bu sırada tepenin kuzeyinde 400

Hüseyin Köyüne gelmeden önce isyancıların eline geçen ve yağma edilen askeri cephanelerin bulunduğu yer.

kadar yaya ve 100 kadar atlı isyancı gurubu, ansızın hücumu geçmiş ve Beyyurdu Tepeleri de böylolikle isyancıların eline geçmiştir.

Beyyurdu Tepelerini ellerine geçirdikten sonra, Elazığ şehir merkezine giren isyancılar, ilk iş olarak jandarma dairesini basıp yağma etmişler, oradan hapishaneye gidip, tutuklu ve mahkûmları serbest bırakmışlardır. Bu sırada ŞEYH ŞERİF, ahaliyi toplayarak gayelerinin dinî ve Kur'an-ı kurtarmak olduğunu, halka karşı hiçbir şekilde tecavüz edilmeyeceğini belirtmiştir. ŞEYH ŞERİF bu sözleri söylerken, öte yandan bu isyancı liderinin avaneleri, cvleri ve mağazaları basarak yağma ve talân yapmaya başlamışlardı...

25 Şubat'ta tellâllar (Duyulması istenen bir şeyi bağırarak söyleyip halka bildirmek isteyen şahıslar) vasıtası ile isyancılar; «Malatya'ya geliyoruz, Müslüman olan herkes arkamızdan gelsin», diyerek haber yaydırıyorlardı...

Yapılan bu tip propagandaların etkisi altında kalan halk, hükûmete yardımı yapmaya yanaşmıyordu. Fakat isyancıların şehri yağma etmeye kalkıştıklarını gören Elazığ halkı, bu durum karşısında asilere karşı cephe almaya başlamıştı.

İsyancıların Malatya'ya doğru ilerleyeceklerini öğrenen Genel Kurmay Başkanlığı, 25 Şubat günü Malatya Valisi aracılığı ile İzolide bulunan 17. Tuğay komutanına vermiş olduğu emirde : «Elazığ'dan İzolî'ye gelen ve gelecek olan subay ve erlerden derhal bir birlik teşkil ederek isyancıların Malatya istikâmetinde

Şiddetli çarpışmalar olduğu Havik mevkiinde, şimdiki Bingöl - Elazığ karayolu üzerinde
bulunan Yado Çeşmesi.

ilerlemelerinin durdurulmasını ve Fırat'tan güneye geçmelerine engel olunması istenmekte ve Malatya'da seferber olmaya başlayan erat ve subaylar toplandıkça, Malatya'daki 63. Alay komutanı YARBAY ALI tarafından İzoli'ye gönderilerek Tuğay Komutanı emrine verileceğini bildirmiştir.

İSYANCILARIN DİYARBAKIR'A TAARRUZU : ŞEYH ABDULLAH Muş cephesini kontrol altına alarak bu ilin civarla olan irtibatını kesmiş ve daha sonra da Varto'ya girerek burayı işgal ettikten sonra, Erzurum üzerine doğru ilerlemeye başlamıştır. Piran olayından hemen sonra, Ergani İsyancıların eline geçmişti. Şimdi asıl hedefleri, Diyarbakır'ı ele geçirmektir... Bu hedefe ulaşmak için ŞEYH SAİD, emrindeki kuvvetlerle diğer cepheleden gelen az bir kuvveti Diyarbakır üzerine göndermiş, kendisi de Ergani ve Eğil taraflarına giderek buradaki şeyh ve ağaları kendi kuvvetine eklemek için telkinde bulunmuş ve diğer yandan da Diyarbakır Zaza'larının kendi tarafında yer almalarını sağlamış, bunun için de önceden hazırlanmış olduğu bir Zaza müfrezesini çeşitli yollardan gizlice Diyarbakır içlerine sokarak, şehir içindeki İsyancılara öncülük etmelerini sağlamıştır.

Elazığ'ı işgal eden ŞEYH ŞERİF, Elazığ Müftüsü MEHMET'i Vali olarak tayin etmiş ve bu arada Diyarbakır üzerine yürümekte olan ŞEYH SAİD komutasındaki kuvvetlere destek olmak için, DERSİM AŞİRETLERİ'ne şu telgrafi çekmiştir :

«Hozat'ta Celâlzade Mehmet Efendi vasıtasıyla bilumum Dersim Aşiretleri Rüesasına.

Elazığ'a gelmeden birgün önce Hüseynik Köyünde Elazığ isyan cephesi komutanı Şeyh Şerif ve yardımcısı Yado'nun geceyi geçirdikleri Hasan Hayri'nun evi.

Sükûnetli muhafaza ediniz, yakında bir heyetle Dersim'e geleceğiz, muvaffaklyetler.

6 Mart 1925

Elazığ Cephesi Komutanı Dersim Eski Mebusu
ŞEYH ŞERİF HASAN HAYRİ

3 Mart 1925 günü gece yarısı Diyarbakır'ın dört giriş kapısına birden taarruza geçilmesini emreden ŞEYH SAİD, şehir içerisindeki taraftarlarına bu konuda kesin talimat vermiştir. Şehire hücum edecek olan asî kuvvetlerinin sayısı ŞEYH SAİD'in yakalandıktan sonra belirttiğine göre 3000, hükûmetin tahminine göre ise 5000'dir.

7 Mart 1925 akşamına doğru Diyarbakır'a askerî kışlaların bulunduğu kısımdan isyâncılar hücumu geçmiş, burada şiddetli bir muharebe devam ederken, Urfa Kapı civarı hariç olmak üzere, bütün kesimlerinde çatışmalar başlamış, önceden içeriye sokulan isyancı gurup, Mardin Kapı'sını içerden açarak dışarıdaki isyancıların içeri girmelerini sağlamışlar ve burada şiddetli çarpışmalar olmuştur. Mardin Kapı muntikasını savunan 63. Alay ve makinalı tüfek bölüğü iki ateş arasında kalmış, Alıpınar'dan Mardin Kapı'sına gönderilen suvari alayı, yandan açtığı şiddetli ateş ile Mardin Kapısı önündeki asileri imha ederek; Kulp, Hani ve Mardin yol ayrımındaki köprüyü kontrol altına alarak şehrin güney cephesi isyâncılardan kurtarılmış, kuzey cephesinde ise hükûmet kuvvetleri ile isyancılar arasındaki müsademedan dolayı isyancılar dağılmaya başlamışlardı.

Elazığ'ın işgalinden evvel, hükümet kuvvetleri ile isyancılar arasında şiddetli çarpışmaların olduğu Beyyurdu Tepeleri.

6 Mart 1925'te, azim-kâr direnme karşısında dayanamıyarak dağılmaya başlamışlar, yapılan bu çarpışmalarda isyancılar 50 ölü, 60 esir vermişler, ordu birliklerinden de bir Binbaşı, 7 subay, 5 er ölü, 15 er yaralı verilmiştir. Diyarbakır'da isyancılara indirilen bu darbe dolayısıyla, Cumhurbaşkanı MUSTAFA KEMAL 9 Mart 1925'te 3. Ordu müfettişliğine başarılarından dolayı göndermiş olduğu telgrafta; «Diyarbakır'a tecavüz cüretinde bulunan askerlerin tenkilinde subay ve erlerimizle yardımcı kuvvetlerin gösterdiği fedakârlığı takdir ve ayaklanmanın yakında tamamen yok olmasını bekleyerek hepinize selâm ederim» diyerek düşüncelerini belirtmiştir. 29 Şubat 1925 tarihinden itibaren alınmaya başlanan askeri tedbirler, meyvasını vermiş, bu arada iki tarafın da hareketleri bekleme safhasına girilmiştir.

Ordu birlikleri güçlerini kuvvetlendirmek için Mardin, Erzurum, Malatya ve Diyarbakır bölgelerindeki yığınaklarına devam ederken, isyancılar da kendi hareketlerini bu yığınak bölgelerine sıçratma çabası içerisinde idiler.

29 Şubat 1925'te Maden ve Siverek Kazalarını işgal eden isyancılar, ŞEYH ABDURRAHİM komutasında Diyarbakır mıntıkasına gelerek ŞEYH SAİD'le birleşmişlerdir. ŞEYH SAİD bu bekleme devresi içerisinde, Dersim ve Muş bölgelerini kendi tarafına çekmeye çalışarak kuvvetlerini daha da artırmak istiyordu. Bu sebeple Dersim ve Muş bölgelerine adamlarını gönderiyordu. ŞEYH SAİD, hareketlerinin bu bölgeler

İsyânın başında belkide Dersim havalisine sığratabilirdi. Fakat DİN'i kurtarmak ve ŞERİAT'ı ilân etmek düşüncesiyle isyânı başlattığından, Dersim havalisine ve bu havalideki aşiretlere sözünü geçirememiştir. Çünkü bu bölge halkı, ŞEYH SAİD'in önderliğini yapmış olduğu Nakşibendi tarikatının manevî nüfusu altında değillerdi. Zaten ŞEYH SAİD, isyânın ilk hedefi olan Diyarbakır'ı zaptedememiş ve Cumhuriyet hükümeti de bu ayaklanmayı ne şekilde olursa olsun bastırmak için gerekli olan bütün tedbirleri de aldığını göstermişti. Bundan dolayı da ayaklanmaya ve istismara her zaman müsait olan Dersim ve Muş aşiret ve ağalarını, ŞEYH SAİD bütün imkânlarını sarf ettiği halde, ayaklanmanın içine sokamamıştı.

Diyarbakır muharebesi, ayaklanmanın emperyalist devletler tarafından desteklendiğini ve «Kürdistan» devletinin kurulmasının beklendiğine dair bazı delillerin ortaya çıktığı bir zamana rastlamaktadır. Şimdiye kadar yürütülen Kürtçülük hareketlerinin dışardan desteklendiğine dair bu deliller birer vesika olmuştur. Muharebenin hemen ertesi günü 9 Mart 1925'te, İngiltere'den içinde bazı silâh fabrikalarının katalogları ve mektupları bulunan, üzerinde «Kürdistan Devleti Harbiye Nazırlığı» adresi yazılı zarflar, Diyarbakır'a gelmiştir. Bundan da anlaşılmalıdır ki; isyân sonunda kurulacak olan «Kürdistan» devletinin 9 Mart 1925 tarihinde resmen kurulacağı, dış devletler tarafından biliniyordu. İsyancılar keskin bir darbenin indirilmesi:

nin zamanının geldiğine karar veren Genel Kurmay Başkanlığı, ayaklanma bölgesindeki il ve ilçe yetkililerine göndermiş olduğu son uyurma bildirisinde :

«Harekâta katılacak birliklerimiz hazırlıklarını tamamlamıştır. Birkaç güne kadar tedip harekâtı yalnız asiler üzerine yönelilecek ve Cumhuriyet hükümetine karşı ayaklanmış olanlara şiddetli darbeler indirilecektir. Kiği ahalsi gibi Cumhuriyete sadakatlarını ve asilere muhalefetlerini fiilen gösterecek ve ispatlayacak olan masum halkın bu şiddetli darbelerden korunması istenmektedir. Bu sebeple ayaklanmaya muhalif köylerin, derhal en yakın sivil ve askerî Cumhuriyet memurlarına baş vurularak ayaklanma ile ilgili olmadıklarını ve gönüllü hizmete hazır olduklarını bildirmeleri lâzımdır.

Düşman parası ile satın alınmış asi reislerinin kışkırtıcılık ve bozgunculuklarına bilmeyerek katılmış olan köyler, ahalsinin ve hattâ kışkırtıcı ve bozguncu asi reislerini yakaladıkları ve Cumhuriyet hükümetine teslim ettikleri takdirde, bu gibi kandırılmış köyler halkı kendilerini kurtarmış olurlar. Herkesin bilmesi için; bildirge, sivil ve askerî bütün Cumhuriyet memurları tarafından bölgelerindeki en küçük köylere kadar ve her araca başvurarak derhal yayınlanacak ve ilân edilecektir.»

Genel Kurmay Başkanlığının yayınlanmış olduğu bu bildiri de belirtilen görevler yerine getirilmeye çalışılmıştır. İsyancıların işgal ettikleri bölgelerde ise gelişmeler şu şekilde idi :

a — Diyarbakır Kesiminde : 10 Mart 1925'te ilk askeri birliklerin, Diyarbakır'a gelmesi ile birlikte önceden ilân edilen seferberlik 9 günde etkisini göstermiş oldu.

b — Varto Kesiminde : Melikanlı ŞEYH ABDULLAH komutasında HASENANLI HALİT ve amcası aşiret Binbaşısı KASIM ve adamlarından meydana gelen asiler, 11 Mart'ta Varto'ya taarruz ederler, burada birkaç gün süren çarpışmalardan sonra, 12 Mart'ta Varto'nun korunmasına memur edilen estersuvar erlerinin Genç bölgesinden olanların ihaneteri yüzünden, Varto asilerin eline geçmiş ve 70 er ile bir makineli tüfek isyancılar tarafından esir alınmıştır. İsyancılar bu başarılarından sonra, Bulanık ve Malazgirt üzerine yürümüşler, buraları işgal ederek devlet binalarını yağma etmişlerdir. 14 Mart'ta yayınlanan bir resmi tebliğde, «Varto çevresinde yapılan çatışmaların birinde ŞEYH SAİD'in oğullarından birinin öldürüldüğü» bildirilmiştir.

c — Hınıs Kesiminde : ŞEYH SAİD'in oğlu ALİ RIZA komutasında bir kısım asî kuvveti bu bölgede başarılı olamamıştır.

d — Palu, Çermik Kesiminde : 13 Martta yayınlanan resmi tebliğde «Diyarbakır dolayındaki köylerin asilerden geri alınarak temizlendiği» anlaşıyordu. Bu arada Şemahi'den Hani'ye çekilen ŞEYH SAİD; Palu, Çermik arasında ağırlık merkezi Hani olmak üzere yeni bir cephe kurmakla meşgul idi. Ayaklanma bölgesindeki hareket komutanlığı arka arkaya yetişen takviye birliklerinden faydalanarak ŞEYH SAİD'in mun-

tazam bir cephe kurmasını önlemek için, 14 Mart'ta Çermik doğrultusunda bir kuvvet göndererek burayı da yerli halkın yardımıyla isyancıları geri almış, ve böylelikle Diyarbakır'ın kuzeyinde ordu birliklerinden müteşekkil bir cephe kurulmuştur.

e — Ergani Kesiminde : 1 Mart'ta yayınlanan resmi tebliğ; «Ayaklanma bölgesinin durgun olduğunu, Ergani'yi tutan asilerin dağılmakta olduklarını ve asiler arasında yiyecek sıkıntısının başladığını» bildiriyordu.

f — Çemişgezek Kesiminde : Koçuşaj aşireti 20 Mart'ta Çemişgezek'e saldırmış ise de başarılı olamıyarak geri çekilmek zorunda kalmıştır.

g — Elazığ Kesiminde : KÂZİM PAŞA komutasındaki hükümet kuvvetleri, Malatya'dan Elazığ'a doğru hücumla geçmişler ve ŞEYH ŞERİF komutasındaki isyancılarla yapılan çarpışmalardan sonra ŞEYH ŞERİF, kuvvetleri ile beraber Palu mıntikasına çekilmeye mecbur kalmış, Palu ovasında şiddetli çarpışmalar olmuş, 3 Nisan 1925'te Mendo Boğazında KÂZİM PAŞA kuvvetleri pusuya düşürülmüşlerse de geriden gelen hükümet kuvvetleri, isyancıları dağıtmıştır. 8 Nisan 1925'te isyancılar Çabakçur'a çekilirken, ŞEYH ŞERİF yakalanmış ve Elazığ'da kurulan İstiklâl Mahkemesine gönderilmiştir.

h — Ayaklanmaya Katılmayan Aşiretler : Doğu Beyazıt'taki CELÂLİ ve ZEYLAN aşiretleri, Mardin, Nusaybin, Savur, Cizre dolaylarındaki BALLI, DEKORİKİ, HAKAN, ÖMERKAN, HOBİGE aşiretleri, Siirt ve Bit-

lis havallisindeki aşiretler ve Dersim dolaylarındaki aşiretler, Varto mintikasında LÖLAN ve HORMEK aşiretleri. (Bu iki aşiret bilhassa hükümet kuvvetleri yanında yer alarak isyancılara karşı çarpışmışlardır). Bu duruma göre isyan bölgesi, Genç ili ile Diyarbakır ve Ergani'nin bir kısmına inhisar etmek üzere, yaklaşık uzunluğu 200 km., genişliği de 150 km. olan 30 bin metrekarelik sahada mevzi niteliğinde kalmıştır.

3. Ordu müfettişliği, Çankaya'da ATATÜRK ve arkadaşları tarafından «askeri tenkil plânına uygun olarak asilerin yoğun olduğu bölgenin geniş bir şekilde, kısa zaman içerisinde sarılması ile yok etme esası» belirtildikten sonra, 3. Ordu müfettişliğinin kolorduya verdiği hareket bölgeleri şöyle idi : «Doğusu Diyarbakır ilinin doğu hududu, batısı Diyarbakır, Ergani ve Maden illerinin batı hududu, güneyi Dicle Nehri, Diyarbakır, Siverek yolu da dahil, görevli Dicle'nin doğu ve batı bölgelerini asilerden temizleyecek ve yürüyüş hazırlığını tamamlayacaktır.

7. Kolordu bölgesi : Dicle Nehri (Güney kıyısı da dahil), Diyarbakır, Siverek yolu hariç, bu hattın güneyi ile kolordunun eski bölgesinde kalan saha, görevi şimdiye kadar olduğu gibi Diyarbakır'ı kesin surette savunabilecek tertibatı alacak ve bölgesinde ayaklanma teşebbüsüne meydan vermeyecek.

8. Kolordu müfrezesi, Kiğı ve Oğnut (Göynük) üzerinden Çabakçur'a kadar olan bölgeyi tarayıp bu mintikada tedip hareketini yapacak ve 5. tümen ile irtibat sağlayacak. 12. tümen Hınıs'tan Varto ve Muş üzerine hareketle Murat Nehri geçitlerini temin edip isyancı-

ların İran'a veya dağlara kaçmalarına meydan vermeyecektir.»

Tedip hareketi için son hazırlıklarını yaparak yığınaklarını tamamlayan ordu birlikleri, kesin netice almak için Elazığ, Varto ve Diyarbakır istikametinden harekete geçer. Tedip hareketinin plânına göre, isyancıların dört taraftan sarılmaları gerekmektedir, buna göre harekâta katılan bütün tümenler «Ayrı yürüyüş beraber vurmak» kuralına göre ilerlemeye başlamışlardır. İsyancıları doğu ve güneyden taarruza tutan tümenler isyancıların yalnız batı cephesini açık buldurmışlardır. Bunun sebebi ise asilerin İran'a, Suriye'ye ve Irak'a kaçmalarını önlemektir. Harekâtın esas hedefi isyancıları Lice, Genç, Çabakçur, üçgeni içerisine alarak kesin sonuca gitmektir.

24 Mart'ta 41. tümenin 19. alayı Pirinçlik ve Talala mevklinde bulunan isyancıları dağıtır, kısa bir müddet sonra bu mevkiye bulunan köyleri isyancılardan temizler. Bu mintikalarda yapılan çarpışmalarda isyâncılardan 10 kişi ölmüş, hükümet kuvvetlerinden bir yüzbaşı ile üç er yaralanmış, iki er de ölmüştür. Aynı tarihte 7. tümen de Cebal ve Dumanlı köylerini asilerden temizleyip isyancıları Terhami bölgesine çekilmeye mecbur etmiştir.

26 Mart'ta 41. tümen Büyük Kadıköy ve Somah köylerini isyancılardan temizler, bunun üzerine 300 kadar isyancı, kuzeye çekilmeye mecbur kalırlar. 7. tümen Diyarbakır, Ergani yolunda ilerliyerek Harabi, Rezk, Karaveli köylerini kontrol altına alırlar.

27 Mart'ta 5. Kolordu tümenlerinin, Kolordudan fazla uzaklaşması ve muharebe araçlarının da yetersizliğinden tümenlere gerektiği zaman emir vermek güç olduğundan, kolordu komutanı Diyarbakır'da kalmayı tercih ederek harekâtı buradan yönetmeyi tercih etmiştir. 7. Kolordu emrindeki gurup, Kurtbaba mevkiinin kuzeyindeki bölgede 600 kadar asiyi dağıttıktan sonra, Osmaniye (Ergani ve havalisi) dolayında yaptığı çarpışmalardan sonra Maden'e girmeyi başarmıştır. 31 Mart'ta topçu takımı ile takviyeli bir tabur Maden'de bırakılarak geri kalan kuvvetlerle Piran'a hareket etmiştir.

2 Nisan'da, 41. tümen Sunanhan mevkiinde asilerle yapmış olduğu çarpışmada, isyâncılardan 74, hükümet kuvvetlerinden ise 50 kişi ölmüştür. Bu çarpışmadan sonra, tümen Hani'ye girmeye muvaffak olarak burayı isyâncılardan temizlemiştir.

3 Nisan 1925'te 5. Kolordu komutanlığına bağlı 7. tümen, Zülkarneyn vadisinden Çabakçur'a, 41. tümenin de Posur (Kulp) üzerinden Genç'e hareket etmesi üzerine, tümene bağlı birlikler bu bölgelerde yapılan çarpışmalardan sonra, isyâncıları dağıtarak Lice ve Posur üzerinden Genç'e hareket etmişlerdir.

4 Nisan'da 6. Kolordunun 5. tümeni Palu'yu işgal ederek hükümet idaresini tekrar kurmaya muvaffak olmuş, 9. Kolordu bölgesinde ise Bulanık istikametinde ilerleyen Milis ve Nizamiye birliklerinden bir müfrezeye Şirvan Şeyh'e doğru yürümekte olan 600 kadar isyâncı ile karşılaşmışlardır, 3 saat süren çarpışmalardan sonra, isyâncılar Kuşetban istikametine çekil-

meye başlamışlar, böylece müfrezeye Bulanık aşiretini isyâncılardan temizleyerek devlet otoritesini tekrar tesis etmiştir. 12. tümen önünden kaçarak Karakoçan'a sığınan HASENANLI HALİT ve KERİM, yanlarındaki 60 kadar isyâncı ile Malazgirt istikametine doğru kaçmışlardır.

8 Nisan'da 5. tümen Çabakçur'u isyâncılardan temizlemiş, oradan Malazgirt'e geçilerek, burayı da kontrolü altına almıştır. Malazgirt'te isyâncılarla işbirliği yapan Mal Müdürü ŞÜKRÜ, Savcı ABDÜLMECİT tutuklanmışlardır.

9 Nisan'da Beşi bölgesinde tedip hareketi ile görevli olan 12. alay komutanının vermiş olduğu rapora göre; 11 Nisan'da 6 saat süren çarpışmadan sonra SENİKANLI aşiretinin dağılarak REÇKOTANLI'lara sığındığı, bu sebepten SENİKANLI aşiretinden 4, REÇKOTAN aşiretinden 3 köyün yıkıldığı belirtilmiştir. 12. alay daha sonra Silvan'a yürümüş, Batman suyunu geçmek üzere iken isyâncıların saldırısına uğramış, alay bu saldırıdan kurtulmak için güneye doğru çekilmek istemiş, fakat Batman suyunun kabarık olması dolayısıyla karşıya geçememiş, tabur dağılmış, geri kalan malzeme ile Silvan'a girebilmiş ve böylelikle Silvan'ı isyâncılardan temizlemiştir.

12 Nisan'da 7. tümen, Genç Kazasının merkezi olan Darahini'yi işgal ederek önceki günlerde isyâncılara esir düşen YÜZBAŞI SELİM, BİNBAŞI MUSTAFA, BİNBAŞI İBRAHİM, TEĞMEN ÖMER ve birçok eri kurtarmıştır.

14 Nisan'da ŞEYH SAİD'in maiyetinde Çabakçur ve Darahini olaylarından dolayı gördükleri baskı ve sefalet yüzünden ŞEYH SAİD'i dinlemeyen isyancıların bir kısmı köylerine bir kısmı da dağlara kaçmışlardır. Kaçanları yakalamak için 35. alayın 2. taburu bunların peşine düşmüş, kaçan bu asî kafilesinin içinde ŞEYH SAİD, ALİ CEYLANİ, İSMAIL, MAHMUT, TÜMER, REŞİT ağalarla KARGAPAZARLI REŞİT ve beraberlerindeki yakınları hükümet kuvvetleri tarafından sarıldıkları ve artık kaçamayacaklarını anlayınca, 35. alayın 2. taburunun bir bölüğüne teslim olmuşlardır.

ŞEYH SAİD, Diyarbakır İstiklâl mahkemesindeki duruşmasında vermiş olduğu ifâdesinde; Kürt bağımsızlığını sağlamak için değil, İslâm şeriatını geri getirmek bakımından bu hareketi yaptığını, Diyarbakır'dan çekildikten sonra Silvan'a geldiğini, Silvan'da ŞEYH ŞEMSETTİN ve diğer aşiret reislerine ayaklanma hareketine dair talimat verdiği sırada, hükümet kuvvetlerinin güneyden ilerlemeleri üzerine, maiyeti ile Murat çayının kuzeyine geçtiğini ve Oğnut'un güneyindeki Melikan köyüne kadar gittiği hâlde, her yönden başlayan takip harekâtı üzerine, burada fazla durmayarak 14 Nisan'da tekrar Murat'ın güneyine geçmek istemişse de nehrin geçit vermemesi sebebi ile doğuya yönelerek Soluk Köprü üzerinden kaçmayı düşündüğü halde, buralarda hükümet kuvvetlerinin mevcudiyeti dolayısıyla kaçmaya muvaffak olamadığından Şerafettin Dağları kuzeyinden dolaşarak, Murat Nehri'ni kuzeyden geçmek ve Muhbe'ye sığınmak istediğini, kabul edilmediği takdirde İran'a, geçmek amacıyla hareket ettiğini fakat 12-13 Nisan gecesi 200 ka-

dar atısıyla Çarpuk Deresi'ni geçerek Karaköy üzerinden Melen'ler istikametine gittiğini, ancak yaptığı keşif sonucu Murat'ın geçit vermediğini ayrıca batıdan 12. Tümen birliklerinin doğudan, Karaağıl üzerinden de Bulanık Müfrezesinin kafilesini yakalamak gayesiyle takipte bulunduğunu öğrenmesi üzerine, tekrar Göynük bölgesine geçerek Karaköy üzerinden, Şerafettin Dağları'na gitmekte iken, her taraftan sıkıştığını ve hava şartlarının bozuk olması dolayısıyla maiyetinden bir çoğu, dehalet etmek istememişlerse, de buna mani olduğu, fakat 14-15 Nisan günü şafakla beraber Çarpuk Deresi'ni geçerken müfrezelerin sıkı takibi ve şiddetlenen ateşi üzerine önce ŞEYH ABDULLAH'ın daha sonra kaçmaya muvaffak olamayan kendisinin ve maiyetinin teslim olduğunu, ateş etkisinden kurtulanların Şerafettin Dağları'na sığındıklarını açıklamıştır.

31 Mayıs 1925'te, isyan başlarında ilân edilen seferberliğin kaldırılmasına ve silâh altına alınanların terhislerine karar verilmiş, Atatürk de seferberliğin kaldırılması dolayısıyla halka şu bildiriği yayınlamıştır :

«Genel Kurmay Başkanlığının bildirdiğine göre, son irticayı bastırmak için silâh altına çağırılmış olan seferber vatan evlâtlarının terhis zamanı gelmiştir. Bir taraftan doğudaki birliklerimizin boş kadrolarını tamamlamak için tedbirler alınacak ve öte yandan seferber askerler ağır ağır ve sıra ile terhis olunacaktır. Cumhuriyetin Genel Kurmayı ve Milli Savunma Bakanlığından alınmakta olan tedbirlerin tümü seferber-

lığın kaldırılması ile beraber Devlet Kuvvetlerinin selâmet ve şekavetini korumaya ve tek tük ve dağınık kovalama hareketlerinin sonuçlanmasına yeter bulunduğu anlaşılmıştır. Keza Büyük Millet Meclisinin verdiği izin ve yetkilerle istiklâl mahkemelerinin ve harp divanlarının irtica ve ayaklanma unsurlarının mahkemelerine devam etmeleri tabiidir. Cumhuriyeti korumak için düşman üzerine koşan kahraman ve cesur ordumuzun seferber askerlerini muazzaf birliklerini cesur ve tecrübeli subay ve komite heyetini sevgi ve içtenlikle tebrik ederim. Bu esnada ordumuzu izabet ve başarı ile yönetip sevk ve idare etmiş olan Genel Kurmayımıza ve onun sayın başkanı Maraşal Fevzi Çakmak'a güven ve teşekkürlerimizi Millet önünde tekrar söylemek ve ilân etmek isterim.

Türkiye Cumhuriyeti'nin korunmasına, Vatanın gelişmesine ve Milletin yükselmesi yolunda çalışmalarına engel olmak isteyenlerin hayal kırıklığını ispat etmişlerdir. Muhakkaktır ki, milletimiz kurtuluş ve çalışma yolunda ilerlemekten başka bir hâl kabul edemez. Yuvalarına dönmeye başlayan evlâtlarımıza karşı milletimizin beslediği muhabbet ve şükranı aracı olurken, bir gerçeği bütün vatandaşlarıma tekrar etmeyi görevden sayarım. Vatanın içinde veya dışında herhangi bir tehlikeden az fedakârlıkla en az zamanda kurtulması için tek çare herhangi bir seferberlik çağrısına vatandaşın derhâl ve biran kaybetmeksizin koşmasıdır. Nasıl son defaki ayaklanma hareketini bastırmak için birinci derecedeki başarı sırrı vatandaşların gösterdiği bu idrak ve gayret oldu ise, Cumhuriyetin karşılaşılabileceği herhangi bir ihtimâlde de gene bi-

rinci başarı amili seferberlik çağrısına derhâl ve biran kaybetmeksizin katılmak olacaktır.

Vatandaşlarım, Türk Vatanının bütünlüğü ve her tehlikeden korunması için, gereken seferberlik çağrısına hemen katılmaktır. Bu kuralı yetişmişlerimizin ve yetişecek evlâtlarımızın daima hatırında bulundurmalıyız. Türk vatanperverliğinin birinci özelliği, vatan savunması çağrısı karşısında her işini bırakarak silâh altına koşmaktır. Cumhuriyeti savunmuş oğmanın verdiği hakka şeref ve gurur hisleri ile yuvalarına dönmeye başlayan evlâtlarımızı sevgi ve hürmetle tekrar selâmlarım.»

Bu isyân iki aylık kısa bir zaman içerisinde bastırılmış ve son söz adalete bırakılmıştır. İngilizlerin silâh ve altın yardımı ile desteklemiş ve plânını hazırlamış oldukları bu isyânın asıl tertipçisi olan SEYİD ABDÜLKADİR ve arkadaşları Diyarbakır'daki Şark İstiklâl Mahkemesi'nde 14 Mayıs'tan, 24 Mayıs'a kadar devam eden yargılamalarının sonunda SEYİD ABDÜLKADİR, SEYİD AHMET, KEMAL FEVZİ, KÖR SADI, HOCA ASKERİ ve AVUKAT HACI AHMED'in idâmına, CEMİL PAŞAZADE AHMET, İLYAS ve NAFİZ'le dört adamlarının beratına, NAKİP BEKİR SITKI'nın ŞEYH SAİD ile birlikte mahkeme edilmesine karar verilmiş, idâma mahkûm olanlar 27 Mayıs 1925'te sabah erken saatlerde asılarak idam edilmişler. ŞEYH SAİD ve arkadaşlarının yargılanmalarına 26 Mayıs'ta başlanmış olup aralıksız olarak 27 Haziran'a kadar devam eden yargılanmaları sonunda ŞEYH SAİD, ŞEYH ABDULLAH, ŞEYH ŞERİF, FAKİH HASAN, ŞEYH İBRAHİM, ŞEYH

HASAN BEYİTAN, SEYİD GELAL, MANİLLİ SALİM, MA-
DENLİ KADRI, ŞEYH ŞEMSETTİN, Genç Tahrirat Kâti-
bi TAHİR, Bucak Müdürü TAYYİP ve avanelerinden 29
kişinin idâmına karar veren İstiklâl Mahkemesi Baş-
kanı MAZHAR MÜFİT KANSU, şu açıklamayı yapmış-
tır :

«Kiminiz hasis kişisel çıkarlarınıza bir zümreyi
âlet, kiminiz yabancı kışkırtmasını ve siyâsi harisleri
rehber ederek hepiniz, bir noktaya yani bağımsız Kür-
distan teşkiline doğru yürüdünüz. Senelerden beri dü-
şündüğünüz ve tertiplediğiniz genel ayaklanmayı yapı-
p bu bölgeyi ateş içinde bıraktınız. Cumhuriyetin,
hükûmetin kesin hareketi, Cumhuriyet Ordusunun öl-
dürücü darbeleri ile irticânız ve ayaklanmanız derhal
yok edildi ve hepiniz yakalanarak hesap vermek üze-
re adalet huzuruna çıkarıldınız. Herkes bilmelidir ki,
Genç Cumhuriyet Hükûmeti kışkırtıcılık ve irtica, her
türü lânetli faaliyetlere kesin surette göz yummaya-
cağı gibi, hatta kesin tedbirleri sayesinde bu gibi eş-
kiya hareketlerine yol vermeyecektir. Senelerden beri
Şeyhlerin, Ağaların, Beğlerin baskısı altında sömürü-
len, eriyen, inleyen bu bölgenin zavallı halkı artık sizin
kışkırtıcılığınızdan ve kötülüğünüzden kurtularak Cum-
huriyetimizin verimli ilerleme ve saadet vaad eden
yollarında yürüyerek refah ve saadet içinde yaşaya-
caktır. Siz de döktüğünüz kanların, söndürdüğünüz
ocakların cezasını adalet sehpasında hayatınızla öde-
yerek hesap vereceksiniz. İşte Cumhuriyetin sert, fak-
kat adil kanunlarının hükmü budur... mahkûmları gö-
türün.» diyerek mahkemenin bittiğini belirtmiştir.

Şimdiye kadar emperyalist devletlerin yurdumuz
içerisinde çıkarttığı isyanların en şiddetlisi olan bu
ayaklanmanın içinde faal rol oynayan elebaşları, 28
Haziran 1925 tarihinde gece yarısı asılarak idâm edil-
mişlerdir...

ŞEMDİNLİ İSYANI (1925)

Şemdinli şeyhlerinden ŞEYH UBEYDULLAH'ın oğ-
lu SEYİD ABDÜLKADİR, Osmanlı Ayan Meclisi üy-
cisiydi. ŞEYH SAİD isyanıyla ilgisinden dolayı idâm
edilmişti. Asılan bu şeyhin oğlu SEYİD ABDULLAH,
babasının intikamını almaya, hükûmetten hesap sor-
maya yemin etmişti.

1924 baharında İstanbul'dan ayrılan SEYİD AB-
DULLAH, «Harap olan köylerini tamir ettirmek» ba-
hanesyle Şemdinli'ye geliyor, amcasının oğlu ŞEYH
MUHLİS ile buluşuyordu.

İki amca çocuğu daha sonra kaçak İHSAN NURİ
ile temas kuruyor, gizli bir örgüt oluşturmak için ça-
lışmalara başlıyorlardı. Kendilerine SEYİD TAHA da
katılmıştı.

Hakkari'nin Navşar bölgesinde, Şemdinli, Çal-Çu-
kurca ve Beylüşşebap ilçelerinde, Oramar nahiyesinde
taraf tarafa bulmuş, özellikle Gerdi Aşireti'nin deste-
ğini sağlamışlardı.

SEYİD ABDULLAH'ın intikam günü yaklaşıyordu.
Sağladığı destekten emin olduktan sonra, uzun zaman-
dır tasarladığı bir plâni uygulamaya koydu. 6. Hudut

taburu subaylarını köye davet edecekti... Davet günü de belirlenmişti: 25 Haziran 1925...

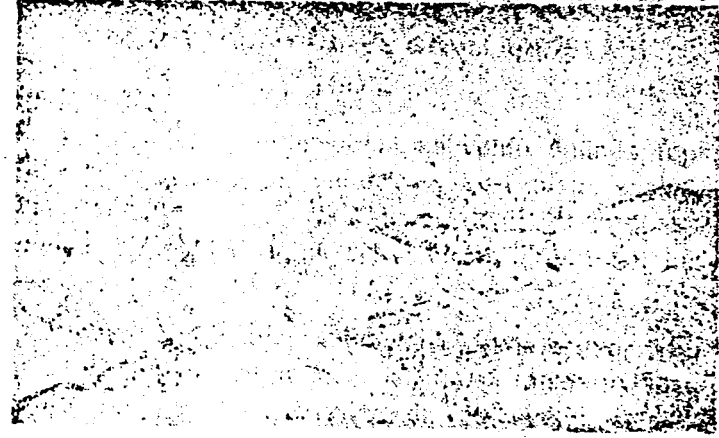
O gün talihsiz 6 subay davet edildikleri köye geldiklerinde, yer sofraları kurulmuş, kuzu çevirmelerinin kokusu dört bir yanı tutmuştu. Üsteğmen BEKİR SITKI, annesi ve eşini de beraberinde ziyafete getirmişti.

Yemek henüz başlamıştı ki, SEYİD ABDULLAH'ın silahlı adamları âniden ağaçların arasından ortaya çıkıyor, talihsiz subayları ve kadınları esir alıyorlardı. Hemen arkasından SEYİD ABDULLAH, yardımcılarını yanına alıp Şemdinli'ye hareket ediyor, Hudut Taburunun bütün mevcudunu kolayca ele geçiriyordu.

İsyan duyulduğunda, Albay Ruşen ve Albay Fuat komutasındaki iki Piyade Alayı yola çıktı... Navşar, Şemdinli, Oramar, Çal-Çukurca ve Beytüşşebap yörelerinde ölüm kol geziyordu, Haziran güneşyle kavruktan dört bir yana ayrıca namlular ateş kusuyordu...

Şoytan Köyü'nde esir ettikleri 6 subayı öldürten Seyid Abdullah, iki Piyade Alayının ölüm kusarak üzerine geldiğini işte bu sırada öğrendi. Babasının akıbeti gözünün önüne geldi Abdullah'ın... Seyid Abdülkadir darağacında vermisti son nefesini... Oğlu Abdullah ise daha yaşamak istiyordu. Hem babasının intikamını da kendince almıştı...

Arkadaşlarına atların hazırlanmasını emretti... Yaşamak istiyordu, darağacında veya bir çalı dibinde asker kurşunuyla can vermeyecekti... Atının başını Irak sınırı boylarına yöneltti...

Seyid Abdullah'ın eline esir düşen 6 subay, sırtlarına yüklenen cephane sandıklarıyla ve çıplak ayakla tam 25 gün Şemdinli yöresindeki bu dağlarda, taşlı-dikenli patika yollarda dolaştırılmıştı...

1926 Haziran'ının boğucu sıcağı nefes aldırıyor, HOYBUN'culardan kaçak Yüzbaşı İHSAN NURİ'nin alnında boncuk boncuk ter birikiyordu. Arkadaşları SEYİD ABDULLAH ile SEYİD MUSLİH'e; «Hiç ürkemeyin» dedi, «Hep kaçacak değiliz. Şemdinli'ye ikinci bir baskın yapacağız...»

Hakkari yörelerinde bir sıkıntılı bekleyiş vardı... Gerdi Aşiretinden bilinmeyen biri, o gece bir gölge gibi süzülerek Şemdinli'ye yöneldi...

Şemdinli Jandarma Bölük Komutanı Hilmi, kaçak Yüzbaşı İhsan Nuri'nin ve Seyid Abdullah'ın niyetlerini öğrenmişti. Derhal kasabayı boşalttı, halkı ve memurları Şemdinli'nin dışına gönderdi.

Soyyar Jandarma Taburları haberdar edilmiş, Yüksek Ovalı Casım, ve Doskili Tahir'in komutasında 150 kişilik takviye milis kuvveti sağlanmıştı.

Kaçak Yüzbaşı İhsan Nuri, Seyid Abdullah ve Seyid Muslih elebaşılığında Şemdinli'yi kuşatan 600 kişilik Gerdi Aşiretini işte böyle bir sürpriz bekliyordu.

Bu şartlar altında başlayan 12 günlük çatışma, Yüzbaşı İhsan Nuri için şans getirmede ve Şemdinli ikinci kere bir baskını savuşturdu...

REŞKOTAN VE REMAN İSYANI

(1925)

Reşkotan ve Reman Aşiretleri, 1925 yılının 7 Ağustos'unda 41. Tümen'e karşı birlikte vuruşuyorlardı.

Sirt'in batısı ile Sason ilçesi, Diyarbakır'ın Silvan ilçesi ve Dicle nehrinin kuzeyindeki bu bir haftalık isyana, Jandarma tarafından silâh arama-tarama yapılmasına ve her iki aşiretin karşı çıkması yol açmıştı.

Bölgedeki soygunlara son vermek, bunun için de silâhları toplamak gerekiyordu. Ancak Jandarmaya ateş açılmıştı...

Çatışma genişleyince 41. Tümen isyan bölgesine gönderiliyor, isyancıların çoğu yakalanıyor, bir kısmı öldürülüyordu.

Belki de bu isyandan geriye kalan bir ihanet veya intikam hesabı, 8 ay sonra Reşkotan ve Reman Aşiretlerini birbirine düşürecekti...

ERUHLU YAKUP AĞA VE OĞULLARI İSYANI

(1926)

Pervari ilçe merkezindeki kahvenin önünde toplanan halk, içeride yorgunluk çayı içen adamı şaşkınlıkla seyrediyordu... Serpuş desen değil, külah desen değil, hele fes hiç değil, siyah birşey geçirmişti başına...

Kahvenin önündeki kalabalık gittikçe artıyor, «Bu adam Ankara'dan gelmiş... Hükümet memuruymuş» fısıltıları dalga dalga yayılıyordu. Kalabalığı yararak kahveye girmeye çalışan MİSTO HALİL ve YUSUF kardeşler, «Bi yol durun hele» diyorlardı çevredekilere...

İki kardeş kahveye girdiklerinde çayını yudurlamaya devam eden adamın karşısında dikildiler. Başındaki nesneyi süzüyorlardı. Adamı gayet sakin, «Hoş geldiniz ağalar» dedi, «Ayakta kalmayın...»

Misto Halil ve Yusuf birbirlerine baktılar :

«Beğ efendi ne bu başındaki?..»

«— Şapka...»

«— Eee?..»

«— E'si şu ki, yakında sizler de bundan giyeceksiniz...»

«— Kim demiş onu?..»

«— Ankara diyor, Ankara...»

İki kardeş hissimla dışarı fırladı, babaları Eruhlı Yakup Ağa'ya gidiyorlardı...

Kahvedeki bu konuşmadan birkaç gün sonra, Şeyh Abdurrahman ile Abdurrahman Meyho, Erululu Yakup Ağa'nın anlattıklarını dinliyor, oğulları Misto Halil ve Yusuf başlarını sallayarak babalarını sessizce tasdik ediyorlardı.

Şeyhlerin ve Ağa'ların aklına yatmamıştı bu iş... Atadan dededen kalma ne varsa bir yana atıp başlarına «Şapka» denen o kara tekeri geçirmeyi sindiremiyorlardı içlerine...

Pervari ve çevresi günlerce bu söylentiyle çalbalandı durdu... Kimbilir «Şapka» dan sonra neye gelecekti sıra?

Siirt'in Zilan ve Adıyan Aşiretlerinin sırf bu yüzden ayaklandığına Ankara inanmıyordu, mutlaka bir sebep olmalıydı... Fakat sebep ne olursa olsun isyan, isyandı... 6. ve 18. Piyade Alayları Pervari'ye sevk edildi.

Bu arada direnmekten vazgeçen Yakup Ağa, oğulları Misto Halil ve Yusuf ile yakınları, «Şapka» dertini unutmuş, meşlahlarını, serpuşlarını savura savura Suriye topraklarına geçmişlerdi...

PERVARI İSYANI

(1926)

Jandarına müfrezesi öğleden sonra Pervari'nin Rûba köyüne ulaştı... Müfrezenin Rûba'ya yaklaştığını gören köylüler, «Acep ne ola ki?...» diye bekliyorlardı.

Bir uzatmalı Başçavuş iki elini ağzının çevresine boru gibi yapıp, köyün meydanına doğru bağırdı: «Heyyy... Ağalar... Hele gelin bi yol...»

Rûba köyünün ağaları hakkında bir dâvâdan dolayı ihzar müzekkeresi kesilmişti. Uzatmalı Başçavuş bunun gereğini yapmak, ağaları kente götürmekle görevliydi.

Uzatmalı Başçavuş'un sesi köy meydanında yankılanırken, meydanın hemen yanındaki bir evde fısıldaşmalar oldu... El altından, çabucak komşu Medrese köyüne, Şeyh Abdurrahman'a haber salınmalıydı, Rûba'nın ağalarının yardımına koşması istenmeliydi.

Dakikalar birbirini kovalıyor, uzatmalı Başçavuş köylü kadınların ters bakışından başka kimseden bir cevap alamıyordu... Kızdı Başçavuş... «Heyy...» dedi. «Ne susarsınız be?... Nerede ağalar?...» Cevap karşı pencereden uzanan bir çiftenin namlusundan geldi... Başçavuş göğsü kan içinde sırtüstü yere devrildi.

1926 yılının yazı toprağı kavuruyor, namlular 17 gün sürecek bir vuruşmayı ilân ediyordu... O gün akşam üstü Medrese köyünden Şeyh Abdurrahman ile kardeşi Şeyh Hanî, silâhli adamlarıyla birlikte Rûba ağalarının yardımına yetişti.

Bir Piyade Alayı ise ertesi gün Rûba'yı çevirmiş, köyün dört bir yanına kurşun yağdırmaya başlamıştı. Çarpışma 17 gün bütün şiddetiyle sürdü... Piyade Alayı Rûba'dan ayrılırken, köyün ağaları ve erkekleri ile, Medrese'den gelen Şeyh Abdurrahman'ın adamları çoktan can vermişti...

GÜYAN İSYANI VE ÇÖLEMERİK BASKINI

(1926)

ŞEYH ENVER oturduğu yer minderinden ayağa kalktı... Odada bir aşağı, bir yukarı dolandıktan sonra, karşısında oturan üç kişiye baktı... «Tamam ağalar» dedi, «İsyan sahasını genişletip hükümet kuvvetlerini değişik bölgelere dağıtarak zayıflatacağız...»

Karar verilmişti... Nordüzlü Ebubekir ve Lezki ile Livinli İsmail Ağa odayı terkettiler... 1926'nın serin bir Ekim sabahıydı... Şeyh Enver'in belirttiği taktik, şimdi Hakkari'nin merkezi olan Çölemerik ilçesinde, Beytüşşebap'ta, Van'ın Nordüz bölgesinde uygulanmaya başlandı.

Ertuş, Güyan, Jirgi, Şerefhan Aşiretlerinden oluşan 5 bin silâhlı, Albay Ali Timur komutasındaki 1. Piyade Alayı ile bir yıl vuruşacaktı.

Şeyh Enver ve arkadaşları neden silâha sarılmışlardı?.. Şeyh Said İsyanından sonra bazı aşiret ağalarının Batı Anadolu'ya nakledilmekten korktukları öne sürülür. Van'lı Şeyh Enver'in taktiği ise, Nordüzlü Ebubekir ve Lezki ile Livinli İsmail Ağa'ya söylediklerinde belirmişti: «İsyan sahasını genişletmek...»

1927 Şubat'ında isyan Van'ın Nordüz bölgesini de sarmıştı. Ertuş Aşireti reisi Nordüzlü Lezki ve kardeşi Ebubekir kuvvetleriyle birlikte Beytüşşebap ilçesine giriyor, buradan Livin bölgesine geçerek, Güyan ve diğer aşiretleri de yanlarına alıyor, ateş çemberini genişletiyorlardı.

Şeyh Enver'in kuvvetleri Beytüşşebap baskınında ilçedeki memurları, bölge komutanı Yüzbaşı Nuri'yi esir alıyor, devlet dairelerini yağmalıyor, ilçeyi terk ederken de iki Hudut taburunu yok ediyordu.

Bu arada 1. Piyade Alayı Siirt'ten Güyan bölgesinin Çemê Şeyhan yörelerine gelmişti... Gün batmak üzereydi... Askere mola verildi, ancak korkunç tepelerle çevrili dağlık bir bölgede alınan güvenlik tedbirleri yeterli değildi...

Hava iyice karardı... Tepelerde ayak ve nai sesleri, yuvarlanan çakıl taşlarının çıkardığı gürültüler yankılanıyor, az sonra canhıraş bağrışmalar silâh sesleriyle karışıyordu... 1. Piyade Alayı baskına uğramıştı.

Tepeleri daha önce tutmuş olan Güyan'ın Helal, Helat, Mihrap ve Beytüşşebap'ın Dirahni köylüleri, Ertuş Aşiretine mensup Jirkinlileri, sabaha kadar Piyade Alayını yaylım ateşine tuttular... Günün ilk ışıklarıyla birlikte görülen manzara korkunçtu; asker, silâh ve malzeme yönünden Alay büyük kayıp vermişti...

İsyancıların tekrar tepelere doğru çekilmelerinden sonra, geriye kalan asker Beytüşşebap'a doğru yürüyüşe devam etti. Bu yörelerde Nordüzlü Ebubekir, kardeşi Lezki ve Livinli İsmail Ağa, yeni bir çatışmadan kaçındılar ve Irak sınırını geçiverdiler.

1. Piyade Alayına baskın yapanların elebaşısı Jirkinli Kervan ise, bir süre dağlarda kaçak gezdi, sonunda affedildi. Bu arada Güyan İsyanı elebaşılarının birçoğu Hakkari isyanına katılanların bazısı ile birlikte yakalanıyor, çoğu idâm ediliyordu.

Geriyeye kalanlar aften yararlanarak teslim oldular. Bunlar Van'dan Doğu cephesine sevk edilirken, Nordüzlü Lozki kaçmak istiyor, fakat muhafızların kurşunlarıyla can veriyordu...

HACO İSYANI

(1926)

ŞİĞİ HACO, hergün eli kulağında bekliyordu. Ha bugün, ha yarın Jandarma gelecek, korktuğu haberi ulaştıracaktı kendisine: «Batı illerine göç edeceksiniz...»

Mardin'in Nusaybin ilçesinin Batıp köyünde yaşayan Haverli Aşireti ve reisleri Şığı Haco'nun korku-

Haco İsyânı'nı bastırarak görevli 41. Tümen, Nusaybin'deki taş kışlada konaklamıştı... Bugün o kışladan sadece bu duvarlar kalmış...

ları boşuna değildi. Şeyh Said İsyânından sonra bölgenin nüfuzlu ağaları hep Batı'ya nakledilmişti.

Şığı Haco, Heverki Aşiretinin ileri gelenlerinden Cello ve kardeşleri ile konuştuktan sonra kararını verdi... Jandarma «Batı illerine göç edeceksiniz» haberini getiremeden, o Ankara'ya bir haber göndermiş olacaktı, isyan bayrağını açacaktı.

1926'nın soğuk bir Mart günü Nusaybin ile çevre köylerinde açılan isyan bayrağı, 41. Tümen'in bölgeye ulaşmasıyla Şığı Haco'nun elinden düştü... Oğulları ve yakınları ile birlikte Suriye'ye kaçıyordu...

KOÇUŞAĞI İSYANI

(1926)

Bu isyân 7 Ekim 1926'da başlamış, 30 Kasım 1926 tarihinde bastırılmıştır. ŞEYH SAİD isyânından sonra yakalanamayıp dağlara çıkanlarla, Dersim havalisinde bulunan ve Koçuşağı isimli büyük bir aşiret mensuplarının, dış mihraklarla temas kurup silâh ve cephane sağladıktan sonra, bu bölgeyi kendi kontrollerinde tutarak devlete vergi ödememeye başlamaları, ve daha da ileri giderek silâhlı olarak ayaklanmaları ile başlamıştır.

Göçebe olarak geçimlerini sürdüren Britanli Aşiretinin yaylaklarına elkoyan ve bunların koyun sürülerini ellerinden almaya çalışan isyancılar, bu kanun dışı hareketlerinden dolayı bu bölgedeki diğer aşiretleri kendi tahakkümlerine alamamışlardır. Koçuşağı isyânının bastırılmasına Elazığ ve havâlisi Komutanı olan ALBAY MUSTAFA MUĞLALI görevlendirilmiştir.

Ayaklanmanın bastırılması ile ilgili olarak, bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra verilen hareket emri şu şekildedir :

«1 — Şimdiye kadar mel'unca hareketlere devam eden, canavarlığın ve haydutluğun timsali olan Koçuşağı aşiretinin tedip ve tenkiline kesinlikle karar verilmiştir.

2 — Bunlara karşı yapılacak harekâta ait tertibat şu şekilde olacaktır.

a — Hükümet kuvvetleri ile birlikte bu harekâta katılma arzusu gösteren bir aşiret grubu 3 Ekim 1926 akşamına kadar Koçuşağı bölgesi kuzeyinde Birasar Deresiyle Havaçur Deresi arasındaki sırtlarda,

b — Diğer bir aşiret grubu, aynı günün akşamına kadar Kırkköyü ile Sarioğlan köyü arasındaki bölgede,

c — Diğer bir aşiret grubu aynı günde Sarioğlan Köyü ile Kızıl Ziyaret Tepesi arasındaki bölgede,

d — Diğer bir aşiret grubu aynı günün akşamına kadar Maksur Köyü ile Sarioğlan Köyü arasındaki bölgede toplanmış olacaklar.

e — Ulukale ve dolayındaki silâhli köyler ile halen Çemişgezek'in güneyinde bulunan Şavak aşireti, aynı günde Hadisar Deresi doğusundaki sırtlarda, 10. Alayın 3. Taburu bu derenin batı sırtlarında,

f — Çemişgezek'in batı ve kuzey batısındaki Köylerden teşkil edilecek milisler, kısmen mahallî jandarmanın komutası ile Dımılı Köyü ve Arkide arasındaki bölgede,

g — Koçuşağı bölgesi batısındaki Çemişgezek, Kemaliye ve Arapgir ilçelerine mensup milisler Kemaliye, Arapgir jandarmalarının katılması ile ilkin aynı günün akşamına kadar Keklik Tepe, Mansuat, Bahrabelli hattında bulunacaklar.

h — Kemah Jandarması ve Kemah'daki piyade bölüğü, aynı günün akşamından itibaren Munzur Dağları üzerinden Kemah'a giden önemli istikametlerin gözetilmesi görevini yapmaya başlayacaktır.»

Koçuşağı isyanının bastırılması ile ilgili olarak verilen bu hareket emrinin ışığı altında tenkil hareketine başlanmıştır.

6 Ekim sabahında milis kuvvetleri ve jandarma birlikleri önceden tesbit edilen istikâmet üzerinden isyâncılara doğru ilerlemeye başlamışlar ve ilk anda Gözerek Köyü'nün batı kısımlarını isyâncılardan temizlemişlerdir. 7 Ekim 1926 tarihinde gece 3. taburun bulunduğu mevziye 40-50 kadar isyâncı anı ve beklanmayan bir baskın tertiplenmişler, bu baskın sırasında taburla isyâncılar arasında şiddetli bir müsademe başlamış ve sabaha kadar devam eden bu müsademe sonunda, 3. tabur tarafından püskürtülen isyâncılar, ölü ve yaralı vererek çekilmek zorunda kalmışlardır. Daha sonra Kırklar Tepesi ve Teğar deresinde bulunan isyâncılar, top ve makinalı tüfek ateşine tutularak püskürtülür. Aynı gün Elaziğ'dan hareket eden bir uçak Teğar Deresi ile Ali Boğazı üzerinden uçarak birkaç bomba atar. Mühim bir bölge olan Ali Boğazı böylelikle devlet kuvvetlerinin eline geçer. Bu hareketten sonra Devlet Kuvvetleri isyâncılardan teslim olmalarını

İstori ve 15 Ekim gününe kadar İsyâncılara mühlet verilir. 15 Ekim günü isyâncıların bazı ileri gelenleri çoğu bozuk ve kırık olmak üzere 100'e yakın silâh teslim ederler.

İsyâncıların kırık ve bozuk silâhları getirmeleri, teslim olmaya yanaşmadıkları, sadece girişecekleri hareket için zaman kazanmaktan başka birşey olmadığı anlaşılır. İsyâncıların devlet kuvvetlerini sadece oyalamak için böyle bir harekete girdikleri anlaşıldığından sayıları 2500 civarında ve bunların en az 1700'ünün silâhlı olduğu tahmin edilen asilerin imhâsına karar verilir.

İsyân: Ovacık, Çemişgezek, Erkek, Amutka, Beylan ve Yılan Dağı civarında olmuştur. Bu bölge 7. Kolordu birlikleri tarafından kuşatılmış, isyâncıların bulunduğu bu bölgelerde yapılan şiddetli çarpışmalarda, isyâncıların çoğu imha edilmiş, bir kısmı yakalanmış ve az bir kısmı da kaçımayı başarmıştır.

İsyânın bastırılması sırasında yapılan çarpışmalarda bir subay ve 35 er ölmüş, iki subay ve 65'e yakın er yaralanmışsa da isyân tamamen bastırılmıştır.

HAKKARİ-BEYTÜŞEBAP İSYANI (1926)

Nordüzlü hölgesindeki isyândan yüreklenen, Livinli İsmail Ağa, Nordüzlü Lezki ve kardeşi Ebubekir ile birleşmiş, Jirki, Gevdan, Güyan ve Mahmuran Aşiretlerinden topladığı 5 bin kişilik kuvvetle, 16 Şubat 1926'da Hakkari ve Beytüşebap'ı basmış, çevrede yağmaya girişmişti.

Birkaç gün süren bu baskın ve yağma üzerine, 4. Seyyar Jandarma Alayı'na Hakkari'ye hareket emri veriliyor, Binbaşı Abdullah bu arada Bonyaniş Aşireti reisi Hayravatlı Kerem Zeydan'a haber gönderip, yardımını istiyordu.

Çölemerik'in (Hakkari) yakınında yaşayan Bonyaniş Aşireti hemen merkezin yardımına koşuyor, ertesi gün ise Çölemerik'e ulaşan Jandarma Alayı, KEREM ZEYDAN'ın kuvvetleri ile birleşiyordu.

Bu arada Livinli İsmail Ağa, Nordüzlü Lezki ve kardeşi Ebubekir başbaşa verip durumu gözden geçirmiş, Çölemerik'i (Hakkari) saran Jandarma Alayı ve Kerem Zeydan'ın Aşireti ile çarpışmanın kendilerine fayda getirmeyeceğini anlamışlardı.

Baskın sırasında yağma edilen eşyalar; deve, merkep ve katırların sırtına yüklenmeli, bir an önce Irak sınırına doğru hareket edilmeliydi... Sanki bir kavim göçüyordu... 5 bin kişi yollara düştü...

AĞRI İSYANI (1926)

Ağrı isyânı 16 Mayıs 1926'da başlamış ve kısa aralıklarla dört yıl devam etmiştir. Bu isyânın tertipçisi Rus, İngiliz ve Fransız desteğiyle kurulan HOYBUN Cemiyeti (Kürt-Ermeni Cemiyeti)'dir.

ŞEYH SAİD isyânından sonra Celalli, Hasenan, Gibran ve Hayderan aşiretlerinin ileri gelenleri, hükümet kuvvetlerinden kurtularak Ağrı Dağı'na sığınmışlar ve bu dağın eteklerini kendi kontrollerine almışlardı.

Hoybun Cemiyetinin plânını çizdiği ve tertiplemiş olduğu bu isyânın çıkarılacağı bölge ise, Şihli Suyu ve Gölünün kuzeyi, Çengei geçidi doğusu, Ahuri'nin kuzeyi ve İran sınırı olarak tesbit edilmiş ve isyânın merkezi olarak da Ağrı Dağı seçilmiştir.

1925 yılında meydana gelen ŞEYH SAİD isyânı sırasında, Türk ordusunda yüzbaşı iken, birliği ile beraber isyâncıların saflarına katılmış, ŞEYH SAİD isyânı bastırıldığında İran'a kaçan vatan haini YÜZBAŞI İHSAN NURİ ile Hoybun Cemiyetinin faal elemanlarından olan ERMENİ ZİLAN, Hoybun Cemiyetinin emri ile Ağrı Dağına giderek, daha önce orada bulunan Celalli aşiret reisi İBRAHİMÉ HASSO BİRO TELLİ ve YUSUF TAYO komutasındaki, yukarıda zikredilen aşiretlere mensup kuvvetleri askeri eğitime tabi tutmaya başlamışlardır. Bu zaman içerisinde Hoybunun İngilizlerden sağladığı bir telsiz şebekesi ve bir matbaa, Ağrı Dağına gönderilerek İHSAN NURİ'nin emrine verilmiştir. Bu matbaa makinası ile Ağrı Dağı'nda «GAZİYA WELAT» (Vatanın çağrısı) adlı bir gazete çıkarılarak amaçlarını bölge halkına açıklamaya çalışmışlardır. Ağrı Dağında yürütülen bu faaliyetlerin yanı sıra, Hoybun Cemiyetinde AĞRI AĞIR DİBARİNE (Ağrı ateş yağıdır) adlı bir bülten çıkararak emperyalist devletlerin Ağrı'daki ayaklanmaya destek olmaları isteniyordu.

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra, YUSUF TAYO ve avanesinden müteşekkil isyâncı gurup, Doğu Bayazıt'ın Muson bucağının Kalacik Köyünden hayvan

ve öteberi çalarak Ağrı Dağına götürmüşler, bundaki maksatları kendilerini takibe gelecek olan jandarma müfrezesini bu bölgeye çekerek, jandarmalarla yapacakları müsademeyle isyânı başlatmaktır.

16 Mayıs 1926'da isyâncıları takip için Doğu Bayazıt'tan hareket eden Jandarma Alayı, Zarova ile Aşağı Demirkapı arasında bir gösteriş hareketi yaparak, asileri bu bölgeye çekmiş, aynı günün akşamı bir jandarma müfrezesi Ağrı Dağına çıkarak asilerin bulunduğu tepelere varmış ve 17 Mayıs 1926'da sabah isyâncılara karşı taarruza geçilmiş, bu zaman içerisinde Demirkapı bölgesinde bulunan diğer bir isyâncı kuvveti de, jandarmalarla çarpışmaya başlamış, müsademe esnasında alayın sol tarafından Serdarbutak ve Gevgeve istikametinden gelen İran'ın Sakanlı ve Kızılbaş aşiretlerinden müteşekkil kuvvetli bir asî gurubu da isyâncılara katılmıştır. 6 saat süren çarpışmalardan sonra alay mecburen çekilmeye başlamış, gece yarısından sonra perişan bir şekilde Bayazıt'a varabilmiştir.

Alayın bu başarısızlığının sebebi, Doğu Bayazıt hudut subayı aracılığı ile, İran hudut subayına, yakında Ağrı Dağında bir hareket yapılacağını ve İran'ın bu harekettten kuşkulanmamasını bildirdiği için, görülen baskın sağlanamamış; çünkü İran, hudut bölgesinde bir ayaklanmanın çıkmasını istemekte ve arzulamakta idi. Bunun en güzel örneği de İngiliz ve Ruslar tarafından silâhlandırılan Sakanlı ve Kızılbaş aşiretlerinin İran'dan gelerek isyâncıların yanında yer

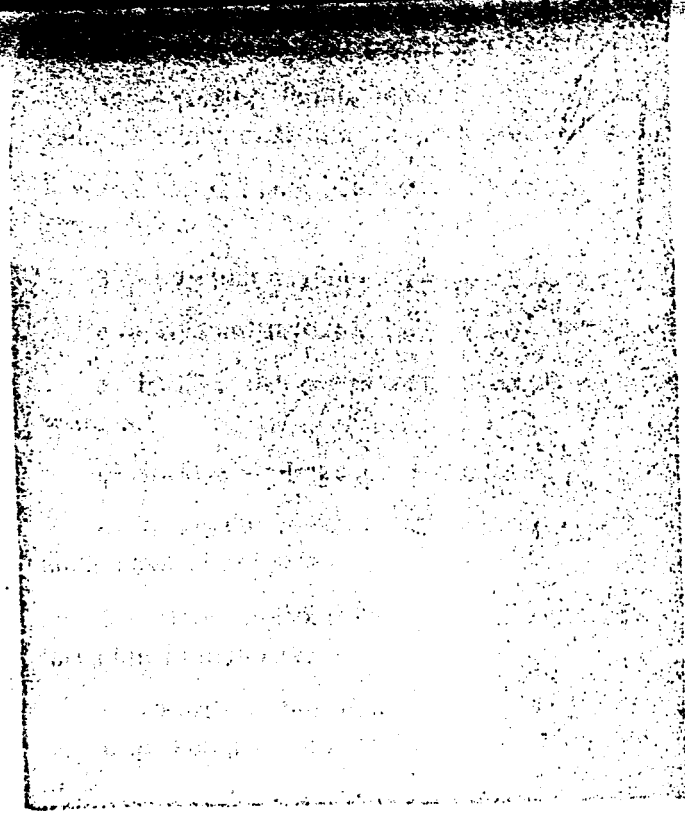
almasıdır. Harekât sırasındaki başarısızlığın diğer bir sebebi de, Ağrı Dağı'ndaki köylülerden birkaçının güvenilir zannedilerek bunların kılavuzluğundan faydalanmak istenmesidir. Bu kılavuzlar esasında isyâncılar lehine casusluk yaptıklarından, jandarma birliği bu feci akibete uğramıştır.

Hoybun Cemiyeti tarafından Ağrı İsyanını yönetmek için Ağrıya gönderilen İhsan Nuri (Önde, ortada olan) ve isyancı kuvvetlere komuta eden arkadaşları.

Ağrı Dağı'nda isyancılar tarafından yapılan pişirmalar sırasında, isyancılar bir müddet sonra tekrar Ağrı Dağı eteklerine gelip jandarmaları çarpışmalarına devam ediyorlardı. İsyâncılara katılan aşiretlerin başında İBRAHİMÉ HASSO BİRO TELLİ bulunmaktaydı. İBRAHİMÉ HASSO BİRO TELLİ idaresindeki isyancı güçler Şipkanlı, Hayderanlı, Milanlı, Hasanlı, Zerkanlı, Cibranlı ve Mokorlu aşiretlerinden oluşturulmuştu. Bütün bu isyân kuvvetlerini sevk ve idare eden ise, Yüzbaşı İHSAN NURİ ile ERMENİ ZİLAN idi.

Bu ayaklanmanın bastırılabilmesi için yapılan plâna göre: Tümen komutanı emrinde olan 5. piyade taburu ve bataryasından müteşekkil bir kısım doğu bölgesine gelerek iki koldan baskın tarzında Gevgeve istikametinden ilerleyecekler. Aynı zamanda kolordu suvari alayı, Doğu Bayazıt hudut bölüğü ve mahalli jandarmalarla Hallaç bölgesinde toplanarak, Demir Kapı bölgesinden kuzey istikametine doğru giderek, bu bölgeyi de emniyet altına alacaklar, Karaköse'deki 17. Alayın 2. taburu ile Bayazıt'taki topçudan bir top olmak üzere, Iğdır'da bulunacaklar.

Ağrı Dağı'nın isyancılar tarafından hakim olunan tepelerini işgal etmek üzere, isyancılarla muharebe etmeden tedbirli bir şekilde yürüyen devlet kuvvetlerinin esas maksadı, Serdarbulak civarında buldukları; önceden haber alınan Kerki, Cinikanlı, Melhikanlı, Sakanlı ve Kızılbaş isimli İran'dan gelen aşiretlere bağlı isyancı kuvvetler gelmeden, Büyük Ağrı'nın eteklerinde bulunan tepeleri işgal ederek, Iğdır müfrezesi

İsyân sırasında Ağrı Dağı'ndaki yüksek bir tepeye dikilen Hoyalun Cemiyetini'nin armasını taşıyan bir bayrak (İki renkli olan bu bayrağı bazıları Kürt bayrağı olarak isimlendirmektedirler) ve iki isyâncı

ile irtibat kurup buradan isyâncıların üzerine yürümekti. Bu maksadına kavuşan hükûmet kuvvetleri, Ağrı Dağı'nın uzantısı olan 2415 rakımlı tepenin güneyinde bulunan Yeşil Tepe'yi işgal etmiş, daha sonra Yeşil

Tepe'nin güneyinde bulunan Şeyh Mirza köyü ve Demirkapı, Türkmen, Çiftlik istikametine doğru yürüyerek, buralarda isyâncılarla yaptıkları çarpışmalardan sonra, bu bölgeleri de isyâncılardan temizlemiştir. Hükûmet kuvvetlerinin bu başarıları karşısında bozguna uğrayarak dağılan isyâncılar, kaçıma başlamışlardır.

İsyânın bastırılması sırasında yakalanan isyânci liderler arasında ŞİMİKANLI TİMUR, MUSA LEZGİ, TOSUN AĞA, HALİT AĞA ve ALİ AKSU bulunmaktaydı. Bütün aramalara rağmen ERMENİ ZİLAN ve İHSAN NURİ yakalanamamışlardır. Fırsatını bularak İran'a kaçımayı başarmışlardır.

İngiliz, Rus, Fransız ve İran'ın açıktan açığa desteklemiş oldukları bu isyân da böylelikle bastırılmış ve bir hiyanetin önüne daha geçilmiştir.

YABANCI BASINDA AĞRI İSYANI

İngiliz işbirlikçisi İHSAN NURİ, Ağrı isyanını başlatır başlatmaz ortalıktan kaybolacak ve soluğu İran'da alacaktı... Nitekim İran'da Rıza Şah Pehlevi'nin buyruğuna girecek ve Şah'ın emri gereğince 1955 yılında Tahran'da «Kürtlerin Asıllarının Tarihi» isimli bir kitap yazacak, (Bu kitap, İranoloji Cemiyeti tarafından Farsça olarak yayınlanmıştır), kitapta Kürtleri İranlılarla (Farşlarla) aynı soydan gösterecekti...

Evet, oyunun içinde oyun olduğu iş işten geçtikten sonra anlaşıldı. Yabancı basın şöyle yorumluyordu Ağrı hadisesini :

GLARUS ZEITUNG GAZETESİ (Almanya'da çıkan
11 Ekim 1930 tarihli bu gazeteden özet olarak)

«1 — Kürtler, İngiliz memurları tarafından teşvik edilmiş, silâh, malzeme ve para yardımı yapılmıştır.

2 — İngiliz basını Cemiyet-i Akvam'ın müdahalesi için çalışmıştır.

3 — İran'lılar isyânın başında yardım etmişlerdir.

4 — İsyânın gayesi :

a) Türkiye ile Rusya arasına bir tampon devlet sokmak.

b) Türkiye'yi iktisaden zayıflatmak.

c) Türkiye'yi mukavemetsiz bırakıp İngiltere ile anlaşmaya sevk etmek.

5 — Doğu petrollerinden faydalanmak için Kürtleri elde etmişlerdir.

6 — Kürtlere her çeşit silâh ve makineli tüfekler verip, kendi menfaatleri için Kürt kanı döktürmüşlerdir.»

FETH-EL-ARAP GAZETESİ (21 Ekim 1930)

«... Kürtler ezildiler, onları ateşe sürenler için Türkler veya Kürtler ezilsin mühim değildir. Türkler bu başarı ile övünmezler, çünkü ölen kardeşleridir. Kürtler iyi ders aldı. Gördüler ki, yabancı vaadleri bir yere kadar gelir, felâket baş gösterince ortada görünmezler.

Bu harekette Ermenilerin rolü büyüktür. Kürtler unutmazınlar ki, şerefli ve mefahirle dolu Türk tarihinden ayrılarak ecnebî boyunduruğuna girmek feci bir gaflettir...»

Aynı gazetenin başka bir sayısında :

«... Kendi menfaatlerini arayan bir takım hârisler, ecnebî yardımlar ve Cemiyet-i Akvam sözleri ile masum Kürtleri iğfal ettiler. Ve isyana teşvik ettikten sonra onları bırakıp kaçtılar...»

EL-KABİS GAZETESİ

«... Ecnebî vaatlerine aldanarak Türkler aleyhinde kıyam edenlerin hali meydandadır. Bizi Türkiye'den büsbütün ayırmak için istismarcılar, Suriye Türk hududuna da Ermeni unsuru yığıyorlar. Fakat bu iki millet (Türkler ve Suriyeliler), er geç ittifak edecektir...»

ELİFBA GAZETESİ

«... Türkler'le rabitaları kesilenler derhal ecnebî lokması olmuşlardır. Teşvikçilerin Cemiyet-i Akvam diye ortaya attıkları bir seraptan ibarettir..»

SEHEND GAZETESİ (7 Aralık 1930 tarihli İran gazetesi)

«... Araplar derler ki, akıllı bir adam akrebin deliğine iki defa parmağını sokmaz. Halbuki Kürtler aynı delikte kendilerini kaç defa zehirlettiler... Kürtler isyana teşvik edildiler. Bu netice için çalışanlar da muratlarına erdiler...»

BİKAN İSYANI

(1927)

ŞEYH SAİD İsyânı'ndan geriye kalan 2500 asî sarp dağlarda, kuru dere yataklarında, bilinmeyen mağaraların derinliklerinde gizleniyordu. Seyyar Jandarma Alayı Lis dağı bölgesini, bir jandarma taburu ise Havaydan çevresini didik didik arıyor, ancak tabiat ananın kucağında gizlenen asileri bulmak mümkün olmuyordu.

Uzun süren arama-tarama bir sonuç vermeyince, Şeyh Said'in silâh arkadaşlarına güven geldi... Dağların tepelerinden düzlüğe indiler, kuru dere yataklarından mağaraların karanlık denizlerinden gün ışığına çıktılar.. Yine vuruşuyorlar, yine Diyarbakır'ın Lice, Hani ilçelerinin kuzeyi ile, Kulp ilçesi batısında, Murat Suyu güneyinde, Palu doğusunda kurşunu namluya sürüyorlardı.

7. Kolordu Komutanlığı 1927 yılının 7 Ekim'inde isyânı bastırmakla görevlendirildiğinde, 30 gün sürecek korkunç bir vuruşma başladı. 63. Alay doğudan, 3. Jandarma Alayı ile 19. Alay kuzeyden, 62. Alay batıdan ve 12. Alay bir taburu ile güneyden kuşatma yapmıştı...

Murat nehrinden sanki kan akıyordu... Kasım başında çarpışma bitti... Sonuç; tam ikibin isyâncı öldürülmüştü... Murat nehri yine bulanık akmaya başladı...

ZİLANLI RESUL AĞA İSYANI

(1928)

Zilanlı RESUL AĞA ve kardeşi AĞİD hakkında tutuklama kararı verilmişti. Jandarma, mahkemenin bu kararını yerine getirmekle görevliydi. Birçok insanın hayatına mal olan ve iki ay süren 1928'deki bu İsyana, mahkeme kararını tanımayıp, görevli jandarma birliğine silâhla karşı koymak sebep olmuştu.

Siirt'in Eruh ilçesinin Lido nahiyesindeki bir köyde jandarma, Resul Ağa ve kardaşının teslim olmasını istediğinde, Zilan ve Bekiran Aşiretleri ayağa kalktı.

Güveşilli köyünden Tahir Reşo ve iki kardeşi ile, haklarında tutuklama kararı bulunan Resul ve AĞİD kardeşler silâha sarılıyor, bölgeye sevk edilen 1. ve 10. Seyyar Jandarma Alayları, halkın da yardımıyla İsyanı bastırmaya çalışıyordu.

İki ay sonra birçok insan ölmüş, birçok ocak sönmüş. Ancak Resul ve AĞİD kardeşler İran'a kaçmayı başarmışlardı...

ZEYLAN İSYANI

(1930)

Tendürük, Bozdağ ve Gürgür dağlarında sıcak bir yaz gecesi atlılar geziyor, kurulan tam 507 çadıra yığınak yapılıyordu. Van'ın Erciş ve Muradiye ilçelerinde, Ağrı'nın Patnos ve Diyadin ilçelerinde, Bendirme suyu bölgesinde de benzeri hazırlıklar yürütülüyordu..

Güneş Tendürok, Bozdağ Ve Gürgür'ün tepelerini kızıla boyarken, 2 Haziran 1930 şafağında silâhlar konuşmaya başlıyordu; altı aşiret Kürt muhtariyetini ve Ermeni devleti kurmayı istiyordu...

Ermeni Abraham Paşa, Ercişli Seyyid Abdülvehap, kardeşi Seyyid Ressül, Halit ve kardeşi Ferzende, Tahir Asaf, Said, Kör Hüseyin Paşa oğullarından Mehmet ve Nadir, Şeyh Abdurrahman, Emin Paşa oğullarından Burhan ve Ömer, Şaki Dinamolı, Şaki Burundı'nun elebaşılık ettiği isyan başlamıştı.

Van'daki Zeylan ve Celâli Aşiretleri, Muş'taki Hayderan ve Banukî Aşiretleri, Siirt'teki Bekıran ve Bitlis'teki Adaman Aşiretlerinden oluşan 1500 kişilik isyancı kuvvetlerle, 18. Piyade Alayı, 4. Süvari Alayı, Seyyar Jandarma Taburu arasındaki şiddetli çarpışma gece-gündüz 3 ay sürdü. 13 Eylül'de bastırılan isyan sırasında Şıkkanlı Aşireti ile çevre köylerden oluşan 300 kişilik milis kuvveti de, askerî birlikler yanında yer almıştı. Bunların yanısıra, DERVİŞ BEY de aşireti ve silâhli adamlarıyla, isyancılarla vuruşmak için askerî birliklerin safında yer almıştı.

Taşnak ve Hoybuncular bir Ermeni devleti, Doğu'daki diğer aşiretler de Kürt muhtariyetini sağlamak amacıyla, İran'dan gelen Ermeni Abraham Paşa'nın başkanlığında silâha sarıldığında, bir baba ve oğullarının adı da, tarihin iki karşıt sayfalarına geçiyordu; Ahlatlı Kör Hüseyin Paşa, Atatürk ile birlikte Millî Mücadele'ye katılmış, Mirliva (Tuğgeneral) rütbesini taşımıştı. Bu babanın oğulları olan Mehmet ve Nadir ise,

1930'ların isyancıları safında, Cumhuriyet kuvvetlerine karşı çarpışıyorlardı.

14 elebaşının yürüttüğü isyanı, bölge halkından bir kısmı da desteklemiş, böylece Çakırbey nahiyesi de ateş ve kana bulanmıştı.

İsyanın bastırılması görevi 9. Tümen Komutanına verilmişti. 28. ve 29. Alaylar birer taburu ile kuzeyden, Diyadin'den Karaköse'den 11. Süvari Alayı, Tutak'taki alayı ile, Tutak'taki Alay 1 taburu ile kuzeyden, 1. ve 17. Hudut taburları ile, 62. Alay ve 41. Süvari Alayı doğudan, Malazgirt Aşireti ve Derviş Bey gurubu batıdan, Ahlat'tan bir aşiret gurubu ile 18. Alaylar güneyden taarruz etmişlerdir...

18 Eylül'de silâhlar susarken sonuç şöyleydi : İsyanıcıların bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı Batı illerine sürülmüş, bazıları da İran'a kaçmıştı... Ancak altı aşiretten geriye kalan köylerin hepsi yakılıp yıkılmıştı...

TUTAKLI ALİ CAN İSYANI

(1930)

Başlarına fes geçiren 45 kişi, Zeylan isyanına katılanlara yardım amacıyla yola çıktığında, Van ilinde, Ağrı'nın Tutak, Muş'un Bulanık ve Erzurum'un Hınıs ilçelerinde 4 ay sürecek bir isyan başlıyordu.

Şaki Ali Can ve Şaki Seyidhan'ın elebaşılık ettikleri isyanın hazırlığı, Ağrı'nın Tutak ilçesinin Esir-esen köyünde yapılmıştı.

7 Temmuz 1930'da silâhlandığı ve başlarına fes giydirdiği 45 isyancı ile Zeylan isyancılarının yar-

Jimine koşan ALİ CAN, o bölgede eşkıyalık eden SEYİDHAN ve çetesiyle birleşiyor, böylece 75 kişiye ulaşan asî kuvveti, sonra daha da artıyordu.

İsyanın dördüncü ayı dolarken, isyancıların büyük bir kısmı öldürülmüştü. Bunun üzerine elebaşılardan Ali Can teslim olmak istediğini bildirdi. Ancak jandarma kuvvetlerinin anî hücumu sırasında bazı arkadaşlarıyla birlikte vuruldu.

Ali Can'ın ölümü, sonun başlangıcı oldu. Seyidhan durumu öğrenince, yeni bir harekâta giriyor ve çevredeki köylere baskınlar yapıyordu... İşte bu baskınlardan birinde çıkan çatışmada kendisi ve çetesinin tamamı Jandarma tarafından öldürülüyordu...

ORAMAR İSYANI

(1930)

Oramar ayaklanması başlamadan evvel, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde durum şöyleydi :

Türk Silâhlı Kuvvetleri bir yandan Zeylan, Çaldıran ve Ağrı bölgelerinde çıkan ayaklanmaları bastırmaya çalışırken diğer yandan Silvan, Sason, Çabakçur, Garzan ve Muş bölgelerinde İngilizlerin tezgâhlanmış oldukları Kürtçülük propagandaları ve kışkırtmaları devam ediyordu. Dıştan yardım gören bu bölgedeki bazı aşiretler, almış oldukları bu yardımlarla din propagandası adı altında halkı hükümet aleyhine kışkırtarak, Kürtçülük için silâhlı ayaklanmaya dâvet ediyorlardı.

Merkezi Ağrı'da olan ve İngilizlerin kışkırtma ve desteği ile meydana gelen bu ayaklanmanın bütün Doğu illerine yayılmasını hedef olarak tesbit etmişlerdi. Güney sınırlarımızda Irak ve Suriye'de çıkarları huluhan Rus, İngiliz ve Amerika gibi emperyalist devletler, bu topraklar içerisinde bulunan bazı aşiretleri maddî ve manevî yardımla silâhlandırarak Türk hudutları dahiline saldırmakta idiler.

İran sınırından yurdumuza giren ve İngilizler tarafından silâhlandırılmış kitleler, sınırlarımız içerisine sokulup isyancılara katılmışlardır. İngiliz ve Ruslardan para ve silâh yardımı görerek 500 kişilik adamları ile Türkiye hudutları içerisinde bulunan Oramar'a Şeyh Ahmet BARZANİ'nin saldırması da aynı zamanada rastlamaktadır.

Bu isyanın nedeni ve hedefi Ağrı'daki isyana karşı kullanılacak olan devlet kuvvetlerinin bir kısmını kendi üzerlerine çekerek devlet kuvvetlerinin gücünü zayıf düşürmek ve isyanı başarılı kılmaktır.

Ayaklanma bölgesi Oramar, Şat, Şemdinan ve Hakkari bölgeleri olup rakımı 2500-3000 metre arasında olan sarp, yalçın kayalık dağlar ve derelerden müteşekkildir. 22 Temmuz 1930'da İngiliz ve Rus desteği altında Şeyh Ahmet BARZANİ'nin komutanlarından olan MOLLA HÜSEYİN'in komutasındaki bir kısım silâhlı kuvveti, sınırlarımız içerisine girip Oramar'ın 15 km. doğusundaki Şat Dağı eteklerine gelmişti. MOLLA HÜSEYİN buradaki ağalarla konuşup bunları da isyana teşvik ederek, Oramar'a ve sınır bölüğüne baskın yapmaya karar vermişlerdi.

İsyâncılara katılmayan Oramar'ın KASIM AĞA ve arkadaşları, 21 Temmuz'da komutanlığa giderek bölüğün basılacağını haber verirler ve gerçekten de 500 kişilik Seyh Ahmet BARZANİ kuvvetleri, (Iraklı Şeyh Ahmed'in adamlarından Oğuz, Benavikli Ahmet ve Halil Hoşavi kemutasındaki isyancılar) Oramar'daki askeri kışlaya hücum ederler, karşılıklı müsademe neticesinde isyancılar püskürtülür, müsademe esnasında KASIM AĞA, bütün kuvvetleri ile devlet kuvvetlerinin yanında yer alıyordu. Bu müsademenin yapıldığı günün gecesi; isyancılar, bölüğü muhasara altına alırlar, 100 kişilik bir isyancı gurubu da Gevar ve Avit hayır Boğazını tutmuş ve 300 kişilik diğer bir isyancı gurubu da güneyden Oramar'a saldırıya başlamıştı.

İsyan bölgesinde düzgün bir yolun olmaması orduyu müşkül durumda bırakmıştı. İsyancılar, hareketlerinin din yolunda olduğunu belirterek, bu bölge halkını da ayaklanmaya katmak için çalışmışlar ve bunda da başarılı olmuşlardı. Böylelikle, isyân Şemdinan bölgesine de sıçramış, Şemdinan ve Oramar arasında oturan halka bu tip propaganda yapılarak bunların da isyâna katılmaları sağlanmıştı. Şemdinan ve Oramar arasındaki bölgede oturan büyük aşiret reislerinden DİNAVİKLİ AHMET, SİKANLI HACI İBRAHİM de maiyetleri ile birlikte isyâncılara iştirak ettiler.

28 Temmuz 1930'da, isyancılar uçakla bombalanmış bir jandarma birliği, takviye kuvvetlerle birlikte Oramar'a baskın yapıp akşam üstü kasabaya girmişler, 7 gün muhasara altında kalan bu bölge, böylelikle

İsyancılar devlet kuvvetleri 3 ölü ve 4 yaralıyla isyancılar ise çok büyük zayıat vererek güneye doğru çekilmişlerdi. Bu olaylarda KASIM, KERİM ve FERHAT AĞA'lar devlet kuvvetlerine çok büyük yardımlar sağlamışlardı. 30 Temmuz 1930'da Oramar bölgesi baş tazim müfrezesi ve Çal hudut bölüğü, Gevar'a girerler; bütün bu olaylar 29 Ağustos 1930'a kadar devam etmiş ve esaslı bir tedip hareketi için hazırlıklara başlanmıştı.

Oramar isyânının başıadığı sıralarda Türk-İrak ilişkileri iyi olmakla beraber, Irak hükümeti İngiliz mandası olduğu için serbest olarak iş göremiyordu. Türkiye ile Irak arasında yapılan sınır görüşmeleri olumlu bir neticeye varmamış ve bu yüzden de isyan bölgesine Irak'tan devamlı yardım gelmekteydi. Bu sebeplerden dolayı da isyânın bir an evvel bastırılması gerekiyordu.

İsyâncılara kesin darbenin indirilmesi görevi, 7. Kolorduya verilmiş, harekât plânına göre Çölemerik, Oramar ve Şemdinan bölgeleri ilk etapta isyâncılardan temizlenecekti. Üç kol üzerinden Oramar'a hareket eden devlet kuvvetleri, isyâncılarla yaptıkları çarpışmalardan sonra isyâncıların elinde bulunan köy ve kasabaları yavaş yavaş isyâncılardan temizliyordu. Şiddetli çarpışmalardan sonra büyük zayıat veren isyancılar, artık hareketlerinin sonu geldiğini anlayınca geldikleri gibi tekrar Irak'a, Suriye'ye ve İran'a kaçmaya başlamışlar, kaçınıyanlar ise çarpışmalar sırasında hayatlarından olacaklardı...

(1934)

1930'ların ekonomik şartları, halktan «Yol parası» adı altında vergi almayı gerektiriyordu.

İşte Bitlis'in Mutki ilçesinin dağlık bölgesinde 1934'te çıkan ve bir yıl süren isyana, Buban Aşireti'nin «Yol parası» vermek istemeyişi, üstelik silâhlarını da teslim etmeyişi sebep olmuştu.

Buban Aşiretinden Turj köylü REŞİT, Hersemuhan köyünden ABDÜLÂZİZ, Nebemek köyünden ÇEÇEN'in başlattığı bu isyan, Seyyar Jandarma Taburları yanında, halkın da yardımıyla bastırılmıştı.

Elebaşılar ve isyana katılanların çoğu öldürülmüş, aşiretin geriye kalan kadın ve çocukları Batı illerine nakledilmişlerdi.

ABDÜLKUDDÜS İSYANI

(1935)

Cumhuriyet döneminde dün ve bugün çeşitli siyasi ve sosyal olaylarda adından söz edilen Nakşibendî tarikatı, 1935 yılında bir de isyana karışmıştı. Siirt'in Kozluk bölgesinde çıkan ve bir yıl süren bu isyana, Nakşibendî dâvâsı uğruna ortaya atılan Abdülkuddus elebaşılık ediyordu.

Bölgede yaşayan Reşkotan Aşiretinden aynı zamanda intikam almak amacını da taşıyan isyan, sınırları fazla genişlemeden fakat bir yıllık mücadeleden sonra bastırılıyor, Abdülkuddus ve bazı yardımcıları Suriye'ye kaçıyor...

144

ABDURRAHMAN İSYANI

(1935)

Doğu bölgesinde, Cumhuriyet döneminde çıkan isyanlardan birine de «Tuz hırsızlığı» sebep olmuştu. Siirt'in Baykan ilçesine bağlı Melekan nahiyesinde tuz ambarlarından önemli miktarda tuz çalınmıştı. Güvenlik kuvvetleri hırsızları yakalamak için uğraşırken, Ali Yunus oğlu Abdurrahman ve arkadaşlarının müdahale ve karşı koymasıyla karşılaşılıyordu.

Bu olay, Siirt'in Molla Şeref, Miryan ve Navalan bölgesinde iki yıl süren ve 1937'de bastırılan yeni isyanın başlangıcı oluyordu.

İsyanın sebebi gibi sonucu da ilgi çekiciydi, hükümet tuz hırsızlarını affetmiş, ancak olay çıkan yerleri «Yasak bölge» ilân etmişti...

SASON İSYANI

(1935)

Siirt İli'nin bir ilçesi olan Sason'un sınırları, yüksek ve sarp yamaçlı dağlar ve geçit vermeyen vadiler teşkil etmektedir. Dağ ve vadiler arasına sıkışmış olan Sason'da oturan halk, o günün şartlarına göre adeta ilkel bir hayat sürdürmekteydi. Meşrutiyet devrinden beri bu bölgede Devlet'e karşı bir itaatsizlik vardı ve bu itaatsizlik hâlen de devam etmekteydi. O devirlerdeki yöneticilerin vurdum duymazlığı ve İdarâ-i maslahatçılığı halkı tam mânâsıyla şımartmış ve bu hareketler Cumhuriyet devrine kadar devam edegelmiştir.

Bu bölgede bulunan bir kaç çıkarıcının eline oyuncak olarak teslim edilen bölge halkı, arazinin sarp

145

oluşuna ve geçit vermeyişine güvenerek 1925 yılında ŞEYH SAİD isyânına katılmış, bu isyânın bastırılışından sonra yakalanamayan isyâncıların çoğu, bu sarp ve geçit vermeyen dağ eteklerinde toplanmışlardı...

Sason'daki devlete karşı olan bu itaâtsizlik, hükümet yetkililerinin dikkatini çekmiş, ŞEYH SAİD isyânına katılıp da yakalanamayanların, aynı gaye ve amaç için tekrar isyâna başlayacakları öğrenilmiş olduğundan, 1932 yılında 2. Alay ve 2. Seyyar Jandarma taburu ile bu bölgede bir askeri harekâtın düzenlenmesine karar verilmiş ve bu harekâta Eylül ayında başlanmıştı. Bu bölgelerde yapılan aramalarda tahminen 200'e yakın silâh toplanmış, aramaların yapıldığı sıralarda, kışın şiddetli bir şekilde bastırması üzerine bu harekât durdurulmuştu.

1933 yılının Temmuz ayında jandarmalarla birlikte bütün imhasına gitmekte olan tekel memurları, Halikan ve Harrabak bölgelerinde isyâncıların engellemeleri ile karşılaşılır, bu engellemeye karşılık Muş'ta bulunan 7. Seyyar Jandarma taburunun yapmış olduğu harekât ta. neticesiz kalınca isyâncılar işi tamamen azıtmışlardı. Bölgenin arazi yönünden askeri harekâta elverişsiz olması, tedip harekâtını uzatmakta idi.

1935 yılında, Nisan ayı içerisinde hayvan sayımına giden devlet memurlarını bölgeden kovarak, bir daha gelmemeleri için telkinde bulunan isyâncıların yanına giderek bu yaptıklarının iyi birşey olmadığını belirten Kaymakam'ı öldürmek ve bölge müftüsünü de yaralamakla açıkça devlete karşı isyân ettiklerini belirtmişlerdi...

1935 yılında devlet bütanelerine ve devlete karşı cavüz niteliği taşıyan bu hareketin durdurulması için 2. Tümen birlikleri, 7-10. Seyyar Jandarma taburları ile isyâncılara kesin bir darbenin vurulması için, tedip harekâtına başlanmış, bu zaman içerisinde isyâncılar mağaralarda saklanmışlar ve bazıları da bu bölgenin dışına çıkmışlardı. Yapılan çarpışmalarda 1 jandarma ve 4 sivil, isyâncılardan da 27 kişi ölmüş, 6 kişi yaralanmış, 59 kişi yakalanmış ve 890 kişi de ken-diliğinden teslim olmuşlardı...

1935 harekâtının devamı 1936'da tekrar başlamış, 10 Temmuz 1936'dan sonra Beşiri, Silvan ve Garzan bölgelerine nakledilmiş olan halkın göçmen muamelesine tutulmak kaydı ile, iskân ettirilmelerine karar verilmiş, İsyân bölgesinin bu yerlerine yakın olması, İçişleri Bakanlığı'nı düşünceye sevk etmişti. İçişleri Bakanlığı aynı zamanda bunları Batı Anadolu ve Trakya'ya nakletmeyi de düşünmekte idi.

Daha sonraları isyân bölgesi yasak bölge olarak ilan edilmiş, Malato Dağından itibaren Sason Dağı'nın güney batıya doğru olan kısmını takip ederek Sason'un Güneş Köyü'nün 2 km. doğusundan kuzey batıya doğru yönelmek sureti ile, Çalkış Dağlarından geçen tepeler hattını takiben Gov, Harbak, Yukarı ve Aşağı Şat Köylerini yasak bölge içinde bırakarak Hazro Bucak merkezinin 2 km. kuzeyinden doğuya doğru yönelerek, Norşin Köyü'nün kuzeyine ve oradan da batıya yönelmek suretiyle Sinas Dağı üzerinden Malato Dağı'na uzanan hattın teşkil ettiği çevre, yasak bölge sınırları içerisinde bırakılmıştı.

İçişleri Bakanlığı; bu bölgedeki halkı, Bakanlar Kurulu Kararı ile Eskişehir, Kocaeli, Zonguldak, Çankırı, Bolu, Bursa, Bilecik, Kütahya, Afyon, Balıkesir, Aydın, Manisa, Burdur, Isparta ve Muğla illeri dik-kate alınarak Sason bölgesinde ve yasak bölge hudut-ları içerisinde bulunan halkın bu illere iskânının te-minini Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan istemiş, bu mütalâa 6 Ekim 1936'da Bakanlar Kurulu Kararı ile bu bölgelerde bulunanlar, gerekli hazırlıklar yapıldık-tan sonra tahminen sayıları 2700 kişi olan bu bölge halkının, Batı illerine nakillerine başlanmıştı... Bu iskân işi bittikten sonra, bölgede kalan isyâncılarla 23 Kasım 1936 tarihinden sonra Harpak, Norşin, Silert ve Torho bölgelerinde şiddetli çarpışmalar olmuş, 137 isyâncı öldürülmüş, 42 tanesi yaralanmış, 900 kişi de kendiliğinden teslim olmak zorunda kalmıştı. İsyân bastırıldıktan sonra, 7. Jandarma taburu yasak bölgeyi gözetiminde tutmak için, Haşo ve Melefan'da bırakılmış ve böylelikle bir isyân daha bastırılmıştı...

DERSİM İSYANI (*)

(1937)

Dersim (Tunceli) ve çevresi yıllardır kaynıyordu...

Hoybun Cemiyeti tarafından 1933 ve 1934 yıllarında Türkiye'ye gönderilen Ermeni Boğos ve Mehmet Nuri Dersimî (Baytar Nuri), Dersim (Tunceli) çevresinde birbuçuk yıl gizli çalışmalarda bulunmuşlardı. Hoybun Cemiyeti ile işbirliği sonucu, bütün yurttan yığın bir Kürtçülük kampanyası da sürdürülüyordu...

(*) Bu isyân, hazırlanmakta olan «DERSİM» isimli eserimde daha geniş bir şekilde anlatılacaktır. Ş.V.

Bu arada Türkiye hükümeti, «Hatay Meselesi» ile uğraşmaktaydı. Hatay'ı emperyalizmin pençesinden koparmak için var gücüyle çalışıyor, ne yapıp yapıp Hatay'ı ana vatana dahil etmek istiyordu...

Emperyalist Fransa, Türkiye'nin Hatay'ı alma düşüncesinden vazgeçmesi için, Türkiye içinde birtakım gizli ve esrârengiz plânlar tertiplemeye girişti... İşte Dersim... Bu esrârengiz plânların, bu şeytanca oyunların kurbanı... Kan, barut, ateş içinde kıvranan, birbirini vuran iki kardeşin dramı, Dersim... Fransız plânını, Fransız silâhı.. Ve Fransız, senaryosunu yazdığı, plânladığı oyunu oynatıyordu Türkiye'nin Doğu'sunda, Dersim'de...-Bir tek sebebi vardı bunun: «Hatay'ı Türkiye'ye bırakmamak...»

Baskın, soygun, yağma, askerî birliklere silâhlı saldırı gibi olayların yıllardır sürmesi yanında, Fransız emperyalizminin Dersim'deki uzantıları birtakım ajanlar vasıtasıyla, aşiretlerin kışkırtılması sonucu, bölge barut fıçısına dönmüştü. Her an patlayabilirdi... Durumu değerlendiren Ankara, Dördüncü Genel Müfettişliği kurmak kararını alıyor ve başına General Abdullah Alpdoğan'ı gönderiyordu.

21-22 Mart 1937'de tutuşan fitil, 7 Ağustos 1938'e kadar birbuçuk yıl sürecektir bir ateş çemberine alıyordu bölgeyi...

Dersim'deki Kureyşan Aşireti, Muş'taki Hayderan, Demenan ve Yusufhan Aşiretlerinden oluşan 4 bin kişilik asî kuvvetleri katılmıştı İsyana... Ve harekâtı Pah ile Kahmat nahiyeleri arasındaki «Darboğaz» tah-

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da
Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın
etkisiyle meydana gelen
devletçilik hareketi
1912 yılında İstanbul'da
kurulan "Kürtçülük" adlı
derneklerin biriydi. Bu
derneklerin amacı, Kürtleri
ulusal sınırlardan

İKİNCİ GURUP VE İZLENLERİ

Bu gurup, Kürt Milliyetçiliğini savunan guruptur. Bu gurup, Doğu bölgesinde yaşayan ırkdaşlarımızın dini duygularını istismar ederek faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

İkinci gurup ise Marksist, Leninist ve Maoist olan guruptur. Bu gurup işçi ve köylü ihtilali neticesinde düzenin değiştirilmesi sonucu Komünist bir Kürdistan devletinin kurulmasını savunmaktadırlar.

Süleymaniyeli

Bahadır, İsmail Hakkı

Diyanetçiler, Abinur Çelebi

Süleymaniyeli

Seyid Abdulkadir

Malatya'da

Kürtçülük faaliyetlerini emperyalist devletlerin yardımı ve desteği ile Türkiye'de yürüten gizli ajanlar, casuslar, aşiret reisleri ve Ağalardan sonra Doğu bölgesinin sözde aydınları olan birkaç kişilik Kürtçü kadro, artık bu faaliyetlerin isyânlarla istenilen hedefe varılamıyacağına inandığından, şahısları «Kürtçülük» fikri ile donatıp millitan bir gurup meydana getirdikten sonra, eyleme geçilmesi fikrini benimseyerek faaliyetlerini bu yöne kaydırmışlardır. Fakat bu eğitim çalışmaları sırasında, önceden de olduğu gibi tam bir birlik meydana getirememişler ve iki ana guruba ayrılmışlardır.

Birinci gurup, Kürt Milliyetçiliğini savunan guruptur. Bu gurup, Doğu bölgesinde yaşayan ırkdaşlarımızın dini duygularını istismar ederek faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

İkinci gurup ise Marksist, Leninist ve Maoist olan guruptur. Bu gurup işçi ve köylü ihtilali neticesinde düzenin değiştirilmesi sonucu Komünist bir Kürdistan devletinin kurulmasını savunmaktadırlar.

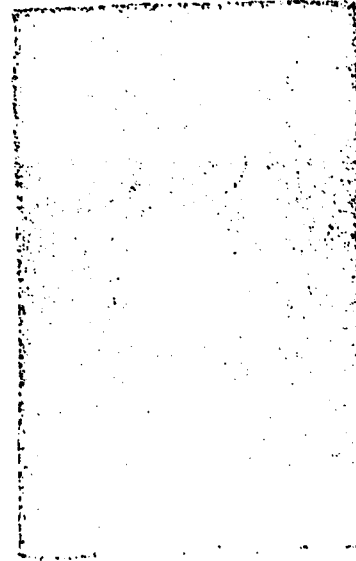
1908 Meşrutiyetinin yarattığı inkânlardan faydalanan Kürtçüler İstanbul'da ve Doğu vilâyetlerimizin bazılarında siyasî amaç taşıyan dernekler açmışlar, ilk olarak bu tarihten itibaren Kürtçülük hareketleri dernekler çatısı altında yürütmeye başlamıştır. Zen-

İlk olarak 1908'de merkezi İstanbul'da olmak üzere kurulmuş ise de, bu cemiyet, resmen 1912 yılında Dr. Mehmet Şükrü Sekban'ın gayretleri ve maddî yardımları ile meydana getirilmiştir. HÉVİ'nin en hızlı ve en faal elemanı olan Dr. Sekban, cemiyetin İstanbul'da Sirkeci semtindeki binasının kirasını da kendisi karşılamıştır. Kurulan bu teşkilâtın ilk sekreterliğini ise Ömer Cemil yapmıştır. İlk şubesi Darahini'li (Daréhéni - Bugünkü Bingöl iline bağlı «Genç» ilçesi) Tayyip Ali tarafından Erzurum'da açılmıştır. (Tayyip Ali, daha sonraları Şeyh Said İsyanı'nda mühim görevler aldığı gibi, İngilizlerin yardım ve teşvikleri ile meydana getirilen «HOYBUN» cemiyetinde de faal görevler almıştır.)

Yazı İşleri Müdürlüğünü Süleymaniye'li Abdülkerim'in yaptığı «ROJA KURD» isimli dergi, 1913 yılında HÉVİ'nin yayın organı olarak çıkartılmıştır. Türkçe ve Kürtçe yayımlanan bu derginin Türkçe bölümünü Babanzade İsmail Hakkı, Dr. Abdullah Cevdet, Van'lı Memduh Selim, Bitlis'li Yusuf Ziya ve Kemal Fevzi hazırlıyorlardı. Kürtçe bölümü ise; Kerkük'lü Necmeddin Hüseyin, Süleymaniye'li Abdülkerim ve Mikis'li Hamdi tarafından düzenleniyordu.

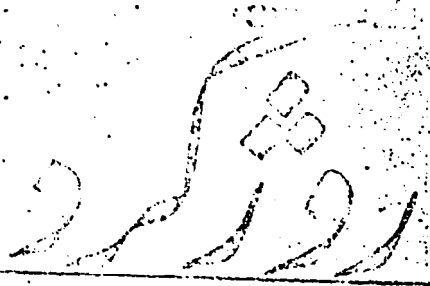
Bir müddet sonra, zamanın hükümeti adı geçen bu dergiyi yasaklayınca, aynı gayeye matuf «Hotava Kurd» ve «Péjdeki» adlarında dergi ve gazeteler çıkartılmaya başlandı.

HÉVİ Cemiyeti'nin Diyarbakır ve çevresindeki çalışmalarını KADRİ CEMİL PAŞA yürütmekte idi. HÉVİ'nin gittikçe artan tehlikeli faaliyetlerinden dolayı kapatılmasına karar verilmiş ve nihayetinde men edilmiştir.

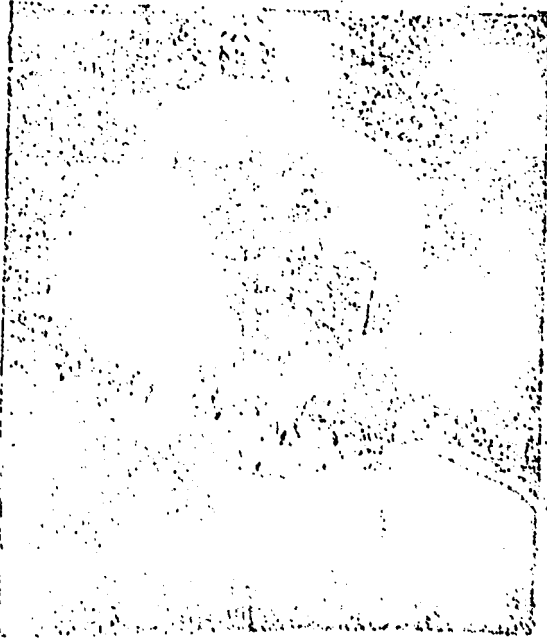

Dr. Mehmet Şükrü Sekban (Kürtçülük hareketleri içerisinde önemli rol oynayan bu şahıs, daha sonraları Almanya ve Fransa'da yaptığı incelemeler sonunda, Kürtler'in Türk kökünden geldiklerini görünce; bunca yıllık çalışmalara iki kardeşi birbirine düşürmekten başka bir işe yaramadığını 1933 yılında Paris'te yazdığı «Kürt Meselesi» isimli eserinde açıkça belirtmekte ve bugünkü Kürtçülere nasihatlar etmektedir. Söz konusu kitabın yeni baskısı KON YAYIN- EVİ tarafından yapılmıştır.)

Kadri Cemil Paşa (Hévi Cemiyeti'nin Diyarbakır Bölge Temsilcisi)

شیدان آیدو : دیر اادوور ۶ جازان سنه ۱۳۲۱

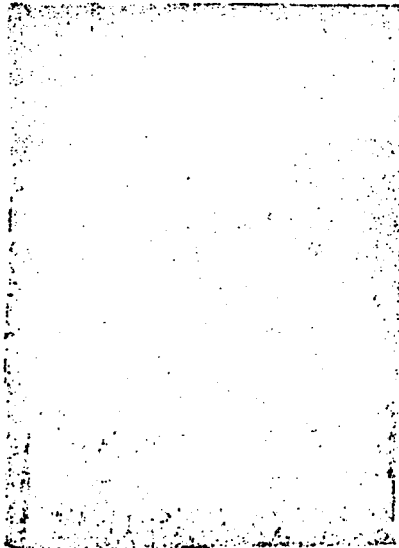

HFV'nin yayın organı olarak ayda bir çıkartılan «ROJA KURD» (Kürt Güneşi) isimli derginin 1. sayısının kapağı.

Bu cemiyet Anadolu'da emperyalizme karşı başlatılan milli kurtuluş hareketinin başladığı yıllarda, 1918'in Mayıs ayında ve merkezi İstanbul'da olmak üzere kurulmuş; Erzurum, Diyarbakır, Van, Bitlis, Malatya, Elazığ ve Muş'ta birer şubeleri açılmıştı. Her ne kadar bu cemiyet, ilk önceleri Osmanlı Anayasasına ve Osmanlılık idealine bağlı bir hayır cemiyeti gibi görülüyor idi ise de, asıl maksadın ayrıcalık davası olduğu anlaşılıyordu. Kurulan bu derneğin ilk yönetim kurulu şu şahıslardan müteşekkildi :

- Başkan : Seyid Abdülkadir
 İkinci Başkan : Emin Ali Bedirhan
 İkinci Başkan : Ferik Fuat Paşa
 Sokreter : Ferik Hamdi Paşa
 Muhasip : Seyid Abdullah
 Üyeler : Mehmet Ali Bedirhan
 Süleymaniyeli Mehmet Emin Bey
 Heca Ali Efendi
 Mehmet Şükrü Sehbân
 Arvas'lı Şefik
 Babanzade Şükrü
 Babanzade Fuat
 Yüccar Fethullah Efendi

Kürt Teall Cemiyeti
Başkan
SEYİD ABDULKADİR

Kürt Teall Cemiyeti
İkinci Başkan
EMİN ALİ BEDİRHAN

دین و اوستا، احیای باطنیات و اقتصادشان است
عبدالله

برگزیده ۱۳۳۰ هجری است مبارک قربان برامی اندرالدانی
گوئی قبل از من دردی آچاره نشانان تسلیم بر روسیه اولوز-ایمانی
در آجین مرقه اولوز-ایمانی استقر. حال بود که کوردی ایچون
اولوز. قاجار عثمانی با آزادی که کورد گندی و...
غریب ایچون: اینی در قهقهه، بر نظره: بر حجت...
اولوزده اشک، بر شفا، هر توراوسنی کوردی. وطنده...
تسمیه ایچونکی بو بارام، ایکا نوشکونالکی و بدین...
در ایچون بر رسب اولوزی وطنده قانارده هر دهه...
میدور بیکی اولوزی. اینک زمه، وعد و تمایه...
آی اولوزی دورک کوردی ایصال ایچونکی توراوی بر تومیدی
کورد مهاجرلینک باغی طوراقلردی ایچونکی...
صلاحتیندارل و متفذل ایچون یک قولای بر امر...
اند. ماسلامدی دهملر کاردن بر گناه ایچون...

Kürt Teall Cemiyeti yayın organı, «JİN» (Hayat)

Kürt Tealî Cemiyeti yayın organı
«KÜRDİSTAN»

Seyid Abdülkadir, bu derneğin başkanlığını yaptığı sırada, «Şûra-i Devlet» reisi idi. Danıştay Daire Başkanı olan bu şahsın bölücü ve parçalayıcı faaliyetlerini amaç edinen ve bu gaye için kurulan böyle bir derneğin başkanı olması, o günkü İstanbul gazetelerinde kınanmış, bu konu ile ilgili yazılar yazılmıştı.

Millî Mücadele sırasında Doğu Anadolu'nun Ermeniler'e verileceği söylentileri ortaya çıktığı vakit, «Vilâyet-i Şarkıyye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti» Kürt Tealî Cemiyeti Başkanı Seyid Abdülkadir'i uyarmış; işbirliğine davet etmiş, fakat bundan bir sonuç alamamıştı.

Seyid Abdülkadir daha sonraları Sevr Antlaşması'nın imzacıları arasında bulunmuş, çok sonraları ise, 1925'te vuk'u bulan Şeyh Said İsyanı'nda faaliyetleri görülerek, bu isyanın diğer sanıkları ile birlikte; 27 Mayıs 1925 Çarşamba günü, sabaha karşı saat 4.53'de Diyarbakır'da Ulucami önünde idam edilmiştir. Bu cemiyet, Koçgiri isyanının hazırlanmasını da plânlanmış ve isyanda mühim rol oynamıştır.

Kürt Tealî Cemiyeti'nin fikirleri de «JİN» ve «KÜRDİSTAN» isimli dergilerde yayınlanmıştır.

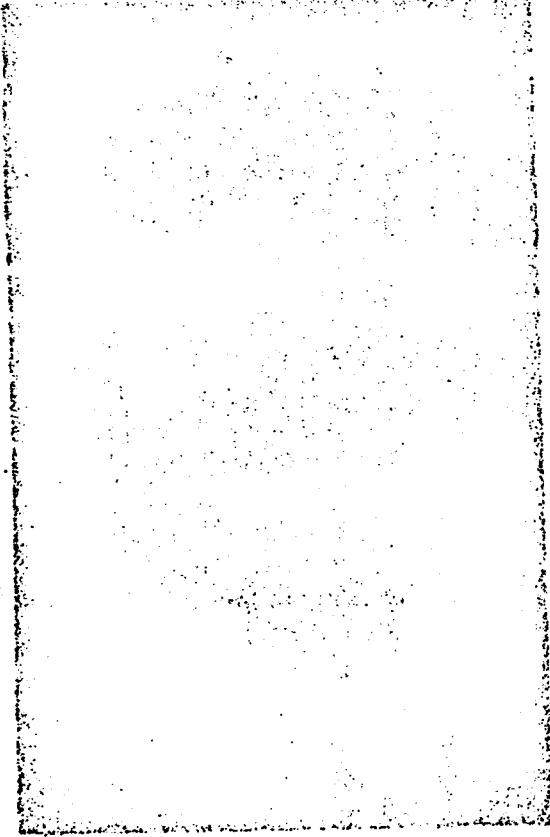
KÜRT KULÜBÜ

1919 yılında Diyarbakır'da kurulmuştur. Bu kulübün yapılan ilk Genel Kurul toplantısında, başkanlığa CEMİL PAŞAZADE KÂMİL, ikinci başkanlığa Dr. ABDULLAH CEVDET, Muhasipliğe ÇERÇİZADE KERİM, üyeliklere ÖMER, EKREM ve FİKRİ isimli şahıslar seçilmişlerdir. Bu kulübün içinde FUAT BAVÉ TUJO adıyla bilinen AHDİ ve HOCA HAMDİ gibi tanınmış simalar da yer almıştır.

Kürt Kulübü yöneticileri, İngiliz himayesi altında bir «Kürdistan» devleti kurup buna özerklik sağlamak amacı ile İngilizlerle, bilhassa İngiliz subayı NOWEL ile birçok entrikalar çevirmişler, kurulan bu kulüb tamamen NOWEL'in etkisi altında kalmıştır. Derneğin İngiliz subayı NOWEL'in direktifleri ile çalıştığını 8 Haziran'da tel yazısı ile MUSTAFA KEMAL'e bildiren Diyarbakır Vali vekili MUSTAFA BEY, dernekler kanununa aykırı çalışmalar yapıldığından kulüb hakkında soruşturma açıldığını bildirmiş, Diyarbakır'dan ge-

İn bu haber üzerine MUSTAFA KEMAL 15/6/1919'da Diyarbakır Valiliğine şu cevabı göndermiştir :

«Bütün Milletın beka ve istiklâlini kurtarmak için birleştiği şu tarihi günlerde, bir ecnebi devletin himâyesine sığınarak zelil ve esir yaşamayı tercih eden

Kürt Kulübü İkinci Başkanı
Dr. Abdullah Cevdet
(1869-1932)

her türlü içtihadın, memleketi tefrikaya düşürcek hernevi cemiyetin dağıtılması pek vatanî ve zarûri bir vazife olmakla, Kürt Kulübü hakkındaki tarzı hareket acizlerince de pek muvafık görülmüştür..»

Gelen bu cevap üzerine İngilizlerin teşvik ve desteği ile kurulan Kürt Kulübü kapatılmıştır.

HOYŞUN

(Kürt - Ermeni Cemiyeti)

Ruslar ve İngilizler, Türkiye'ye karşı yapılacak mücadelede Ermeni «Hınçak Cemiyeti» ile Kürtçülük hareketinin müşterek yürütülmesi halinde bu emperyalist güçlerin «parçala, yönet» siyâsetlerine pek uygun geleceğini düşünerek, işe koyuldular. Bunun için de önce, Ermeni TAŞNAK ve HINÇAK cemiyetlerine, Ermeni hareketi Kürtçülük ile beraber yürütülünce, kendi dâvâlarının daha çabuk başarıya ulaşma imkânının olacağını ve bu ara kurulacak ERMENİSTAN hudutları içinde kalacak olan Kürtler'in şimdiden ne kadar kırılır ve ne kadar zayıflarlarsa, kendileri için de bir başarı olacağını söyleyerek ikna ettiler. Ermeni komitecileri, bu teklif karşısında bir taşla iki kuş vuracaklarına inanarak, özellikle İngilizlerin bu davetini kabul ettiler.

İngiliz Gizli Teşkilâtı bunun üzerine hemen harekete geçip bu hareketle ilgili bir cemiyet kurulmasına karar verdiler. Kendi çıkarıcı politikalarına alet ettikleri satılmış ve kandırılmış bir takım gurupları tatmin edecek ve bu arada öncelikle Kürtlerin gururunu okşayacak şekilde, teşkilâta bir isim aradılar.

Kürtçe de «Benlik-Kırsılık» anlamına gelen «HOY-
bun» kelimesini, Ermenilerin ve bu ara TAŞNAK ko-
mitçilerinin eskiden beri «Ermeni vatanı» mânasına
gelen ve bilhassa Ermenice'de «vatan» demek olan
«Hayrun» ismiyle benzerliğinden faydalanıp, her iki
tarafın da benimsemesi için «HOYBUN» şeklinde de-
ğiştirerek, 1927'de temeli atılan bu yeni cemiyete
isim olarak verdiler.

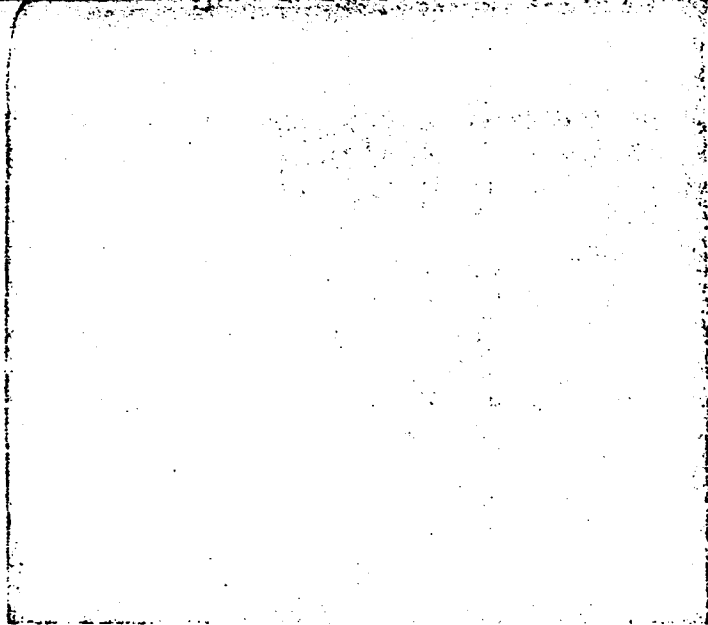
Bu suretle, temeli Ermeni Taşnaklar, organları
kandırılmış bazı Kürt asiretler, mimarı da İngilizler
olan bu cemiyet kurulmuş oldu. HOYBUN Cemiyeti ilk
toplantısını Irak'ta yaptı. İlk toplantıya Levon, Emiriz-
yan, Sultanyan ve Arış adlı Ermeni liderleri ile Ali Rı-
za, Dr. Mehmet Şükrü, Mehmet Emin (Broşki), İhsan
Nuri, Hargit, Abdülkerim Fehmi gibi Kürtler katıldı ve
toplantı Bağdat'ta Emhilyan'ın Londra Oteli'nde yapı-
ldı.

Akabinde, Ermeniler, Paris'de bir kongre toplama-
k, bu arada Cemiyet-i Akvam'a müracaat için aşi-
retler namına birer heyet istediler. Bunun üzerine Su-
riye Kürtlerini Hüsnü, Irak Kürtlerini Şerif Paşa (İngi-
liz ajanı ve İngiliz yüksek locasına bağlı bir Mason'
dur) ve diğer Kürtleri de Dr. Mehmet Şükrü (Sekban)
temsil etmek üzere Paris'e gittiler. Ermeni heyetinde
ise, Reven Paşa, Papazyan, Boğos-Nobar (Meşrutiyet
idaresinin Erzurum Milletvekili olarak görev yapmış-
tır, fakat zaman zaman Ermeni komitçileri ve Rus-
larla devamlı temas kurmuş, Osmanlı Meclis-i Mebu-
san'ındaki her türlü haberleri bunlara yetiştiren bir
komitçidir.), Erivan heyetinden Ahadisyan ve Vaho-
tonyan bulunuyordu.

ve çevresi), diğeri de Erivan'da olmak üzere iki Erme-
ni devleti ve bunların arasında da bir «Kürdistan» in
kurulmasına karar verdiler. Ayrıca bu tasarru-
nu için de, Ermeni komitçileri Beyrut'ta bir kongre
toplantısını teklif ettiler.

Beyrut Kongresi'nde; Celâdet Ali ve Kamuran Ali
Bedirhan kardeşler, Şahinzade Mustafa, Malatya Mu-
tasarrıfı Halit Fehmi, Van'lı Memduh Selim, Lice'li Feh-
mi, Şeyh Said'in kardeşi Mehdi, Süleymaniye'li Abdül-
kerim, Ali Rıza'ya vekâleten Hacı, Roman'lı Emin, ve
kaçak Osmanlı zabiti Hürşit vardı. İngilizler, Ali Rıza'
nın (Şeyh Said'in oğlu) bu kongreye iştirakına mani
oldular. Çünkü Ali Rıza'nın Fransız gizli teşkilâtı ile
de ilişki kurduğunu bildikleri için, bu kadar emek ver-
dikleri HOYBUN'un daha ilk anda Fransızların eline
düşmesini istemiyorlardı. Ayrıca bu tehlikeyi ortadan
kaldırmak için de Ali Rıza'yı tekrar çağırarak, gizli
toplantıdan sonra, Fransızlarla olan ilişkisini kesmesi-
ni isteyerek, maaşına da zam yaptılar.

Beyrut'taki kongre gizli tutulmak istenildiğinden,
bir Ermeni'nin garajında yapıldı. Yapılan toplantıda
Kürtler adına Celâdet Ali Bedirhan, Şahinzade Mus-
tafa, Abdülkerim ve Memduh Selim üye tayin oldular.
Cemiyetin başkanı olarak da Ermenilerden Papazyan
seçildi. Fakat bir Ermeni'nin cemiyet başkanı olma-
sını kabul etmeyen Ali Rıza ve adamları buna itiraz
ettiler. Abdülkerim, «Başkan bir Kürt olmalı ve terci-
han Ali Rıza seçilmeli idi» dedi.

Hoşnut Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alan Bedirhan'lardan CELADET ALİ (sol başta ayakta) ve KAMURAN ALİ (sağ başta).

Papazyan bu hoşnutsuzluğu önlemek için, «Cemiyette başkanlık yoktur, benimki yalnız idarî bir ünvan-dır» dediyse de ikna edemedi. Ali Rıza'nın amcası Şeyh Mehdi (Şeyh Said'in kardeşi) ayağa kalkarak haritayı masanın üzerine fırlattı ve dedi ki, «Buraya kadar oynanan oyunun mahiyeti artık anlaşılmıştır. Şu şekle bakınız, iki Ermenistan ve ortada iki yumruk arasında kalmış bir Kürdistan, bunu kim kabul eder... Bu da gösteriyor ki, siz bizi ortadan kaldırmak için

gizlice uyardıma sürüklemek istiyorsunuz. Biz bu kararı kabul etmiyoruz.»

Bunun üzerine mücadele şiddetlendi. Ermeniler ve bazı Kürtler, Ali Rıza ve taraftarlarının cemiyetten çıkarılmasını istediler. Bilhassa Tevfik Cemil, Ali Rıza ve taraftarlarını hainlikle suçladılar...

Nihayet Ali Rıza ve taraftarları bir cemiyet kurup ayrı olarak faaliyete geçtiler...

Bu arada HOYBUN'un yeni mali kaynaklara ve yeni siyasi desteklere ihtiyacı vardı. Her ne kadar Rus ve İngilizler bir çok yönlerden destekliyorsa da bu hareketi umumileştirmek ve haklı göstermek için yeni atılımlar gerekiyordu. Bunun için de Ermeniler namına Paris TAŞNAK merkezi üyelerinden Çanloyan, kandırılmış Kürtler adına da Süreyya Ali Bedirhan görevlendirildi. Çanloyan, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Mısır'da dolaşarak birçok nutuklar verdi. Buralarda pek çok mali kaynaklar temin etti. Süreyya Ali Bedirhan da birkaç kere Amerika'ya seyahat ederek, cemiyetin kendine verdiği talimat çerçevesinde propagandalara girişti. Buradaki Türklerden Detroit'te «Türk Himaye-i Etfali» için toplanan paraları bile HOYBUN namına kendi kasasına devretti...

Hoşnut Cemiyeti nitekim Ağrı İsyanı'nı başlatacak, fakat uğradığı yenilgiden sonra dağılacaktı...

Bu cemiyet, yabancı uyruklu talebeler ile kendilerini Türk'ten ayrı bir millet olarak gören Marksist Kürtçüler tarafından İstanbul'da, 1959 yılında illegal olarak kurulmuştur. Faaliyetleri sırasında Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'ne bir kaç defa üyelik için müracaat etmişlerse de kabul edilmemiş, fakat bir müddet sonra Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti tarafından üyeliğe kabul edilmişlerdir. Kurulus amacının hudutlarımız dahilinde müstakil bir «Kürtaistan» kurmak olduğu anlaşılan bu cemiyetin çıkarmış olduğu dergi ve bültenler Türkiye'nin çeşitli yerlerinde gizli olarak dağıtılmıştır.

Yakalanan bu gizli cemiyetin kurucularının hemen hemen hepsi de yabancı uyrukludurlar. Yakalanan şahıslar şunlardır: CEMAL ALEMİDAR (Bu şahıs Devrancı Doğu Kültür Ocakları içerisinde faal rol oynamıştır), İBRAHİM MAMHİDAR, GAZİ DİZEY, FUAT DERMİS, NEJAT REMZİ, T. ŞERİF MUHTAR, SAİT AB-DURBANMAN ve FİRUZ FALAHAT.

Kürtçülerin faaliyetleri 1959'dan bu yana sistemli bir şekilde gelişirken, hücre tipi çalışmaya başlayan bu cemiyetin üst kademesindeki örgüt mensupları, bir baskınla yakalanmışlardır. Meydana çıkarılan bu örgüt mensuplarının, Kürt Talebe Cemiyeti'nin perde arkasındaki yöneticileri oldukları tesbit edilmiştir.

Bu gizli örgüt içerisinde faaliyet gösteren Kürtçülerin isimleri 29 Haziran 1963 günkü Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde resimleri ile birlikte açıklanmıştı. 29 Haziran 1963 tarihli Cumhuriyet gazetesi.

İSTEYEN 13 KİŞİ YAKALANDI» şeklinde boydan boya bir manşet atarak daha sonra olayı şu şekilde açıklıyordu :

Ankara, 28 (Cumhuriyet - Teleks) — Kökü dışarda ve çoğunluğu Komünist Kürtçü olan bir gurubun Türkiye'de bölücü, ayırıcı ve tahrik edici faaliyetlerinin iç ve dış çalışmaları, Türk siyasi polisinin uzun süren takibi sonunda vesikalarıyla ortaya çıkarılmış ve sanıklar yakalanarak adliyeye sevk edilmişlerdir.

Türkiye'de, Barzani'nin de yardımıyla dıştan gelen tahrikler, gayretlerle bir Kürt devleti kurmak gayesini güden bu faaliyetler hakkında, İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata bugün saat 10'da bir basın toplantısı yapmış ve olayı vesikaları ile birlikte açıklamıştır.

İçişleri Bakanı Bekata sözlerine şöyle başlamıştır :

«Sayın Milli Savunma Bakanı tarafından 19 Haziran 1963 günü Büyük Millet Meclisinde açıklanan ve kökü dışarda olduğu bilinen bir faaliyetin tesbit edildiğini ifade eden beyanatını bugün ana hatları ile bildireceğiz.

Öteden beri Milli Emniyet tarafından gerek aşırı solculuk, gerekse dışla irtibatları dolayısıyla kontrole tâbi tutulan ve dıştan gelen direktiflerle Türkiye'de Anayasamıza da aykırı ayırıcı, irki faaliyetlere girişen, son zamanlarda büsbütün gemi azağa alarak işi neşriyat safhasına bile döken ve hattâ neşriyatı Meclise kadar uzanan mahdut bir zümre, bizce malûm maksatlarla çalışmakta idi. Yurdumuzun Şark bölgesindeki

...vatanlarımızı haddol tutan bir takım faaliyetler, si-
yâsi olayların gelişmesiyle orantılı olarak inkişaf et-
tirilmek istenmiştir. Türkiye'mizin kalkınma yolundaki
gayretlerini sabote etmek maksadını güden ve kökü
dışarıda olan bu faaliyetlerin, Türkiye'de ayrılıklar ya-
ratmak için giriştikleri çalışmalar, yakından biliniyor
ve izleniyordu. Türkiye hudutları içerisinde «Kürt» di-
ye ırk ayrımına gidenler de birçok bilim adamları gibi
aynı kökten geldiklerinde ittifak halinde buldukları
Türkmen, Özbek ve diğer kolları ne ise «Kürt» denilen
Türklerin de aynı durumda olduklarını bilmektedirler.
Bu itibarla Türk hudutları içerisinde ve hiç bir bölgede
bu tarzda bir ayrılık emaresi ve düşüncesi mevzuha-
bis olamaz. Bunu hudutlarımızın içerisindeki halkımız
da böyle bilmekte ve asırlardan beri böyle yaşamak-
tedir. Burada isimlerini açıklamak istemediğimiz, fa-
kat bir kısmı sizlerce de malûm olan devletler, huzu-
rumuzu bozmak ve çeşitli iç karışıklıklar ve ayrılıklar
çıkarmak ve bu sayede bütünlüğümüzü parçalamak
için çalışmakta ve fırsatlar kollamaktadırlar. Nitekim,
Millî Eminyetçe bu defa yapılan çalışmalar sonunda
üç kısım halinde bildireceğimiz faaliyetler kat'i olarak
meydana çıkarılmıştır.»

KOMÜNİST KÜRTÇÜ TEŞEKKÜLLER

İçişleri Bakanı müteakiben bugün yurdumuzun di-
şında kurulan ve bir ucu memleketimize kadar uza-
nan Komünist Kürtlerin desteği ile yaşayan ve Türk
bütünlüğünü ayrıcı, bölücü, yıkıcı, Anayasa'ya aykırı
faaliyetlerin kimler tarafından ve ne şekilde yürütül-
düğünü de şöyle açıklamıştır :

«1959 yılından önce Irak'taki Komünist Kürtlerin
desteği ile Avrupa'da faaliyete geçmiş olan Komünist
Kürtçü teşekküllerin bir ucunun memleketimize kadar
uzanmış olan çalışmaları ve tesirleri altına girdikleri
görülen bazı kimseler; o tarihlerde tevkif edilerek
mahkemeye sevk edilmişlerdi. Duruşmaları henüz ta-
mamlanmamış olan bu 49 kişinin o tarihten bu güne
kadar neşriyat ve diğer yollarla ayrıcı faaliyetlere de-
vam ettikleri bilinmekte idi.

Bu meyanda İstanbul'da bulunan ve durumları öte-
den beri izlenmekte olan Avukat Ziya Şerefhanoğlu,
Musa Anter, Doğan Kılıç Şihhasenanlı, Sait Elçi, Me-
det Serhat, Edip Karahan, Enver Aytekin, Ali Anagür
adlı şahısların evlerinde ve işyerlerinde 4 Haziran
1963 günü yapılan kanunî aramada, bu yoldaki faali-
yetlerini belirtir dökümanlar ele geçmiş ve bu kin-
seler tevkif olunmuşlardır.

YAKALAMALAR

İçişleri Bakanının açıkladığı gibi, Türk Siyasi Po-
lisi büyük bir sabır içinde Komünist Kürtlerin ve Ce-
miyet mensuplarının faaliyetlerinin gelişmesini bek-
lemiş, kendilerini dikkatle ve hassasiyetle takip et-
miş, bu arada da bol bol vesika toplamıştır.

Türk Siyasi Polisi, artık her şeyin tamam oldu-
ğunu görünce hareket çanını çalmış ve 4 Haziran günü
İstanbul'da çeşitli siyasi polis ekipleri, aynı anda ve
aynı saatte yukarıda Bakanın izahatında adı geçenle-
rin evlerini basmıştır. Gerek evlerde ve gerekse iş-
yerlerinde kanunî yoldan izin alınarak yapılan arama-
lar sonunda bir çok döküman ele geçirilmiştir.

ELE GEÇİRİLEN DÖKÜMANLAR VE SANIKLAR

Gene İşleri Bakanı tarafından açıklamada da belirtildiğine göre, Milliyetçi Kürtçülerden olan «Réya-Rast» Dergisi sahibi Avukat Ziya Şorefhanoğlu'nun dışla irtibatı tesbit edilmiş ve gerek evinde gerekse yazıhanesinde Kürtçülük faaliyetlerine ait 52 vesika, «Réya-Rast» Dergisinin bidayette Kürdistan adıyla çıkarılma hazırlığına ait vesikalar, birçok yerlerden gelen ve mahiyeti suç olan mektuplar, 70 sahifelik Lisan-ı Kürdi adlı Kürtçe gramer, Kürt Alfabeti, dışla münasebetlerine ait mektup, kullanılan adresler ve dıştan kendisine gönderilen Kürtçülükle ilgili yayınlar ele geçirilmiştir.

Diğer suçlular ve ele geçirilen dökümanlar da şöyledir :

SAİT ELÇİ : Milliyetçi Kürtçüdür. İstanbul'da serbest muhasebecilik yapmaktadır. Dışla irtibatı görülmüştür. Aramada, Kürtçülük faaliyetlerine ait 10 vesika ve bu meyanda Kürtçe lügât ele geçirilmiştir.

MUSA ANTER : Komünist Kürtçüdür. Türkiye İşçi Partisi üyesidir. Faal eleman olup dışla irtibatı vardır. Aramada Kürtçülük ve Komünizm faaliyetlerine ait 17 vesika, bu arada Kürtlerin Türkiye, Irak ve İran'ın resmi hudetlarını hiçbir zaman tanımadıklarına dair yayınlanmak üzere hazırladığı, tahrik edici, aykırı yazılar bulunmuştur.

MEDEY SERHAT : Hukuk Fakültesinde talebe olup Komünist Kürtçüdür. Kürtçe-Türkçe olarak çıkan ve toplattırılan «Deng» Dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapmış ve tevkiif edilmiştir. Aramada Kürtçülük faaliyetlerine ve temaslarına ait vesikalar bulunmuştur.

YAŞAR KAYA : Komünist Kürtçü olup Kürtler arasında Fidel Castro olarak anılmaktadır. «Deng» Dergisinin yazı işleri müdürüdür. Türkiye İşçi Partisi üyesidir. Tevkif edilmiştir. Aramada Talat Aydemir'in 22 Şubat hadiseleri hakkındaki teksirinden bir suret ile muhtelif faaliyetlerine ait 24 vesika bulunmuştur.

DOĞAN KILIÇ : Milliyetçi Kürtçü olup Roja-News adlı Türkçe-Kürtçe gazetesinin sahibidir. Avrupa ve Orta-Doğu ile irtibatlıdır. Türkiye'de gizli bir Kürt teşkilatı kurmak için faaliyet göstermiştir. Aramada 20 vesika ile planlar bulunmuştur.

EDİP KARAHAN : Komünist Kürtçüdür. Dicle-Fırat gazetesinin sahibidir. Yabancılarla irtibatı vardır. 14 vesika bulunmuştur.

ENVER AYTEKİN : Komünist Kürtçüdür. Sosyal Adalet Dergisi idare müdürü ve Türkiye İşçi Partisi üyesidir. Aramada, «Kürtler ve Irak'taki İhtilâl» başlıklı bir teksirin notları, «Kürt Milliyetçiliği», «Bugünkü Merkez: Irak», «Çiğnenen Haklar», «Kürt-Sovyet Yakınlığı», «Sadabat ve Bağdat Paketi», «Halk Hareketi», «Kürt gazetelerinin sesi», «Milli lider Molla Mustafa Barzani», «Kürt Mücadelesi», «Irak ihtilâli Kürtleri Uyandırdı», «Bugünkü Irak İhtilâli ve Diğer Kürtler» başlıklı neşriyat ele geçirilmiştir. Ayrıca Komünizme ait neşriyat ve resimler de bulunmuştur.

ALİ ANAGÜR : Tunceli Kültür Derneği Başkanı olup, dışla irtibatı vardır. Kürt liderlerinden, Baytar Nuri Dersimî ile muhaberesine ait vesikalar, şifreler bulunmuştur.

İBRAHİM MAMLUDIR: Irak tabiiyetinde olan Kürtçü, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 5. sınıfında öğrencidir. Dıştaki Kürtçülük teşekküllerinin Türkiye'deki temsilcilerinden birisidir. Aramada, 10 vesika, Komünist Kürtçü Kemal Fuat başkanlığındaki Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'nin İstanbuldaki gizli Kürt Talebe Cemiyetine gönderdiği talimat yazısı, Berlin'den gönderilen bir diğer talimat vesikası bulunmuştur.

GAZİ DIZEY: Komünist Kürtçüdür. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinde öğrencidir. Dıştaki Kürt teşekküllerinin Türkiye'deki irtibatçısıdır. Aramada 10 vesika ile birlikte Barzani'nin dünya'ya hitabı (Nidaül Alem), Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'nin tebliği, Irak Kürt talebelerinin konferanslarında alınan kararlar, Kürt Milletine beyanname, Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'nin iç tüzüğü, Kürt Halkının haklarını koruma komitesinin beyannameşi ele geçirilmiştir.

ABDÜLSETTAR HAMAİENDİ: Milliyetçi Kürtçüdür. Irak asıllı, Ürdün pasaportlu, gazeteci, Irak gizli Hür Gençlik Teşkilatı yayın ve propaganda komitesi başkanı olup, Türkiye'ye girerken yakalanmıştır. Üzerinde iki pasaport bulunmuştur. Ayrıca Türkiye'de bir gizli Kürt teşkilatı kurulması ile ilgili faaliyet ve temaslarını gösterir vesikalar, gizli teşkilatın plânı, çalışma tarzı, metotlarına ait şemalar, yabancı devletlerle işbirliğini gösterir birçok vesika da bulunarak müsadere edilmiştir.

Türk siyasi polisi, bu vesikalarla birlikte sanıkların hemem' adliye'ye sevk etmiş ve hepsi tevkif olunan ceza evlerine gönderilmişlerdir.

IRAK'LI TALEBELER

Türk siyasi polisi takibi sırasında yukarıdaki sanıklar arasında yer alan iki Irak'lı talebeyi de yakalamıştır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 5'inci sınıfında öğrenci olan İbrahim Mamludur ile İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde öğrenci olan Gazi Dizey, daha önceden Avrupa'da Kürt teşekkülleri ile temasa geçmiş ve yetiştirilerek güya Üniversite tahsili için Türkiye'ye gönderilmişlerdir. Bu iki öğrencinin Türkiye'deki gurupla Avrupa'dakiler arasında irtibatçılık yaptığı siyasi polis tarafından vesikalarıyla tesbit edilmiştir.

IRAKLI KÜRT LİDERLERİ

Bunlara ilâveten dış tesir ve tahriki açığa vuran yeni bir tevkif daha yapılmıştır. 15 Mayıs 1963 tarihinde güney hudutlarımızdan yurdumuza giren Abdülsettar Hamavendi ismindeki aslen Irak'lı, fakat üzerinde birisi tahrif edilmiş iki pasaport taşıyan bir şahsın da dışardan talimat verilerek Türkiye'deki gurupla temasa geçtiği anlaşılmıştır. Bu konuda da İçişleri Bakanı Bekata şunları söylemiştir:

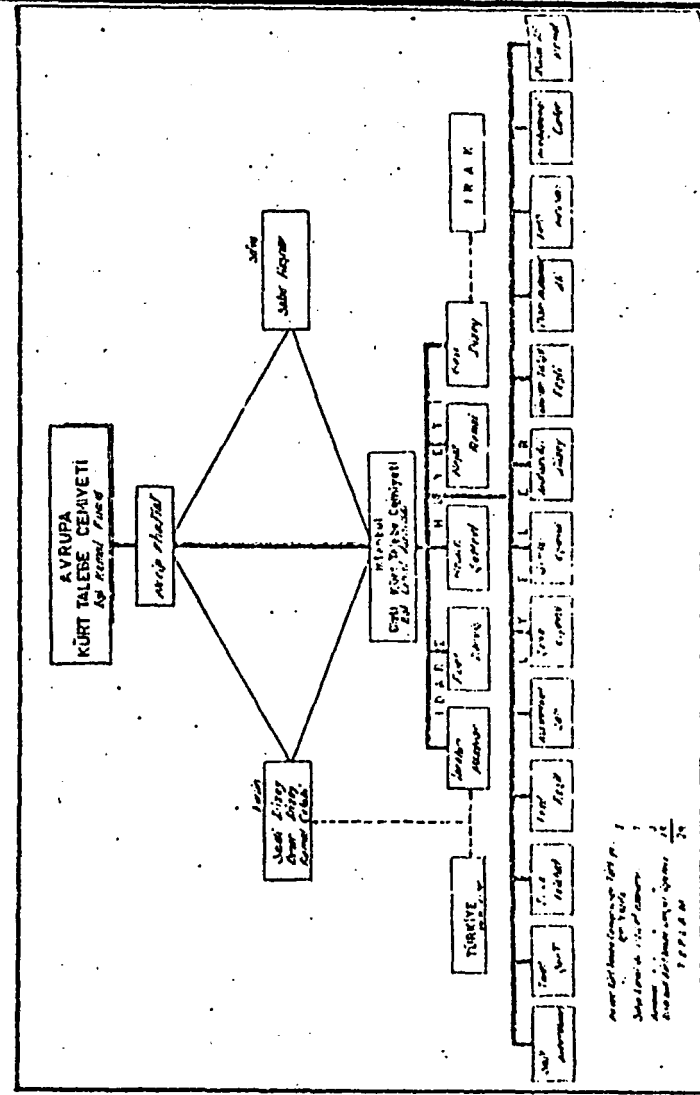
«Milli Emniyetçe hudutlardan itibaren kontrole tâbi tutulan bu şahıs, Türkiye'de Kürtçülük faaliyetlerinde bulunan Doğan Kılıç ile buluşmuş, mevcut faaliyetleri birleştirerek Türkiyede gizli bir Kürtçülük teşkilatı kurmak üzere plânlar hazırlamıştır. Ayrıca Doğan Kılıç, bu tarzda bir çalışma yaptıklarını, faaliyete geçmek üzere plânlar hazırladıklarını itiraf etmiştir. Abdülsettar Hamavendi de hâlen mevkuftur ve

bu arada ve tevkiflerle haricden direktif alan ve Kürtçülük konusuna meraklanan bazı devletlerin Türkiye'deki mümessilleri tarafından da yardım gören, ekserisi aşırı solcu olan bu mahdut zümrenin, vatandaşlar üzerinde müessir olarak onları kandırmalarına meydan verilmekten adalete teslim edilmeleri sağlanmıştır. Sorgu ve tahkikat derinleştirilmektedir. Bu bakımdan olayın mahkemeye sevkine kadar daha fazla açıklama mahzurlu telâkki edilmektedir. Bu vesile ile, bir kere daha ifade etmek isteriz ki; bu olayla da sabit olduğu üzere, memlekette milli birlik ve bütünlüğü tehdit eden ayrıcalık propagandaları ve çalışmalarının kökleri dışardadır. Hükümet, bunları hassasiyetle takip etmekte ve gerekli tedbirleri almaktadır. Bu gibi Anayasa dışı, yıkıcı faaliyetler, gelişmeleri olgunlaştıkça, bu hadisede olduğu gibi vesikalandırılarak aynı tarzda adli mercilere tevdi edilecektir.»

MECLİSE GELEN BROŞÜRLER

İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata, bu arada gazetecilerin sorularını cevaplandırarak cesaretle çalıştıklarını ve hattâ bazı Kürtçe Broşürler ile çıkarılacak mecmuaların reklâmlarını milletvekillerine gönderdiklerini açıklamıştır. Bekata, bu olaylara Molla Barzani'nin de karıştığını söyleyerek Barzani hakkında şöyle demiştir:

«Molla Mustafa Barzani, husûsi surette Rusya'da yetiştirilmiş, kendisine mareşal rütbesi verilerek Kürtleri birleştirmek üzere Irak'a gönderilmiş bir şahıstır.»

Bu arada Bekata, diğer muzır cereyanlar konusunda da siyasi polis tarafından geniş çalışmalar yapıldığını, bunların da bu şekilde vesikalandırılarak adli makamlara intikal ettirileceğini zamanı gelince de umûmî efkârâ açıklanacağını söylemiştir. Müteakiben Bekata, siyâsî polis ve İçişleri Bakanlığı tarafından bu konuda toplanan bütün vesikaların fotokopilerini ve olayın izahatını havi muntazam dosyaları gazetecilere dağıtmıştır.»

17 Ekim 1963 gün ve

T.C. GENEL KURMAY BAŞKANLIĞI

ADLI ÂMİRLİĞİ

Sayı : 963/668

Esas : 963/138

Sayı İDDIANAME

SUÇ : Devletin istiklâlini tenkise, birliğini bozacak, hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya matuf fiili işlemek.

MAZNUNLAR : Abdülsettar Hamavendi, Doğan Kılıç Şeyhbasenli, Hasan Buluş, İbrahim Mamlıdır, Gazi Dizay, Nejat Remzi, Fuat Derviş, Talat Şerif Muhtar, Said Abdurrahman, Cemal Alemdar, Firuz Falahat, Musa Anter, Ziya Şerehanoglu, Enver Aytekin, Said Elçi, Edip Karahan, Medet Serhad, Yaşar Kaya, Ergun Kuyumcu, Ali Anagür, Kemal Bingöllü, Mehmet Bilgin, Fetullah Kakioglu.

(NOT : Bu sanıkların isimleri önünde biyografileri ile tutuklu buldukları tarihler yazılıdır.)

Yüksek Mahkemenize sevk edilen iş bu davanın Esasına geçmeden evvel, Yabancı Devletlerin ve memleket içi ve memleket dışı bazı gizli teşekküllerin tahrik, teşvik ve müzaharetleri neticesi zaman zaman ortaya çıkan Devletimizin birliğini, Milletimizin huzur ve sükununu bozan bir kaç maceraperest kimsenin şahsi, siyasi emellerine alet ettiği Kürtçülük mevzuunda kısaca malûmat vermekte fayda görüyoruz.

Osmanlı İmparatorluğunun asli unsurlarını teşkil eden Türk, Kürt, Arnavut, Lazlar millî birlik ve şuur içinde senelerce bir arada kardeşçe geçinip hayat sürmüşlerdir. Bu devirde siyasi mânâda Kürtçülük faaliyetine rastlamak mümkün değildir. Ancak bir milliyet dâvasından ziyade şahsi ihtiraslar neticesi o devirlerde de bazı karışıklıklar, ayaklanmalar ortaya çıkmış ise de, yine aynı asli unsurlardan mürekkep ordular tarafından süratle bastırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında Doğu aşiret Kürtlerinin hükûmete karşı isyanı şöyle dursun, bilakis bunların teşkil ettikleri aşiret alaylarının Ruslara ve Ermenilere karşı savaştığını görüyoruz.

Osmanlı İmparatorluğunun mağlubiyeti üzerine, topraklarımızı parçalamakta fayda gören düşmanlar, Sevr Muahedesinde müstakil Kürdistan hakkında hükümler koymuşlar ve taviz vermişlerdir. İstiklâl Savaşımızın başarı ile kazanılmasını müteakip imzalanan Lozan Andlaşmasında, memleketimizin parçalanması kabul edilmemiş; Kürtler, Türkler gibi asli unsur sayılmışlardır.

Cumhuriyet devrimizde; Batı ve Doğu bloku arasında en kritik mevki işgal eden Türkiye'mizde, bazı devletler çeşitli düşünceler tahtında Doğu Anadolu-muzda karışıklık çıkarmak yolunu tutmuşlardır.

Nitekim; Şeyh Said, Ağrı ve Dersim isyanları muayyen aşiretlerin dışarıdan körüklenen inkılâp aleyhtarı irticâî tesirlerinin neticesidir. Bu ayaklanmalar sırasında aynı asıldan gelen komşu aşiretler, yalnızca Cumhuriyet hükümetine sadık kalmamış, asilerin tenkilinde kuvvetlerimize yardımcı olmuşlardır.

Bugün Türkiye'mizde; ihdas edilmek istenen, millî birlik ve huzurumuzu bozucu Kürtçülük dâvası, tamamen beynelmîlî Komünizmin bir tahrik ve eseridir.

Türkiye, Irak, İran ve Suriye'deki Kürtleri bir bayrak altında toplamak ve müstakil Kürdistan devleti kurmak gayesiyle faaliyet gösteren Avrupa'daki bir çok teşekküller üzerinde beynelmîlî komünizmin bu tahrik ve tesirini görmemek imkânsızdır.

Dışardan gelen tahriklerin mahiyeti, tahriklere alet olanların şahsiyeti eskisi gibi değildir. Evvelce dış tahrikler Orta-Doğu'da menfaatleri olan emperyalist devletlerden gelirken ve milliyet maskesi altında gizlenirken, bu defa komünizm faaliyeti halinde belir-mektedir. Buna âlet olanlar ise; eskiden şeyhler ve aşiret reisleri iken, şimdi mahdut münevver zümreyi teşkil etmektedir.

Bütün bunlardan çıkarılacak tek netice; Kürtçülük dâvasının hiç bir zaman doğu bölgemiz halkının çoğunluğu tarafından tasvip görmediğidir.

Huzurunuzda getirilen bu dâvanın yazılı delilleri meyanında açıklanacak bir çok deliller fikrimizi teyit eder mahiyettedir. Fakat yeri gelmişken bu vesikalardan bir kaç tanesini arz etmek istiyoruz.

REYA RAST isimli Kürtçe-Türkçe derginin reklamını muhtevi yazı üzerine gelen mektuplarda:

Horasanlı Rıza Şimşek (sizin gayeniz memleketi refah ve saadete kavuşturmak değil, bilakis parçalamak ve bir birlimize düşürmektir. Bizler Kürt değiliz.)

Erzurumlu Avni Pülürlü (ben Türküm anadilim Türkçedir. Kürtçe diye bir dil bilmediğim gibi, Türkiye'de Türklerin yaşadığına kaniyim. Mecmuanıza müzahır olamayacağım. Siz eğer varsa kendiniz gibi düşünenleri çağırınız) demektedirler.

Bir din adamı olduğu anlaşılan Nizam Akyüz ise; Millî beraberlik ve bütünlüğün bu cereyanlar yüzünden bozulduğunu, endişelendiğini bildirmekte, ortaya bir Kürtçülük-Türkçülük meselesi çıkardıkları için Ziya Şerefhanoglu ile arkadaşlarına esef etmekte, İslamiyet ve insanîyet namına Millî huzuru bozucu heveslerden kaçınılması tavsiyesinde bulunmaktadır.

Bu hal Türkiye hudutları içinde yaşayan Kürtler arasında olduğu gibi İran, Irak ve Suriye'deki Kürtler hakkında da aynıdır. Onların da, kahir eksoriyeti devlete sadakat göstermekte ve menfaatlarının yabancı tesirlere alet olmamakta bulunduğunu belirtmektedirler.

Inkılâp, Türkiye'mizde her türlü hak ve hürriyetlerimiz, demokratik nizam ile modern Anayasamızın

teminatı altındadır. Memleketimizde Şark, Garp, Türk vatandaşları arasında Kürt, Türk, Ermeni, Rum tefriki yapılamaz. Bunlar milli birlik ve bütünlüğümüzü bozmak isteyen kötü niyetli kimselerin kasden ortaya attıkları hususlardır.

Türk vatanında yaşayan insanlar menşeleri ne olursa olsun Türk vatandaşı olmak şartıyla birarada, kardeşçe huzur ve sükun içinde hayat süreceklerdir.

MÜSTAKİL BİR KÜRDİSTAN DEVLETİ KURULMASI YOLUNDAKİ FAALİYETLER

Müstakil bir Kürdistan Devleti kurulması yolundaki faaliyetleri, iş bu dâvaya münhasır olmak üzere, üç gurup halinde toplamak mümkündür.

BİRİNCİ GURUP :

Irak'lı Kürt asıllı Abdülsettar Hamavendi, Türk uyruklu Doğan Kılıç Seydi Şiyhasenanlı, Hasan Buluş'un; Asî Kürt lideri Molla Mustafa Barzani'ye silâh, cephaneye yardımı ile Türkiye'deki Kürtler arasında gizli bir teşkilât kurulması yolundaki faaliyetleri.

İKİNCİ GURUP :

Irak uyruklu İbrahim Mamhidir, Gazi Dizey, Necat Remzi, Fuat Derviş, Talat Şerif Muhtar, Sait Abdurrahman, Cemal Âlemdar ve İran uyruklu Riruz Felahat'ın Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'nin İstanbul Şubesini kurmaları ve çeşitli temasları.

ÜÇÜNCÜ GURUP :

Yüksek Mahkemenizin 1963/129 esas numarasında kayıtlı dâvâda isimleri geçen ve haklarında T.C.K.'nin 125. maddesinin tatbiki istenen Ziya Şerefhanoglu, Musa Anter, Salt Elçi, Medet Serhat, Yaşar Kaya ile bunlara katılan Enver Aytekin, Edip Karahan, Ergun Kuyumcu, Ali Anagür, Kemal Bingöllü ve daha önceleri haklarında muvakkat tatil kararı verilen Mehmet Bilgin, Fetullah Kakioglu'nun gayelerinin tahakkuku için giriştikleri çeşitli gayretleri.

Bu gurupların durumları, mevcut deliller muvacehesinde ayrı ayrı tahlil edilecek ve bilahere aralarındaki irtibat açıklanacaktır.

BİRİNCİ GURUBUN ASİ KÜRT LİDERİ MOLLA MUSTAFA BARZANI'YE SİLÂH-CEPHANE YARDIMI VE TÜRKİYE' DEKİ KÜRTLERİ GİZLİ TEŞKİLÂT HALİNDE BİRLEŞTİRME FAALİYETLERİ

Dersim isyânına bilfiil iştirak eden ve bu isyanın bastırılmasını müteakip yurdumuzdan kaçan, Halep'te yerleşen Veteriner Doktor Mehmet Nuri Dersimî orada faaliyetlerine devam etmiş ve Türkiye, İran, Irak ve Suriye'deki Kürtlerin bir bayrak altında müstakil Kürdistan devleti kurmaları yolunda çalışmıştır.

Nitekim Mehmet Nuri Dersimî neşrettiği Dersim hakkındaki eserinde gayesini, mücadelelerini nakletmiş ve Doğan Kılıç'a yazdığı 16 Ekim 1962 tarihli mektubunda (zulüm payidar olamaz ve olmayacaktır, şehitlerimizimizin ruhunu yadedeceğimize emin olmalısınız.

Milyonlarca kardeşimizin sinesinde şeref ateşi volkanlaşmıştır. İşte ben de, bu gurbet ellerinde o şeref için yaşıyorum) demek suretiyle niyetini göstermiştir.

İşte bizce gayesi, maksadı ve faaliyetleri bilinen Mehmet Nuri Dersimi ile temas sağlıyan, Irak Hür Gençlik Teşkilâtında çalışan, birçok kirli işlere girip çıkan, hak hükümetince kara listeye dahil edilen maznun Abdülsettar Hamavendi aldığı direktif üzerine, Doğan Kılıç'la Musa Anter'in adreslerini hamil olduğu hâlde 15 Mayıs 1963 günü İslahiye hudut kapısından yurdumuza girmiş ve 16 Mayıs 1963 tarihinde İstanbul'a gelerek yerleşmiştir.

Mehmet Nuri Dersimi'nin kartvizitte yazılı Doğan Kılıç ve Musa Anter'in adreslerini sormuş, Musa Anter'in Anadolu yakasında Suadiye semtinde oturduğunu bu semtin uzak olduğunu öğrenmiş, Doğan Kılıç'ın Cağaloğlu Nuriosmaniye caddesi Emek İşhanı No: 5' deki yazıhanesini bulmuştur. Burada karşısına çıkan Hasan Buluş'a elindeki kartviziti göstererek Doğan Kılıç'la konuşmak istediğini söylemiştir. Doğan Kılıç Arapça bilmediği için, Hasan Buluş kendisini tanıştırmıştır. Maznun Doğan Kılıç, Abdülsettar Hamavendi'nin devamlı muhaberede bulunduğu çeşitli broşür, beyanname, kitap yardımı sağladığı Mehmet Nuri Dersimi tarafından gönderildiğini öğrenince, fazla alâka demeye başlamıştır. Abdülsettar Hamavendi cebinde kendi eseri olan (Musul Katliamı) isimli kitabı çıkarıp ve bu kitapta yer alan Molla Mustafa Barzani ile, Iraklı Kürt Bakanlarından Fuat Arif ile birlikte çekilmiş fotoğraflarını göstermiştir. O sırada ROJA NEWÉ

yazıhanesi olan bu mahalle birçok kimse için girip çıkması karşısında Abdülsettar Hamavendi bu şahısların hepsinin Kürt olup olmadıklarını sormuş, bir kısmının Türk olduğunu öğrenmesi neticesi müteyakkız davranmaya başlamıştır. Esasen Doğan Kılıç da Abdülsettar Hamavendi'yi bir taraftan akşam yemeğine davet etmiş, diğer taraftan bu şahsın hakikaten Mehmet Nuri Dersimi tarafından gönderilip gönderilmediğini tahkike koyulmuştur. Halep'teki Mehmet Nuri Dersimiye telefon etmiş, Mehmet Nuri Dersimi'nin Abdülsettar Hamavendiye güvenmesini ve hatta metin olmak gerektiği yolundaki sözlerinden sonra Doğan Kılıç, Abdülsettar Hamavendi ile münasebetlerini ciddileştirmiştir. Konuşmaları sırasında Abdülsettar Hamavendi Türkiye'deki Kürtlerin miktarını, bir teşkilâta sahip olup olmadıklarını sormuştur. Maznun Doğan Kılıç ve Hasan Buluş Türkiyede 20 milyona yakın Kürt bulunduğunu, kâfi derecede elemanları olduğunu fakat bu Kürtlerin bir teşkilâta bağlanmadıklarını, paraya ihtiyaçları olduğunu söylemiştir.

Abdülsettar Hamavendi, Doğan Kılıç ve Hasan Buluş ile konuşmalarında : (Ben Irak Hür Gençlik Teşkilâtı siyasi büro başkanımı; İstanbul'da da bir Kürt teşkilâtı kurup Irak'taki Barzani hareketine yardımcı olmak üzere Kürt gençlerini yetiştirip göndermek istiyorum) demiş, böylece Türkiye'ye geliş gayesini rahatlatarak açıklamıştır.

Maznun Doğan Kılıç yabancı bir devletin istihbarat teşkilâtına mensup iki kişinin kendisine goldiklerini ve onlara Türkiyedeki Kürtlük durumuna dair ra-

por vardığını, Türkiye'deki Kürtlerin Barzanî harekâtının neticesine intizar ettiklerini, bu hareketin muvafakiyetli ile neticelenmesinden sonra, Türkiye'de de teşebbüse geçeceğini söylemiştir.

Abdülsettar Hamavendi, Mehmet Nuri Dersimi'nin tavsiyesi üzerine Musa Anter ile de görüşmek istediğini bildirmiş; Doğan Kılıç, Musa Anter Komünisttir, müstakil bir Kürdistan kurulmasını istemez demiş ve Abdülsettar Hamavendi'nin Musa Anter ile konuşmasına mani olmuştur.

Abdülsettar Hamavendi İstanbul'da kurulacak gizli Kürt teşkilâtı için lüzümlü para miktarını sormuş, Doğan Kılıç; İdarî teşkilâta 30 bin, gizli neçriyata iki adet teksir makinası ve kaliteli gazete çıkarmak için 10 bin liraya ihtiyaç duyulduğunu söylemiştir.

Mütcakip konuşma ve buluşmalarda Abdülsettar Hamavendi, Doğan Kılıç ve Hasan Buluş gizli Kürt teşkilâtı üzerinde çalışmışlardır.

Bir gün sabahleyin Abdülsettar Hamavendi Doğan Kılıç'ın yazıhanesine gelmiş, kapıyı kapattırılmış ve kağıt çıkarmalarını Doğan Kılıç, Hasan Buluş'a söylemiştir. Çıkarılan kağıtlar üzerine kurulacak gizli Kürt teşkilâtının şemasını kendi el yazısı ile çizmiştir. Bunları Arapça yazdığı için, Doğan Kılıç'a Hasan Buluş tarafından tercüme edilmiştir. O gün akşama kadar Abdülsettar Hamavendi şemalarda gösterdiği teşkilâtın nasıl çalışacağını uzun uzun izah etmiştir. Doğan Kılıç şemaların izahını ve tercümesini ihtiva eden yazıları Hasan Buluş'tan alarak cebine yerleştirmiştir. Ertesi gün yine Doğan Kılıç'ın yazıhanesine gelen Ab-

dülsettar Hamavendi cebinden küçük bir Kur'anı çıkararak Doğan Kılıç'a Kur'an üzerine el bastırılmış. (Kürt milletine, dinine teşkilâtına Arap Gençlik teşkilâtına sadık kalacağıma ve hiç bir surette istismar etmeyeceğime yemin ederim) sözlerini tekrarlamıştır. Ve bundan sonra teşkilâta alınacak kimselerin de aynı şekilde yemin ettirileceğini söylemiştir. Abdülsettar Hamavendi devamla teşkilâtın Beyrut'a bağlı olacağını ve ihtiyaç duyulan paranın yirini güne kadar geleceğini ilâve etmiştir.

Abdülsettar Hamavendi'nin çizdiği, gizli Kürt teşkilâtı şemalarının ve Hasan Buluş'un bunlara ait tercüme ve izahatını, Doğan Kılıç, yazıhanesindeki tablonun mukavvasını çıkararak altına gizlemiş, arama sırasında bunlar ele geçirilmiştir.

Abdülsettar Hamavendi, ayrıca Doğan Kılıç'a gizli muhabere usûlleri hakkında bilgi vermiştir. Teşkilât şemaları meyanında (bu adam kimdir, bu adam nedir) dedir, bu adamın gizli teşkilâta mensup olduğunu söylüyorsun, hangi gizli teşkilâta), (teyzem hastadır, fişin gün ameliyat olacak, doktor teyzemi muayene etti, herhangi bir hastalığı olmadığını öne sürdü), (birinci tarih mevzuu ikinci alınmış birinci bar) cümlesini taşıyan şifreli, kotlu vesikalar da bulunmuştur.

Böylece; Abdülsettar Hamavendi, Doğan Kılıç ve Hasan Buluş Türkiye'de mevcut Kürtlerin gizli teşkilât halinde birleşmelerini, teşkilâtın bünye ve çalışma şeklini, üyelerin yemin metninin, mali yardımın nereden sağlanacağını, gizli muhaberatın ne suretle yapılacağını kararlaştırmışlardır.

...kürdistan devleti kurmak fikr ve propagandasını fiilyata döken, sene-lerce silâhli toplulukları sevk ve idare eden Molla Mustafa Barzani'ye silâh, cephane, vasıta yardımı ya-pabilme yollarını aramaya koyulmuşlardır.

Duruşma sırasında açıklayacağımız bir yabancı devletten ümit ettikleri yardımı sağlayabileceklerini düşünmüşlerdir. İşin bu safhasında Doğan Kılıç, Ha-san Buluş'a pek İtimat etmediği cihetle yalnız Abdül-settar Hamavendi ile birlikte temas temin etmeyi uy-gun görmüştür.

Doğan Kılıç, İstanbul'daki yabancı devletin tem-silcisinden randevu talep etmiş ve Abdülsettar Hama-vendi'den de, bahsederek konuşmak istediklerini söy-lemişdir. 31 Mayıs 1963 günü buluşma kararlaştırıl-mıştır. Bu ilk konuşmada, Abdülsettar Hamavendi ve Doğan Kılıç durumu anlamışlar ve Hür Irak Gençlik teşkilâtının gayesi, faaliyetleri, üyeleri hakkında bilgi vermişler, yabancı devlete mensup şahıs Abdülset-tar Hamavendi'ye biyografisini de ihtiva edecek bir muhtıra hazırlayıp vermesini bildirmiştir. Bu meyanda Abdülsettar Hamavendi'nin hakikaten itimada şayan olup olmadığını tesbit gayesiyle pasaportunu ve diğer üzerindeki vesnaki tetkik için talep etmiştir.

Bilahare Doğan Kılıç, yabancı devlet temsilcisinin 2 Haziran 1963 pazar günü Maçka'daki Şark kahvesin-de ikinci buluşmaya geleceğini Abdülesettar Hama-

vendi'ye duyurmuştur. Bellirli gün ve mahalde üç şahıs toplanmışlardır.

Yabancı devlet temsilcisi, temsil ettiği devletin Barzani'yi desteklemek istediğini, yapılan yardım tek-lifini kabul ettiklerini, Barzani kuvvetlerine yardımın nasıl ulaştırılabileceğini, gizli teşkilâtın Barzani ile temas imkânları olup olmadığını sormuş ve malûmat istemiştir.

Abdülsettar Hamavendi ve Doğan Kılıç teşkilâtlarının Barzani ile teması bulunduğunu, yapılacak her türlü yardımın Türkiye'nin cenup hududundaki kaçak-çılar vasıtası ile veya Suriye'den Lazkiye yolu üzerin-den Irak'a sevkinin ve Barzani kuvvetlerine tesliminin mümkün olabileceğini söylemişlerdir.

Yabancı devlet temsilcisi, kendi devleti adına, faydalı bilgiler alabileceğini ümit ettiği Abdülsettar Hamavendi'ye daha birçok sorular sormuş, aldığı ce-vapları not etmiştir. Ayrılacağı esnada gelecek ran-devuda cevaplandırılmak şartıyla ne gibi yardım talep ediyorsunuz, gizli teşkilâtın kuruluşu, yöneticileri, ga-yesi, faaliyetleri, gizli teşkilâta mensup olup da, to-masa taraftar görünmeyenlerin isimleri neledir, Arap memleketlerindeki huzursuzluğun idamesi uğrunda ne gibi işbirliğine taraftarsınız. Diye sormuş ve üçüncü toplanma tarihini 4 Haziran 1963 olarak tesbit etmiş-tir.

Abdülsettar Hamavendi kendi el yazısı ile, yaban-cı devlet temsilcisinin sordukları hususlara cevap ha-zırlamış ve Barzani'ye yardım olmak üzere; ikibin adet sten tabanca ve cephanesi, 5 otomobil, 2200 tabanca,

verebildikleri kadar telsiz ve radyo cihazları, cephane makyatında kullanılması için bir yat, takdir edilecek miktarda para ve benzeri şeyler istediklerini yazmış-
tır.

Abdülsettar Hamavendi, hazırlamış olduğu bu muhtıra ve ihtiyaç listelerini Doğan Kılıç'a göstermiş ve totkik ettirmiştir. Doğan Kılıç listeye ayrıca bir matbaa makinası ilâve ettirmiştir.

Belirli gün saat ve mahalde yine üç şahıs buluşmuşlar. Abdülsettar Hamavendi, Doğan Kılıç hazırladıkları muhtırayı ve ihtiyaç listesini vermişlerdir.

Yabancı devlet temsilcisi, muhtıra ve ihtiyaç listesinin süratle tercüme ettirilip selâhiyetli makamlarına intikal ettirileceğini ve vadedilen yardımın sağlanacağını ancak çok müteyakkız davranılmasını hatırlatmıştır.

7 Haziran 1963 tarihindeki dördüncü ve son buluşmaya Doğan Kılıç bu arada tevkif edildiğinden Abdülsettar Hamavendi yalnız gitmiştir.

Abdülsettar Hamavendiye yabancı devlet temsilcisi yeni yeni mevzularda sorular sormuş ve aldığı bilgileri defterine kaydetmiştir. Ayrıca Abdülsettar Hamavendi'nin kendi isteği ile yabancı devlet lehine çalışmayı kabul ettiğine dair elinden bir belge almıştır.

Yazılı deliller meyanında Abdülsettar Hamavendi'nin yabancı devlet temsilcisine kendi el yazısı ile yazıp verdiği, Molla Mustafa Barzani'ye yardım talebini de muhteva vesikanın fotokopisi açıklanacaktır.

Yukarıda telhisen arz edilen faaliyet ve gayretler tamamen maznunların itirafıyla elde edilen delillere müstenittir.

Emniyet teşkilâtımızın takdirle karşıladığımız çalışmalarını sonunda maznunların faaliyetleri tam tehlikeli bir safhaya girmeden meydana çıkarılmıştır.

Aksi halde; Türkiye'mizde kurulan gizli teşkilât, milli birlik ve bütünlüğümüzü zedeleyecek, asi lider Molla Mustafa Barzani'ye silâh, cephane ve her türlü harp malzemesi ulaşacak, Ağlebi ihtimal bu isyanın memleketimizde de zararlı akisleri görülecek idi.

Şimdi de Abdülsettar Hamavendi, Doğan Kılıç ve Hasan Buluş'un şahsi durumları, müdafaalarında ileri sürdükleri hususlar ayrı ayrı tahlil edilecektir.

ABDÜLSETTAR HAMAVENDİ

Anne ve baba tarafından menşe itibariyle Kürt olan, Irak'ta krallık devrinde ve Abdülkerim Kasım zamanında çok çeşitli kirlî işlere maceralara karışan, senelerce gizli Irak Hür Gençlik Teşkilâtında faaliyet gösteren, Irak'tan kaçarak Ürdün uyruğuna giren, muhtelif yabancı devletlerin nam ve hesabına casusluk ettiği tahmin edilen, «Musul Katliamı» isimli eserinde açıkça Asi Kürt lideri Molla Mustafa Barzani'yi desteklediğini belirten ve eserinde Molla Mustafa Barzani, Kürt Bakanlarından Fuat Arif ile çekilen fotoğraflarına yer veren Abdülsettar Hamavendi, Dersim isyanına bilfiil katılan, yurdumuz firarilerinden emelleri bilinen Veteriner Doktor Mehmet Nuri Dersimi

den direktif ve talimat olarak Türkiye'deki Kürtleri bir teşkilât halinde birleştirmek, Barzani kuvvetlerine her türlü silâh ve cephane sağlamak gayesiyle 15 Mayıs 1963 günü Türkiye'ye gelip İstanbul'da yerleşen, müstakil bir Kürdistan devleti kurmak yolunda faaliyet gösteren Doğan Kılıç, Musa Anter'in Mehmet Nuri Dersimi tarafından verilen adreslerini aramıştır.

Doğan Kılıç ile tanıştıktan sonra Türkiye'ye geliş gayesini ve buradan İran'a geçeceğini söylemiştir.

Hasan Buluş'un tercümanlığı ile Doğan Kılıç'tan Türkiye'deki Kürtlerin miktarı, faaliyetleri hakkında bilgi toplamış ve Türkiye'deki Kürtleri bir teşkilât altında toplamak için kurulacak gizli teşkilâtın şemasını, çalışma şeklini, yemin metnini, gizli muhabere usûllerini kendi el yazısı ile çizmiş ve yazmıştır.

Ayrıca Doğan Kılıç ile birlikte yabancı bir devletin İstanbul Konsolosluğu nezdinde Molla Mustafa Barzani'ye her türlü silâh, cephane yardımı talebinde bulunmuş, ihtiyaçlarını bildirmiş, Barzani kuvvetlerine yapılacak yardımın ne şekilde ulaştırılacağını açıklamıştır.

Her ne kadar maznun müdafasında; kendisinin bir gazetesi olduğunu, Türkiye'ye sırf görmek için geldiğini birkaç gün İstanbul'da kaldıktan sonra İran'a geçmek niyetinde bulunduğunu, tesadüfen Halep'te tanışıp karşılaştığı Mehmet Nuri Dersimi'nin kendisine Doğan Kılıç ve Musa Anter'in adreslerini verdiğini, Doğan Kılıç ile tanıştıktan sonra bu şahsın Türkiye'deki Kürtler arasında bir teşkilât kurmak çabasında olduğunu gördüğünü, Doğan Kılıç'ın Hür Irak

Gençlik Teşkilâtının şemasını faaliyet tarzlarını, gizli muhabere usûllerini öğrenmek istediğini söylediğini, bunun üzerine şema çizilip izahat verdiğini, yabancı bir devletin kötü niyetlerini tesbit edip Irak hükûmetine aksettirmek gayesi ile temas sağladığını ileri sürmüştür de;

Bu iddiaların hiç birisi samimi ve kabüle şayan görülmemiştir, şöyle ki :

a) İstanbul'a sırf görmek için gelmiş ve bir kaç gün kaldıktan sonra İran'a geçmek niyetli olsa idi; 15 Mayıs 1963'den, tevkif edildiği 10.6.1963 tarihine kadar kalması, yabancı bir devlet temsilcisi ile Barzani kuvvetlerine yardım mevzuunda temas sağlanması gerekirdi.

b) Kendi ifadesinde birçok yabancı devletler lehine faaliyet gösterdiğini söylemiş ve hattâ Ürdün hükûmetinden para yardımında bulunduğu belirtmiş, ne sebeple yardım yapıldığını açıklamamıştır.

c) Musul Katliamı isimli eserinde, Asî Kürt lideri Molla Mustafa Barzani'yi desteklediğini ve müstakil bir Kürdistan devleti kurulması yolundaki faaliyetleri teşvik ettiği, gizli Irak Hür Gençlik Teşkilâtında çalıştığı cihetle Türkiye'ye ne maksatla geldiği bellidir.

d) Mehmet Nuri Dersimi ile Halep'te tesadüfen tanışmış olsa idi, Mehmet Nuri Dersimi'nin Doğan Kılıç'a telefonla Abdülsettar Hanavendi'ye güvenilir, metin ve cesur olmak gerekir diye bir söz sarfetmesi uygun olurdu.

e) Yabancı bir devletin İstanbul temsilcisi ile kötü niyetlerini öğrenmek ve Irak hükûmetine bildirmek

Doğan Kılıç'a da açıklaması icap ederdi. Kaldı ki yabancı devlet temsilcisi yardım vaadinde bulunmuş, ihtiyaç listesini almış olduğuna göre, maznunun durumu Irak yetkili makamlarına intikal ettirdiğino dair bir teşebbüsüne rastlanamamıştır.

DOĞAN KILIÇ SEYDİŞİHHASANLI :

KENDİ İFADESİNE GÖRE : Dersim harekâtında babasını, amcasını ve dedesini kayıp eden Doğan Kılıç Seydişihhasanlı bütün aile efradı ile birlikte Burdur'a iskân edilmiş, küçük yaşta iken Amerika'ya gidip, Amerikan orlusunda askerliğini yapmış 1956 senesinde Türkiye'ye dönerek İstanbul Belediyesi Enformasyon dairesinde çalışmaya başlamıştır.

1958 senesinden itibaren Kürtçülük faaliyetine katılmış, diğer guruptaki maznunlarla temas sağlamış, Kürtçülük dâvasının mevcudiyetini bütün dünya efkârına kabul ettirmek için dış kaynaklarla muhabere yapmış, bu meyanda Dersim isyanına iştirak eden ve gayesi Türkiye, Irak, İran ve Suriye'deki Kürtleri bir bayrak altında toplamak olan Mehmet Nuri Dersimi ile mektuplaşmış, zaman zaman bu sahse Türkiye'den bilgiler ulaştırmış, son olarak Mehmet Nuri Dersimi'nin gönderdiği Abdülsettar Hamavendi vasıtasıyla, Türkiye'deki Kürtleri bir teşkilât altında birleştirmesine, müstakil Kürdistan devleti kurmak için isyan eden Molla Mustafa Barzani'ye her türlü silâh, cephane yardımı sağlanmasına gayret etmiştir.

Kürtçe-Türkçe dergide yayınlanan yazılarını araştırmaya esnasında ele geçen Mehmet Nuri Dersimi'nin mektupları ve başlıksız ve imzasız altı sahifelik yazı, ehli vukuf heyetine tetkik ettirilmiş, ehli vukuf heyeti dosyada mevcut 29.8.1963 tarihli raporunda mevcut vesikalar da müstakil bir Kürdistan devletinin kurulması, ümit ve temennisinin yer aldığını açıklamıştır.

Maznun sorgu müdafaasında Kürtlerin Türkler gibi asli unsur olduğunu, bu itibarla Kürtçe neşriyat ve tedrisatın yapılmasına kanunî bir maninin bulunmadığını, müstakil bir Kürt devleti kurulması yolunda çalışmadığını, yabancı bir gazeteci sıfatıyla İstanbul'a gelen, Abdülsettar Hamavendiye insani yardımda bulunduğunu, Abdülsettar Hamavendi'nin çizdiği şemanın Türkiye'de kurulacak gizli Kürt Teşkilâtı ile alakası olmadığını, Abdülsettar Hamavendi'ye Barzani'ye karşı sempati taşıması ve böyle bir yardımın yapılmasını arzu etmesi sebebiyle tavassutta mahzur görmediğini, Mehmet Nuri Dersimi ile akrabalığı sebebiyle mektuplaştığını, ileri sürmüş ise de;

Bu iddialardan hiçbirisi kabule şayan görülmemiştir.

Zira :

a) Abdülsettar Hamavendi ve Hasan Buluş'un kesin ve sarih beyanlarına göre, maznun Doğan Kılıç müstakil bir Kürdistan kurulması yolunda faaliyet göstermiş ve Türkiye'deki Kürtlerin teşkilâtlararak çalışmalarını arzulamış, bu teşkilâtın şemasını çalışma şeklini, gizli muhabere usullerini Abdülsettar Hamaven-

bu sözcüklerin... Kılıç'ın...
Abdülsettar Hamavendi'nin çizdiği şo-
maları, izahatı yazıhanesindeki bir tablonun mukavva-
sını çıkararak altına saklamıştır.

b) Sorgu zabıtındaki (Barzanlıya karşı bir semp-
tim vardır, ona yardım yapılmasını arzu ederim. Ab-
dülsettar Hamavendi'ye ve tavassutunda Barzani'ye
yardım yapılması hususundaki inanışım âmil olmuştur.)
sözleri kendisinin gayesini pekâlâ belirtmektedir.

c) Mehmet Nuri Dersimi'nin maznuna yazdığı 16
Ekim 1963 tarihli mektuptaki (... zulüm payidar olamaz
ve olmayacaktır, şehitlerimizin ruhunu yadedeceğimiz-
ze emin olmalısınız. Milyonlarca kardeşlerimizin sine-
sinde şeref ateşi volkanlaşmıştır. İşte bende bu gur-
bet ellerinde o şeref için yaşıyorum) sözleri maznun
Doğan Kılıç'ın da aynı düşünce ve emelde olduğunu
göstermektedir.

d) Maznun Doğan Kılıç Kürtçülük faaliyetinde bu-
lunan Ziya Şerefhanoglu, Musa Anter, Ali Anagür, Sait
Elçi, Sait Kırmızıtoprak, Hasan Buluş ve diğer birçok
şahıslarla teması olduğunu ve Kürtçülük mevzuunda
konuştuklarını itiraf etmiştir.

HASAN BULUŞ :

Maznun Doğan Kılıç tarafından çıkarılan ROJA
NEWÉ dergisinin umumî neşriyat müdürlüğünü yapan
maznun Hasan Buluş, Doğan Kılıç'la birlikte Kürtçü-
lük dâvası ile ilgili faaliyetlerde bulunmuştur.

Nitekim Abdülsettar Hamavendi'nin (ben İstan-
bul'a geldiğimde Doğan Kılıç ile Hasan Buluş'un Kürt-

Kürtçü hareketi...
günlük mevzuunda çalıştıklarını ve Türkiye'deki Kürt-
leri bir teşkilât içinde birleştirmeyi arzu ettiklerini
gördüm.) sözleri iddiamızı teyit eder mahiyettedir.

Maznun Hasan Buluş aynı zamanda Abdülsettar
Hamavendi'nin Türkiye'deki Kürtlerin birleşmesi için
kurulması lâzım gelen gizli teşkilâtın şemasını çiz-
diği, faaliyet tarzlarını izah ettiği, gizli muhaberatın
ve yemin metninin nasıl olacağı hususlarını yazdığı
sırada, bizzat hazır bulunmuş ve bunları tercüme eder-
rek Doğan Kılıç'a vermek suretiyle onların gayelerini
tahakkukuna yardım etmiştir.

Duruşma sırasında açıklayacağımız diğer deliller
maznun Hasan Buluş'un da bütün Kürtlerin müstakil
bir devlet kurmalarını arzu ettiğini ve bu hususta çar-
lıştığını belirtecektir.

Maznunun her ne kadar müdafasında kendisinin
hiç bir şekilde Kürtçülük dâvasını götürmediğini beyan
etmiş ise de, arzedilen durum ve Abdülsettar Hamav-
endi'nin sözleri karşısında kabule şayan bulunma-
mıştır.

İKİNCİ GURUBUN AVRUPA KÜRT TALEBE CEMİYETİ- NİN İSTANBUL ŞUBESİNİ KURMALARI VE ÇEŞİTLİ TEMASLARI

Türkiye, Irak, İran ve Suriye'de yaşayan Kürtleri
bir bayrak altında toplamak ve müstakil Kürdistan dev-
leti kurmak yolunda direkt veya endirokt faaliyet gös-
teren Avrupa'da kurulmuş bir çok teşekkül ve cemi-
yetler mevcuttur. İşte bunlardan birisi de Avrupa Kürt
Talebe Cemiyeti'dir.

Kürt Talebe Cemiyetinin talebeler arasındaki sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı tenin maksadı ile kurulduğu zannedilmekte ise de, cemiyetin gayesini belirten ikinci maddesindeki;

a) Kürt milli kültürünü geliştirmek ve Kürt halkı ile milli dâvası lehine çalışmak,

b) Kürt halkının kültürü, memleketi ve hayat şartları ile milli dâvası hakkında dünyayı aydınlatmak,

c) Kürt talebeleri ile diğer memleketlerin talebeleri arasında işbirliği ve dostluk rolünü kuvvetlendirmek, talebelere ait olan veya olmayan milli ve milletler arası teşekküllerle temaslar kurmak, karşılıklı hedefler ve menfaatler bakımından bunlarla işbirliği yapmak,

d) Kürt halkı da, dahil olmak üzere bütün halkları milli kurtuluş ve self determination mücadelesinde desteklemek,

Hükümleri cemiyetin esas kuruluş gayesini göstermektedir.

İsmi ile taban tabana zıt siyasi gaye peşinde koşan Avrupa Kürt Talebeleri Cemiyeti mensupları her sene yaptıkları kongreler sonunda çeşitli kararlar almakta ve bu kararları devlet reislerine, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına, bütün Kürt halkına yaymaktadır.

Bugüne kadar Avrupa Kürt Talebe Cemiyetinin akdettiği 8. kongresinde aldığı kararlarda dâvamızla ilgili kısımlarını zikretmekte fayda mülâhaza ediyoruz.

BİRİNCİ KONGRE KARARI:

a) Kürtçülük meselesi için Birleşmiş Milletler nezdinde yeniden teşebbüse geçmek,

b) Türkiye'deki Kürtlerin çok tazyike maruz kaldıklarını bütün dünyaya belirtmek,

c) Kürtlerin, vatanı, dili, tarihi, milli kültürü ve iktisadî bağları ile tek bir millet olduklarını, Orta-Doğudaki tabii Kürdistanın tam bir coğrafi birlik teşkil ettiklerini, Kürt millî hareketinin sömürgecilik aleyhtarı bir kurtuluş hareketi olduğunu, Kürt milleti demokrasisi için mücadele eden Türk, Fars ve Arap milletlerinin menfaat birliği bulunduğunu, her Kürt aydınının Kürt dâvasına inandığını bütün dünyaya duyurmak.

İKİNCİ KONGRE KARARI:

a) Kürt milletinin kurtuluşu için çalışmak,

b) Ecnebilerin Kürtler hakkında bilgi edinebilmeleri için her türlü çareye başvurmak,

c) Kürdistan isimli mecmuayı bütün Kürtlere ulaştırmak,

d) Kürdistan cemiyetine her Kürdün dahil olması için çareler aramak.

ÜÇÜNCÜ KONGRE KARARI:

a) Orta-Doğu'da emperyalistlerin nüfusunun muhafazasının istihdaf ve bu mintikadaki milletlerin hürriyetlerini yok eden Bağdat Paktını, Kürt milletinin hakiki menfaatleri aleyhine bir teşekkül saymak,

...yaradılışlarının nüfuzları
altında bulunan bütün milletlerin muhtariyetini kabul
ettirmek, İran ve Türkiye'nin işgal tahakkümü altında
bulunan Kürt milleti için de, bu hakkın tanınmasını
talep etmek.

DÖRDÜNCÜ KONGRE KARARI :

23 maddeden ibaret olan bu kongre kararını şu
şekilde hülâsa etmek mümkündür.

- Bağdat Paktını itham,
- Irak Komünist Partisi'ni desteklemek,
- Irak'ı meskut geçerek İran, Türkiye ve Suriye'deki Kürtleri birleşerek istiklâle teşvik etmek,
- Sovyet Rusya ve Irak'ı Kürt dâvâsını desteklediklerinden ve bu memleketlerdeki sözde ileri demokrasiden dolayı övmek.

BEŞİNCİ KONGRE KARARI :

a) Türk hükümetinden, Kürt siyasi mahkûmlarının tahliyesini, Türkiye Kürdistanında yaşayan Kürt halkına millî ve kültürel hakların, evrensel insan hakları beyannamesine uygun olarak tanınmasını ve bunların anayasa ile müessir bir şekilde teminat altına alınmasını, Kürt halkının menfaatlerine uygun şekilde Kürt mektepleri ve Kürt radyo istasyonları açılmasını talep etmek,

b) Türk halkı ile birlikte, Kürt halkının talebeler de dahil olmak üzere Türkiye Kürdistanında girmiş oldukları haklı mücadeleyi tasvip etmek, Kürt millî

hareketinin militanlarına ve bilhassa mahkûm olanlara Kürdistanın her yerinde halkımızın selâm ve desteğini bildirmek,

c) Cumhurbaşkanı general Gürsel'in Türkiye'de bir Kürt halkının mevcudiyetini inkâr eden onların milyonlarca nüfusunu bilmemezlikten gelen ve tarihi etnolojik, coğrafi vakaları ortadan kaldıran beyanatını şiddetle takbih etmek,

d) Türk hükümeti tarafından tatbik edilen Türkleştirme politikası ile, Kürt halkımızın yerlerinin zorla değiştirilmesini dünya eskârının dikkatine suarmak, bütün milletler arası demokratik teşkilâtın ve bilhassa Birleşmiş Milletlerden, dünyada mevcut hüsnüniyet sahibi herkesten, bu politikayı reddetmesini ve halkımızın meşru hakları için giriştiği mücadelesini desteklemelerini talep etmek,

e) İran ve Suriye hükümetleri nezdinde de, yukarıda belirtilen mevzularda talepte bulunmak.

ALTINCI KONGRE KARARI :

a) Türkiye ve İran Kürdistanındaki Kürt halkının meşru kültürel ve millî haklarından mahrum olduklarını, Irak Kürdistanındaki Kürt halkının ilk mekteplerde kendi dilleriyle okumalarına müsaade edilmesi dolayısıyla kültürel haklarının bir kısmını kazanmış olduklarını kabul etmek,

b) İran ve Türkiye Kürdistanındaki Kürt halkının kendi millî ve kültürel haklarına sahip olmak üzere yaptıkları haklı taleplerini desteklemek.

Bu kongre vesnasında, İsmet Şerif Vanlı Türkiye'deki Kürtçülük faaliyetleri, gizli teşekkülleri hakkında konuşmasında :

«Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki Kürt harekâtının bastırılmasını müteakip, Türkiye'li idareciler Kürt meselesinin hallolduğunu iddia ettiler ve Türkiye'de Kürt yoktur dediler, Türkiye'de Kürtlere en büyük darbeyi İsmet İnönü indirmiştir. Amma bugün Türk basını Kürt meselesini konuşur olmuştur. Kürtlerin aslında Türk olduğunu iddia etmek saçmadır. Türkiye'de 6 milyon Kürt vardır. İsmet İnönü Lozan Konferansında, Türkiye'nin Türk ve Kürt olmak üzere iki milletten müteşekkil olduğunu ilân etmişti. Bu, Musul'un Türkler tarafından kazanılması habında çevrilen bir manevradan başka birşey değildir. Lozan imza edildiğinde, Sevr muahedesi'nin 62, 63, 64'üncü maddeleri yok oldu. Bu muahede Kürdistanı tanıyordu. İsmet İnönü'nün asimilasyona başlamasını müteakip, Şeyh Said, Ararat, Dersim hareketleri oldu. Bunlar Kürd'ün kalbinde Kürtlük şuurunu daima uyanık tuttu.

Bugün devir değişmiştir. Bütün dünya gibi Türk halkı da Kürtlerin hakkını teslim etmektedir. Kürt hareketlerinin başarısızlığa uğramasının sebepleri vardır. Kürt halkı izole edilmiş durumda idi. Beynelmillel alanda siyasi destekten mahrumdu. İyi silâhlanmamıştı, iyi teşkilatlanmamıştı, buna rağmen faşist gayeleri başarısızlığa uğratmağa muvaffak oldu. Menderes zamanında 50 Kürt aydını tevkif edildi. İhtilâlden sonra bütün siyasi mahkûmlar serbest bırakıldığı hâlde, bun-

namıyarak öldü. Gürsel, geri kalan 49 kişiyi askerî mahkemeye gönderdi. Savcı bunlardan 26'sı için idam cezası istedi.

105 sayılı kanun gereğince 55 Kürt vatandaşı Batı Türkiye'ye nakledildi. Halbuki bunlardan yalnız üçü büyük arazi sahibi idiler, hepsinin de kabahatı Kürt olmaktan ibaretti. 55'ler şimdi Kürdistan'a dönmek müharre saadesini kazanmışlardır.

Bu iki olayda Kürtler'e takınılan tavır, bir yumuşama alâmeti olarak vasıflandırılabilir, buna basının da Kürtlerden bahis etmesini de katarsak, bazı alanlarda ileri için ümit var olunabilir. 1937 sayımında Kürtlerin nüfusunun yüzde 9,16 konuşulduğu ilân edilmişti, bugün ise 1 700 000 Kürt'ten bahsedilmektedir ki bu abestir.

Türkiye'nin Kürt isyanına karşı olan tavrını sabırsızlıkla takip etmekteyiz. Türk hariciyesinde Kasım İlo Türkiye'nin çatışmasını destekleyenler vardır.

1962 Ocak ayında Türkiye, İran, Irak Dışişleri Bakanları arasında bir toplantı yapılarak Barzani hareketinin durdurulması ve Barzani'nin tevkif edilmesi görüşüldü. Eğer bu politika muvaffak olursa, Kürt hareketi bu kere de bastırılabilir. Bunda en çok CENTO rol oynayacaktır. CENTO Kürt harekâtını bastırmak için kurulmuş emperyalist bir organdır. Türkiye tarafından ilk belirtiler başlamıştır. İnönü'nün 3. Ordu merkezini ziyaretinden sonra, Türkiye Dahiliye Vekâleti 13-14 Temmuz'da, yayınladığı bir bildiriye, Doğuda birtakım silâhlı hareketler olduğu, Türk ordusunun bu eşkiya-

ları temizlemekle görevlendirildiği bildirilmiştir. Doğuda Kürt halkının sınır boylarından boşaltılmasına başlanmıştır. 25 km.'lik hudut boyu boşaltılmış bulunmaktadır. İnönü bir basın toplantısında bunları teyit etmiştir. Türk jandarmaları Koçero'yu tevkif etmiştir. Bunlar Irak'taki Kürt birliklerine yiyecek götürmekte idiler.

Türkiye'de Progresif eğilimli bir siyasi teşekkülümüz ile bir de talebe teşekkülümüz var, bunlar bir komünist teşkilâtı gibi hücreler halinde bir araya gelmektedirler. Hücre mensupları seksiyon mensuplarını tanıyamazlar. Talebe teşekkülümüz iyi teşkilâtlanmıştır. Ankara'da en kuvvetli talebe teşekkülleri içinde kuvvetle yerleşmiş durumdayız. Herhangi bir talebe teşekkülünü ele geçirdiğimiz gün, beynelmilî hadise yapacağız. Şimdi Erzurum Üniversitesinde de çalışmaya başlıyoruz. Moskova'daki Lumumba Üniversitesinde Türkiye Kürtleri için 10 burs temin ettik. Leningrat ve Humbolt Üniversiteleri de 10 burs vermeyi vadettiler. Bundan böyle Türkiye'den talebe nakledeceğiz. Yön dergisi Kürtler tarafından beğenilmektedir, okunması tavsiye olunur...» demiştir.

Görülüyor ki bu sözleriyle İsmet Şerif Vanlı Türkiye'deki Kürtçülük faaliyetlerini adım adım takip ettiklerini, Barzani hareketinin bastırılmasından endişe duyduğunu, Türkiye'de progresif eğilimli bir teşekküller ile talebe teşekkülleri bulunduğunu, bunların komünist teşkilâtları gibi hücre halinde çalıştıklarını, belirtmiştir.

SEKİZİNCİ KONGRE KARARI:

a) Irak Kürtlerinin General Barzani'nin rehberliği altında Baas rejimine karşı mücadelesini, gayesini Kürt Muhtariyetinin elde edilmesi yolundaki çalışmalarını desteklemek,

b) Türkiye'de Kürt dilinde bazı gazete ve mecmuaların çıkmaya başladığını sağlamak ve fakat bunların kısa bir müddet sonra kapatılması ve çıkarılanların tevkif edilmesi karşısında eseflerini bildirmek,

Bütün bu kongre kararları Kürtçülük dâvasının tahkuku için çalışan teşekküllere ve hattâ her Kürt ferdine dağıtılması, onların okuması, şuurlarında müstakil bir Kürdistan devleti kurmak fikrini doğmasına çalışılmaktadır.

Kongre kararlarından ayrı olarak Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti yetkilileri her fırsatta beynelmilî teşekküllere, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına ve bütün devlet başkanlarına yazılar yazmakta Kürtlerin taleplerini tekrarlamaktadırlar.

İşte en son İsmet Şerif Vanlı'nın Avrupa Kürt Talebeler Cemiyeti idare komitesi adına Sayın Devlet Reisimiz Cemal Gürsel'e ve beynelmilî teşekküllere, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına, bütün devlet başkanlarına, Türkiye Millî Türk Talebe Birliğine çektiği 5 sahifelik telgrafın taleplerini ihtiva eden kısmı.

1 — 49 Kürt siyasi şefinin muhakemesinin açık yapılması,

2 — Bütün Kürt siyasi mahkûmlarının serbest bırakılması,

rinde resmi dil olarak üğretliğini Kürtçe yapılacağını ilan edilmesi.

4 — Kürt basınına ve yayınlarına müsaade edilmesi.

5 — Tekmil Türkiye'ye ait bir plân çerçevesi dahilinde Kürdistan halkının maddi ve kültürel hayat seviyesinin yükseltilmesi.

6 — Kürdistan vilâyetlerinin ve bölgesinin bir tek ülke halinde birleştirilmesi, kendisine Cumhuriyet çerçevesi dahilinde muhtariyet statüsü tanınması.

Buraya kadar Avrupa Kürt Talebe Cemiyetinin sosyal dayanışma gayesi ile kurulmadığını, bilakis Türkiye, Irak, İran ve Suriye'de yaşayan Kürtleri bir bayrak altında toplamak müstakil bir Kürdistan devleti kurmak, bu gaye için savaşan Molla Mustafa Barzani'yi desteklemek ve ona her türlü yardımcı yapmak düşüncesi ile faaliyet gösterdiğini belirtmeye çalıştık.

AVRUPA KÜRT TALEBE CEMİYETİNİN İSTANBUL ŞUBESİNİN KURULUŞU

İstanbul'daki muhtelif fakültelerde okuyan Irak ve İranlı öğrenciler zaman zaman kendi aralarında toplanmışlar, Türk basınında Kürtlerle ilgili olarak yayınlanan yazıları, Avrupa Kürt Talebe Cemiyetinin kongre kararlarını okumuşlar ve aralarında münakaşa yaparak fikir teatisinde bulunmuşlar, Maznun Musa Anter ve arkadaşları ile temas sağlamışlar, Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'nin İstanbul'da bir şubesinin açılması için teşebbüste bulunulmasını kararlaştırmışlardır.

Bu cemiyetin Ankara'da açılması için yapılan çalışmaların Unıran Yahya Feyli Avrupa Kürt Talebeler Kongresine iştirak ile Türkiye'de bir şube açılmasını teklif etmiştir. Her nedense kongre bu teklifi tasvip etmemiştir.

1962 senesi içinde İbrahim Mamlıdır, Hasan Şetevi, Nejat Remzi, Şirko Arif Ciyavok, Muhammet Sait, Simko Arif Ciyavok ve Ünran Yahya Feyli toplanmışlar Avrupa Kürt Talebe Cemiyetinin İstanbul'da bir şubesinin açılması için yeniden teşebbüse geçmeyi kararlaştırmışlardı. Yine bu teklifi Ünran Yahya Feyli vasıtası ile Avrupa Kürt Talebeler Cemiyeti kongresine intikal ettirmişler. Kongre yeniden teklifin reddini uygun görmüştür.

1962 senesi Eylül ayında Muhsin Dizey'in Cihançir'deki evinde; Irak'tan gelen Ömer Dizey'in de iştiraki ile, Nejat Remzi, Fuat Derviş, İbrahim Mamlıdır, Muhammet Sait, Şirko Arif Ciyavok, Talat Şerif, Muhsin Dizey, Gazi Dizey toplanmışlar ve tekrar Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti nezdinde teşebbüste bulunulmasına ve aralarında topladıkları 550 liranın Ömer Dizey vasıtası ile ulaştırılmasına karar vermişlerdir. Bu toplantıya Sait Abdurrahman, Hasan Şetevi, Cemal Alemdar da katılmışlardır.

Ömer Dizey 550 lirayı Almanya'daki kardeşi Sait Dizey vasıtası ile Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'ne teslim ettirmiştir. Tahminen 3-4 ay sonra 1962 Kasım ayında Sait Dizey, İbrahim Mamlıdır'a yazdığı mektupta, Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'ne kabul edildiklerini İstanbul şubesinin tesisi için seçim yapılmasını ya-

sin gönderileceğini bildirmiştir.

İbrahim Mamhıdır, Karagömrük Uzunyol Sokağı No: 10'daki evine arkadaşlarını çağırarak Nejat Remzi, Sait Abdurrahman, Muhsin Dizey, Muhammet Sait, Hasan Şetevi, Gazı Dizey, Talat Şerif Muhtar, Fuat Derviş, Firuz Falahat, Cemal Alemdar gelmişlerdir.

İbrahim Mamhıdır, Sait Dizey'den aldığı mektubu okumuş ve gizli reyle seçimlere geçilmiştir. Neticede İbrahim Mamhıdır Başkanlığa, Hasan Şetevi ve Cemal Alemdar İdare Heyetine seçilmişlerdir. Ve Hasan Şetevi Muhasabe işlerini yürütmeye vazifelendirilmiştir.

Bu toplantıda :

- a) Avrupa Kürt Talebe Cemiyetinin tüzüğünü kabul edip bu cemiyete bağlı bir şube gibi çalışmak,
- b) Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti tüzüğü gereğince her azadan senede 1 İngiliz lirası vermesi mecburiyetini ayda 10 lira vermek suretiyle karşılamak,
- c) İdare heyetinin her ayın ilk haftasında toplanmasına ve idare heyetinin göreceği lüzum üzerine Cemiyet üyelerini toplantıya çağırmasına karar verilmiştir.

İstanbul'da Avrupa Kürt Talebe Cemiyetinin şubesi kurulduktan sonra maznunlar daha önceki faaliyetlerini artırmışlardır. Sık sık toplanarak Kürtçülük mevzuunda faaliyetler mevzuunda konuşmuşlardır. Yukarıda kısmen mahiyeti açıklanan kongre kararlarını okumuşlar, faaliyetlerine yön vermek için yeni yeni kararlar almışlardır.

Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetinin direktifi ile Bulgaristan'daki şubeden Zeki Hamit ve Sabir Hoşnav İstanbul'a gelmişlerdir ve İstanbul Kürt Talebe Cemiyeti mensuplarına gizli bilgiler ve direktifler getirmişlerdir.

Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetinin İstanbul şubesi mensupları Türkiye'de Kürtçülük faaliyetlerinde bulunan Musa Anter, Medet Serhat, Sait Kırmızıtoprak, Yaşar Kaya, Sait Elçi vasıtasıyla temaslara sağlamışlardır.

Nitekim, Fuat Derviş'in ifadesinden öğrenildiğine göre Cemiyet azaları İbrahim Mamhıdır'ı Musa Anter ile görüşmeye vazifelendirmiştir. Görüşmelerin mahiyeti, Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetinden gelen beyanname, broşür vesalrenin Musa Anter'e intikal ettirilmesi ve Musa Anter'in de Avrupa Kürt Talebeler Cemiyeti için toplamış olduğu paraları İbrahim Mamhıdır'a vermesidir.

Bu guruba dahil olan maznunların da Irak Kürt Lideri Molla Mustafa Barzaniyle alakaları ve temaslara olduğu da muhakkaktır. Zira maznun Cemal Alemdar vasıtasıyla İngiliz gazetecisi Davit Adamson, Molla

Müstakil Kürdistan'ın bir repüblik imkânını kapranıdır. İbrahim Mamhidir ve Gazi Dizey'in eşyaları arasında ele geçen bazı kitap ve mektup ve belgeler görüşümü desteklemektedir. Yazılı delillerin okunması sırasında bütün bunlar teker teker açıklanacaktır.

Maznunlar her ne kadar müdafaalarında : Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetinin İstanbul şubesini sırf sosyal yardım sağlamak düşüncesi ile kurduklarını ileri sürmekte iseler de, yukarıda açıklanan Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetinin tüzüğünde belirtilen gayesi kongrelerinde aldığı kararlar, muhtelif milletlerarası teşekküllere yaptıkları müracaatlar açısından müdafaaları kabula şayan görülmüş, İsmet Şerif Vanlı'nın 7. kongrede açıkladığı üzere müstakil bir Kürdistan devleti kurulması yolunda faaliyette buldukları neticesine varılmıştır.

ÜÇÜNCÜ GURUBUN TÜRKİYE, IRAK, İRAN, SURIYE KÜRTLERİNİ BİR BAYRAK ALTINDA TOPLAMAK VE MÜSTAKİL KÜRDİSTAN DEVLETİNİ KURMAK YOLUNDAKİ FAALİYETLERİ

Halen Yüksek Mahkemenizde rüyet edilen 1963/129 esas sayılı dosyada isimleri geçen maznunlardan Ziya Şerofhanoğlu, Musa Anter, Sait Elçi, Medet Serhat, Yaşar Kaya ile bilahare bunlara katılan Ali Anağür, Kemal Bingöllü, Enver Aytekin, Edip Karahan, Ergun Kuyumcu müstakil bir Kürdistan kurulması yolundaki faaliyetlerinden eskisinden daha ileri bir derecede devam etmişlerdir.

kollektif, bazen de ferdi mahiyette göze çarpmaktadır.

Her maznun gurubu mevcut delayire göre ayrı ayrı tahsil edilecektir.

MAZNUN MUSA ANTER :

Maznun Musa Anter 1959 senesinden itibaren halk şuurunda müstakil bir Kürdistan kurulması fikrinin uyanması maksadiyle Diyarbakır'da münteşir «İleri Yurt» gazetesinde muhtelif fıkra ve yazılar yazmış bunlardan ötürü takibata maruz kalmıştır.

Bu faaliyetlerinden ötürü tevkif edilen maznun mahkemenin kendisini tahliye etmesinden sonra gayesinin tahakkuku yolunda çalışmalarını daha da ileri dereceye götürmüş, böylece mahkeme heyetinin tahliye hususundaki kararı kendisi üzerinde kamçılayıcı tesir yaratmıştır.

Kürtleri bir teşkilât altında toplamak ve müstakil bir Kürdistan kurmak için savaşan Molla Mustafa Barzani'ye silâh, cephane yardımı sağlamak maksadiyle Türkiye'ye gelen birinci gurup meyanında faaliyetleri zikredilen Abdülsettar Hamavendi, Halep'te Türkiye, Irak, Suriye, İran'daki Kürtleri aynı bayrak altında toplamak ve müstakil bir Kürdistan devleti kurulması için çalışan yurdumuz firarilerinden Mehmet Nuri Dersimi'nin direktifi altında Musa Anter ve Doğan Kılıç'ın adreslerini almıştır. Bu şahıslardan Doğan Kılıç'la temas sağlanmış, Doğan Kılıç'ın Musa Anter Komünisttir, müstakil bir Kürdistan kurulmasını istemez, sözü üzerine Musa Anter'le konuşmamıştır. Bununla bera-

Mahmet Nuri Dersimi ile muhabere olduğu, ondan bilgi aldığı gibi bilgi de ulaştırdığı muhakkaktır. O halde Maznun Musz. Anter'in fiilen olmaşa bile esasında birinci gurubun faaliyetleri hakkında malûmatı vardır.

Maznun Musa Anter, Avrupa Kürt Talebeler Cemiyeti'nin İstanbul şubesi mensupları ile de temas halindedir. Onlarla teşrik mesai etmiştir. Nitekim bu cemiyet mensupları sorgularında; Türkiye'de Kürtçülük faaliyetinde bulunan Musa Anter'i tanıyoruz. Kendisi ile temasımız vardır. Avrupa Kürt Talebeler Cemiyeti Kongre kararları veya faaliyetlerimizle ilgili her türlü yazı ve malûmatları kendisine verir, ondan da Türkiye'deki Kürtlerin faaliyetlerini öğrenirdik; demişler, ayrıca Musa Anter'in Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetine gönderilmek üzere topladığı paraları kendileri vasıtasıyla mahalline ulaştırdığını açıklamışlardır.

Maznun Musa Anter'in, Irak'ta mukim Mehmet Nuri Dersimi ile muhabere etmesi, Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetinin İstanbul şubesi ile teşriki mesaisi kendisinin yurt içi faaliyetlerinden ayrı olarak yurt dışı gayretleri de, desteklediğini ve yardımcı olduğunu gösterir.

Maznunun bizzat kaleme aldığı şahsî deliller dosyasının 7. sıra no'daki SILO başlıklı yazıdaki cümleleri ve (Güçlüyüz, kararlıyız. Kardeşlik için, beraberlik için, Hakların elele verip mutlu yarınlara yönelmesi için çalışacağız. Art niyet arıyanların iddialarını samimi gayretlerimizle çürüteceğiz. Haksız bir tedbir alınır, baskı ile karşılaşırsak haklı dâvâımızda sonuna kadar

...in eteğiz. İran, Yunan, Sovyet, Romanya, Rû. Örgütü...
dâvâsına inandığını göstermesi bakımından mühimdir.

Maznunun «Barış Dünyası» isimli mecmuada neşrottirmek maksadıyla kaleme aldığı, (Kürt) başlıklı yazıdaki fikirler kendisinin Türkiye, Irak, İran, Suriye'deki Kürtlerin bir devlet halinde toplanmalarını istediğini belirtmektedir. Nitekim Barış Dünyası Sahibi Ahmet Hamdi Başar şahsî deliller dosyasının 11 sıra numarasındaki 9.8.1962 tarihli mektubunda maznuna (Makâlede, Kürtlerin imhasından, Haymanadan Bağdat'a ve Erivan'a kadar yerlerin Kürtlerle meşkün olduğundan, bütün bu sahaları kendi yurtları olarak gördüklerinden bahsetmek birtakım kimseleri aleyhimizde tahriklere ve hattâ iftiralara sürüklileyebilir. Bundan dâvâımız bakımından zararımız açıktır. Biz, Türkiye'deki kendi vatandaşlarımız olan Kürtlerle meşgulüz. Onlarla Türkler arasında her türlü ayrılık, nifak ve şikâkin ortadan kalkmasına çalışıyoruz. Amma, bu işe İran'da, Irak'ta yaşıyan bütün Kürtlerin dâvâsı haline gelince bunda ben de yokum. Kendi hududumuz dışındaki Türklerle ne kadar alâkalı isem Kürtlerle de, ancak o kadar alâkalı olabilirim. İş böyle olmazsa ve dâvâ Türkiye, Irak ve İran'daki Kürtlerin müşterek dâvâsı ise, o zaman bizim şöven Türkçülere karşı olduğum kadar bu düşünceye de aleyhtar olurum.) demek suretiyle bu hususu teyit eylemektedir.

İstanbul Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi tarafından görevlendirilen 963/68 esas sayılı dosyada belirtildiği üzere; Maznun Musa Anter, DENG (Doğunun Sesi) isimli mecmuada Kürtçülük Şuurunu destekleyen, milli birliğimizi bozan yazılar yazmıştır.

Maznun Ziya Şerefhanoğlu, müstakil bir Kürdistan devleti kurulması yolunda faaliyet gösteren şahısların ileri gelenlerinden. Yüksek Mahkemenin 1963/129 esas sayılı dosyasında fiilleri müdellel şekilde belirtilen bu maznunun da, tahliyesini müteakip çalışmasına hürmetli ve azimli bir şekilde devam etmiştir.

Avrupa'da tahsilde olduğu anlaşılan oğlu Dujvar Şerefhanoğlu'nun mektuplarından, babasının kendisine müstakil bir Kürdistan devleti kurulması fikrini aşılarda görülmektedir.

Maznun şahsî deliller dosyasındaki oğlu Dujvar Şerefhanoğlu'nun mektuplarından bazı pasajların zikredilmesinde fayda görüyoruz :

18. sıra numarasındaki 15 Haziran 1963 tarihli mektupta aynen: (Irak'taki durumu herhalde takip ediyorsunuz. Burada gazetelerde az çok konu oluyor. Perşembe günü Fransız Radyosu Celal Talabani ile bir mülakat yaptı. Mevsim müsait olsaydı, yani imtihan zamanı olmasaydı, burada Irak sefareti önünde bir protesto gösterisi yapmak mümkündü. Türkiye sefareti de, aynı sokakta, herhalde Ankara'da da böyle bir hareket fena olmazdı. Bilmem ne düşünüyorsunuz?)

Barzani'nin dediğine göre Türkiye ve İran oldukça bitaraf bir tutum göstermekteymiş, bunun için memnuniyetini belli ediyor; fakat Irak'a İngiltere'nin silâh göndermesine temas ederek yabancı devletlerin işe karışmasını telin ediyor.

ile meseleyi Birleşmiş Milletlerin aktır olmasını temenni ederim.

Şu Arapların ne namussuz bir millet olduğunu bir kere daha anladım. Nasır Kahire Radyosu vasıtasıyla Kürtleri Barzani'ye uymamaya teşvik ediyormuş. Vaziyetin böyle olacağı az çok belli idi. Bu işin barış yolu ile halledileceği pek yok. Vaktiyle elinde fırsat varken Barzani durumdan istifade etmeliydi. Irak uçakları daha ziyade kadın ve çocuk bulunan köyleri bombardıman ediyormuş. Şu bizim gazeteyi çıkarmanın ve iyi bir yaygaraya başlamanın tam sırası.

İsrail ve Ürdün'ün ve hattâ Türkiye ve İran'ın Kürtleri desteklemesini beklerim, ama pek de öyle değil. Gittikçe kuvvetlenen bir Arap Birliğine karşı Orta-Doğu'da bir denge kurmak için yegane çare Kürt davasını Türkiye ve saydığım diğer devletlerin yardımı ile halledilmesidir diye düşünüyorum. Bilmem senin fikrin ne.)

16. sıra numarasındaki 17.8.1963 tarihli mektubunda aynen: (Herhalde siyasi durumu yakından takip ediyorsunuzdur. Burada 14 Mart tarihli bir gazetenin yazdığına göre Irak'ta Kürtlerin muhtariyeti katılmış, bu hususta yapılan görüşmelerden sonra Kürdistanın sınırı kararlaştırılmış filan. Gazetenin eklediğine göre bir Martta Kürtler bu davayı kazandılar fakat bu anlaşma her şeyi halletmiyor. Irak'ta durum sakinleşebilir şüphesiz, ama İran, Türkiye'ye Suriye'deki Kürtlerin ne reaksiyon göstereceği meselesi var şimdi. Onlar da Irak'taki kardeşleri gibi bir statü elde et-

Maya çançınıyacaktı mı? Ve bu durumda müstakil bir Kürdistan devleti kurulması ümidli doğmıyacak mı?)

15. sıra numarasındaki tarihsiz mektubunda ay-nen: (Burada mümkün mertbe gazete ve mecmuaları takip ediyorum. Son Irak ihtilâlinde bu yana epey yazı ve röportaj neşredildi. Hemen bütün yazılar yeni bir Kürt devletinin kurulmasının yakın olduğu fikrin-deler. İmkân bulduğum takdirde bazı yazıları tercüme edip göndereceğim.)

Demekte, ayrıca mektubunda Kürtlerle ilgili ola-rak yabancı gazete ve mecmualarda yayınlanan yazı-lardan bahsetmektedir.

Maznun Ziya Şerefhanoğlunun oğlu tarafından ya-zılan mektuplarda kendilerinin gayeleri açık olarak gö-rülmektedir.

Maznun'un eşyaları arasında ele geçen ve şahsî deliller dosyasının 3. sıra numarasındaki (Kürd-ü Aza-di) isimli broşür de üzerinde durulmaya değer. Bu bro-şürde Kürtler methedilmekte, Kürt istiklâlî yolunda ölenler yadedilmekte, devamla; çok yazık ki, bu ön-derler maksat ve gayelerine vasil olamadılar ve Kür-distanın demokrasi hürriyetini görmediler. Hiçbir za-man hatırımıza gelmemelidir ki, bunların kanı faydasız olarak dökülmüş ve 12 milyon Kürdün kökü kesilmiş-tir.

Doktor Suat ve onun gibiler sehpanın önünde kur-sunla ölürken «Biz... (*)

(*) Sahife 16-17-18-19 asıl metinde yok. Sahife 20'den devam edildi.

Bir büro kurmasına 26.5.1956 tarihinde Ziya Şerefhanoğlu'nun yazıhanesinde karar verilmiştir. Bu toplantıda maznun da hazır bulunmuştur.

6.9.1956 tarihinde Yasin Gültaş'la İstanbul Süley-maniye Camii kahvesinde yaptığı konuşma sırasında, (Yeni Sabah gazetesinde çıkan yazıyı okudun değil mi? Biz onlara şükran borçluyuz. Zira bizim propagan-damızı kendileri yapmış oluyorlar) demiş sözlerine de-vamla İleri Yurt gazetesi sahibi Abdurrahman Efem Dolak'ın başlık klişesi yaptırmak için İstanbul'a gel-diğini ve karaborsadan kâğıt da temin ettiğini bildiri-miş. Ayrıca (Bu iş beynelmilel bir hal aldı, Amerika dahi buna ait bir büro açmıştır. Bizi destekliyor, Yeni Sabah gazetesine Ziya Şerefhanoğlu, Abdurrahman Efem Dolak'la birlikte tekzip yazısı yazdık. Zafer isimli bir Kürtçe gazete çıkaracağız. Adana'da matbaa satın aldık) demek suretiyle Kürtçülük faaliyetine bizzat ka-rıştığını ifade cylemiştir.

Buraya kadar maznunların ve mensup oldukları gurupların faaliyetleri anlatılmıştır.

Şimdi de; Bu guruplar ile 1963-129 esas sayılı dos-yada ismi geçen maznunlar arasındaki iştirak ve irtı-bat arasında durulacaktır.

ÜÇ GURUP İLE 1963/129 ESAS SAYILI DOSYADA İSMİ GEÇEN MAZNUNLAR ARASINDAKİ İŞTİRAK VE İRTİBAT

Genel olarak iştirak ve irtibat :

Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetinin 7. Kongresin-de konuşan İsmet Şerif Vanlı'nın açıkladığı veçhile;

Kurulmuş gizli teşkilât ve teşekküller komünist prensiplerine göre faaliyet icra etmektedirler.

Bu itibarla: Bu guruba dahil şahsın diğer gurup mensuplarını tamamiyle münasebet ve irtibatını tesbite imkân bulunamamış, bunun guruplardan bir veya birkaç kişi tarafından sağlandığı görülmüştür.

Nitekim;

Türkiye'deki Kürtleri bir teşkilât altında toplamak ve Molla Mustafa Barzani'ye silâh, cephane, her türlü harp malzemesi sağlamak gayesini güden Abdülsettar Hamavendi, Doğan Kılıç, Hasan Buluş'un teşkil ettikleri 1. gurubun diğer guruplarla irtibatını Doğan Kılıç sağlamıştır. Abdülsettar Hamavendi; Türkiye'ye gelirken, Halep'te mukim, Mehmet Nuri Dersimi'den talimat ve Musa Anter'in de adresini almış, onlarla da teşriki mesai yapmak istemiştir. Fakat Doğan Kılıç'ın Musa Anter komünisttir, müstakil bir Kürdistan devleti kurulmasını istemez, sözü karşısında fillen irtibat sağlayamamış ise de, Musa Anter, Doğan Kılıç gibi devamlı Mehmet Nuri Dersimi ile mektuplaştığı cihetle hakikatte gurupların işbirliği yaptıkları muhakkaktır.

İstanbul Kürt Talebeler Cemiyetinin başkanı İbrahim Manlıdır ve arkadaşlarının teşkil ettiği ikinci gurubun da, 1963/129 esas numaralı dâvâ dosyasında ismi geçen mahkûmece tahliyelerini müteakip daha aşırı derecede faaliyet gösteren Ziya Şerefhanoglu, Musa Anter, Yaşar Kaya, Medet Serhat, Sait Elçi ve bunlara katılan diğer maznunlar da iştirak ve irtibat hal-leri ortaya çıkarılmıştır. Avrupa Kürt Talebeler Cemi-

yati İstanbul şubesi mensupları Musa Anter ile sıkı temasları bulunduğunu, kendisine her türlü malûmatı, kongre kararlarını ulaştırdıklarını ve ondan da almış oldukları bilgi, para yardımı teşkilâtlarına ulaştırdıklarını itiraf etmişler, üçüncü gurubu teşkil eden maznunların çoğunu da tanıdıklarını bildirmişlerdir.

Gaye Birliği :

İşbu dâvâda bahsi geçen üç gurup mensupları ile 1963/129 esas sayılı dosyadaki maznunların: Türkiye, Irak, İran ve Suriye'de yaşayan Kürtleri aynı bayrak altında toplamak ve Molla Mustafa Barzani'nin liderliğinde müstakil bir Kürdistan kurmak biricik gaye ve emelleridir.

Şüphesiz; Bu gayenin tahakkuk edebilmesi için evvel emirde, mezkûr fikrin halk şuurunda yaratılması ve masum insan kitlelerinin kandırılması, bilfiil gayenin tahakkuku için savaşan Molla Mustafa Barzani'nin lider olarak tanınması ona her türlü maddi ve manevi yardım sağlanması gerekmektedir.

Fikri Saha :

Halk şuurunda müstakil bir Kürdistan devleti kurulması fikrinin yaratılması diyebileceğimiz fikri sahaları tahakkuku için maznunlar; (Deng-Doğurum sesi), (Roja Newé), (Dicle-Fırat), (İleri Yurt), (Barış Dünyası) gibi gazete ve mecmualarda, millî duyguları yok edecek, halk arasında ikilik yaratacak mahiyette yazılar ve şiirler yayınlanışlar, bunlarda; Kürççe tedrisat yapan okulların açılması, Kürççe matbuatın neşrine müsaade edilmesi, devlet Radyosunda Kürççe yayın ya-

birimbatı düşüncelerini ileri sürmüşlerdir. Molla Mustafa Barzani'nin lider olarak tanınmasını, her türlü maddî ve manevî yardımın sağlanmasını, müdafaa etmişlerdir.

Bahsi geçen mecmualardaki yazı ve şiirler ile maznunların eşyaları arasında ele geçen her türlü evraki tetkik eden ehli-vukuf heyetleri onların müstakil bir Kürdistan devleti kurulması fikrini taşıdıkları neticesine varmışlardır.

Yurt dışında faaliyet gösteren Türk vatandaşı Kürtlerden ayrı olarak yurt dışı bazı teşekküller de fikri sahanın tahakkukuna yardımcı olmuşlardır.

Bunlardan en mühimi Avrupa Kürt Talebeler Cemiyetinin faaliyetleridir.

Bu cemiyet kongrelerinde alınan ve müstakil Kürdistan devleti kurulması ile ilgili olan kararlar ve bütün devlet başkanlarına, milletler arası teşekküllere, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına yapılan müracaatlar, her türlü röportajlar Türkiye'de Kürtçülük faaliyetinde gayret gösteren şahıslara ulaştırılmıştır. 1963/129 esas sayılı dâvâ dosyasındaki maznunların hemen hemen hepsinin üzerinde veya evlerinde bunların suretleri ele geçmiştir.

1963 senesinde Avrupa Kürt Talebeler Cemiyeti'nin İstanbul'da bir şubasını açan Irak ve İran uyruklu talebeler de, Avrupa Kürt Talebeler Cemiyeti'nden aldıkları bilgileri Musa Anter ve arkadaşlarına vermişler, onlar da temin ettikleri dökümanları da teşkilâtlarına iletmışlerdir.

İcrai Safha :

Bir taraftan halk şuurunda fikri sahanın tahakkukuna çalışılırken, diğer taraftan bu gayenin gerçekleşmesi için savaştan ve bütün Kürtler tarafından lider olarak kabul edilen Molla Mustafa Barzani'ye silâh, cephane, her türlü harp malzemesi, insan ve para yardımı teminine gayret edilmiştir.

1963/129 esas sayılı dosyada bahsedildiği üzere, maznunlardan bir kısmı Irak'a geçip Molla Mustafa Barzani ile temas teminine teşebbüs etmişlerdir.

Dâvâımızda birinci gurubu teşkil eden şahıslardan Abdülsettar Hamavendi, Doğan Kılıç, Türkiye'deki Kürtleri gizli bir teşkilât altında toplamaya, yabancı bir devletin İstanbul Konsolosluğu nezdinde Molla Mustafa Barzani'ye silâh, cephane, her türlü harp malzemesi ve para yardımı sağlamaya teşebbüs etmişler ve hattâ bu hususta vaad da almışlardır. Eğer hadise meydana çıkarılmamış olsaydı, bu yardımın sağlanması, mahalline ulaştırılması mümkün olacak ağılebi ihtimal, Türkiyemizde de kötü neticeleri görülecekti.

NETİCEİ TALEP

Devletin istiklâlini tenkize, birliğini bozmaya, hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını dev

1958 yılında 49 Kürtçü lider tarafından illeğal olarak kurulmuştur. Kurulan bu partinin tüzüğünde amaç olarak Doğu vilâyetlerini kapsamına alan, müstakil bir Kürt devletinin kurulması öngörülmüştür. Bu 49 Kürtçü lider, parti çalışmalarını büyük bir gizlilik içerisinde sürdürerek, broşür ve bildiriiler bastırıp el altından dağıtmışlardır. Bu kuruluşun mensupları, 1959 yılında bir Pazar günü Ankara'daki Gazi Çiftliğinde ve İstanbul'da, Büyük Adada toplanıp partinin tüzük, program ve faaliyetleri hakkında görüşmeler yapmaya başlamışlar, bu gizli toplantıyı kamuife etmek için de, Davul-Zurna eşliğinde folklor gösterileri tertiplenmişler ve bu folklor gösterileri yapılırken, tenha yerlerde de partinin başkanı olan Avukat Ziya Şerefhanoğlu (Senatör iken Lübnan'a kaçmıştır), başkanlığında toplanan üyeler, tüzüğü okuyup aynı karara varmışlar ve partinin tüzüğünü kabul ettiklerine dair imza vermişlerdir.

Ziya Şerefhanoğlu Ankara'da yapılan bu toplantıdan hemen sonra, aynı gün uçakla İstanbul'a hareket etmiş ve orada da aynı gaye için toplantı yaptıkları esnada, suç üstü yakalanmışlardır.

8 Ocak 1961 tarihinde Ankara'da yargılanan şahıslar arasında şu isimler bulunmaktadır.

Şevket TuranLv. Bnh. Mardin'li
 Ziya Şerefhanoğlu ... Avukat. Yeni Türkiye Partisi Etilis Senatörü iken Lübnan'a sonra Amerika'ya kaçmıştır.
 Kozo ElbistanDoktor, Elbistan'lı
 Saki ElbistanHukuk Fakültesi Öğrencisi

Şahabettin Septiloğlu Ziraat Mühendisi, Elazığ'lı
Hasan Akkuş Tacir
Naci Kutlay Doktor
Yusuuf Kaçar İnşaat Teknikeri, Nazmiye'li
Necatî Siyahkan Tıp Fakültesi Öğrencisi
Esat Cemiloğlu Ziraat Mühendisi, Diyarbakır'lı
Yavuz Çamlıbel Subay
Mehmet Ali Dinler ... Hukuk Fakültesi Öğrencisi
Durdu Akkoyunlu Tacir
Sait Elçi Serbest muhasebeci, Bingöl'ü
Selim Kılıçoğlu Öğretmen
Ali Karahan Avukat
Sait Bingöl İktisat Öğrencisi, Elazığ'lı
Yaşar Kaya İktisat Fakültesi Öğrencisi
Sait Kırmızıtoprak
(Şivan) Doktor, Partinin Genel Sekreteri
Haydar Aksu Avukat
Faik Savaş Tıp Fakültesi Öğrencisi
Fâdıl Budak Hukuk Fakültesi Öğrencisi
Mustafa Direkçilgil ... Doktor
Fevzi Kartal Avukat, Van'lı (Hâlen AP Van
Senatörü)
Fevzi Avşar Doktor, Karsh
Hasan Ulus Müteahhit
Halil Demirel SuLay
Hüseyin Çok Tıp Fakültesi Öğrencisi

İÇİŞİ BAKANLIĞI

KÜRT MESELESİ

Yazan :

Dr. MEHMET ŞÜKRÜ SEKBAN

İlk Baskı : Paris - 1933 (Fransızca)

Yeni Baskı, geniş açıklamalarla ÇIKTI

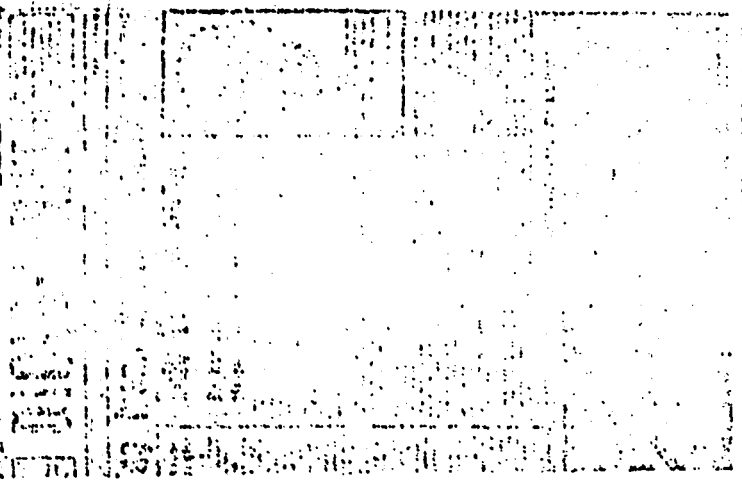
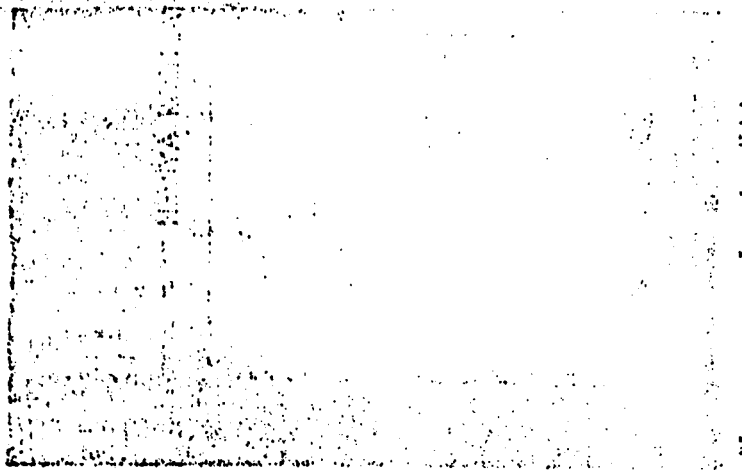
Fiyatı : 50 Lira

Yazar hakkında kısa bilgi :

Dr. Mehmet Şükri Sekban, 1881'de Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde doğmuş, 1908'de kurulan Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti, 1912'de kurulan Kürt Üniversite Öğrencileri Derneği olan Hêvi (Ümit) ve 1918'de kurulan Kürt Teali Cemiyeti kurucuları arasında bulunmuş KÜRTÇÜLÜK davasının bir numaralı savunucusu olmuştur... Ancak, yaptığı derin incelemeler sonucu gerçekçi görmüş ve göz yaşları arasında, 1933 yılında Paris'te Fransızca olarak bu kitabını yazmıştır... Yazar bu kitabında bir çok gerçekleri itiraf etmekte, Kürtler'in aslen Türk olduklarını da belirterek bugünkü Kürtçülere, bölücülere nasihatlar etmektedir...

Ayrıca kitaba ek olarak tarafımızdan bazı netler eklenmiştir. Kürtler'in ataları oldukları iddia edilen Guti ve Keldanlar kimlerdir? - Türk tarihçisi Dr. Rıza Nur' un Kürtler hakkındaki görüşleri - Kürt Dili hakkında Dr. Mustafa İsmail'in görüşleri - Dış Kürtler hakkındaki görüşlerimiz...

Kitaba başka konular...

1960 sonrasıın körtçülük faaliyetleri içinde çözülen yığın örgütlenmelerinin listesi

- Musa Anter Avukat, Gazeteci, Nusaylılı
- Muhsin Şavata Tüccar, Malatyalı
- Nazmi Balkaş Ziraat Fakültesi Öğrencisi
- Ziya Acar Hukuk Fakültesi Öğrencisi
- Ferit Bilen Tacir
- Mehmet Çiğdem Dekoratör
- Mehmet Eydemir Tıp Fakültesi Öğrencisi
- Abdurrahman Efen-
doluk Gazeteci
- Canip Yıldırım Avukat, Diyarbakırlı
- Emin Kotan Elektrikçi, Muşlu
- Ökkeş Karadağ Çiftçi
- Turgun Akın Hukuk Fakültesi Öğrencisi
- Mustafa Ramanlı Hukuk Fakültesi Öğrencisi
- Mehmet Özer Tıp Fakültesi Öğrencisi
- Feyzullah Demirtaş ..Hukuk Fakültesi Öğ. Elazığlı
- Samet Balkaş Tıp Fakültesi Öğrencisi
- Cezmi Balkaş Ziraat Fakültesi Öğrencisi
- Halis Yokuş Mühendislik Öğrencisi
- Nurettin Yılmaz Hukuk Fak. Öğr. Mardinli (Hâ-
len Bağımsız milletvekildir)

Ve adını tesbit edemediğimiz bir kişi daha.

Türk devletinin birlik ve beraberliğini yitirmeye çarışan bu 49 kişi, daha sonraki yıllarda siyasi künce-
lülüğü Marksist-Leninist çizgide yaymaya başlamıştır.
dır. Bunlardan bir kısmı bugün bazı siyasi partilerde
bu tip faaliyetlerini gizli bir şekilde sürdürmektedir-
ler.

Kürtçülük hareketleri içerisinde 1965 yılı Çarşafı bir yıldır. 1965 yılında, Diyarbakır merkez kabul edilerek illegal bir parti olarak kurulan «Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi» karşımıza çıkmaktadır. Kurulan bu partinin ilk çekirdeği, «Kürdistan Demokrat Partisi Mesüllüğü» olarak 1961 yılında, Silopi'de atılmıştır.

1961 yılında ABDÜLKADİR ÖKTEN tarafından Silopi'de temelleri atılan «Mesüllüğü» çalışmaları hızlandırılmış, nihayet 1965 yılında başkanlığını Dr. Saif Kirmizitoprak (Dr. Şivan)'ın yönetim kurulu üyelerini de Dr. FAİK SAVAŞ, HİKMET BULUTTEKİN (Çeko), NAZMİ BALKAŞ (Sero), HASAN YIKILMIŞ (Bürüşk)'nin yaptığı «Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi» kurularak Kürtçülük hareketlerini yeni bir çalışma şekli içerisinde yürütmeye başlamışlardır. Marksist-Leninist prensipler içerisinde çalışmalarını sürdüren bu illegal kuruluşun tüzük ve programı şu şekildedir:

TÜRKİYE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ TÜZÜĞÜ

Madde: 1 — Partinin Adı: Türkiye Kürdistan Demokrat Partisidir.

Madde: 2 — Partinin İstekleri:
Parti, Türkiye Cumhuriyetinde; Kürtlerin siyasi, iktisadi ve kültürel haklarını tanıtsın.

Madde: 3 — Bu şartların yerine getirilmesi için:
a — Türk Anayasasına şu kayıtlar konmalıdır: «Türk Devleti, Kürt ve Türkler'den

te oluşur.»

- b — Türkiye parlamentosunda; Kürtler nüfus nisbetine göre temsil edilmeli, vekiller heyetinde yer almalıdırlar.
- c — Türkiye Kürdistan bölgelerinin hudutları belirlenmelidir. Kürdistan topraklarına muhacir yerleştirilmemelidir. Kürdistan vilayet ve köylerinin isimleri değiştirilmemeli, yahut değişmiş olan varsa eski isimlerine çevrilmelidir.
- ç — Kürdistan Şehirlerine; Vali, idare amirleri, adli ve bütün memurlar Kürtlerden olmalı, Kürtlerin örf ve âdetleri kanunla yer almalıdır.
- d — Türkiye Kürdistanında, resmî dil Kürtçe olmalıdır.
- e — Kürdistan okullarında tahsil Kürtçe olmalıdır. Fakat Türkçe de öğretilmelidir. Kürdistan Üniversitesi kurulmalı, Kürtlerin tahsili devlet tarafından karşılanmalıdır.
- f — Kürdistan'da Kürtçe radyo ve televizyon kurulmalıdır.
- g — Kürtçe kitap, mecmua ve gazeteler neşredilmelidir.
- h — Dini ibadetler için; âlim ve molla ile ibadethaneler devlet tarafından sağlanmalıdır.

letin, Kürdistan'a öncelik tanımamasını

istemektedir. Bunun yapılması için :

- a — Köylere, ev, toprak, tohum ve kredi sağlanmalı, tütün ekim ve satışı serbest bırakılmalıdır.
- b — Sanatkârlara, çiftçilere ve işçilere, iş sahası temin edilmelidir.
- c — Esnafa ve tüccarlara geniş kredi verilmelidir.
- d — Göçebeler yerleştirilmeli, hayvanlarına yayla, otlak sağlanmalıdır.

Madde: 5 — Yol, sed, baraj, fabrika ve ağır sanayi ile hastahaneler yapılmalıdır.

Madde: 6 — Petrol ve madenler çıkarılmalı ve Kürdistan'da tasfiye edilmelidir.

Madde: 7 — Kürdistan'da çıkan petrol ve madenlerden temin edilen kârın % 75'i Kürdistan'a sarfedilmelidir.

PARTİ YEŞİLATI

Madde: 8 — Parti, idealinin tahakkuku için aşağıdaki şekilde kurulmuştur :

- a — Cıvana Mezin Genel Kurul (Büyük Kurultay)
- b — Koma Navkon: Parti Meclisi
- c — Koma Heremi Merkez Yönetim Kurulu
- d — Koma Ci Mahalli Teşkilât
- e — Koma Aliker . Yardımcı Gurup
- f — Koma Bira ... Kardeş Gurubu

Madde: 9 — GENEL KURUL (Büyük Kurultay):

- a — Genel kurul; iki parti meclisi üyesi ve her merkez yönetim kurulundan seçilmiş ikişer üye ile parti başkanlığından teşekkül eder.
- b — Genel kurul; ya iki senede bir veya parti başkanının emri ile veyahutta parti meclisi kurulunun 2/3'ünün kararı ile toplanır.
- c — Genel kurul; en yüksek parti kademesidir.

Madde: 10 — GENEL KURULUN GÖREV VE YETKİLERİ:

- a — Partiye ad koymak ve değiştirme,
- b — Parti başkanını değiştirme veya seçmek ve parti meclisi üyelerini seçmek,
- c — Partinin takip edeceği yolu seçmek ve tayin etmek,
- d — Parti meclisi çalışmalarını ve parti bütçesini kontrol ve parti meclisi kararlarını fesheder,
- e — Partiyi kapatır veya fesheder.

Madde: 11 — PARTİ MECLİSİ :

- a — Genel kuruldan sonra parti içerisindeki diğer kademelerin en yükseğidir.
- b — Parti idealinin tahakkuku için bütün çalışma ve parti işlerini yürütür ve diğer gurupların çalışmalarını sağlar (Genel Kurulun iki toplantısı arasında)

Madde: 12 — Parti meclisi Büyük Kurultayda seçilen 11-13 üyeden teşekkül eder.

Madde: 13 — PARTİ MECLİSİ ÜYELERİNİN YAŞLARI:
a — Yaşı, 25 den aşağı olmamak,
b — En az dört sene partide çalışmış olmak,
c — Şeref ve haysiyet sahibi olmak.

Madde: 14 — Parti meclisi; bünyesinden bir sekreter ve dört de icra komitesi üyesi seçer. Parti komitelerinin ilerlemesi ve faaliyeti için çalışır.

Madde: 15 — Büyük Kurultay'ın (Genel Kurul) kararlarını tatbik eder.

Madde: 16 — Partinin inkişafı ve kuvvetlenmesi için kararlar alır ve bu kararların tahakkukunu kontrol eder.

Madde: 17 — Üyeler arasındaki geçimsizliği ve üyeler ile icra komitesi arasındaki ihtilâfları bir toplantı ile halleder.

Madde: 18 — Parti paralarının sarfını kontrol eder.

Madde: 19 — Türkiye'de ileri gitmiş siyasi partilerin politikasını tesbit eder.

Madde: 20 — Partinin; siyasi, iktisadi görüşlerini Birleşmiş Milletlere duyurur.

Madde: 21 — Mevcut nizama göre; Kürdistan'daki sanatkar ve çiftçileri aydınlatır.

Madde: 22 — Gazete ve Mecmua çıkartılması ve beyanname dağıtılması ile çıkacak kararların dağıtımını sağlar.

Madde: 23 — Soru ve şikâyetleri halletmek, partinin mesğalelerindedir.

Madde: 24 — Genel Kurulun toplantı yer ve zamanını tayin eder ve gündemini hazırlar.

Madde: 25 — Büyük Kurultaya dileğe olabilme usulünü tesbit eder.

Madde: 26 — Alt kademelerin kararlarını iptal eder.

Madde: 27 — Merkez yönetim kurulu ile mahalli teşkilâtın yerlerini tesbit eder.

Madde: 28 — İcra komitesinin hesaplarını kontrol ve vazifelerini tayin eder.

Madde: 29 — Kendi kademesinden 1-2 üyeyi, mahalli teşkilât ve merkez yönetim kuruluna tayin eder.

Madde: 30 — Teşkilâtın kuvvetlenmesi ve idealinin tahakkuku için bütün parti kademelerine yardımcı ve haberci gönderir.

Madde: 31 — Parti meclisi; iki ayda bir veya lazım hasıl oldukça toplanır.

Madde: 32 — Parti uğruna çalışma sebebi ile hapis, sürgün edilen ve uzak yere gitmiş olan üyelerinin yerlerini doldurur.

İCRA KOMİTESİ :

Madde: 33 — İcra komitesi; parti meclisi sekreteri ile seçilen dört parti meclisi üyesinden teşekkül eder.

Madde: 34 — İcra komitesi, parti meclisinin kararlarını tatbik eder. Parti siyasetinin değişmesi halinde, parti meclisi toplanır. Eğer bu toplantı yapılmazsa, o takdirde parti işlerini icra komitesi yürütür.

Madde: 35 — Parti Başkanı; Partinin ve parti meclisinin başıdır. Görevi; Parti meclisine ve icra komitesine fikir vermektir. Genel kurul ve parti meclisi, onun başkanlığında toplanır.

Madde: 36 — **BASKANIN YETKİLERİ :**

a — Mühim hâllerde;

b — Büyük kurultayın toplanma zamanı geçerse, parti meclisi kararı dışında, büyük kurultayı (Genel Kurul) toplantıya davet eder.

Madde: 37 — İcra Komitesi üyeleri, parti meclisi sekreterlerine karşı sorumludurlar. İdari işler, yazışmalar, parti emirleri yetkili kişiler tarafından imzalanır veya yardımcıların imzaları ile gönderilir. Partinin bütün siyasi işlerinin tanzimi icra komitesi üyelerine aittir. İcra komitesi üyeleri, ihtisaslarına göre görevlendirilir. Sekreter, bütün işleri icra komitesi üyelerine bildirir, fakat kendi başına bir karar veremez.

Madde: 38 — **MERKEZ YÖNETİM KURULU :**

Parti meclisinin belirttiği merkez yönetim kurulunun kuruluşu :

a — Parti meclisi üyelerinden seçilen 5-9 kişiden teşekkül eder.

b — İki ayda bir toplanır.

Madde: 39 — Merkez yönetim kurulu, bünyesinden üç üye seçer. Bunlardan bir reis olur ve diğer iki üye ile merkez yönetim kurulunun işlerini yürütür. Parti meclisinin, merkez yönetim kurulunun başkanını tasvip etmesi gerekir.

Madde: 40 — Parti meclisinin müsaadesi ile merkez yönetim kurulu bir gazete veya dergi çıkarabilir.

MAHALLİ TEŞKİLÂT :

Madde: 41 — Mahalli parti; parti meclisinin belirttiği yerde, merkez yönetim kurulu tarafından kurulur. Başkan ve 3-7 yardımcısından teşekkül eder. Kurulduğu yerde partiyi temsil eder. Partinin idare ve çalışmasından sorumludur. Bölgesinde; gelen emirlerin yerine getirilmesini sağlar. Parti çalışmalarını emir ve nizam-lara göre yürütür.

Madde: 42 — **MAHALLİ PARTİNİN GÖREV VE YETKİLERİ :**

a — Bölgesindeki iş ve çalışmalarını tesbit eder. Bunların yapılması için karar alır. Yardımcı ve kardeş guruplara, çalışmalarını için yol gösterir.

- b — Mahalli parti başkanını ve iki yardımcısını kendi aralarından seçerler.
- c — Parti meclisinin; mahalli başkan seçimini kabul etmesi gerekir. Parti meclisi, seçilen şahsı kabul etmediği takdirde, mahalli parti, ikinci bir seçimle tekrar başkan seçer ve parti meclisine bildirir. Parti meclisi, bu defa eski ve yeni seçilen iki şahıstan birini kabul eder. Aldığı karar da mahalli partiye bildirir.
- d — Mahalli parti başkanı ve iki yardımcısı; üst kademedeki gelen emir ve kararları, parti nizamname ve emirlerine göre yürütür ve o yerden partiyi idare eder.
- e — Mahalli parti ile merkez yönetim kurulu arasındaki alıp verme işlemleri, mahalli parti başkanı tarafından sağlanır.
- f — Mahalli parti başkanından maade her bir üye, ayrı bir gurubun başıdır.
- g — Mahalli parti ayda bir toplanır. O ayda, o yerde olan işler üzerinde durulur. Bunun için tedbir kararları alınır. Partinin haberi olmayan mühim hadiseler, merkez yönetim kuruluna duyurulur.
- h — Kardeşlerin sorğu, suallerine cevap verilir. Kardeş gurubuna düşecekler hakkında karar verir.
- i — Yardımcı ve kardeşlerin kusur ve hatalarını kendilerine bildirir, takdir eder ve onları muvakkaten altı ay müddetle par-

tiden uzaklaştırabilir. Partiyi uzaklaştırılmaları için merkez yönetim kurulu nun muvafakatını almak şarttır. Bunun üzerine merkez yönetim kurulu, bir üyeyi bu işin tahkikine memur eder. Tahkikat raporu merkez yönetim kuruluna verilir. Üyelerin 2/3'ünün kararı ile partiden uzaklaştırılabilirler.

- j — Aylık aidat, gazete ve dergi bedellerini toplayarak merkez yönetim kuruluna gönderir.
- k — Üç ayda bir faaliyetini merkez yönetim kuruluna bildirir. Merkez yönetim kurulunda keyfiyetten daha üst kademeyi haberdar eder.

YARDIMCI KOMİTE

- Madde: 43 — Yardımcı komite; bir mahalli üye ile dört yardımcıdan teşekkül eder.
- a — Mahalli parti üyeleri bu gurubun başkanıdır.
- b — Başkanı olan üyeler, aralarında yardımlaşır. Mahalli parti, kararını bunlara bildirir ve belletir.
- c — Yardımcı komitenin görevleri şunlardır: Mahalli partinin verdiği emir ve kararları, kardeş gurubuna gösterir ve belletir. Onların sorunlarını mahalli partiye iletir.

ç — Her ay gazete ve dergi bedellerini toplayıp mahalli partiye teslim eder.

d — Yardımcı komite başkanından maada hiç bir üye ve partili, mahalli parti başkanını ve üyelerini bilmeyecektir.

e — Yardımcı komite üyelerinin, en az bir sene kardeş gurubunda çalışmış olması gerekir.

f — Mahalli parti kararları ile kardeş gurup üyeleri yükseltilip yardımcı komiteye alınırlar.

KARDEŞ GURUBU

Madde: 44 — Kardeş gurubu üç kişiden teşekkül eder. Bu üç kişiden biri gurubun başıdır. Başkan, gurubun işlerini yürütür. Kardeş gurubu, parti teşkilâtının temelidir.

a — Partinin emirlerine göre; kardeş gurubu, parti fikirlerini halka yayar. Partinin kuvvetli ve sağlam olmasına çalışır.

b — Kardeş gurubu, haftada bir toplanır. Vazifelerin, tam olarak yapılıp yapılmadığını kontrol eder. Ve o hafta yapılacak yeni görevler üyeler arasında taksim edilir.

c — Partiden gelen ve belirtilen emir ve görevler yorine getirilir.

ç — Halkın durumu partiye bildirilir.

d — Kardeş ve partililerin verdikleri gazete ve dergi bedelleri ile aylık aidat ve te-berruları komiteye gönderir.

e — Partinin; beyanname, gazete ve dergilerini dağıttırır, bunların bedellerini toplar, fikir ve isteklerini üst kademeye iletir.

f — Bir veya birbuçuk senede bir, layık olan sempatizanları partiye (mahalli parti) bildirir.

g — Ayda bir kendi çalışmaları hakkında yardımcı komiteye bilgi verir.

h — Kendini; taraftarlarına ve milletine sevdendir.

Şunun için ki; milletin ahvalini öğrenip, partinin fikirlerini onlara iyice öğretebilsin.

SEMPATİZANLAR

Madde: 45 — Halk içinde, kendi milletine bağlı, iyi ahlâklı ve partiye taraftar olabilecek kimselerdir. Sempatizaniarda, parti emirlerini bir parti üyesi gibi yerine getirirler. Ve aidat öderler. Aynı zamanda parti üyeleri gibi, partinin sır ve menfaatlerini kollarlar.

Madde: 46 — Parti üyeleri; parti işlerinin ve idarelerinin fedaileridir.

- a — Parti emirlerini eksiksiz yerine getirir.
- b — Her zaman; parti ile halk arasında irtibatı sağlar.
- c — Kendisinin ve arkadaşlarının noksanlarını partiye bildirir ve partiden hiçbir şey saklamaz.
- d — Kendisinin ve arkadaşlarının bilgi sahibi olmasına çalışır.
- e — Halkla münasebetlerini artırmaya çalışır, onların fikir ve isteklerini öğrenir, aralarındaki kırıntıyı giderir, derdlerine derman bulur, partinin gayesini ve fikirlerini onlara açıklar.
- f — Guruplar arasındaki geçimsizlikleri giderir, birlik ve kardeşlik konusunda ferdi, ailevi ve aşiretler arasındaki hoşnutsuzluğu giderir ve eşitliği sağlar.
- g — Partinin müsaadesi olmaksızın, başka bir siyasî partiye ve resmî hizmete geçemez.
- h — Partinin müsaadesi olmaksızın, kendi yerini ve bağlı bulunduğu merkez yönetim kurulunu değiştiremez.

- a — Partinin nizamnamesini (tüzüğü) okunak, partinin ideal ve fikirlerini tamamen kabullenmek.
- b — Parti guruplarında çalışmayı kabullenmek.
- c — 17 yaşından aşağı olmamak.
- d — Şerefli, namuslu, iyi ve doğru olmak.
- e — Partinin fikir ve idealine aykırı görünmemek.
- f — Kürt milletine karşı hiyanette bulunmuş olmak.
- g — Başka bir milletin fikrine sahip olmamak.
- h — Kuvvet ve iş gücünden düşmemiş olmak.
- i — Milliyetperver ve siyasî bilgi sahibi olmak.

Madde: 48 — Partiye girişte yemin etmek :

- a — Partiye girişte; haline göre bir miktar para yardımı yapmak.
- b — Her ay aidatını ödemek.
- c — Aylık aidat miktarı enaz 1, ençok 100 Türk lirasıdır.

PARTİDEN ÇIKMA VE ÇIKARILMA ŞARTLARI

Madde: 49 — Her üye, istediği anda, partinin müsaadesi ile ayrılabilir.

a — Üyelerin ayrılma usulü şöyledir: Şahıs, kardeş grubundan ise; mahalli parti, yardımcı gruptan veya mahalli partiden ise; merkez yönetim kurulu, merkez yönetim kurulundan ise parti meclisi, parti meclisi üyeleri ile parti başkanının ayrılması, Genel kurulun müsaadesi ile olur.

b — Partili bir kimse, partinin mücaadesi ile ayrıldığı takdirde, bir müddet sonra tekrar partiye girmek isterse, eski yerine alınmaz. Ancak parti meclisinin müsaadesi ile serpatizan olarak kaydı yapılır.

c — Partili bir kimse, görevi sebebi ile partiden ayrılmış ise, işi neticelendiğinde eski yerine alınabilir.

d — Partinin müsaadesi ile ayrılmış olanlar da, partiden çıkarılanlara uygulanan işleme tabidirler.

Madde: 50 — PARTİDEN ATILMA :

Aşağıdaki şartlar dahilinde üyeler partiden atılırlar.

a — Partinin sırrını dışarıya açıklayanlar.

b — Parti idealine aykırı hareket edenler.

c — Parti işlerini mazeretsiz yapmayanlar.

d — Üç ay müddetle üst üste veya bir yılda üç aıdat vermeyenler.

Madde: 51 — PARTİDEN ATILMA KARARI ŞÖYLEDİR:

a — Kardeş veya yardımcı gruptan olanların atılmasına merkez yönetim kurulu,

b — Mahalli parti ve merkez yönetim kurulunda olanların atılmasına parti meclisi karar verir.

c — Ancak, parti meclisi üyelerinin atılışı için genel kurulun onayı gereklidir.

d — Partiden atılanlar, bir daha partiye giremezler.

GEÇİCİ MADDE :

Madde: 1 — Büyük Kurultayın (Genel Kurul) toplantısına kadar parti meclisi ve genel kurul görev ve yetkileri kurucuların elindedir.

Madde: 2 — Kurucular beş seneye kadar büyük kurultayı (Genel Kurul) toplayabilirler.

TÜRKİYE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ PROGRAMI

Madde: 1 — Partinin adı: Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi.

Madde: 2 — Partimiz ilerici ve devrimci bir siyasî organizasyon olup Türkiye'de kurulmuştur.

Madde: 3 — Partimiz Türkiye Kürdistanında yaşayan Kürt halkının, kendi kaderini bizzat kendisinin tayinine hakkı bulunduğuna inanır. Bu amaca varmak için, Kürt milli

varlığının resmen tanınmasını ve Kürt milli demokratik haklarının istikrarını temel şart sayar.

Madde: 4 — Partimizin mücadelesi, Türkiye Cumhuriyetinin toprak bütünlüğü esprisinde, Türk milli imtiyazları yerine, Türk ve Kürt halklarının tam eşitliğine müstenid gerçek kardeşliğini ve beraberliğini ikame etmek esaslarına dayanır.

Madde: 5 — Türkiye hudutları dahilinde yaşayan Kürt halkının ana tabanı Kürdistanın geniş köylü kitleleridir. Bu nedenle partimiz, ana amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi uğrunda girişilecek eylemlerinde, Kürdistan köylüsüne dayanacaktır.

İşçiler ve partimizin programını benimseyen aydınlar, öğrenciler, memurlar, esnaf ve sanatkârlar gibi orta tabaka mensupları, Kürdistan köylüsünün tabii yardımcıları ve müttelikleridir.

Madde: 6 — Kürt millet hareketinin ve dolayısıyla Kürdistanın geniş köylü kitlelerinin öncü ve organizatörü durumunda bulunan partimiz, sosyal siyasi eylemlerinin seyri boyunca, şu temel görüşleri tutuzlikle göz önünde tutar:

a — Türkiye'de siyasi iktidarın gerçek kuvveti, cunta (Subay-Aydın) guruplarıdır. Diğer benzeri bazı az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ekonomik bir temel sa-

hıp bulunmamakla beraber, cuntalar siyasi iktidarı zorla (açık yada kapalı) ellerinde tutmaktadır.

b — 1946'dan beri cuntaların açık ırkçı-faşist diktatöryası şeklen sona ermiş gibi gösterilmekte ise de, 27 Mayıs 1960 hükümet darbesi ve sonrasında olaylar, cunta guruplarının perde arkasında, siyasi iktidarı ellerinde tuttuğunu ispat etmektedir.

Bu nedenle, Türkiye'de birden fazla siyasi partinin ve seçim sisteminin varlığına rağmen, gerçek bir demokrasi ve fikir hürriyeti asla mevcut değildir. Vebişimsel demokrasinin yaşanması daha her türlü garantiden mahrumdur.

c — Türkiye'de siyasi iktidarı ele geçiren cunta gurupları, Türkiye halklarının büyük bir dilimini teşkil eden Kürt halkının, milli varlığını inkâr ve temel milli demokratik haklarını gaspetmek için, 1920-23 müsterek kurtuluş mücadelesinin ilerici, haklı muhtevasını ihraç etmişler ve bu nedenle de masrutiyetlerini yitirmişlerdir.

d — Bu açıdan T-KDP, gerek iktidar gerekse muhalefette bulunsunlar Türkiye'nin diğer siyasi kuruluşları ile, ancak Kürt milli varlığının tanınması ve Kürt milli demokratik haklarının açıkça teslimi

şartı ile fikir ve eylem birliğine girebilir.

e — Bu temel ve ön şartı hesaba katmayan, yani Kürt milletin millî varlığını inkâr ve Kürt millî haklarının gasbını tasvip ya da görmemezlikten tüm siyasi gayri siyasi kuruluşları; Kürt halkını ezen irki Faşist hükümetlerin ve baskı kuvvetlerinin suç ortağı sayar.

Madde: 7 — TKDP, emperyalizmi ve özellikle günümüzde ortaya çıkan bazı az gelişmiş ülkelerdeki dahili millî-sosyal ilişkileri, bilimsel metodlarla analize eder.

Çiriş bölümünde mahiyeti kısaca belirtilen dahili millî çelişki çözülemediği yani Türkiye'deki Kürt halkının inkârı ve demokratik millî haklarının gasbı şeklinde ortaya çıkan dahili millî ezme tabikati sona ermediği müddetçe Kürt halkının dahili millî muhalofet potansiyelini münhasıran, «Milletler arası emperyalizme karşı savaş» planına kanalize etmek isteyen tüm fikri ve aksiyonel çabaları, kötü bir tuzak yada fahiş bir yanılgı olarak telâkki eder.

Madde: 8 — Türkiye Kürdistan'ı adı tanınmalı ve bu hudutları etnik, coğrafi ve tarihi gerçeklere uygun olarak belirtilmelidir.

Madde: 9 — Kürt dili, Türkiye Kürdistanı'nın resmi dili olarak kabul edilmelidir.

Madde: 10 — Kürt kültürü serbestçe gelişmeli ve Kürtlere kendi çocuklarını tahsilin her kademesinde, kendi ana dilleri ve öz kültürleri ile yetiştirme hakkı tanınmalıdır.

Madde: 11 — Türkiye Kürdistanında sağlık, eğitim ve öğretim hizmetleri tamamen karşılıksız görülmeli ve Kürt çocukları için tahsilin her kademesi tamamen parasız olmalıdır.

Madde: 12 — Türkiye'nin tüm yeraltı ve yerüstü servetlerinden sağlanan gelirlerinden Kürdistan'ın hissesi, Türkiye genel nüfus oranında tesbit edilmelidir.

Madde: 13 — Ekonomik plânlamadan, günümüze kadar bir sömürge alanı zihniyeti içinde sömürülmüş ve talân edilmiş Kürdistan'ın kalkındırılmasına öncelikle ve ivedilikle yer verilmelidir. Kalkınma planları bu esaslara göre hazırlanmalıdır.

Madde: 14 — Sanayi kuruluşları, özellikle ağır sanayi tesislerinin dağıtımında günümüze kadar apaşıkâr bir şekilde tatbik edilen sömürgeci tasarruflardan vazgeçilmeli ve Kürdistan'ın yeraltı servetleri murak olarak Kürdistan'da işletilmelidir.

Madde: 15 — Partimiz, emperyalizmin her türüstüne karşı millî ve sosyal hak talebinde bulunan yada kurtuluş mücadelesi veren tüm dünya halklarından yanadır.

Madde: 1 -- Üyelik şartları :

- a -- Her Kürdistanlı partiye üye olabilir.
- b -- Partinin programı, disiplin ve fikir yapısına inanmak ve bu esaslar üzerinde çalışmayı kabul etmek.
- c -- Parti hücrelerinin birinde çalışmak.
- ç -- Tesbit edilen üyelik aidatını muntazam ödemek, üyelik aidatı en az bir (1) TL. dir. Partiye girişte ise bir aidat fazla alınır.
- d -- 16 yaşından küçük olmamak.
- e -- Çevresinde dürüst ve iyi ahlaklı olarak tanınmış olmak.
- f -- Partinin amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek için, bütün bu imkânları ile partinin disiplin, program taktik ve stratejisine göre çalışmak.
- g -- Partinin sırlarını açıklamamak.
- h -- Bilgisini, uyanıklığını, politik şuurunu teori ve devrimciliğin temel esasları ile artırmaya çalışmak.
- i -- Tenkit etme ve tenkit edilme (oto-kritik) esaslar üzerinde çalışmak, partiden hiç bir şeyi saklamamak, gurur ve maccracılıktan kaçınmak.
- j -- Her hangi bir kimse ancak bölge komitesinin kararı ile partiye üye olarak alınabilir. Bölge komitesi, sosyal ve siyasi

durumunda bulunan ya da o şekilde tanınan kişilerin partiye kabulünden önce, polit büroanın rızasını almak zorundadır.

- k -- Partimizin üyesi olmak isteyen siyasi partilerin üyeleri, partiden ayrılmış olup da tekrar partiye girmek isteyenlerin bu istekleri, ancak polit büro tarafından karara bağlanır.
- l -- Hiç bir üye, partinin muvafakatını almadan yerini ve partinin haberi olmadan işini değiştiremez.

Madde: 2 -- Üyelerin Cezalandırılması :

Üyeler şu durumda cezalandırılırlar :

Ait komite veya hücrelerden biri üyenin isteği ve bunun denetleme ve istihbarat komitesi tarafından desteklenmesi üzerine, merkez komitesi üyeyi partiden çıkarabilir. Ayrıca mahalli komite aşağıdaki durumlardan birini yaratmış olan üyenin elinden sorumluluk yetkisini alır, hakkında araştırmaya geçebilir.

- a -- Partinin sırlarını açıklamışsa,
- b -- Partinin birliğini bozacak faaliyette bulunmuş veya parti aleyhine çalışacak gruplar meydana getirmeye çalışmışsa,
- c -- Partiyi kendisinin veya başkalarının çıkarlarına alet etmişse,
- d -- Birinci uyardıktan sonra, ikinci bir kez, bir disiplinsizlikte bulunmuşsa,

- e — Partinin belirttiği yol ve programdan ayrılarak, parti ideolojisinin aleyhinde çalışmışsa,
- f — Partinin müsaadesi olmadan başka bir partiye veya teşkilâta üye olmuşsa,
- g — Mazeretsiz olarak iki ay arka arkaya aidatını ödememişse,
- h — Mazeretsiz olarak arka arkaya iki toplantıya katılmamışsa,
- ı — Üyelik şartlarından birini kaybetmişse.

ÜYELİK HAKLARI :

- a — İç tüzüğe uygun bir şekilde eleştiri yapabilir, soru tevcih edebilir ve görüşlerini açıklayabilir.
- b — Çaresiz ve sıkıntılı durumlarda yardım talebinde bulunabilir.
- c — Parti için yaptıkları çalışmalar yüzünden tutuklanan, sürülen veya çeşitli sıkıntılara maruz bırakılanlara; partiden, partinin imkânları elvordığı kadar yardım görür.
- d — Herhangi bir suçlamadan ötürü, cezalandırılmak amacıyla alınan kararlara karşı savunmasını, ilgili komiteye gönderebilir.
- e — Mensubu bulunduğu komite, isteğinin dışında bir karar aldığı zaman, önce kayıtsız-şartsız olarak bunu yerine getir-

mek zorundadır. Ancak bunu yerine getirdikten sonra bu konudaki fikirlerini ve görüşlerini hiyerarşik sıra kanalıyla üst komitelere iletebilir.

Madde: 3 — Parti teşkilâtının kuruluşu :

Parti teşkilâtı aşağıdan yukarıya doğru şu kuruluşu takip etmektedir :
Hücre, Köy komitesi, mahalli komite, bölge komitesi, merkez komitesi.

Madde: 4 — Parti şu temel esaslar üzerine kurulmuştur :

- a — Merkezi otorite,
- b — Parti, hiyerarşik sistem içinde merkezi otoritenin çok dar ve ciddi bir disiplini içinde çalışır.
- c — Parti komiteleri kararları adi çoğunluk esaslarına göre alınır.

Madde: 5 — Parti komiteleri merkezi otoriteyi sarsmayacak bir şekilde ve parti politikasına uygun olmak şartı ile, acil durumlarda gerekli kararları alabilir.

Madde: 6 — Partinin alt komiteleri üst komitelerin kararlarını aynen yerine getirmek zorundadır. Bu kararların yanlış ve eksik tarafları olsa bile, bu konudaki görüşlerini ancak bu kararları yerine getirdikten sonra ilgili komiteye iletebilirler.

PARTİ KOMİTELERİNİN GÖREV VE YETKİLERİ :

Madde: 7 — Hücre :

- a — Hücre, partinin en alt kurumuşudur. Üç kişiden meydana gelir. Hücre sorumlusu bağlı bulunduğu komite tarafından tayin edilir.
- b — Hücrenin görev ve yetkileri :
- 1 — Partinin program, politika ve çalışmalarına göre çalışmak. Partinin amaç, vazife ve isteklerini yerine getirmek.
 - 2 — Üyeleri arasında görev dağıtımını yapıp en az onbeş günde bir defa toplanmak.
 - 3 — Partinin ve hedeflerinin propagandasını yapmak ve partinin yayımlarını dağıtıp, okutmak.
 - 4 — Üyelerin aidatlarını, taraftarların tcherrularını ve parti yayımlarından sağlanan paraları toplayıp bir üst komiteye hemen göndermek.
 - 5 — Üye ve taraftarların politik şuurunu, teorik ve partucilik bilgilerini artırmaya çalışmak.
 - 6 — Üst komiteye üyelerin isteklerini ve lüzumlu haberleri hemen iletmek.
 - 7 — Üst komiteye çalışmalarını hakkında her ay bilgi vermek.

- 8 — Kendi bölgesinde halkın gelişmesini kontrol etmek, partinin programına uygun bir şekilde halka devrimci çalışmayı öğretmek, halkla bağlarını kuvvetlendirmek ve halkın istek ve özlencilerini öğrenip partiyi bundan haberdar etmek.

Madde: 8 — KÖY KOMİTESİ :

- a — Köy komitesi, partinin ana tabanını teşkil eden köylü kütlesinin organizasyonu olup, müsait köylerde kurulur. Köy komitesi üç kişiden oluşur.
- b — Köy komitesinin görev ve yetkileri :
En önemli görevi partinin program, teüzük ve politikasına uygun olarak köylülere devrimci çalışmayı öğretip organize etmek olan köy komitesi, 9. maddenin (b) fıkkında zikredilen 9. fıkra hariç geriye kalan tüm mahalli komitenin yetki ve görevlerine sahiptir.

Madde: 9 — MAHALLİ KOMİTE :

- a — Mahalli komite, bölge komitesinin birliğe yerlerde kurulan partinin bir kuruluşu olup, üç kişiden meydana gelir.
Mahalli komiteler, merkez komitesi veya bölge komitesi üyelerinden birisi tarafından direkt olarak kurulur veya bunlar tarafından başkalarına kurdurtdur.

b — Mahalli Komitenin görev ve yetkileri :

- 1 — Partinin programı, iç tüzük, karar ve isteklerine uygun bir tarzda; kendisine bağlı bulunan üye, hücre ve köy komitelerinin çalışmalarını yönetmek,
- 2 — Mahalli komiteyi kuran ve mahalli komitenin üst komite ile irtibatını sağlayan üye, aynı zamanda mahalli komitenin sekreteridir. Ve mahalli komite onun yönetiminde çalışmalarını sürdürür.
- 3 — En az onbeş günde bir toplanıp müzakerelerde bulunmak ve çalışmalarını kontrol etmek,
- 4 — Partinin program, stratejisine ters düşmeyecek işçi, köylü, öğrenci ve gençlik hareketlerini desteklemek,
- 5 — Üyelerin aidatlarını, teberrularını ve parti yayınlarından sağlanan paraları bir üst komiteye hecaen göndermek,
- 6 — Kendi bölgesinde her türlü milli hareketlerin yönetimini kontrol altına almaya çalışmak veya yönetimine iştirak etmek,
- 7 — Kendi bölgesinde meydana gelen meseleleri partinin genel politikasının ışığı altında çözümlenmek ve bu olaylardan üst komiteleri haberdar etmek,
- 8 — Parti çalışmalarını genişletmek, halk sınıflarının içine girmek için gerektiğinin

de meslek komitelerinin görev ve yetkilerini belirterek kurmak,

- 9 — Mahalli komite, üyelerini şu şekilde azaltabilir. İkaz, ihbar ve altı aydan fazla olmamak şartı ile görevden düşürmek.

Madde: 10 — BÖLGE KOMİTESİ :

Bölge komitesi, merkez komitesinin tesbit ettiği bölgelerde merkez komitesinin üyelerinin bir veya ikisi tarafından kurulur ve 3-5 kişiden meydana gelir:

Birden fazla merkez komitesi üyesinin bulunduğu bölge komitesinin sekreteri, merkez komitesinin bu üyeleri arasından seçtiği bir üyedir, merkez komiteyle rabitayı o kurar.

Bölge komitesinin kendi bölgesindeki yetkileri, mahalli komitenin kendi mahallinde sahip bulunduğu yetkilerin aynı olup, görevleri de mahalli komitenin mahallinde yerine getirmekle sorumlu bulunduğu görevlerin aynıdır.

Madde: 11 — MERKEZ KOMİTESİ :

- a — Merkez komitesi, partinin en yüksek organı olup, bütün otorite kendisinde toplanmıştır.
- b — Merkez komitesinin görev ve yetkileri:

- 1 — Merkez komitesi, şartların gerektirdiği durumlarda tam üye sayısının yarısından fazlasının kararıyla tüzüğü değiştirebilir.
- 2 — Partinin ismini değiştirmek ve güdülecek politikayı saptamak,
- 3 — Partinin bütün işlerini yürütecek ve bütün parti komitesini yönetecek bir genel sekreter ve dört üyeden oluşan politbüroyu seçmek.
- 4 — Partinin yakın ve uzak hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmak. Gerekli strateji ve taktiği saptamak,
- 5 — Partinin devrimci amaçlarını, sırlarını ve bilijini yalacı saldırılardan korumak,
- 6 — Partinin diğer parti, cephe ve kuruluşlar karşısındaki tutumunu belirtmek,
- 7 — Partinin mali gücünü korumak, gelir ve giderlerini, lüzumsuz harcamalarını önleyecek bir şekilde düzenlemek,
- 8 — Partinin propagandistlerini çok şuurlu ve uyanık bir şekilde yetiştirerek, halka partinin program bölümünde zikredilen devrimci hedeflerini, kavramalarını sağlamak,
- 9 — Üyelerin şikâyet, tenkit ve sorularını cevaplandırmak, sorunlarını halletmek,
- 10 — Merkez komitesi, alt komitelerin kararlarını bozabilir,

- 11 — Merkez komitesi gerekli gördükçe bölge ve mahalli komiteler kurabilir.
- 12 — Partinin bütün organları merkez komitesinin kararlarını yerine getirmek zorundadır.
- 13 — Merkez komitesi her altı ayda bir toplanır.
- 14 — Merkez komitesi, politbüro'nun çalışmalarını denetler, kendisine gerekli vazifeleri verir ve gerekli stratejiyi saptar.
- 15 — Merkez komitesi, denetleme ve istihbarat komitesinin tahkikatı sonunda partiden her türlü ihracı yapabilir, ihrac kararı toplantıda bulunan merkez komitesi üyelerinin adı çoğunluğunun kararı ile alınır.
- 16 — Merkez komitesinin her hangi bir üyesi, ihracını gerektiren bir durum yaratırsa, merkez komitesi, üye tam sayısının yarısından fazlasının kararıyla, bu üyeyi partiden ihraç edebilir.
- 17 — Merkez komitesi, organizasyonu kuvvetlendirmek, politik şuurlandırmayı artırmak, işleri yürütmek için bölge ve mahalli komitelere özel temsilcilerini, gönderebilir ve parti propagandistlerini değiştirebilir.

18 — Merkez komitesi, yurt dışında parti üyelerinden meydana gelen ve partinin program ve iç tüzüğüne göre çalışacak komiteler kurabilir.

19 — Merkez komitesinin eksiriyeti herhangi bir sebepten ötürü görev yapınayacak duruma düşse bile, geri kalan merkez komitesi üyeleri, merkez komitesinin görev ve yetkilerine sahiptir.

20 — Merkez komitesi üye tam sayısının yarısından fazlasının oyu ile merkez komitesinin üyelerinin sayısını artırabilir.

Madde: 12 — POLİT BÜRO :

a — Polit büro, parti genel sekreteri ile merkez komitesi üyelerinin kendi aralarından seçtikleri dört üyeden meydana gelir.

Polit büro üyeleri arasında ayrıca görev dağıtımı yapar.

b — Polit büro, merkez komitesinin iki toplantısı arasındaki dönemde merkez komitesinin kararlarını yerine getirir. Parti politikasının değiştirilmesini gerektiren bir durum hasıl olduğunda merkez komitesini hemen toplantıya çağırır.

c — Polit büro, merkez komitesinin toplanmadığı durumlarda, 11. maddenin (b) fıkrasının 5, 6, 7, 9, 10, 15, 17 ve 18. şıklarında yazılı yetkileri kullanabilir.

Madde: 13 — DENETLEME VE İSTİHBARAT KOMİTESİ:

a — Denetleme ve istihbarat komitesini merkez komitesi seçer ve merkez komitesi ile polit büroya karşı sorumludur. Komite üç üyeden meydana gelir ve bunlarda aralarından birini sekreter tayin eder.

b — Denetleme ve istihbarat komitesinin görev ve yetkileri :

1 — Merkez komitesine işlerinde yardım eder ve sürekli olarak istihbarat işlerini yönetir, büronun kendisinden istediği çalışmayı yapar.

2 — Partinin gelir ve giderlerini, program, iç tüzük ve kararlarının yerine getirilip getirilmediğini kontrol edip, polit büroya gelen raporlardan işleriyle ilgili olanları inceler.

3 — Üyelerin şikâyetlerini inceleyip gereken araştırmaları yaptıktan sonra, kendi kanaat ve tavsiyelerini de belirten bir raporla durumu ilgili komiteye bildirir.

4 — Üyelerin ve parti komitelerinin hata ve sapmalarını belirten raporları inceler ve polit büroya gerekli tavsiyelerde bulunur.

5 — Denetleme ve istihbarat komitesinin herhangi bir yönetme yetkisi yoktur.

Madda: 14 — Denetim ve İstihbarat komitesinin tar-
lep edebileceği cezalar :

- 1 — Üyeler için :
 - a — Sözlü ve yazılı uyarı,
 - b — Ferdi intar veya herhangi bir komiteyi toplan intar,
 - c — Yetkilerini elinden alma,
 - d — Geçici ihraç,
 - e — Kesin ihraç.
 - f — Hain olarak cezalandırmak ki bu en büyük ceza dır.
- 2 — Parti komiteleri için :
 - a — İkaz ve ihtar,
 - b — Komitenin lağvedilip yerine merkez komitesinin ilk toplantısına kadar başka bir komitenin tayin edilmesi,
 - c — Komitenin lağvedilip üyelerinin partinin diğer komitelere dağıtılması.

Madda: 15 — PARTİ GENEL SEKRETERİ :

- a — Parti genel sekreteri merkez komitesi nin ve aynı zamanda polit büronun başkanıdır ve adı geçen bu komiteler onun başkanlığında toplanırlar.
Herhangi bir oylamada oyların sayısı eşit çıktığı zaman sekreterin bulunduğu tarafın oylamayı kazandığı kabul edilir.

- b — Genel sekreter, polit büronun diğer üye-
leriyle birlikte partinin bütün çalışma-
lanada ve yönetiminden sorumlu olup,
partinin bütün yazışmaları onun veya
polit büronun tesbit ettiği yardımcısının
imzasını taşır.
- c — Genel sekreter, polit büro üyelerinin
toplantılarının mümkün olmadığı du-
rumlarda, parti komitelerine, parti adı-
na ve kendi imzası ile tavsiyelerde bu-
lunabilir ve emirler verebilir.
- d — Genel sekreter, görev yapmayacak du-
rumda olursa bu görevi yardımcısı yük-
lenir. O da çalışma imkânını kaybeder-
se, polit büro üyeleri kendi aralarında
birini merkez komitesi toplantısına ka-
dar, bu görevi yürütmekle görevlendire-
bilir.
- e — Olağan üstü durumlarda merkez komi-
tesinin toplantısını isteyebilir.

Madda: 16 — Partinin mali durumu :

- a — Partinin gelir kaynakları şunlardır :
 - 1 — Üyelerin aidatları,
 - 2 — Üye ve sempatizanların bağışları,
 - 3 — Partinin yayın organlarından sağlanan gelir,
 - 4 — Partinin propagandası amacı ile yaptırı-
lan şenlik, toplantı ve gecelerden sağ-
lanan gelir (Bu toplantı ve gecelerin ter-

tiolenmesi için önceden polit büronun izni şarttır)

- b — Üyeler, ödeyebilecekleri aidatı, bağlı buldukları hücre veya komiteye ifade verirler. Sonra, diğer tamamlayıcı bilgi ile birlikte aidatın miktarında üst komiteye bildirilir.
- c — Aidat ve diğer gelirler, her ay hiyerarşik bir yolla polit büroya gönderilir.
- d — Her üst komite bir alt komiteyi kendisine ulaşan para miktarından haberdar eder.
- e — Olağan üstü durumlarda merkez komitesinin izni alınmadan kendisi için tesbit edilen miktardan fazla harcamada bulunamaz.

Geçici Madde: 1 — Merkez komitesi, kongre toplama imkânını buluncaya kadar kongrenin bütün yetkilerine sahiptir. Merkez kongresi toplandığında yapılan toplantının bir merkez komitesi toplantısıdır, yoksa bir kongremi olduğunu tesbit ederek çalışmalarına başlar.

Geçici Madde: 2 — Kongre toplantıktan sonra, parti çalışmalarında uygulanan otorite merkezîyetçilik sistemi, yerini demokratik merkezîyetçilik sistemine bırakır.

PARTİYE GİRİŞ YEMİNİ

«Ben biliyorum ve inanıyorum ki, mensubu bulunduğum Kürt halkı; zorular tarafından bütün insani, milli, sosyal ve kültürel haklarından, zorla, hile ile kabalikle ve keleşlikle mahrum edilmiştir.

Hakımızı özgürlüğe kavuşturmak, onurla ve kutsal kalmak ve bunu koruyabilmek için, devrimci çalışma ve mücadele yapmak, özellikle milli bir teşkilat kurmak zaruridir.

Bu nedenle; ölüncüye kadar bu şorışger (Devrimci) yolda yürüyeceğime, arkadaşlarımı koruyacağıma, Kürt halkının özlem ve isteklerini gerçekleştirmek için tüm gücümü harcayacağıma ve partimizin saflarında çalışacağıma, namusum, şerefim, tüm fikir ve madali mukaddesatım üzerine yemin ederim.»

Yukarıda tüzüğünü, parti programını ve partiye giriş yemini ile çalışma şeklini verdiğimiz «Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi» üye ve yöneticileri, bu partiye ait tüzük ve çalışma şemaları ile 1971 sırasında yapılan aramalarda meydana çıkarılmış ve bu parti elemanları tutuklanarak Diyarbakır-Siirt İleri Sıkıyönetim Komutanlığı 2. No.lu Askeri Mahkemesinde yargılanmışlardır.

TÜRKİYE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ DÂVASI S ANIK L A S I

S U Ç : Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülâhazası ile kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan ve millî duyguları yok etmeye veya zayıflatmaya matuf bulunan cemiyetleri kurmaya tevessül etmek veya kurmak veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare etmek veyahut bu hususlarda yol göstermek.

S ANIK L A R :

- 1 — ABDÜLKADİR ÖKTEN: İsa oğlu, 1340 doğumlu, Halime'den olma, Mardin ili, Silopi ilçesi, Girikana köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 2 — ŞEBAP BİLGEÇ: Abdülkerim oğlu, 1940 doğumlu, Halime'den olma, Silopi ilçesi, Germik köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 3 — AGİT TANRIKULU: Süleyman oğlu, 1940 doğumlu, Esmin'den olma, Silopi ilçesi, Germik köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 4 — ARİF ZEYREK: Halit oğlu, 1928 doğumlu, Hannan'dan olma, Silopi ilçesi Başköy nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 5 — MEHMET TAYFAN: Halit oğlu, 1930 doğumlu, Handi'den olma, Silopi ilçesi Girikana köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)

- 6 — HASAN ÖKTEN: İsa oğlu, 1940 doğumlu, Halime'den olma, Silopi ilçesi, Girikana köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 7 — HURŞİT ONUK: Ali oğlu, 1340 doğumlu, Cemile'den olma, Siirt İli, Şırnak ilçesi nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 8 — TAHİR ÖKTEN: Ferhan oğlu, 1937 doğumlu, Ayşe'den olma, Silopi ilçesi, Başköy nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 9 — MEHMET GÜNDÜZ: Kervan oğlu, 1340 doğumlu, Hano'dan olma, Silopi ilçesi, Aktepe köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 10 — RAMAZAN HAŞİMOĞLU: Haşim oğlu, 1933 doğumlu, Dürri'den olma, Silopi ilçesi, Girikana köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 11 — YUSUF UĞURLU: Mehmet oğlu, 1928 doğumlu, Binets'ten olma, Mardin İli, Cizre ilçesi, Holanbaba köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 12 — HASAN TATAR: Csman oğlu, 1941 doğumlu, Besi'den olma, Siirt İli, Şırnak ilçesi, Gazipaşa Mahallesi nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 13 — ABDULCELİL ERKAN: Osman oğlu, 1937 doğumlu, İzgay'dan olma, Mardin İli, Midyat ilçesi, Narlıköyü nüfusunda kayıtlı. (Tüccar)
- 14 — SABRİ VESEK: Nevaf oğlu, 1939 doğumlu, Emine'den olma, Cizre ilçesi, Dağkapı Mahallesi nüfusunda kayıtlı. (Lise mezunu)

- 15 — ABDULLAH KAYAALP: Mehmet oğlu, 1927 doğumlu, Meryem'den olma, Siirt ilçesi Yol-ağrı köyü nüfusunda kayıtlı. (İmam)
- 16 — ŞERAFETTİN ELÇİ: Muhsin oğlu, 1938 doğumlu, Gülsüm'den olma, Cizre ilçesi Alibey Mahallesi nüfusunda kayıtlı. (Avukat, hâlen Mardin Bağımsız Milletvekili)
- 17 — NURETTİN ŞIK: Hasan oğlu, 1938 doğumlu, Müciye'den olma, Cizre ilçesi, Kale Mahallesi nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 18 — NADİR ÇİFTÇİ: Halil oğlu, Hayiç'den olma, Siirt ili, Eruh ilçesi, Dih köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 19 — AHMET KAYAR: Abdülmecit oğlu, 1926 doğumlu, Ayşe'den olma, Eruh ilçesi, Yağsuoy-mak köyü nüfusunda kayıtlı. (İmam)
- 20 — YUSUF BİLEK: Ağıt oğlu, 1332 doğumlu, Azize'den olma, Eruh ilçesi, Çimençik köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 21 — ABDİ ÖNER: İbrahim oğlu, 1335 doğumlu, Re-hime'den olma, Eruh ilçesi, Dih köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 22 — SELAHATTİN SAMİ TEYMURTAŞ: Mehmet oğlu, 1340 doğumlu, Sofya'dan olma, Eruh ilçesi, Dih köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 23 — TAHİR GÖRENTAŞ: Abdürrezzak oğlu, 1928 doğumlu, Haza'dan olma, Çatak ilçesi, Kaya-boğazı köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)

- 24 — FAHRETTİN YAVUZ: Mustafa oğlu, 1923 doğumlu, Emine'den olma, Çatak ilçesi, Yapılı köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 25 — SÜLEYMAN FAKHAN: Şemsettin oğlu, 1327 doğumlu, Mercan'dan olma, Uşak ilçesi merkez nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 26 — KASIM BAĞDUR: Halit oğlu, 1320 doğumlu, Hüsnâ'dan olma, Siirt ili, Kozluk ilçesi, Uzun-çayır köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 27 — ZÜLKÜF ŞAHİN: Mikail oğlu, 1945 doğumlu, Döne'den olma, Muş ili, Süfla Mahallesi nüfusunda kayıtlı. (Avukat)
- 28 — HALİL ÇİFTÇİ: Yakup oğlu, 1318 doğumlu, Hatice'den olma, Eruh ilçesi, Dih köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi)
- 29 — EDİP KARAHAN: Cemil oğlu, 1930 doğumlu, Saniye'den olma, Mardin ili, Derik ilçesi, Mahmudan Mahallesi nüfusunda kayıtlı. (Yazar, gazeteci)
- 30 — MUSA ANTER: Anter oğlu, 1336 doğumlu, Fasla'dan olma, Mardin ili, Nusaybin ilçesi, Akarsu nahiyesi, eski Mağara köyü nüfusunda kayıtlı. (Yazar, lise mezunu)

DEVRİMCİ DOĞU KÜLTÜR OCAKLARI

Örneğin, Doğu'nun geri kalıncılığını istismar ederek, yıllardan beri yurdumuzda yürütülen Kürtçülük faaliyetlerini bir teşkilât etrafında toplayıp organize etmek amacıyla, 1969 yılında kurulmuştur. İlk anda faaliyet sahaları olarak İstanbul, Ankara, Diyarbakır, Batman, Ergani, Kozluk ve Silvan'da subeler açarak her türlü marksist kuruluşlarla ortak hareket etmiştir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde kurulması tasarlanan Kürdistan'ın tahakkuku için çalışmalarını sürdüren bu derneğin ilk kurucuları, 1969 yılının Mayıs ayı başında, Ankarada İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi öğrenci derneğinde, çok gizli olarak yaptıkları toplantıda, yürütecekleri Kürtçülük faaliyetleri hakkında bazı önemli kararlar almışlardır. Alınan bu kararların ışığı altında resmen kurularak faaliyete geçen Devrimci Doğu Kültür Ocakları içerisinde, daha önceki yıllarda KÜR İSTİSMAL Partisi ve Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti içerisinde faaliyet gösteren şahıslar, Devrimci Doğu Kültür Ocakları içerisinde de boy göstermeye başlamışlardır.

Kurulan bu dernek; Türkiye'de, Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'ne bağlı olarak Kürtçülük faaliyetini yürütürken, diğer yandan da Marksist-Leninist felsefeyi benimsetmeye, çalışmalarında yer vermiştir.

Devrimci Doğu Kültür Ocakları bilhassa Türkiye İçişleri Bakanlığı ile yakın ilişki kurarak çalışmalarını sürdürmüştür. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde tertiplenmiş oldukları miting ve toplantılarda, bu bölgenin geri kalıncılığı istismar edilerek konuşmalar yapılmış, şiirler okunmuştur.

8 Haziran 1969 tarihinde, Hakkari'de «Açlık ve sefalet mitingi» adı altında yapılan toplantıda, bu sıralarda yeni kurulmuş olan Devrimci Doğu Kültür Ocakları ismine rastlanmaktadır. Bu miting sırasında Ankara Devrimci Doğu Kültür Ocakları tarafından bastırılıp dağıtılan, «Daha Susacak mısınız?» başlıklı tahripkâr bildiri dağıtılarak dikkatleri üzerine çekmeye başlanmıştır.

Yine Ankara Devrimci Doğu Kültür Ocakları, Urfa'nın Hilvan kazasında da «Açlık Mitingi» tertiplenmiş, mitingde Kürtçe şiirler okunarak konuşmalar yapılmıştır. Bu mitingleri takiben 24 Ağustos 1969'da Lice'de, 17 Temmuz 1969'da Suroç'ta tertiplenen «Havar-İndat» mitingleri izliyor. Tertiplenen bu mitinglerin yanı sıra; Devrimci Doğu Kültür Ocakları, Türkiye dışındaki Kürtçü kuruluşlarla irtibat sağlamış, bilhassa Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'nden Cemal Alemdar bizzat Devrimci Doğu Kültür Ocakları ile yakından ilgilenmiş ve perde arkasından bunları yönetmiştir.

Cemal Alemdar, 30 Temmuz 1970 tarihinde Ankara Devrimci Doğu Kültür Ocakları yetkilisine yazmış olduğu bir mektubu ERİC YUES THOROVAL isimli bir Ermeni gazeteci ile Türkiye'ye yolluyor ve şunları mektubunda belirtiyor :

-Kürdistan'da yaptığımız çalışmalar hakkında sorularınızı ve raporlarınızı komitemizde inceledik. Gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra 30.7.1970 tarihinde Moskova'daki dostlarımıza gönderdik. Bugün yetkililerden aldığımız talimatı, size bu mektubu getiren ve evvelce bantsettiğimiz gazeteci arkadaşımız, Yves Eric Thoroval ile gönderiyorum. Kendisine her bakımdan güvenebilirsiniz, kendisinin orada olumlu hatıralar ile ayrılmasında fayda vardır. Özellikle talimatın bu maddelerine cevap bekliyoruz ve bunları Thoroval ile gönderin...

1 -- Türkiye'deki çıkış süresini tamamlama yönünden son çalışmalarınız nelerdir? Nasıl olacaktır?

2 -- Türkiye İşçi Partisi ile Millî Demokratik Devrimciler haric, ilişkilerinizin geliştirilmesi ve güç birliği konusunda plânlarınız nelerdir? Bu hususta T.Z.E.'nin fikirlerine dikkat ediniz ve uyunuz.

3 -- Devrimci Doğu Kültür Ocakları içinde Millî Demokratik Devrimcileri taşıya için ne gibi çalışmalarınız vardır?

4 -- Sosyalist Devrimci örgütler ile işbirliğiniz emniyet vericidir. Fakat yeterli değildir. Bu açıdan, gelişmek için yeni düşünceleriniz var mıdır? Nelerdir?

5 -- Sendika örgütleri ile işbirliğini geliştirmeli ve özellikle Doğu'daki Nato ve yabancı yatırımlarla ilgili iş yerlerindeki Kürt kardeşlerimizin sendika yönetimlerini ele geçirmek gayretlerinizi artırmalıyız. Bu konuda plânlarınızı bekliyoruz.

6 -- Filistin Halk Kurtuluş Cephesine kurma gönderilen arkadaşlarımız döndüler mi? Bu arkadaşların bir plân hazırlamış olmaları gerekiyordu. Ama elinize değmedi. Bu hususta bizi aydınlatınız.

7 -- Almanya'daki A.T.T.F.'den gönderilen yayınların oradaki etki derecesi nasıldır?

8 -- Kürt halkını bilinçlendirmek için yapmayı öngördüğünüz semmelere bu dönemde de önem verdiğinizizi ümit ederiz.

9 -- Kerkük'ün Barzani yönetiminde olması bizim için önemlidir, oradaki Türkmen topluluğun Ekim 1970'de yapılacak referandumda Barzani lehine oy kullanması için giriştiğiniz propaganda faaliyeti çok beğenildi. Buna hız veriniz.

..... İsveç Kürt komitesinden, Devrimci Doğu Kültür Ocağındaki yönetimi ve üye arkadaşlarınıza ve Kürt ulusunun kurtuluş savaşına kendim adayım olan Kürt kardeşlerimize mutlu yarınlar dileriz...»

Bu mektuptan da anlaşıldığı gibi Türkiye'deki Kürtçülük hareketleri Avrupadan yönetilmekte ise de; esas merkez Rusya'dır. Bütün hareket ve çalışmalar ile ilgili talimatlar Rusya'dan gelmektedir.

Kürtçülük hareketleri içerisinde önemli bir yer alan D.D.K.O. 12 Mart'ta sıkıyönetimin ilan edilmesi ile birlikte, daha önceden tesbit edilen bu zararlı faaliyetlerinden dolayı kapatılmış ve yöneticileri tutuklanarak, Diyarbakır Suir İlmi Sıkıyönetim Komitesi'nin 1. Numaralı Askeri Mahkemesince yargılanmışlardır.

DEVİMSİ DOĞU KÜLTÜR OCAKLARI DAVASI
SANIKLARI

SUÇLAR:

1 — Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümü tesis etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktidarı ve sosyal temel nizamlardan herhangi birini devretmeye matul cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmağa tevessül etmek, kurmak veya bunlara faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare etmek veya bu hususlarda yol göstermek, yahut bu cemiyetlere girmek.

2 — Anayasamın tanıdığı kamu haklarının ırk mülahazası ile kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan veya milli duyguları yok etmeye veya zayıflatmaya matul bulunan cemiyetleri kurmağa tevessül etmek, kurmak, veya bunlara faaliyetlerini sevk ve idare etmek, veya bu hususlarda yol göstermek yahut bu cemiyetlere girmek.

3 — Anayasamın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazası ile kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan veya milli duyguları yok etmek veya zayıflatmak için her ne suretle olursa olsun propaganda yapmak.

4 — Bir suçun işlenmesini aleni olarak tahrik etmek.

SUÇ TARİHİ: 26 Nisan 1971 tarihinden önceki yıllar.

SANIKLAR:

1 — FİKRET ŞAHİN: Mikail oğlu, 1948 yılında Döne'den doğma, Muş ili, Dere Mah. Kotan Sokak Nu: 31/A'da nüfusa kayıtlı.

2 — NUSRET KILIÇARSLAN: İsmail oğlu, 1947'de Hıssa'dan doğma, Mardin ili, Kızıltepe İlçesi, Rezik köyü nüfusunda kayıtlı.

3 — MÜMTAZ KOTAN: Celâl oğlu, 1942 yılında Fatma Hüriye'den doğma, Muş ili Dere Mah. nüfusunda kayıtlı. (Hâlen Avukat)

4 — EYÜP SABRİ ÇEPİK: Fuat oğlu, 1950'de Yaşar'dan doğma, Urfa ili Siverek ilçesi, Camiikebir Mah. nüfusunda kayıtlı.

5 — ZEKİ KAYA: Hasan oğlu 1947 yılında Hazal'dan doğma, Doğu Bayazıt ilçesi, Suluçam nahiyesi, Karışeyh köyü nüfusunda kayıtlı.

6 — İHSAN YAVUZTÜRK: Halil oğlu, 1949 yılında Zeliha'dan doğma, Urfa ili Suruç ilçesi, Küçük Şervan köyü nüfusunda kayıtlı.

7 — İBRAHİM GÜÇLÜ: Halil İbrahim oğlu, 1949 yılında Nuriye'den doğma, Ankara ili, Şereflikoçhisar ilçesi, Küçük Danılcık köyü nüfusunda kayıtlı. (Hâlen Avukat)

8 — YÜMNÜ BUDAK: Hüsnü oğlu, 1947'de Fehime'den doğma, Diyarbakır ili, Hazro ilçesi, Elhuvan Mah. nüfusunda kayıtlı. (Ankara İ.T.İ.A. mezunu)

10 — İLHAN GÖKALP: Cemal oğlu, 1943'de Gü-
nen'den doğma, Hakkâri ili, Midyat ilçesi, Yerli İslâm
Mah. nüfusunda kayıtlı.

11 — FARUK ARAS: Zeki oğlu, 1945'te Seyran'dan
doğma, Kars ili, Kağızman ilçesi, Kuruyayla köyü nü-
fusunda kayıtlı.

12 — ALİ BEYKÖYLÜ: Emin oğlu, 1941'de Zeliha'
dan doğma, Erzurum ili Tokman ilçesi, Beyköyü nüfu-
sunda kayıtlı. (Ankara İ.T.İ.A. mezunu)

13 — İSA GECİT: Hasan oğlu, 1945'de Güli'den
doğma, Ağrı ili Doğu Bayazıt ilçesi, Aşağı Gürbeyan
Lövü nüfusunda kayıtlı. (Biyoloji Öğretmeni.)

14 — FERİT UZUN: Sefer oğlu, 1959 yılında Kez-
lan'dan doğma, Siverek ilçesi, Hayriye Mah. Elmalı
Sokak, Nu. 11'de nüfusa kayıtlı.

15 — HASAN ACAR: Hasan oğlu, 1949'da Münir-
re'den doğma, Diyarbakır ili, Ergani ilçesi, Killeş kö-
yü nüfusunda kayıtlı.

16 — CANİP YILDIRIM: Osman Şahap oğlu, 1941'
de Şevkiyelien doğma, Diyarbakır Tacettin Mah. Nu.
16'da nüfusa kayıtlı. (Avukat.)

17 — MUSA ANTER: Anter oğlu, Fesla'dan doğ-
ma, 1940 doğumlu, Mardin ili Nusaybin ilçesi, Akarsu
Lunagi, Eskiçeğara köyü nüfusunda kayıtlı. (Yazar)

18 — MEHMET EMİN BOZARSLAN: Mahmut oğlu,
1938'de Ayşe'den doğma, Diyarbakır ili, Lice ilçesi,
Kurehasan Mah. Nu. 51'de nüfusa kayıtlı. (Yazar)

19 — İHŞAN AKSOY: Macit oğlu, 1944 yılında Za-
hîde'den doğma, Ağrı ili, Aşağı Yol Düzü köyü nüfu-
sunda kayıtlı. (Serbest muhasebeci)

19 — ŞAFAK UÇUĞ: Cemal oğlu,
dan doğma, Bingöl ili, Çevlik Mah. Nu. 69'da nüfusa
kayıtlı. (Avukat)

20 — ALİ YILMAZ BALKAŞ: Ali oğlu, Saadet'ten
1944 yılında doğma, Diyarbakır Lice ilçesi, Cum köyü
nüfusunda kayıtlı.

21 — MAHMUT KILIÇ: Hüseyin oğlu, 1946'da Elif'
den doğma, Adıyaman ili, merkez Kuyucak bucağı nü-
fusunda kayıtlı. (Orman Yüksek Mühendisi)

22 — BATTAL BATE (BATTE): Yusuf oğlu, 1950'de
Fahriye'den doğma, Mardin ili, Midyat ilçesi, Doğan-
çay (Mizizah) köyü nüfusunda kayıtlı.

23 — NİYAZİ DÖNMEZ: Mehmet Hadi oğlu, 1950'
de Elif'ten doğma, Elazığ ili, Karakoçan ilçesi, Okçu-
lar köyü nüfusunda kayıtlı.

24 — ZERRUH VAKİFAHMETOĞLU: Haydar oğlu,
1949'da Makbule'den doğma, Lice ilçesi Körtük Mah.
nüfusunda kayıtlı.

25 — MEHMET TÜYSÜZ: Cemil oğlu, 1948'de Zey-
nep'ten doğma, Siverek ilçesi, Bucak nahiyesi Fak kö-
yü nüfusunda kayıtlı.

26 — SAİT PEKTAŞ: Hüseyin oğlu, 1945'de Sali-
ha'dan doğma, Diyarbakır ili, Lice ilçesi, Çinezur köyü
nüfusunda kayıtlı.

27 — CİMŞİT BİLEK: Hasan Basri oğlu, 1947'de
Mehtiye'den doğma, Siirt ili, Eruh ilçesi, Çimencik
köyü nüfusunda kayıtlı.

28 — MAHMUT FIRAT: Hasan oğlu, 1950'de Zeli-
ha'dan doğma, Adıyaman ili, Samsat ilçesi nüfusunda
kayıtlı.

29 — ŞEHMUZ ASLAN: Abdülaziz oğlu, 1946'de Hansi'den doğma, Mardin ili, Nusaybin ilçesi, Akarsu nahiyesi, Şabanı köyü nüfusunda kayıtlı.

30 — İBRAHİM HALİL ÖNEN: Mehmet Sıddık oğlu, Faika'dan 1943 yılında doğma, Mardin ili, Derik ilçesi, Abasan Mah. nüfusunda kayıtlı.

31 — AHMET ZEKİ OKÇUOĞLU: Süleyman oğlu, 1950 yılında Fincan'dan doğma, Elazığ ili, Karakoçan ilçesi, Okçular köyü nüfusunda kayıtlı.

32 — AGÂH UYANIK: Niyazi oğlu, 1946'da Kâmile'den doğma, Gaziantep ili, Kilis ilçesi, Tekye Mah. nüfusunda kayıtlı.

33 — TAYYAR ALACA: Mustafa oğlu, 1952 yılında Hasret'ten doğma, Kars ili, Digor ilçesi, Alaca köyü nüfusunda kayıtlı.

34 — NİZAMETTİN BARIŞ: Haydar oğlu, 1946'da Hatun'dan doğma, Kars ili, Digor ilçesi, Pazarcık köyü nüfusunda kayıtlı.

35 — SÜLEYMAN ATAY: Hasan oğlu, 1945'de Hanife'den doğma, Elazığ ili, Uzuntarla köyü nüfusuna nakledilmiş, aslen Pertek ilçesi, Beydamı köyü nüfusunda kayıtlı. (Ankara İ.T.İ.A. mezunu)

36 — FESİH ŞEŞEOĞULLARI: Memduh oğlu, 1951'de Ayşe'den doğma, Mardin ili, Mazıdağı ilçesi, Kayalar Mah. Nu. 3'de nüfusa kayıtlı.

37 — ÖMER BAKAL: İsmail oğlu, 1947'de Emine'den doğma, Bingöl ili, Genç ilçesi, Darahini Mah. nüfusunda kayıtlı.

38 — EYYÜP ALACABEY: Hacı oğlu, 1947'de Sultan'dan doğma, Mardin ili, Derik ilçesi, Rutan Mah. Nu. 21'de nüfusa kayıtlı.

39 — MEHMET DEMİR: Mahmut oğlu, 1946'da Gelçin'den doğma, Mardin ili, Kızıltepe ilçesi, Köşçü Mah. Nu. 4'de nüfusa kayıtlı. (Ankara İ.T.İ.A. mezunu)

40 — KEMAL BURKAY: Rıza oğlu, Azime'den 1937'de doğma, Tunceli ili, Mazgirt ilçesi, Çankırı bucağı, Kızılkale köyü nüfusunda kayıtlı. (Avukat)

41 — MEHMET MEHDİ ZARA: Hilal oğlu, 1940'da Zümre'den doğma, Diyarbakır ili, Şivan ilçesi, Sula hattın Mah. Suüstü Sokak, Nu. 32'de nüfusa kayıtlı. (İlkokul mezunu, Terzilik yapar, halen Diyarbakır Belediye Başkanı)

42 — RUŞEN ARSLAN: Abdülkadir oğlu, 1946'da İlayet'ten doğma, Muş ili, Dere Mah. nüfusunda kayıtlı. (Avukat)

43 — EDİP KARAHAN: Cemil oğlu, 1930'da Saniye'den doğma, Mardin ili, Derik ilçesi, Marmodan Mah. Nu. 4'de nüfusa kayıtlı. (Yazar)

44 — YUSUF EKİNCİ: Kâmil oğlu, 1932'de Şadiye'den doğma, Diyarbakır ili, Lice ilçesi, Karahasan Mah. Nu. 38'de nüfusa kayıtlı. (Avukat)

45 — TAHSİN EKİNCİ: Kâmil oğlu, 1929 yılında Şadiye'den doğma, Diyarbakır Çöpyan Mah. Nu. 45'de nüfusa kayıtlı. (Avukat)

46 — ZÜLKÜF DİLGİN: Abdurrahim oğlu, 1939 yılında Medine'den doğma, Diyarbakır ili, Dicle ilçesi, Yeşiltepe Mah. nüfusunda kayıtlı. (Memur)

47 — MEHMET NACI KUTLAY: Keleş Fikret oğlu, 1931'de Telik'den doğma, Kars ili, Tuzluca ilçesi, Yaylacık köyü nüfusunda kayıtlı. (Doktor)

48 — TARIK ZİYA EKİNCİ: Kamil oğlu, 1341'de Sadiye'den doğma, Diyarbakır ili, Çöpyan Mah. Nu. 46'da nüfusa kayıtlı. (Doktor)

49 — ABDÜLHAMİT KARAKOÇ: Mustafa oğlu, 1949'da Sıdika'dan doğma, Diyarbakır Lice ilçesi, Körtük Mah. Nu. 7'de nüfusa kayıtlı. (Avukat)

50 — NAZIM SÖNMEZ: Mehmet Şefik oğlu, 1939'da Safiye'den doğma, Diyarbakır ili, Silvan ilçesi, Vey-si Kani Ülya köyü nüfusunda kayıtlı.

51 — NİYAZİ TATLICI: Mehmet oğlu, 1932'de Hüsnâ'dan doğma, Silvan ilçesi, Kale Mah. nüfusunda kayıtlı. (Terzi, ilkokul mezunu)

52 — SÜLEYMAN CELİK: Hasan oğlu, 1927'de Sıdika'dan doğma, Lice ilçesi, Kaya Mah. nüfusunda kayıtlı. (Soför, ilkokul mezunu)

53 — HALİT AYÇİÇEK: Hasan oğlu, 1937'de Emine'den doğma, Lice ilçesi, Molla Mah. Nu. 85'de nüfusa kayıtlı. (Saateci)

54 — ABDURRAHMAN UÇAMAN: Mehmet Sıtkı oğlu, 1934'de Zeliha'dan doğma, Lice ilçesi, Karahar-san Mah. Nu. 199'da nüfusa kayıtlı. (Radyo tamircisi, Ortaokul mezunu)

55 — FIKRİ CÜRBÜZ YILDIZHAN: Ekrem oğlu, 1943'de Güllü'den doğma, Diyarbakır ili, Çüngüş ilçesi, Camiikebir Mah. Nu. 106'da nüfusa kayıtlı. (Avukat)

56 — ABDURRAHMAN DÜBRE: Ali oğlu, 1933'de Güllü'den doğma, Muş ili, Malazgirt ilçesi, Nuretin-bucağı, Teranlık köyü nüfusunda kayıtlı. (Müfettiş)

57 — FERÜDUN YAZGAN: Resit oğlu, 1944'de Mahide'den doğma, Urfa ili, Örnek köyü nüfusunda kayıtlı.

58 — VEDAT ERKACMAZ: Mehmet Sabri oğlu, 1948'de Fatma'dan doğma, Lice ilçesi, Muradiye Mah. Nu. 5'de nüfusa kayıtlı. (Berber)

59 — YUSUF KILIÇER: Mehmet oğlu, 1950 yılında Emine'den doğma, Silvan ilçesi, Mescit Mah. Nu. 3'de nüfusa kayıtlı. (Lise mezunu)

60 — AKİF IŞIK: Mehmet oğlu, 1953'de Halime'den doğma, Silvan ilçesi, Yuvaköyü nüfusunda kayıtlı. (Firm işçisi)

61 — PAHRİ EVLİYAOĞLU: Mehmet oğlu, 1932'de Fatma'dan doğma, Silvan ilçesi, Selahattin Mah. nüfusunda kayıtlı. (Eskici)

62 — MEHMET ZEKİ BOZARSLAN: Ahmet oğlu, 1955 yılında Fatma'dan doğma, Diyarbakır Lice ilçesi, Karahasan Mah. nüfusunda kayıtlı. (Terzi, ilkokul 4. sınıftan ayrılma)

63 — FIKRİ MÜJDECİ: Abdülaziz oğlu, 1947'de Sakine'den doğma, Silvan ilçesi Mescit Mah. nüfusunda kayıtlı. (Kahvecilik yapar, ilk okul mezunu)

64 — MEHMET SÖZER: Hasan oğlu, 1938'de Şakire'den doğma, Diyarbakır ili, Kulp ilçesi, nüfusunda kayıtlı. (Berber, ilkokul mezunu)

65 — MEHMET GEMİCİ: Ramazan oğlu, 1945'de Selma'dan doğma, Silvan ilçesi, Mescit Mah. nüfusunda kayıtlı. (Edebiyat Öğretmeni)

66 — MUSTAFA DÜŞÜNEKLİ: Mehmet Şükrü oğlu, 1937 yılında Ayşe'den doğma, Urfa ili, Siverek ilçesi, Gülalibey Mah. Nu. 190'da nüfusa kayıtlı. (Ortaokul mezunu)

67 — ÖMER KAN: Ramazan oğlu, 1341 yılında Refika'dan doğma, Diyarbakır ili, Ergani ilçesi, Baygur Mah. nüfusunda kayıtlı. (Kahvecilik yapar)

68 — ABDURRAHMAN DEMİR : Zülfükâr oğlu, 1955'de Şefika'dan doğma, Ergani ilçesi, Kılıç köyü nüfusunda kayıtlı.

69 — MEHMET EMİN TEKTAS: Ahmet oğlu, 1932'de Gülli'den doğma, Ergani ilçesi, Zilan köyü nüfusunda kayıtlı.

70 — AHMET ÖZDEMİR: Bedri oğlu, 1945'de Güllü'den doğma, Ergani ilçesi, Kemaliye Mah. nüfusunda kayıtlı. (Saatçi, Öğretmen Okulu mezunu)

71 — İBRAHİM ERBATUR: Ali oğlu, 1949'da Güllü'den doğma, Ergani ilçesi, Osmaniye Mah. nüfusunda kayıtlı. (Lise mezunu)

72 — MEHMET SİDDİK YILDIZ: İbrahim Halil oğlu, 1951 yılında Müşrika'dan doğma, Ergani ilçesi, Şehsiyar köyü nüfusunda kayıtlı. (Fen Bilgisi Öğretmeni)

73 — ÜBEYDULLAH AYDIN: Halit oğlu, 1940 yılında Hüsnâ'dan doğma, Diyarbakır ili, Çınar ilçesi, Dirijik köyü nüfusunda kayıtlı. (Memur, ortaokul mezunu)

74 — SAŞRI YILDIZ: Süleyman oğlu, 1336'da Hovla'dan doğma, Siirt ili, Bağan ilçesi, İlluh Mah. nüfusunda kayıtlı. (Kasap)

75 — AHMET MELİK: Mahmut oğlu, 1943'de Fatma'dan doğma, Urfa ili, Sultantepe köyü nüfusunda kayıtlı. (Doktor)

76 — MEHMET NURİ SARMASIK: Hasan Hüseyin oğlu, 1945'de Hatice'den doğma, Denizli ili, Deyirmenönü Mah. Nu. 373'de nüfusa kayıtlı. (Pratisyen hekim)

77 — KASIM KAHRAMAN: Mehmet oğlu, 1946'da Hafsat'dan doğma, Gercüş ilçesi, Hasanköyü bacağı nüfusunda kayıtlı. (İlkokul Öğretmeni)

78 — MEHMET YILDIZ: Mehmet Emin oğlu, 1949'da Medine'den doğma, Batman ilçesi, İlluh Mah. nüfusunda kayıtlı. (İlkokul mezunu)

79 — FERRUH KURTCU ÖZANER: Ömer Yanya oğlu, 1946'da Sabiha'dan doğma, Adana ili, Bahriye Mah. Nu. 98'de nüfusa kayıtlı. (Erk. Sanat. Ens. mezunu)

80 — ABDÜSSELAM BASUTÇU: Halif oğlu, 1949'da Gülnaz'dan doğma, Siirt ili, Kozluk ilçesi, Cümbüşörgü köyü nüfusunda kayıtlı. (Çiftçi, ilkök. mezunu)

81 — MEHMET ŞİRİN BALTAŞ: Ömer oğlu, 1935'de Sultan'dan doğma, Kozluk ilçesi, Kale Mah. nüfusunda kayıtlı. (İlkokul mezunu)

82 — İRFAN BOZGİL: Sabri oğlu, 1932 yılında Düriye'den doğma, Kozluk ilçesi, Kale Mah. nüfusunda kayıtlı. (Terzi, ilkök. mezunu)

83 — AHMET EREN: Abdo oğlu, 1947'de Seno'dan doğma, Batman ilçesi, Akçaköyü nüfusunda kayıtlı. (Ortaokul mezunu)

84 — HİKMET BASUTÇU: Halaf oğlu, 1951'de Gül naz'dan doğma, Kozluk ilçesi, Gümüşörgü köyü nüfusunda kayıtlı.

85 — NECMETTİN ŞAD: Hasan oğlu, 1953'de Ayşe'den doğma, Kozluk ilçesi, Tosunpınar köyü nüfusunda kayıtlı.

86 — ABDULLAH BEGİK: Mehmet oğlu, 1313 yılında Kudret'den doğma, Sasön ilçesi, Kilimli köyü nüfusunda kayıtlı.

87.— AHMET SUAT YILDIRIM : Fahri oğlu, 1954'de Nefise'den doğma, Diyarbakır ili, Kulp ilçesi, Kara bulak köyü nüfusunda kayıtlı.

88 — İBRAHİM BABAOĞLU: Mehmet oğlu, 1936'da Cemile'den doğma, Urfa ili, Siverek ilçesi, Hacıömer Mah. Nu. 197'de nüfusa kayıtlı. (Bakkal)

89 — MEHMET EMİN DEĞER: Mehmet oğlu, 1941 yılında Keçi'den doğma, Siverek ilçesi, Gülalibey Mah. Nu. 8'de nüfusa kayıtlı. (Çiftçi, ilkokul mezunu)

90 — HALİL BÜLBÜL: Mehmet oğlu, 1945 yılında Hatice'den doğma, Siverek ilçesi, Hamidiye Mah. nüfusunda kayıtlı. (Bakkal, ortaokul mezunu)

91 — ABDÜLKADİR ÖZSİKLAR: Mehmet oğlu, 1937'de Nazire'den doğma, Siverek ilçesi, Hacıömer Mah. nüfusunda kayıtlı. (Kunduracı)

92 — NADİR YEKTAŞ: Mehmet Vanit oğlu, 1945'de Beyaz'dan doğma, Siverek ilçesi, Gülalibey Mah. nüfusunda kayıtlı.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Önsöz	5
BİRİNCİ BÖLÜM	
Giriş	15
Kürtçülük Faaliyetlerinin Tarihi Gelişimi	16
Türkiye'de Kürtçülük Faaliyetleri	20
İKİNCİ BÖLÜM	
Cumhuriyettten Önce ve Sonra Doğu Bölgesinde Patlak Veren İsyan Hareketleri ve Sebep-leri	25
Babanzade Abdurrahman Paşa İsyanı	26
Babanzade Ahmet Paşa İsyanı	27
Zazalar'ın İsyanı	27
Yezidiler'in İsyanı	28
Mir Muhammed İsyanı	28
Bedirhan İsyanı	28
Şerif Ahmet Han İsyanı	29
Garzan İsyanı	29
Yezdan-ı Şir İsyanı	30

	Sayfa
Bedirhan Osman Paşa İsyanı	30
Şeyh Ubeydullah İsyanı	30
Emin Ali Bedirhan İsyanı	32
Bedirhaniler ile Halil ve Ali Remo Ağa İsyanı ..	33
Şeyh Selim ile Şahabettin ve Ali İsyanı	35
Koçgiri İsyanı	35
Nasturi İsyanı	50
Zilan İsyanı	67
Şeyh Said İsyanı	69
Şemdinli İsyanı	113
Reşkotan ve Reman İsyanı	116
Eruhlu Yakup Ağa ve Oğulları İsyanı	117
Pervari İsyanı	118
Güyan İsyanı ve Çölemerik Baskını	120
Haco İsyanı	122
Koçuşağı İsyanı	123
Hakkari-Soytüşebap İsyanı	126
Ağrı İsyanı	127
Diçar İsyanı	136
Zilanlı Resül Ağa İsyanı	137
Zeylan İsyanı	137
Tutaklı Ali Can İsyanı	139
Oramar İsyanı	140
Buban İsyanı	144
Abdülkuddüs İsyanı	144

	Sayfa
Abdurrahman İsyanı	145
Sason İsyanı	145
Dersim İsyanı	146

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti	154
Hêvi	156
Kürt Tealî Cemiyeti	159
Kürt Kulübü	163
Hoybun	165
Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti	170
Kürt İstiklâl Partisi	229
Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi	234
Devrimci Dağu Kültür Ocakları	274

